

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

DANMARKS RIGES
BREVE

DANMARKS RIGES BREVE

1. RÆKKE 2. BIND
1053-1169

UDARBEJDET AF
C. A. CHRISTENSEN, GUSTAV HERMANSEN
OG HERLUF NIELSEN

C. A. REITZELS BOGHANDEL

1975

Tilsynsførende:

KRISTIAN HALD

INDHOLDSFORTEGNEELSE

Manuskript- og Bogfortegnelse..... p.	V
Breve 1053-1169	1—186
Personnavneregister	187
Stednavneregister	199

MANUSKRIFT- OG BOGFORTEGNELSE

- Abbed Vilhelms Legende se Vitae sanctorum. Acta Sanctorum, quotquot toto urbe coluntur ... collegit, digessit, notis illustravit Joh. Bollandus. Mensis januarius - novembris. Antwerpen/Paris 1643-1931.
- Adam af Bremen = Magistri Adam Bremensis Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum, hrsg. v. Bernh. Schmeidler. Ed. tert. Hannov. u. Leipzig 1917.
- Allehelgens klostres registratur = Registratur over breve i Helne Kirkes arkiv 1559, trykt ÆA. V 553-58.
- (The) Anglo-Saxon Chronicle, trykt Two of the Saxon Chronicles Parallel, ed. by C. Plummer. I-II. Oxford 1892-99, reprinted 1952, samt The Anglo-Saxon Chronicle. A revised Translation, ed. by Dorothy Whitelock. London 1961.
- Annales Rodenses, trykt MG. SS. XVI (1859) 688-723.
- Anne Krabbes kopibog = Kgl. Bibl., Kbh. Gl. kgl. Saml. 844, 2°.
- Bartholin = Th. Bartholin Collectanea, E Donatione Variorum 1, 2°, Kgl. Bibl., Kbh.
- Bartholin, Annales = Th. Bartholin, Annales ecclesiae Danicae. E Donatione Variorum 1, 2°, Kgl. Bibl., Kbh.
- Beyer, Urkundenbuch = Urkundenbuch zur Geschichte der mittelhheinischen Territorien. I. Hrsg. v. Heinr. Beyer. Coblenz 1860.
- Bibliotheca rerum Germanicarum, ed. Ph. Jaffé. I-VI. Berlin 1864-78.
- Bolin, Sture, Om Nordens äldsta historieforskning. Studier över dess metodik och källvärde. Lund 1931. (Lunds Universitets Årsskrift. N. F. Avd. 1. Bd. 27. Nr. 3).
- Brunius, C. G., Skånes konsthistoria för medeltiden. Lund 1850.
- Byskupa søgur, udg. ved Jón Helgason. I. Kbh. 1938.
- Caspar, E., Das Register Gregors VII. I (Buch I-IV). Berlin 1920. (Monumenta Germaniae historica. Epistolae selectae, tomus II, fasc. 1 [in 8°]).
- Chronica monasterii Cassinensis, trykt MG. SS. VII (1846) 574-844.
- Copiarus ecclesiae Bremensis, håndskrift i Hannover Staatsarchiv (brændt i 1943).
- Curschmann = Fritz Curschmann, Die älteren Papsturkunden des Erzbistums Hamburg. Eine diplomatische Untersuchung ... Hamburg u. Leipzig 1909.
- Cæsar, Ph., Triapostolatus = Triapostolatus septentrionis. Vita et gesta S. Willehadi, S. Anscharii et S. Rimberti. Coloniae 1642. (Også i Fabricius, Memoriae Hamburgenses II (I-VIII Hamburg 1710-46)).
- Dahlerup, Troels, Det danske sysselprovsti i middelalderen. Kbh. 1968.
- D'Haenens = Albert D'Haenens, Les invasions normandes en Belgique au IXe siècle. Louvain 1967 (Université de Louvain. Recueil de travaux d'histoire et de philologie. 4. série. Fasc. 38).
- Dipl. Dan. = Diplomatarium Danicum. 1. rk. II, IV-V. 2. rk. I-XII. 3. rk. I-VII. Kbh. 1938 ff.
- Duchesne = Historiæ Francorum scriptores, stud. filii post patrem Francisci Duchesne. I-V. Lutet. Paris. 1636-49.
- Ebbonis Vita Ottonis se Bibliotheca rerum Germanicarum.
- Esrombogen = E Donatione Variorum 140, 4°, Kgl. Bibl., Kbh.
- Flatøbogen = Flateyjarbók. En Samling af norske Konge-Sagaer med indskudte mindre Fortællinger og Begivenheder i og udenfor Norge samt Annaler. I-III. Chria. 1860-68.
- Friedberg = Corpus juris canonici. Editio Lipsiensis secunda post Aemilii Ludouici

- Richterī curas ad librorum manuscriptorum et editiones Romanae fidem recognouit et adnotatione critica instruxit Aemilius Friedberg. I-II. Lipsiae 1879-81.
- Ganzer = Klaus Ganzer, Die Entwicklung des auswärtigen Kardinalats im hohen Mittelalter. Tübingen 1963. (Bibliothek des deutschen historischen Instituts in Rom. XXVI).
- Gertz, M. Cl., Knud den Helliges Martyrhistorie. Festskrift udg. af Kjøbenhavns Universitet. Kbh. 1907.
- Haber Kern-Wallach = Hilfsörterbuch für Historiker. Mittelalter und Neuzeit. Von Eugen Haber Kern und Joseph F. Wallach. 2. Aufl. Bern u. München 1964.
- Hammarström = Glossarium till Finlands och Sveriges latinska medeltidsurkunder jämte språklig inledning av M. Hammarström. Helsingfors 1925.
- Hamsfort, Chronologia = Cornelius Hamsfort, Chronologia rerum Danicarum secunda. Uppsala Univ. Bibl. De la Gardies Donation 25-29, trykt SRD. I 266-334.
- Hans. UB. = Hansisches Urkundenbuch, bearb. v. Konstantin Höhlbaum u. a. I-XI. Halle, Leipzig, Weimar u. München. 1876-1939.
- Hefe le = C. J. Hefe le, Conciliengeschichte. V. Freiburg i B. 1863.
- Helmold = Helmoldi presbyteri Bozoviensis Cronica Slavorum, recogn. B. Schmeidler. Ed. 2. Hannov. et Lips. 1909.
- Herbordi dialogus de Ottone episcopo Bambergensi se Bibliotheca rerum Germanicarum.
- Hinschius = Paul Hinschius, Das Kirchenrecht der Katholiken und Protestanten in Deutschland. I-VI. Berlin 1869-1897. (også nytryk 1959).
- Historia sancti Kanuti regis et martyris se Vitae sanctorum Danorum.
- Hungrvaka se Byskupa søgur.
- Iuul, Stig, Fællig og Hovedlod. Studier over Formueforholdet mellem Ægtefæller før Christian V's Danske Lov. Kbh. 1940.
- Jaffé = Regesta pontificum Romanorum ab condita ecclesia ad annum post Christum natum 1198, ed. Ph. Jaffé. I-II. Ed. 2. Lips. 1885-88.
- Jons saga se Byskupa søgur.
- Jørgensen, Poul Johs., Dansk Retshistorie. Kbh. 1940.
- Kindlinger = Nik. Kindlinger, Münsterische Beiträge. I-III. (III = Geschichte der ältern Grafen I). Münster 1787-93.
- Kirsch, J. P., Die römischen Titelkirchen im Altertum. Paderborn 1918.
- Koch, Hal, Danmarks Kirke i den begyndende Højmiddelalder. I-II. Kbh. 1936.
- Kult. Leks. = Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder. I ff. Kbh. 1956 ff.
- KVJ. = Kong Valdemars Jordebog. Udg. af Samfund til udgivelse af gammel nordisk litteratur ved Svend Aakjær. I-III. Kbh. 1926-43.
- Langebeks Diplomatarium i RA.
- Lappenberg = Hamburgisches Urkundenbuch, hrsg. v. I. M. Lappenberg u. A. Hagedorn. I. Hamburg 1842.
- Lib. Dat. Lund. = Libri memoriales capituli Lundensis, ed. C. Weeke. Kbh. 1884-89.
- Lopez Ferreiro, A., Historia de la santa iglesia de Santiago. IV. Santiago 1901.
- Lucoppidan = Lucoppidans kopibog, Ny kgl. Saml. 561 fol., Kgl. Bibl., Kbh.
- Lundebogen = Registrum ecclesie Lundensis, Sv. RA.
- Lunds domkirkes nekrologium = Necrologium Lundense. Lunds domkyrkas nekrologium, utg. av Lauritz Weibull. Lund 1923.
- Lunde kapitels registratur = Registratur over breve i Lunde kapitels arkiv (1425), trykt ÆA. V. 123-74.
- Manrique, Annales cistercienses = Fr. Angeli Manrique, Cisterciensium seu verius ecclesiasticorum annalium a condito Cistercio tomi quatuor. Lugd. 1642-59.
- Marlot, G., Metropolis Remensis historia. I-II. Remis 1666-79.
- Martene et Durand = Veterum scriptorum et monumentorum historicorum, dogmaticorum, moralium amplissima collectio, stud. Edm. Martene et Urs. Durand. I-IX. Paris. 1724-33.

- May = Regesten der Erzbischöfe von Bremen, bearb. von O. H. May. I. Hannover 1937.
- v. Mering, F. E., u. Ludv. Reischert, Die Bischöfe und Erzbischöfe von Köln. Köln 1844.
- MG. SS. = Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum. I-XXX. Hannover 1826ff.
- Migne = J.-P. Migne, Patrologiæ cursus completus. Series latina. I-CCXXI. Paris 1844-1905.
- MLW. = Mittellateinisches Wörterbuch bis zum ausgehenden 13. Jahrhundert. I (A-B). II, Lief. 1-5. München 1967, 1968-73.
- Monumenta Germaniae Historica. Laienfürsten- und Dynastenerkunden der Kaiserzeit. Leipzig u. Weimar. 1941 ff.
- Monumenta Germaniae Historica. Legum sectiones. I-V. Hannov. et Lips. 1883-1926.
- Narratiuncula de fundatione monasterii Vitzscholæ se Script. min.
- Niermeyer = J. F. Niermeyer, Mediae latinitatis lexicon minus. Fasc. 1-11. Leiden 1954 ff.
- Næstved St. Petri klostres registratur (Næstved Gavebog): Herlufsholm Arkiv (1528), trykt SRD. IV 335-406.
- Odensebogen = De la Gardie nr. 39 i Uppsala Univ. Bibl.
- Olrik, Hans, Danske Helgeners Levned. Kbh. 1893-94.
- Otonis et Rahewini Gesta Friderici I imperatoris. Ed. altera, rec. G. Waitz. Hannov. 1884. Ed. tert. Hannov. et Lips. 1912.
- Petri Cellensis Epistolæ = Petri abbatis Cellensis epistolarum libri IX, ed. Jac. Sirmondus. Lut. Paris. 1613.
- RBJ. = Roskildebispens Jordebog, udg. af C. A. Christensen i Roskildekirkens jordebøger og regnskaber (Kbh. 1956) s. 1-207. (Danske middelalderlige regnskaber. 3. rk. I).
- Ribe kirkes krønike = Cronica ecclesiæ Ripensis, trykt Kirkehistoriske Samlinger VI: 1 23 ff.
- Ribe Oldemoder = Avia Ripensis, Ribe Stiftskistes Dipl. Suppl. 48 i RA.
- Ringstedbogen = RA. Topografisk Samling paa Papir. Ringsted Kloster 1.
- Roskildekroniken se Script. min.
- Saxo, ed. Olrik-Ræder = Saxonis Gesta Danorum, ed. J. Olrik et H. Ræder. I. Haun. 1931.
- Schmeidler, B., Hamburg-Bremen und Nordost-Europa vom 9. bis 11. Jahrhundert. Leipzig 1918.
- Schumann, O., Die päpstlichen Legaten in Deutschland zur Zeit Heinrichs IV und Heinrichs V. (1056-1125). Marburg 1912.
- Script. min. = Scriptorum minores historiae Danicæ medii ævi, recensuit M. Cl. Gertz. I-II. Kbh. 1917-22.
- Seibertz = Joh. Suib. Seibertz, Landes- u. Rechtsgeschichte des Herzogthums Westfalen. I: Geschichte der alten Grafen von Westfalen. II-IV: Urkundenbuch etc. 1-3. Arnsberg 1839-44.
- Simonsfeld = Jahrbücher des Deutschen Reiches unter Friedrich I. Von Henry Simonsfeld. I. Leipzig 1908.
- F. von Šišić, Geschichte der Kroaten I (bis 1102). Zagreb 1917.
- Slesvig stadsret, trykt Danmarks gamle Købstadlovgivning I (Kbh. 1951) s. 3 ff.
- Sorøbogen = AM. 290, 2°.
- Steenstrup, Johs. C. H. R., Studier over Kong Valdemars Jordebog. Kbh. 1874.
- Wallin, Curt, Tommarps Urkundsbok 1085-1600. I. 1085-1300. Sthlm. 1955-62.
- Weibull, L., Scandia XV. = L. Weibull, Valdemar I. s. privilegium för Tommarps kloster, Scandia XV (1943) s. 86-94.
- Wibalds brevsamling = Epistolæ Wibaldi, håndskrift i Liège statsarkiv.
- Vita beati Ketilli confessoris se Vitae sanctorum.
- Vitae sanctorum Danorum. Novam editionem criticam curavit M. C. Gertz. Kbh. 1908-12.
- Vitskølbogen = Ny kgl. Saml. 1193, 4°, Kgl. Bibl., Kbh.
- Vogel = Die Normannen und das Fränkische Reich bis zur Gründung der Normandie (799-911). Von Walther Vogel. Heidelberg 1926. (Heidelberger Abhandlungen zur

- mittleren und neueren Geschichte. 14. Heft).
- ÆA. = De ældste danske Archivregistraturer, udg. af T. A. Becker. C. Plesner, A. Thiset og Will. Christensen. I-V. Kbh. 1854-1910.
- Æbelholtbogen = Additamenta 51,2°, Kgl. Bibl., Kbh.
- Ømbogen = Exordium Caræ Insulæ, E Donatione Variorum 135 4°, Kgl. Bibl., Kbh.

Pave Leo 9. stadfæster ærkebispedømmet Hamburgs privilegier, herunder overhøjheden over bisperne i de nordiske lande, og udnævner ærkebiskop Adalbart af Hamburg til det apostoliske sædes legat og pavens vikar.

Efter tryk hos Curschmann.

Leo, biskop, Guds tjeneres tjener, til vor elskede medbroder Adalbert, den ærværdige ærkebiskop af Hamburgkirken, for dig selv og dine efterfølgere helse i al evighed.

Det sømmer sig for det apostoliske styre, at det med velvilje og i samfølelse kommer dem til hjælp, der udretter noget for den kristne tro, og at det med from iver går ind på deres sjæls forlangender. Thi derved gør vi os utvivlsomt fortjent til den højeste pris hos altets skaber, Herren, når de steder, som omgives af troens ærefrygt, og som formålstjenligt er indrettet, får deres stilling forbedret af os.

Da du af os har udbedt dig, at vi skulle stadfæste Hamburgkirkens ærkebispedømme – helt og uindskrænket – for dig og dine efterfølgere, således som det er blevet fastlagt af vore forgængere Nicolaus¹), Agapit²), Benedikt³), dette apostoliske sædes bisper, har vi bøjet os for dine bønner, og vi tilstår og stadfæster det med apostolisk myndighed sammen med alt, hvad der i almindelighed og i særdeleshed hører til samme dit fornævnte ærkebispedømme, nemlig alt, hvad dine forgængere har erhvervet ved egen møje eller hvad nogle troende kristne af kærlighed til deres himmelske fædreland har skænket eller i nutiden skænker det, og dertil alle dem, som på dette tidspunkt er omvendt til troen på Kristus ved Guds nådige omsorg, nemlig bisperne hos alle Sveernes og Danernes, Nordmændenes, Islændingenes, Skridfinnernes, Grønlændernes og hos samtlige nordboeres folk, samt i de vendiske lande, som ligger mellem floden Peene og Ejderen, således at de skal stå under din og dine efterfølgeres, Hamburgkirkens ærkebispers myndighed; og alt, hvad du og dine efterfølgere gennem kamp og møje ved Guds nådige bistand kan fravriste vantroens vildfarelser og vinde for den kristne tro – det være sig mennesker eller steder – det

eragter vi, at du og dine efterfølgere uantastet skal sidde inde med til evig tid. Og ydermere har vi bestemt og fastsat, at ingen af ærkebisperne, enten i Köln eller noget andet sted, må tiltage sig nogen myndighed i dit stift. Tværtimod råder vi dem og i det hele taget alle dyrkere af den sande tro til, at de yder dig og dine efterfølgere hjælp og støtte i alle forhold, så at de for deres velgerninger kan gøre sig fortjent til at modtage belønning hos Herren.

Da alt, som er kirken til gavn og ikke strider mod de hellige bud, bør fremmes og sættes i værk, er det utvivlsomt den almægtige Guds og de hellige apostle Petrus' og Paulus' vilje og derfor bestemmer vi dette med vort dekret i overensstemmelse med ovennævnte pave Nicolaus', pave Benedikts og pave Agapits bestemmelse – god ihukommelse – at stifterne Hamburg og Bremen skal være og kaldes ikke to, men eet. Og enhver, som på nogen måde modsætter sig, gør indsigelse eller retter anslag mod disse vore fromme bestræbelser, ham gennemborer vi med bandlysningens od og fordømmer ham til at være hjemfalden til straf og til djævelen til evig tid, for at vi efter vore forgængeres skik og med hellig nidkærhed kan bygge et værn til alle sider mod alle fjender af den apostoliske højhed og af Guds sag. Med apostolisk myndighed befaler og tilråder vi ydermere bisperne af Halberstadt, Hildesheim, Paderborn, Minden og Verden kirker, at de, under forbehold i alle henseender af den lydighed, de skylder deres ærkebisper, yder dig og dine efterfølgere al den støtte, som de overhovedet formår, til at vinde sjæle, dog at de sjæle, som allerede er vundet og i fremtiden bliver vundet for Gud, skal være dit og dine efterfølgeres ærkebispedømme underlagt.

Og da vi har bestemt, at du skal være det apostoliske sædes legat og vor vikar blandt de fornævnte folk på samme måde som den højhellige Bonifacius⁴⁾, som var ærkebisp af Mainz, i sin tid af vore ærværdige forgængere Gregor 2.⁵⁾, Gregor 3.⁶⁾ og Zacharias⁷⁾ blev gjort til legat for Germanien, bestemmer vi med det hellige romerske, apostoliske sædes privilegium, at vi vil udmærke dig og dine efterfølgere ikke blot med de gamle hædersbevisninger, men også med nye i forhold til Eders voksende fortjenester, når blot de med den fornævnte martyr Bonifacius som forbillede gennem troskabsed og skyldig underkastelse altid er rede til at adlyde os og vore efterfølgere på det apostoliske sæde. I overensstemmelse med de foran skrevne ord giver vi da dig og dine efterfølgere til evig tid tilladelse til at ordinere bisper i Eders stift eller kirkeprovins eller i ovennævnte folks provinser, som I selv eller Eders udsendinge kan lede ind i Kristi fold, når Guds nåde baner vej og siden følger efter. Samtidig tillader vi Eder også at bære palliet på samme

måde, som det vides at have været Eder tilladt af vore forgængere, nemlig juledag og ottendedagen derefter, helligtrekonger, kyndelmisse, palmesøndag, skærtorsdag, den hellige påskedag, Kristi himmelfartsdag, pinsedag, St. Hansdag, på alle apostles fødselsdage, på Marie himmelfart ⁸⁾, fødselsdag ⁹⁾ og bebudelse ¹⁰⁾, på dagene for de hellige martyrer Laurentius ¹¹⁾ og Mauritius ¹²⁾, på dagen for den hellige ærkeengel Michael ¹³⁾, på allehelgensdag ¹⁴⁾, på den hellige biskop Martins dag ¹⁵⁾, på dagene for de hellige mænd, hvis legemer hviler inden for ærkebispedømmets grænser, ved bispers og kirkers indvielse og på dagen for Eders ordination, og ydermere tillader vi Eder at lade et kors bære foran Eder ¹⁶⁾. Desuden giver vi Eder tilladelse til at ride på naccum ¹⁷⁾ på passende steder og på højtidsdage, hvilket pave Clemens 2. ¹⁸⁾ – god ihukommelse – tilstod Eder efter henvendelse fra vor højtelskede søn kejser Henrik ¹⁹⁾. Og da vi kender din fromhed, ud fra hvilken du ønsker at prædike evangeliet hos hedningerne, føjer vi i vor rundhåndethed til dine fornævnte hædersbevisninger denne, at du må bære palliet også ²⁰⁾ på den hellige påskelørdag, på dagen for det hellige kors' opfinden ²¹⁾ og på protomartyren Stefans dag ²²⁾, samt at smykke dit hoved med mitraen, som er romernes ²³⁾ insigne. Men hvis nogen drister sig til at gå imod dette vort privilegium eller at anfægte det på noget punkt, skal han være banlyst. Den, som fromt overholder det, skal få nåde og velsignelse.

(Rota) ²⁴⁾

Lev vel

1) 858–67. – 2) 946–55. – 3) Benedikt 8. (?) 1012–24 eller Benedikt 9. (?) 1032–44. – 4) Tysklands apostel, dræbt 754 eller 755. – 5) 715–31. – 6) 731–41. – 7) 741–52. – 8) 15. august. – 9) 8. september. – 10) 25. marts. – 11) 10. august. – 12) 22. september. – 13) 29. september. – 14) 1. november. – 15) 11. november. – 16) en forrettighed, der tilkom metropolitten. – 17) et kostbart skarlagenrødt hestedækket. – 18) 1046–47. – 19) kejser 1046–56. – 20) palliet måtte siden 9. årh. kun benyttes på bestemte dage og ved bestemte lejligheder, Hinschius II 30. – 21) 3. maj. – 22) 26. december. – 23) d. v. s. de romerske bispers. – 24) jf. DRB I 4 nr. 38 note 7.

1055. 29. oktober

2

Pave Victor 2. stadfæster ærkebispedømmet Hamburgs privilegier, herunder overhøjheden over bisperne i de nordiske lande.

Afskrift i udtog i Copiarius ecclesie Bremensis.

Victor, biskop, Guds tjeneres tjener, til vor elskede medbroder Adalbert, den ærværdige ærkebiskop af Hamburgkirken, for dig selv og dine efterfølgere helse i al evighed.

Det sømmer sig for det apostoliske styre, at det med velvilje og i samfølelse kommer dem til hjælp, der udretter noget for den kristne tro, og at det med from iver går ind på deres sjæls forlangender. Thi derved gør vi os utvivlsomt fortjent til den højeste pris hos Gud, når de steder, som omgives af troens ærefrygt, og som formålstjenligt er indrettet, får deres stilling forbedret af os. Da du af os har udbedt dig, at vi skulle stadfæste Hamburgkirkens ærkebispedømme – helt og uindskrænket – for dig og dine efterfølgere, således som det er blevet fastlagt af vore forgængere Nicolaus, Agapit, Benedikt og Leo ¹⁾, dette hulde apostoliske sædes bisper, har vi bøjet os for dine bønner, og vi tilstår og stadfæster det med apostolisk myndighed sammen med alt, hvad der i almindelighed og i særdeleshed hører til samme dit fornævnte ærkebispedømme, nemlig alt, hvad dine forgængere har erhvervet ved egen møje, eller hvad nogle troende kristne af kærlighed til deres himmelske fædreland har skænket eller endnu skænker det, og dertil alle dem, som på dette tidspunkt er omvendt til troen på Kristus ved Guds nådes tilskyndelse og under hans omsorg, nemlig bisperne hos alle Sveernes og Danernes, Nordmændenes, Islændingenes, Skridfinernes, Grønlændernes og samtlige nordboeres folk, samt i de vendiske lande, som ligger mellem floden Peene og Ejderåen, således at de skal stå under din og dine efterfølgeres Hamburgkirkens ærkebispers myndighed; og alt, hvad I ved Guds nådige bistand kan fravriste vantroens vildfarelser og vinde for den kristne tro – det være sig mennesker eller steder – det eragter vi, at du og dine efterfølgere uantastet skal sidde inde med til evig tid. Og ydermere har vi bestemt, at ingen af ærkebisperne enten i Köln eller noget andet sted må tiltage sig nogen myndighed i dit stift ²⁾. Vi tillader også, at du smykker dit hoved med mitraen, som er romernes insigne. Men hvis nogen drister sig til at gå imod dette vort privilegium eller at anfægte det på noget punkt, skal han være banlyst. Den, som fromt overholder det, skal få nåde og velsignelse fra vor herre Jesus Kristus.

Givet den 29. oktober, skrevet af Frederik, den hellige romerske kirkes kansler, i den herre pave Victor 2.s første år i den 8. indiktion.

¹⁾ jf. nr. 1 med noter. – ²⁾ her er der udeladt en del i afskriften, smlgn. nr. 1.

10[59].¹⁾ 21. april.

3

Ærkebiskop Adalbert af Hamburg kundgør, at Liutprand fra Frisland har skænket arvejord i Winterheim til et alter i Bremen. Blandt vidnerne: biskop Vilhelm af Roskilde.

Afskrift i Copiarius ecclesie Bremensis.

I den hellige og udelelige treenigheds navn. Adalbert, det hellige romerske og apostoliske sædes legat, Hamburg kirkes uværdige forstander og alle nordiske folkeslags ærkebiskop, ønsker alle, der lever i troen på Kristus, en sand og evigvarende frelse.

Hvis den hellige moders (o. s. v.). Derfor er det vor vilje at gøre dem, der bliver født eller er født i Kristus, bekendt med, hvorledes og hvor meget Liutprand fra Frisland har skænket af sin arvejord . . . i det sted, der kaldes Winterheim, til ejendom og fast overdragelse til den hellige frelsers og hans fromme moders, den evige jomfru Marias alter i Bremen, idet ingen af hans arvinger rejser indsigelse: så stort et stykke nemlig, at der hvert år udredes et pund sølv i forpagtning deraf . . . Men hvis nogen (o. s. v.). Og navnene på de vidner, som var til stede, er disse: Vilhelm, biskop af kirken i Roskilde, Meinward og Acelin, provster, Adalward, dekan, og Herad, provst, Otto, hertug, Widilo, greve, Heilbrond, foged, Acko og Gerhard, bryder. Og for at dette kan stå ved magt (o. s. v.).

Dette brev er givet og skrevet af Liodgar, ærkekapellan, den 21. april år 1059 efter Herrens menneskevorden, i den 12. indiktion, i det 16. år efter herr ærkebiskop Adalberts ordination.

1) for datering se Dipl. Dan.

1061.

4

Filip 1., Frankernes konge, skænker kirken Saint-Germain-des-Prés i Paris landsbyen Bagneux til erstatning for landsbyen Combs-la-Ville, som hertug Hugo den Store i sin tid havde frataget den. Til Combs var munkene flygtet flere gange, når Danernes forfølgelse satte ind.

Udtag efter original i Paris.

I den hellige og udelelige treenigheds navn. Jeg Filip af Guds nåde Frankernes konge.

Da der ved de timelige tings overdragelse (o. s. v.). Det gøres altså vitter-

ligt for alle den hellige moderkirkes og vore tro mænd, at Dagobert, fordem Frankernes konge ¹⁾, . . . i sit ønske i sin tid om at berige Saint-Vincent's og Saint-Germains kirke i Paris' forstad . . . gav mange ejendomme til dette sted; blandt alle disse gav han også en landsby, som hørte til hans ret, kaldet Combs, et sted med meget store indtægter og beliggende i landskabet Brie. Denne landsby var, som vi allerede har sagt, så rig, at den fordem i Danernes tid var tilflugtssted for munkene i den fornævnte kirke; thi når forfølgelser fra det fornævnte folk satte ind, flygtede munkene did med den hellige Germanus' legeme, og det, ikke een, men to og tre gange ²⁾. Medens den alt nævnte kirke igennem de følgende tider kunde beholde denne landsby i uforstyrret ro, hændte det i hertug Hugos med tilnavnet den Stores dage ³⁾, at hertugen . . . lemlæstede kirken ved at fratage den mange besiddelser. Blandt andet tog han den fornævnte landsby Combs fra Saint-Vincent's og Saint-Germains kloster I bytte for denne landsby Combs har vi til Saint-Vincent's og Saint-Germains kloster skænket en landsby, som hører til vor ret, ved navn Bagneux, beliggende ved Paris' mure Dette brev's og denne overenskomsts indhold (o. s. v.).

Handlet af kong Filip år 1061 efter at ordet blev kød, i hans regerings første år.

¹⁾ Dagobert 1., konge 623—39. — ²⁾ munkene flygtede i 845, 857 og 859 til Comb-la-Ville, jf. Vogel 109, 155 og 182. — ³⁾ hertug af Francien, død 956.

5

[1061—1072]¹⁾

Pave Alexander 2. meddeler bisperne i Danmark, at ærkebiskop Adalbert af Hamburg har klaget over, at biskop Eilbert af Farria ikke er mødt til hans synoder, og da denne lydighedsnægtelse skal være sket efter råd af danske bisper, formaner paven dem til ikke at give sådanne råd.

Afskrifter hos Adam af Bremen og i British Museum.

Alexander, biskop, Guds tjeneres tjener, til alle bisper i Danernes rige, som adlyder det apostoliske sæde og vor vikar, hilsen og apostolisk velsignelse.

Adalbert, ærkebiskop af Hamburg, vor ærværdige vikar, har med brev og ved sendebud klaget over, at en vis Eilbert, biskop af *Farria* ²⁾, som er hildet i mange forbrydelser, har undladt at give møde på hans synoder ³⁾, skønt han har været stævnet gennem tre år. Og da dette siges at være sket efter råd fra

nogle af Eder, pålægger vi Eder og befaler med apostolisk myndighed, at I ganske ophører med at give den slags råd og formaner ham til at møde til forhør hos vor fornævnte broder, for at han efter en undersøgelse kan blive dømt på kanonisk vis. Endelig tror vi ikke, at vore brødre kan være uvidende om, at ingen ærkebiskop eller patriark kan afsætte en biskop efer kanonisk ret, medmindre der først er givet tilladelse dertil ved dom af det apostoliske sæde ⁴).

1) for datering se Dipl. Dan. — 2) ifølge Adam af Bremen III 77 og IV 3 var Eilbert biskop af Fyn og *Farrìa*. Sidstnævnte ø opfatter Adam som Helgoland, af større udstrækning end i dag. — 3) ifølge kanonisk ret, c.5 D XVIII, Friedberg I 55, var bisperne forpligtet til at give møde på provinsialsynoderne. — 4) en ærkebiskop kunne idømme en biskop en disciplinærstraf, men ikke afsætte ham; denne ret tilkom alene paven, jf. c. 6–7 og 9–10 C III qu. 6, Friedberg I 520–21, jf. Hinschius IV 776 og 788.

[1061—1072]¹⁾

6

Pave Alexander 2. forbyder kong Svend Estridsen og hans folk at have noget samkvem med biskop Eilbert af Farrìa, fordi denne i tre år ikke har givet møde på ærkebiskop Adalbert af Hamburgs synode.

Afskrift i British Museum.

Med kærlige opfordringer pålægger vi dig ²), at du og dit folk ikke må have noget samkvem med Eilbert, biskop af *Farrìa*, førend han har fremstillet sig for vor ærværdige broder og vikar ærkebispnen af Hamburg og har gjort passende bod, fordi han i tre år har været indkaldt af ham til en synode, men har undladt at give møde.

1) jf. nr. 5 med noter. — 2) afskriften har som overskrift *Alexander 2. til Svend, Danernes konge.*

[1061—1073]¹⁾

7

Pave Alexander 2. pålægger kong Svend Estridsen at sende peterspengene til paven og hans efterfølgere personlig og ikke blot lægge dem som et offer på alteret.

Udtag i afskrift i Vatikanbiblioteket.

Alexander, biskop, Guds tjeneres tjener, til Svend, Danernes konge. Blandt andet: Derfor formaner vi dig, indsigtfulde søn, at du beflitter

dig på at oversende os og vore efterfølgere den skat fra dit rige, som dine forgængere plejede at erlægge til den hellige apostoliske kirke, dog således at den ikke lægges på alteret som et offer, men – som vi allerede har sagt ²⁾ – at den personligt tilbydes såvel os som vore efterfølgere, for at der med større sikkerhed kan føres bevis for, at den er ydet.

1) for datering se Dipl. Dan. – 2) må sigte til den udeladte del af brevet.

8

[1066—1069]¹⁾

Ærkebiskop Adalbert af Hamburg beder biskop Vilhelm af Roskilde om at give hans udsending, der er på vej til biskop Adalward i Skara, en vejviser, der kan lede hans vej til bispen af Dalby.

Afskrift hos Adam af Bremen.

Adalbert, det hellige romerske og apostoliske sædes legat og alle nordiske folks ærkebiskop samt kirken i Hamburgs uværdige forstander, til Vilhelm, biskop af Roskilde, hilsen.

Til den synode, som jeg havde ladet beramme til afholdelse i Slesvig, vilde jeg med glæde i sindet gerne have set, at I selv var kommet eller havde sendt eders sendebud. Men om dette ved en anden lejlighed. Nu ønsker jeg, at I, min broder, skal vide, hvilke besværligheder jeg har haft med biskop Adalward, hvem jeg har konsekreret til biskop af Sigtuna kirke med Eder, der overværede hans ordination, som vidne. Da det barbariske folk ikke vilde have ham over sig, begyndte han at trænge sig ind i Skarakirken. Jeg beder Eder derfor om, at I vil lede mit sendebud, som er på vej derop, videre til bispen af Dalby.

1) jf. bemærkningen i Dipl. Dan. om datering og om biskop Adalward.

9

[1072—1073]¹⁾

Biskop Vilhelm af Roskilde bekræfter Estrids gave på 50 bol til kapitlet i Roskilde.

Referat i Roskildekroniken.

Biskop Vilhelm prædikede . . . I hans dage skænkede kong Svends moder Estrid med sønnens billigelse 50 bol til Roskildekirken, og kirkens fornævnte biskop stadfæstede dem med segl og privilegium.

1) denne af L. Weibull i Dipl. Dan. givne datering bør tages med et vist forbehold. Hans udgangspunkt er Svend Estridsens dødsår. Dette "står efter alt at dømme nu fast: 1074", mener Weibull. Med "nu" tænkes sikkert på B. Schmeidlers undersøgelse: *Das Todesjahr des Svend Estridsen (Hamburg-Bremen u. Nordost-Europa vom 9. bis 11. Jahrhundert s. 290-303, 1918)*, men der overses, at Sture Bolin i 1931 har karakteriseret årstallet 1074 som "osäkert och tvivelaktigt", *Om Nordens äldsta historiesforskning s. 124-33*. Bolins hovedanke mod Schmeidler er, at det er uberettiget at føre de senere danske årbøgers enstemmige angivelse af dødsåret som 1074 i marken som bevis, eftersom de ikke går tilbage til nogen samtidig dansk årbog, men til Ailnoth, der skrev sin Knudslegende en generation efter Svend Estridsens død. Men som det direkte eller indirekte fremgår af brevene nrr. 11 og 13, må Svend Estridsen endnu have været i live i 1075. *Anglo-Saxon Chronicles* angivelse af, at han døde i 1076, må derfor foretrækkes frem for Ailnoths årstal, jf. nr. 15.

1073. 28. april. Rom.

10

Den udvalgte pave Gregor 7. meddeler markgrevinde Beatrix, abbed Hugo af Cluny, ærkebiskop Manasse af Reims, Svend, Danernes konge, og abbeden i Marseille, at pave Alexander 2. er død, og at han er blevet valgt til hans efterfølger.

Afskrift i Vatikanet.

Gregor, udvalgt biskop af Rom, til markgrevinde Beatrix¹⁾, abbed Hugo af Cluny, ærkebiskop Manasse af Reims, Svend, Danernes konge, og abbeden²⁾ i Marseille.

Medens brevene er ens i alt det øvrige³⁾, adskiller deres slutninger sig fra hverandre på grund af de forskellige lokaliteters og personers stilling.

Givet i Rom den 28. april i den 11. indiktion.

1) af Toscana. – 2) Bernardus, jf. Ganzer s. 32. – 3) Den forkortede tekst henviser til et brev til ærkebiskopen af Ravenna, der lyder således: Gregor, udvalgt biskop af Rom, til Wilbert, ærkebiskop af Ravenna, hilsen med Jesus Kristus.

Vi tvivler ikke om, at rygten er ilet forud for vort brev og har meldt både Eder og mange andre om vor herre paves Alexanders død. Men hvad jeg i højeste mål må begræde, er, at hans død er kommet til at hvile som en tung byrde på mig og har rystet og oprevet mig i mit inderste. Thi ved hans død var den romerske menighed til en beyndelse mod sin sædvane præget af en sådan ro og overlod ledelsen af, hvad der skulde ske, i vore hænder, så at det tydeligvis måtte opfattes som et udslag af Guds miskundhed, at dette var sket. Efter at have overtaget ledelsen traf vi derfor den beslutning, at vi efter tre dages faste, efter litanier og efter manges bønner, der var ledsaget af almisser, med Guds hjælp vilde fastlægge, hvad der syntes bedst med hensyn til valget af en biskop af Rom. Men pludselig, da vor fornævnte herre pave blev bisat i Frelserens kirke⁴⁾, opstod der stor uro og larm i menigheden; de rejste sig som afsindige imod mig, gav mig hverken lejlighed eller tid til at sige noget eller til at tænke mig om, men

greb mig og satte mig med vold på det apostoliske sæde, som jeg er alt for ringe til at beklæde. Derfor kan jeg rettelig sige med profeten: Jeg er kommen i vandenes dyb, og strømmen har overskyttet mig; jeg er bleven træt af at råbe, min strube er blevet hæs⁵⁾; og endelig: Frygt og bæven er kommet over mig, og mørke har lagt sig over mig⁶⁾. Men da jeg, udmattet af mange, store bekymringer, ikke er i stand til at tale derom, undlader jeg at opregne al min elendighed. Jeg beder Eder derfor ved den almægtige Gud om, at I nu vil vise mig den kærlighed, som I har lovet at nære til den romerske kirke, især på dette tidspunkt og – hvad I bør erindre – i særdeleshed til mig, om ikke for mine fortjenesters skyld, så dog af kærlighed til apostlene, eftersom tiden og omstændighederne sætter Eders kærlighed på prøve, og at I opfordrer og formaner Eders kirkes lydbisper og sønner til at bede til Gud for mig om, at han vil give mig styrke og række mig sin hånd, for at jeg kan bære den byrde, der mod min vilje og trods min stærke modstræben er blevet lagt på mine skuldre, så at han, når han ikke har villet lade mig ligge i sikker havn, i det mindste ikke forlader mig, når jeg er kastet ud på dybets farer. Thi ligesom jeg elsker Eder med uskrømtet kærlighed⁷⁾, må I ikke tvivle om, at jeg forlanger den samme kærlighed og dens gerninger af Eder. Ej heller må I tvivle om, elskede broder, at vi ønsker at forene den romerske kirke og den, som I med Guds styrelse er sat til at lede, i en sådan samdrægtighed og, så vidt vi formår det, med hæder for begge parter, i en så dyb kærlighed, at også vore sjæle altid vil være forenede i den samme fred og den samme inderlige hengivenhed. Thi ligesom vi her i ord har formanet Eder, vise broder, således vil I se, at vi tilstræber og ønsker det samme gennem vore forbindelser, når vi hyppigt udveksler sendebud med hinanden, så at vi sammen kan fryde os og glæde os over en gensidig husvælelse. Givet i Rom den 26. april i den 11. indikation. – ⁴⁾ d. v. s. i Laterankirken den 22. april 1073. – ⁵⁾ Ps. 69, 3–4. – ⁶⁾ Ps. 55, 6. – ⁷⁾ 2. Kor. 6, 6.

11

1075. 25. januar. Rom.

Pave Gregor 7. bebrejder kong Svend Estridsen, at han ikke har modtaget brev eller sendebud fra ham, formaner ham til dyd og retfærdighed og opfordrer ham til at sende udsendinge, der kan forhandle om oprettelsen af et ærkebispesæde og om andre af kongens ønsker, samt meddeler, at han er rede til at tage en søn af kong Svend i sin tjeneste og gøre ham til fyrste over et kættersk folk.

Afskrift i Vatikanet.

Gregor, biskop, Guds tjeneres tjener, til Svend, Danernes konge, hilsen og apostolisk velsignelse.

Dengang vi endnu kun havde rang af diakon ¹⁾, modtog vi ofte breve og sendebud fra dig, kære søn, af hvilke vi forstod, at din stormægtighed vilde være redebon i dit sind mod os. Men efter at vi, skønt uværdig, er forfremmet til større pligter og en højere gerning, har vi bemærket, at din kærlighed er kølnet, idet du har unddraget os dine henvendelser, siden vi så længe har

måtte savne dine brevskaber, uvist af hvilken grund. Os tynger nu omsorgen ikke blot for konger og fyrster, men for alle kristne med så meget desto større vægt, som alles tarv ligger os stærkere og mere inderligt på hjerte som følge af den altomfattende bemyndigelse, der er os betroet. Men da vi har forstået, at du, ædle og høje konge, udmærker dig frem for andre rigers fyrster både ved boglige kundskaber og ved din iver for kirkens forskønnelse, retter vi med så megen større tillid vort brev til dig, som vi mener, at vi desto lettere vil have fremgang hos dig, jo mere du vides at have gjort fremskridt i lærdom og livsvisdom. Vi beder dig altså om og formaner dig i oprigtig kærlighed til at bestræbe dig for at varetage det dig betroede riges styre efter Guds bud og føre det høje navn af konge under udfoldelse af alle de dyder, som navnet indebærer, så at du lægger for dagen, at den retfærd, i kraft af hvis grundprincip du byder over dine undersåtter, stedse råder i dit hjerte. Thi du ved, at denne verdens glans og tomme glæde er ubestandig og bedragerisk. Du ved, at alt kød ²⁾ hver dag haster mod enden, og at døden i sin ubønhørighed hverken skåner en villig eller en uvillig. Du ved, at konger skal blive støv og aske ³⁾, på lige vilkår med tiggere, og at vi alle skal stå frem på dommens dag, som ikke blot vi, der er præster, men også konger og andre fyrster i nutiden må frygte og bæve for med så megen desto større sønderknuselse, som vi skal stå til regnskab for os selv og vore undergivne. Højtelskede søn! Lev da dit liv og styr dit rige på en sådan måde, at du på den dag uden frygt kan skue den evige konges og dommers ansigt og som løn for, at du på rette vis har båret den jordiske værdigheds glans, kan modtage det himmelske riges ophøjede og uforlignelige krone af Guds hånd. Iøvrigt skal det være vitterligt for dig, at vi har skikket dig bud for at give dig svar og forhandle med dig om de ting til dit riges forherligelse – dels et ærkebispesæde, dels andre anliggender – som du i vor herre pave Alexanders dage ⁴⁾ har forlangt af det apostoliske sæde, og hvorom du på den anden side også har afgivet løfter. Men da vore sendebud indså, at rejsen vilde blive farlig på grund af urolighederne i Tyskland ⁵⁾, er de vendt tilbage til os. Ifald nogen af disse sager derfor ligger dig på hjerte, og hvis du i from hengivenhed ønsker at overgive dig selv og dit rige i apostelfyrstens varetægt og støtte dig til hans myndighed, således som vi nogle gange har forstået af dine sendebud, skal du bestræbe dig for uopholdeligt at sende pålidelige sendebud til os, for at vi, belært af disse om dine ønsker i alle enkeltheder, efter grundig overvejelse kan erkende og udtænke, hvad vi skal svare dig og foretage os i alle disse anliggender. Hvis derudover den hellige romerske moderkirke får brug for din støtte med hensyn

til krigsfolk og det verdslige sværd mod ugudelige mennesker og Guds fjender, ønsker vi ligeledes at erfare af dine visse sendebud, hvilke forhåbninger vi kan nære til dig. Der ligger også i vor nærhed ved havet en såre rig provins ⁶⁾, som usle og dorske kættere sidder inde med; i denne ønsker vi, at en af dine sønner gøres til leder ⁷⁾ og fyrste og kristenhedens forsvarer, hvis du – hvad du efter udsagn af en biskop fra dit land skal have i sinde – skulde give ham i krigstjeneste ved den pavelige kurie sammen med en skare tro krigere.

Givet i Rom den 25. januar i den 13. indiktion.

1) han blev ordineret til diakon af pave Stefan 9. (1057–1058) og var siden 1059 ærkedegn ved Peterskirken. – 2) Ezech. 20, 48. – 3) jf. 1. Mos. 18, 27. – 4) 1061–73. – 5) kampene mellem Henrik 4. og hans saksiske modstandere i 1073–74. – 6) ifølge F. von Šišić, Geschichte der Kroaten I 269 ff. og tiltrådt af E. Caspar, udgiveren af Das Register Gregors VII I s. 194 note 1, tænkes der på Dalmatien-Kroatien. Kongen der var blevet fordrevet af Robert Guiscard, pavens tilhænger. I marts 1074 bandlyste Gregor 7. Robert Guiscard efter opståede stridigheder. Rimeligvis skal den rolle, paven havde tiltænkt en søn af Svend Estridsen, sættes i forbindelse med den ejendommelige oplysning, Adam af Bremen på anden hånd giver i schol. 72, nemlig at Svend Estridsen sendte sin søn Magnus til Rom for at blive kronet til konge, men at han døde undervejs. – 7) teksten har *dux*, der vel snarest her betyder *markgreve*.

12

[1075]¹⁾

Ærkebiskop Liemar af Hamburg beretter for biskop Etzel af Hildesheim om den behandling, han har været udsat for fra pavens og kuriens side, og udbeder sig hans råd om, hvordan han skal forholde sig i den sag. Han anfører bl. a., at han ikke har ret til at stævne bisperne i Danmark og i Norden til den synode for Tyskland, som Gregor 7. havde forlangt indkaldt.

Afskrift i Hannover Staatsbibliothek.

Til Etzel ²⁾, sin fader, Liemar, hans helligheds tjener, med samme ønske som for sig selv.

Et brev, som var beseglet med den apostoliske bulle, men som blev overrakt mig af en ganske almindelig klerk under abbeden af Fulda efter abbedens befaling, er nået mig. Dette brev oversender jeg Eder at læse, for at I kan afgøre, hvad jeg skal foretage mig, og hvad jeg skal sige, og endelig, om jeg er blevet uretfærdigt behandlet eller ej. I erindrer den redegørelse, som jeg gav Eder i Eders hjem på tilbagerejsen fra hoffet ³⁾: hvorledes de pavelige legater i enrum med stor strenghed havde forlangt af mig og ærkebispen af Mainz ⁴⁾, at vi skulde anbefale, at der afholdtes en synode, idet de dog ikke forlangte

dette på pavens vegne, men som om de kun talte på egne vegne og de sagde: Anbefal synoden ⁵⁾! Dertil svarede ærkebissen af Mainz og jeg efter at have rådført os med de tilstedeværende af vore brødre bisperne, at vi to alene ikke kunde støtte dette deres påbud uden at have hørt vore medbrødre og medbisper, de største mænd i dette rige, og have rådført os med dem, da sagen i højere eller lige så høj grad angik dem. Da blev de ligesom rasende og afsindige og pålagde os under påberåbelse af vor lydighedspligt mod det apostoliske sæde, at vi enten skulde føje dem i deres vilje med hensyn til at anbefale synoden eller komme til Rom og stå til regnskab, og den ene af dem, Geraldus ⁶⁾, fastsatte som frist den førstkommende synode i Rom ⁷⁾, den anden, bispen af Palestrina ⁸⁾, St. Andreas' dag ⁹⁾, – idet de således var uenige indbyrdes. Jeg tilføjede, at mine medhjælpere og lydbisper fandtes hos Danerne og folkene hinsides havet, og at det således ikke tilkom mig på nogen måde at anbefale, at de kom til denne tyske synode. Nu indkalder den herre paven, der er meget vred som følge af disse legaters raseri og efter deres uhjælpede tilskyndelse, mig til den førstkommende synode i Rom, som skal afholdes på den første søndag i fasteugen ¹⁰⁾, og suspenderer mig fra mit embede som biskop, indtil jeg har fremstillet mig for ham, hvad der efter min mening ikke kunde overgå en biskop uden hans brødrers dom på en generalsynode ¹¹⁾. Dette farlige menneske vil befale over bisperne efter sit forgodtbefindende, som om de var hans forvaltere; og hvis de ikke gør alt, skal de komme til Rom, eller også bliver de suspenderet uden dom. Men jeg forstår udmærket, hvilke af vore bisper det er, som i deres stærke had til min herre kongen med deres rænker har skaffet mig, hans medhjælper, disse besværligheder, skønt jeg i denne strid arbejder for alles vel. Det er bevisligt, og jeg har gode, sandfærdige mænd, bisper, gejstlige og lægmænd, som vidner på, at jeg hele efteråret og hele vinteren af svær legemlig sygdom og åndenød har været hindret i at foretage nogen rejse, den være sig lang eller kort, ja, om den så kun varede 5 dage ¹²⁾. Nu skal du, fader, overveje sagen, om det er retfærdigt og passende, at jeg stævnes til Rom, om indkaldelsesfristen er lovmæssig og velbetænkt, da to personer var så uenige herom, om man bør agte den suspension, som er overgået mig, eller om man ikke skal ænse den, da den ikke er fremgået af brødrenes dom over mig på en synode, tilmed da jeg har været så alvorligt syg, at jeg hverken vilde have kunnet møde til St. Andreas' dag eller nu til den førstkommende synode, eftersom der næppe er fire uger mellem den dato, da brevet til mig blev udstedt, og den uge, da synoden afholdes.

Dette er, hvad du bør overveje, og foreskrive mig, hvad jeg skal gøre.

1) for datering se Dipl. Dan. – 2) biskop af Hildesheim. – 3) det blev holdt i Nürnberg i april-maj 1074, jf. May nr. 353. – 4) Sigfred. – 5) den skulde behandle Gregor 7.s to programpunkter, a) forbudet mod simoni og b) gennemførelsen af cølibat. Begivenheden danner indledning til den berømte strid mellem Henrik 4. og Gregor 7., mellem regnum og sacerdotium, jf. Hefelev V 23 flg. – 6) kardinalbiskop af Ostia 1072–77. – 7) denne synode var indkaldt til den 22. februar 1075. – 8) Hubert, nævnt i årene 1073–77, jf. O. Schumann, Die päpstlichen Legaten in Deutschland 1056–1125, s. 24 note 7. – 9) 30. november 1074. – 10) 22. februar. – 11) jf. c. 1 C V qu. 3 og c. 2 C III qu. 6; Friedberg I sp. 547 og 519. – 12) den kanoniske ret anerkendte sygdom som lovligt forfald, c. 13 D XVIII, Friedberg I sp. 57.

13

1075. 17. april. Rom.

Pave Gregor 7. pålægger kong Svend Estridsen at meddele, om han fastholder de begæringer, han har fremsat over for Gregors forgænger Alexander 2.

Afskrift i Vatikanet.

Gregor, biskop, Guds tjeneres tjener, til Svend, Danernes konge, hilsen og apostolisk velsignelse.

Hos vore forgængere var det ret og sædvane ved kærlig sendefærd at belære alle folkeslag om Herrens vej¹⁾, at revse alle konger og fyrster med hensyn til de ting, som gav anledning til dadel, og at indbyde alle til den evige lyksalighed gennem den kanoniske lov. Thi de romerske bispers lov har gjort sig mere gældende i landene end kejsernes; deres ord er udgået til jorderigets ende²⁾, og hvor kejseren befalede, der befalede også Kristus. Men nu er kongerne og jordens herrer blevet til foragtere af kirkens lov³⁾, skønt de snarere skulde have værnet om retfærdigheden og forsvaret den; de er blevet enige om at tilføje kirken så mange forhånelser og er blevet bragt til en sådan ulydighed, der ifølge Samuel ligner afgudsdyrkelse⁴⁾, så at vi omtrent er hørt op med at udsende legationer, da de næsten synes frugtesløse, og vi nu kun retter vor tale i bøn til kongernes Herre⁵⁾ og hævnens Gud⁶⁾. Men eftersom vi ved, at du og dit standhaftige folk, der ledes af din visdoms tøjler, viser den skyldige ærbødighed over for alle kirkers moder, en ærbødighed, der er så meget desto mere ydmyg over for sankt Peter, jo mere ophøjet den er i sin standhaftighed, sender vi derfor vort brev til dig, vor højtelskede søn, og pålægger dig med faderlig kærlighed, at du – såfremt der er noget, hvorved du lider brist og som den romerske kirke i kraft af sin myndighed retfærdigvis kan skænke dig⁷⁾ – meddeler os det gennem dine egne sendebud og

gennem de sendebud, som vi nu lader udgå, for at vi inden for lovlige grænser kan vise dig hæder og tilstå dit ædle rige en fortjent værdighed til gengæld for den nysnævnte ærbødighed. Thi vi har hørt, at du har et godt lov på dig; måtte det ved den hellige Petrus' og Paulus' forbønner aldrig svigte dig, tværtimod måtte det stadig øges og vokse, så at du – og det ønsker vi for dig – kan vinde ry både i det jordiske og det himmelske liv. Men eftersom du over for vor forgænger Alexander ⁸⁾ – salig ihukommelse – udbad dig noget, hvorved du vilde gøre den hellige Petrus til din skyldner, ja og erhverve hans ædle beskyttelse for dig og dit rige, skal du gennem de samme sendebud tilkendegive, hvorvidt din vilje står fast, eller om den har taget af, eller om den – hvad vi ønsker mest – er blevet styrket. Thi da jeg sad i embedet som ærkedeg, elskede jeg dig højt og mente at blive elsket af dig. Men da jeg, skønt uværdig, har modtaget det hyrdeembede, hvis hovedhjørnesten er kærlighed til Gud og næsten, er den kærlighed, jeg nærede til dig, blevet større, og når du stadig udvikler dig til det bedre, vil den med Guds nåde vokse mod endnu større højder.

Givet i Rom den 17. april i den 13. indiktion ⁹⁾.

1) 1. Mos. 18, 19. – 2) Ps. 19, 5. – 3) d. v. s. efter udbruddet af investiturstriden. – 4) 1. Sam. 15, 22–23. – 5) Dan. 2, 47. – 6) Ps. 94, 1. – 7) jf. nr. 11, ifølge hvilket det drejer sig om oprettelse af et ærkesæde i Danmark. Brevet har brod mod ærkebiskop Liemar, Henrik 4.s partigænger og siden 1074 pavens erklærede modstander, jf. nr. 12. – 8) 1061–73. – 9) 1075 17. april. Ifølge den senere danske tradition døde kong Svend 1074 28. april, jf. nr. 9. Men det må anses for lidet sandsynligt, at kurien, der på grund af de storpolitiske forhold på dette tidspunkt stod i intens kontakt med de tyske fyrster og bisper, bl. a. med ærkebiskop Liemar af Hamburg-Bremen, endnu et år efter kongens død ikke skulde have erfaret noget herom, jf. også nr. 15.

[1075]¹⁾

14

Biskop Imad af Paderborn meddeler paven, hvad han og den afdøde ærkebiskop Adalbert har foretaget sig mod Rikwal, kannik i Paderborn, der er flygtet fra sin kirke og nu er biskop i Danmark.

Afskrift i Leipzig.

Til den højhellige pave, fader og herre, Imad, tjener og uværdig biskop for den hellige kirke i Paderborn, i underkastelse og lydighed mod Kristus.

Ærkebispnen af Hamburg har inden sin afrejse til Rom ²⁾, hvor han vil

fremstille sig for St. Petrus' og Eders højhed, forhandlet med mig om, at jeg skulde medgive ham et brev til Eder med vidnesbyrd om, hvad jeg og hans forgænger Adalbert ³⁾ – salig ihukommelse i Kristus – med kanonisk myndighed har foretaget os de foregående år over for Rikwal. Herom har I for nogle måneder siden gennem ærkebiskop Liemars sendefærd fået forelagt et andet brev, helt igennem sandt og troværdigt og udstedt af mig til samme ærkebiskop Liemar. Nu får I endnu et brev, sendt af mig til Eder og af samme indhold. Jeg har i en tiårs periode måttet finde mig i, at samme Rikwal, som for evigt fast var knyttet i tjenerforhold til og i lang tid var kannik ved vor kirke, er kommet på afveje og er flygtet bort, og jeg har hyppigt ved brev og sendebud formanet ham til at vende hjem og venter ham som en hyrde et vildfarent får. Jeg har med den kirke, jeg styrer, som vidne kaldt flygtningen tilbage med angivelse af kanoniske tidsfrister ⁴⁾; da han viste foragt og ubekymrethed, har jeg meget mod min vilje og med smerte lagt den forbandelse over ham, som latinerne kalder ekskommunikation og tyskerne ban. Men da han var flygtet op til Danerne, hvis område efter gammel ret er lagt under Hamburgkirken, skrev jeg til ærkebiskop Adalbert – salig ihukommelse – for at han ved sin stævning og med sin myndighed skulde forsøge at bringe ham tilbage til sin gamle herskerinde. Dette gjorde han på min bøn. Dette førte ikke til noget, da den anden ikke lyttede til ham, men hårdnakket fortsatte sin dristige fremfærd, hvorfor han pålagde ham samme ban og ekskommunikation. Efter så lang ventetid tror jeg endelig nu, at han er bange for at miste bispetitlen ⁵⁾ og denne værdighed. Han lover at vende tilbage og gøre bod over for den hellige kirke.

Hellige fader, vi ønsker inderligt, at Eders apostolat må blive lykkeligt bevaret gennem lange tider.

1) vistnok udstedt i april–maj 1075, jf. Dipl. Dan. – 2) for at forhandle om den suspension, som Gregor 7. 1074 12. december havde lyst over Liemar. – 3) død 1072. – 4) jf. Hinschius V 10 ff. – 5) af Lund.

15

[1075]

Ærkebiskop Lanfrank af Canterbury meddeler biskop Walcher af Durham, at et dansk hærtog ifølge efterretning fra kong Vilhelm Erobreren er forestående, og pålægger bispen at foretage de nødvendige befæstninger af sin borg.

Afskrift i British Museum.

Lanfrank, synder og uværdig biskop, til sin ærværdige broder og medbiskop Walcher ¹⁾ hilsen.

Jeg har glædet mig ved det, I har fortalt mig. Vi har af Eders brev lært, at I har fred; opskræmte af mange folks forskellige beretninger troede vi, at freden var langt borte fra Eders dør ²⁾. Efter Bretonernes fordrivelse og alle kampes ophør ³⁾ lever vi under såre fredelige forhold, at vi ikke erindrer nogensinde at have levet så fredeligt, siden kongen stævnede over havet ⁴⁾. At vor herre kongens anliggender har megen medbør, og at han nu begiver sig over til os ⁵⁾, skal I vide for sikkert. Efter hvad kongen meddelte os, kommer Danerne virkelig ⁶⁾. Sørg altså omhyggeligt og årvågent for, at Eders borg bliver be-mandet og udrustet med våben og proviant. Og måtte den almægtige Herre beskærme Eder mod al ulykke!

¹⁾ af Durham. – ²⁾ skotterne havde foretaget et mislykket angreb mod Nordengland, jf. Anglo-Sax. Chron. – ³⁾ støttet af Bretoner rejste oprørske engelske stormænd – blandt disse jarlen Waltheof af Northumberland, søn af den danskfødte jarl Sigvard, død 1055, jf. D. Whitelock, The Anglo-Saxon Chronicle s. 219 – i 1075 oprør mod Vilhelm Erobreren. Ifølge samme kilde havde oprørerne truffet aftale med danskerne om, at en dansk flåde skulde intervenere i kampen mod Vilhelm. Inden denne flåde på 200 skibe under ledelse af Knud (den Hellige) og hertug Hågen nåede England, havde Vilhelm Erobreren dog knust oprøret, hvorfor flåden kun forbigående besatte York. – ⁴⁾ i 1066. – ⁵⁾ fra Normandiet. – ⁶⁾ jfr. note 3. Som Bolin, jf. nr. 9, betoner, har de forskere, der forsvarer Ailnoths opgivelse af Svend Estridsens dødsår som 1074 tager alt for letfærdigt på Anglo-Saxon Chronicles opgivelse om, at han døde 1076. Ifølge begivenhederne i 1075 havde englænderne alle forudsætninger for at være orienteret om regeringsforholdene i Danmark, jf. også pave Gregors skrivelse nr. 13.

1076. Senlis.

16

Filip 1., Frankernes konge, stadfæster, at St. Marias kirke i Douai, hvortil St. Amatus legeme blev bragt i sikkerhed under Danernes og normannernes plyndringstogter, skal være eksempt fra al verdslig myndighed.

Original i Lille.

Iden hellige og udelelige treenigheds navn. Filip, af Guds nåde Frankernes konge

Den hellige Maurontus ¹⁾ byggede en kirke for den højhellige biskop Amatus ²⁾ på sin egen grund, som i gamle dage kaldtes Broilum og af nulevende benævnes Merville. Men da Herren havde kaldt den hellige biskop Amatus, som han elskede, til hans himmelske fædreland fra denne svære rejses

trængsler, bisatte den hellige Maurontus helgenens legeme i den fornævnte kirke på hæderfuld vis, og til Guds og helgenens ære skabte han en brødre-kongregation i kirken. Nu bestod brødre-kongregationen i lang tid i den fornævnte kirke, hengiven til sin hellige gerning i uforstyrret ro, indtil Danernes og Normannernes³⁾ grumme og rå folk hærgede Merville og hele det omliggende land. Men da forfølgelsen stod for døren, var brødrene ængstelige for deres skytshelgens legeme, hvorfor de bragte det til Douai i sikkerhed for forfølgerne og satte det i den kirke, som var bygget sammesteds på St. Maurontus' grund af forgængerne til ære for Guds hellige moder Maria. Da forfølgelsen og urolighederne var stilnet af, og klostret i Merville var blevet ødelagt, bestemte Karl⁴⁾, Frankernes konge, og Arnulf, greve⁵⁾ af Flandern, at den ærværdige Amatus' legeme for dets glories skyld til evig tid skulde hvile i Guds hellige moder Marias kirke. Da jeg ønsker at forny, hvad mine forgængere har stadfæstet vedrørende den hellige Amatus' beneficiar, har jeg, Filip, Frankernes konge, bevilget en ansøgning fra Robert, greve af Flandern⁶⁾, Balduin, hans nevø, greve af Hennegau, samt Richeldis, Balduins moder, og kannikerne i den hellige Amatus' kirke i Douai, der har sendt den fromme mand Reimar til mig, idet de bad om, at de besiddelser, der er skænket den hellige Amatus og i fremtiden bliver skænket, må blive stadfæstet med min kongelige myndighed. Ved et kongeligt påbud har jeg altså stadfæstet, at den i Douai til Guds hellige moder Marias ære opførte kirke, i hvilken de hellige bekendere Amatus' og Maurontus' legemer hviler, skal være fri af al verdslig myndighed, således at kannikerne der kan tjene Gud, den hellige Maria og den hellige Amatus i uforstyrret ro . . .

Men hvis nogen (o. s. v.)

Og for at dette påbud (o. s. v.)

Jeg (*monogram*), Frankernes konge, har stadfæstet dette privilegium i Senlis i min regerings sekstende år i nærværelse af de efterskrevne vidner . . .

Jeg Gaufridus, kongens kansler og biskop af Paris, har skrevet og underskrevet dette privilegium.

Forhandlet år 1076 efter Herrens menneskevorden, i den 14. indiktion, epakt 12, konkurrent 5.

1) biskop af Marseille, død omkr. 786. – 2) biskop af Sens, død 690. – 3) som D'Haenens s. 304 har påvist, er afsnittet om vikingernes hærgen en bearbejdelse af en notits i årbogen fra St. Vaast under 870. Ialt findes der fire diplomer fra 1076–81, der bygger på denne årbogsnotits. I foreliggende brev er årbogsnotitsens *Danorum* ændret til *Danorum et Normannorum*; i to andre til *Danorum atque barbarorum Nortmannorum*

og i det fjerde til *Wandalorum*. – 4) den Skaldede. – 5) foreliggende diplom har i modsætning til nævnte årbog og de tre andre diplomer *consul* i stedet for *comes*; betydningen kan være den samme, jf. Niermeyer s. 260. – 6) Knud d. Helliges svigerfader.

1077. 6. november. Rom.

17

Pave Gregor 7. formaner kong Harald Hen til at vise romerkirken den samme hengivenhed som hans fader, at værne kirken i sit land og at sende hyppige sendebud til Rom.

Afskrift i Vatikanet.

Gregor, biskop, Guds tjeneres tjener, til Danernes konge, hilsen og apostolisk velsignelse.

Med hvilken inderlig hengivenhed og kærlighed vor hellige almindelige moder, den romerske kirke, har våget omsorgsfuldt og bekymret over din fader og hans hæder, tvivler vi ikke om, at du ved og husker, da du jo selv vil kunne erindre den altid rene og gudfrygtige og lydige ærbødighed i alt, som han viste den hellige apostel Petrus. Thi vi ved, at han efter den apostoliske kirkes vidnesbyrd i sine dage var en så hengiven, tro og enestående søn i sin store kærlighed, så at der næppe blandt konger fandtes nogen, som han stod tilbage for. Og hvis han ikke, idet han på djævelens tilskyndelse gav efter for lasternes æggende tillokkelser, havde løsnet de tøjler, der skulle tæmme hans kødelige lyster, vilde vi ikke nære tvivl om, at han havde plads i de himmelske boliger blandt de konger, som er Gud kærest. Men da vi tror, at han med hjælp fra apostlene, mod hvem han var tro, ved Guds miskundhed og nådige medynk har været grebet af bodfærdig jammer i hans knuste hjerte ¹⁾ inden hans sidste stund, tvivler vi ikke om, at han kan opnå tilgivelse, ja, vi ihukommer ham i vore bønner og beder kærligt om, at den må blive ham givet. Og vi opfordrer dig til, at du, som det sømmer sig for en god søn, står ham bi med rige almissegaver og bønner i kirkerne. Det sømmer sig nemlig, at den mand, der som en god fader efterlod dig som arving til sit legemlige og verdslige kongerige og til sin hæder, så vidt det er muligt ikke bliver bedraget for åndelig bistand, eftersom det gods, som din faders herlige rige skænker dig, og som bliver overladt i de fattiges hænder, kan give din fader hvilens husvælelse i himmelen.

Men nu, elskede søn, formaner vi dig ved vor apostoliske tilskyndelse til, at du i dit hjerte betænker din faders troskab og kærlighed, som han viste den

apostoliske kirke, at du i troskab agter herpå og samler dit sind herom, og at du på en sådan måde viser dig som en søn af apostlen Petrus, at han kan betragte dig med ubekymret åsyn og føre dig som en værdig efterkommer ind i det himmelske riges arv, stedet for den fromme belønning. Hvis du står gudhengiven i hans øjne, vil han gøre sin fromme lærermesters ord til sine og sige: Jeg vil, at, hvor jeg er, skal også denne være hos mig ⁷⁾). Thi vi tror, at han har fået den myndighed af Herren, at den, han binder, skal være bundet, og den, han løser, skal være løst i Himlene ³⁾). Og derfor opfordrer vi dig atter og atter til, at du, for så vidt som den menneskelige skrøbelighed tillader det, med Guds hjælp af al evne higer efter at blive så værdig og velbehagelig, at du kan vinde såvel det nærværende som det kommende riges herlighed. Og om også din fader efter djævelens tilskyndelse har lidt nogen skade på sin sjæl, opfordrer vi dig til hellere at rette blikket mod himmelen, ja mod himmelens Herre ⁴⁾ end mod jordiske forhold og hver dag af et rent hjerte ⁵⁾ bede om din skabers uovervindelige våben mod denne skade, så at vi både kan fryde os over vor apostoliske søns fremgang, og du selv kan være en dydernes spore for dine kongelige ligemænd.

Vi opfordrer dig ydermere, elskede søn, til at beskærme det dig af Gud betroede riges ære med al mulig flid, omhu og kyndighed. Måtte dit levned være værdigt, fuldt af visdom, krydret med retfærdighedens og barmhertighedens egenskaber og salt ⁶⁾, så at den sande visdom, som er Gud, kan sige om dig: Ved mig regerer denne konge ⁷⁾). Vær en utrættelig hjælper for de fattige og faderløse og for enker, idet du må vide for vist, at du med disse gerninger og egenskaber erhverver dig Guds kærlighed.

Vi har ydermere hørt og betvivler ikke, at Guds kirke, som er vor moder og frue, ligesom i mange andre af verdens egne også hos Eder bliver undertrykt af slette mennesker og djævelens fæller og ikke værnes og hædres som sig bør. Det er vor vilje, og vi opfordrer dig faderligt til, at du i alt og frem for alt våger over, at den bliver hjulpet og beskærmet. Thi hvis man ikke gør modstand mod dette, er det så ikke det samme som at benægte troen? ⁸⁾ Derfor beder og bønfalder vi dig om, at du lader alt menneskeligt had og misundelse ude af betragtning, ja, selv døden, om den skulde være en følge, og efter evne bestræber dig på at drage kirken frem i forgrunden, forsvare, værne og hævde den og rive den ud af de angribende ulves gab, idet du må vide for vist, at du ikke vil kunne fremføre nogen bøn eller fuldbyrde noget offer, der er mere velset i den øverste dommers øjne. Gud er vort vidne, at det er vort ønske hyppigt at se sendebud fra dig, af hvilke vi bedre kan få

indsigt i din sjæls og dit legemes frelse og velfærd og til gengæld i overensstemmelse med Guds nåde kan opbygge dig med vore apostoliske vejledninger.

Den almægtige Gud, fra hvem alt godt kommer, bevare dig, højtelskede søn, i kraft af de hellige apostle Petrus' og Paulus' fortjenester og styrke dig med sin kraft og fromhed, så at du i ham kan styre det verdslige på en sådan måde, at du, når livets løb er til ende, kan fortjene at vinde det evige riges glorie.

Givet i Rom den 6. november i den første indiktion.

1) Jerem. 23, 9. – 2) Joh. 17, 24. – 3) jf. Matth. 16, 19. – 4) Job 7, 20. – 5) 1. Tim. 1, 5. – 6) jf. Coloss. 4, 6. – 7) jf. Ordsp. 8, 15. – 8) 1. Tim. 5, 8.

1078. 15. december. Rom.

18

Pave Gregor 7. opfordrer kong Olaf Kyrre af Norge til ligesom den danske konge at sende unge, velbyrdige mænd til kurien, for at blive oplærte i de kristelige discipliner samt at hidføre en forsoning mellem den danske konge og hans brødre, der er flygtet til Norge.

Udtag efter afskrift i Vatikanet.

Gregor, biskop, Guds tjeneres tjener, til Olaf, Nordmændenes konge, hilsen og apostolisk velsignelse.

Skønt det som følge af (o. s. v.). Men vi vil, at det skal være vitterligt for Eder, at det er vort ønske – hvis vi på nogen måde måtte være i stand hertil – at sende nogle brødre, som er troende og oplærte, til Eder for at give Eder undervisning i al viden og alle læresætninger angående Jesus Kristus, således at I, velunderrettet om evangelisk og den apostoliske lære, ikke skal vakle på noget punkt, men være rodfæstet og forankret i den faste grund¹⁾, som er Jesus Kristus²⁾, og at I kan vokse rigere og mere fuldkommen i Guds kraft og som følge af gode gerninger sætte en troens frugt, som fortjener løn i evighed. Men da dette på grund af den fjerne beliggenhed og navnlig på grund af de ukendte sprog er uhyre vanskeligt for os, beder vi Eder – ligesom vi også har givet det til kende for Danernes konge – at I vil sende unge, velbyrdige mænd fra Eders lande til den apostoliske kurie, for at de kan blive omhyggeligt oplærte i de hellige og guddommelige love under apostlene Petrus' og Paulus' vinger, og således ikke som ukyndige men kyndige personer viderebringer det apostoliske sædes befalinger til Eder og det på en måde, der er Gud værdig, og som hos Eder – ikke som rå og ukyndige mænd, men

indsigtsfulde i sprog, videnskab og sædvane – kan forkynde, hvad den kristne tro vil, og med Guds hjælp fremelske den i rigt mål. – Det er blevet os meddelt, at Danerkongens brødre har begivet sig til Eders højhed for, støttede af Eders magt og midler, at tvinge deres broder til at dele riget med dem. I hvor høj grad dette tjener til rigets skade, til den kristne menigheds opløsning, til ødelæggelse af kirkerne, mod hvilke hedningerne i naboskabet uophørlig har grumme planer, og til hele jordens forødelse³⁾, derom belærer Eder selve sandheden, som er Kristus⁴⁾, i evangeliet, når han siger: Hvert rige, som er kommet i splid med sig selv, lægges øde, og hus falder over hus⁵⁾. Derfor formaner vi Eders højhed til i særlig grad at give agt på, at I aldrig lader Eder overtale af nogen til at bifalde eller understøtte denne sag, for at ikke denne synd – det Gud forbyde – skal falde tilbage på Eder, og for at himlens vrede ikke skal opvækkes mod Eder eller Eders rige i anledning af det danske riges sønderlemmelse. Men vi ønsker gerne og råder Eder til at foranledige, at den fornævnte Danerkonge med kærlighed modtager sine brødre i riget og der, hvor han kan, tildeler dem ledige godser og hæderfulde stillinger på en sådan måde, at de hverken bliver trykket af en uværdig trang, eller at riget eller dets værdighed bliver rystet

Givet i Rom den 15. december i den 2. indiktion.

1) jf. Efes. 3, 16. – 2) Visd. 4, 3 og 1. Kor. 3, 11. – 3) jf. Jer. 7, 34. – 4) jf. 1. Joh. 5, 6. – 5) Luk. 11, 17.

19

[1079]. 15. oktober. Rom.

Pave Gregor 7. formaner kong Harald Hen til at holde fast ved den romerske kirke og dens lære og udbeder sig den gunst af kongen, at en af dennes klerke må blive sendt til kurien for både at give underretning om forholdene i Danmark og bringe pavelige budskaber og mandater med sig tilbage.

Afskrift i Vatikanet.

Gregor, biskop, Guds tjeneres tjener, til Hakon¹⁾, Danernes konge, hilsen og apostolisk velsignelse.

Med oprigtig kærlighed lykønsker vi dig, vor elskede søn, fordi du, skønt du bor ved jordens yderste grænser, dog årvågent bestræber dig på at udforske det som vedrører den kristne gudsyndelse, og fordi du, idet du anerkender den hellige romerske kirke som din og alverdens moder²⁾, ønsker og udbeder dig dens erklæringer. Vi tilføjer det ønske og den formaning, at du,

fromme søn, forbliver fast i disse bestræbelser og ønskemål og med Guds nåde tager til i fromhed uden på nogen måde at miste det rette mål af syne, men daglig bestyrkes i det forsæt at gøre fremskridt til det bedre, som det sømmer sig for en indsigtfuld mand og for den kongelige standhaftighed. Thi din højhed bør betænke, at jo mere du er hævet over og byder over mange, i desto højere grad kan du ved dit eksempel enten drage dine undergivne nedad – det Gud forbyde – eller også få de slette til at besinde sig. I din visdom bør du også betænke, hvor brøstfældige og flygtige det timelige livs glæder er; selv når man tror, at livet vil vare længe, rejser der sig dog ofte mange uforudsete genvordigheder, og så er alle glæder, som syntes sikre, borte. Derfor må du af alle kræfter sørge for stadig at vandre på den rette vej og vende hele dit sind mod de ting, som ikke kan foregå, og som ikke svigter dem, der har dem.

Vi vilde sætte stor pris på, om der kom en af Eders indsigtfulde klerke til os, som både havde viden til at kunne give os en udtømmende fremstilling af Eders folks sædvaner og adfærd, og som tilbunds underrettet kunde bringe det apostoliske sædes erklæringer og befalinger til Eder.

Givet i Rom den 15. oktober.

1) fejl for Harald. – 2) må opfattes som havende brod mod den danske kirkes metropolit, ærkebiskop Liemar af Hamburg-Bremen, der som Henrik 4.s tro partigænger i striden mellem kejserdømme og pavemagt af paven var blevet suspenderet fra sit embede, jf. nr. 12.

1080. 19. april. Rom.

20

Pave Gregor 7. pålægger kong Harald Hen, de danske bisper, stormænd, præsteskabet og menigheden at vise Gud og St. Peter lydighed og ærbødighed og pålægger kongen at efterligne sin faders kristne levned samt at foranledige, at man i Danmark ophører med at give præster og kvinder skylden for dårligt vejr og sygdomme.

Afskrift i Vatikanet.

Gregor, biskop, Guds tjeneres tjener, til Hakon ¹⁾, Danernes konge, til bisper, stormænd, gejstlighed og menighed, hilsen og apostolisk velsignelse.

Eftersom I, vor højtelskede søn, så vidt vi kan forstå, hidtil har gjort Eder de største anstrengelser for at vise Gud og den hellige Petrus beredvillig ly-

dighed og skyldig ærbødighed, nærer vi ingen tvivl om, at den guddommelige nåde af den årsag har skænket Eder sejr og glorie frem for andre. Og hvis Eders dybe kærlighed holder fast ved disse bestræbelser indtil enden, vil I visselig bevare den glorie, som I nu besidder, og med Guds bistand i det hinsidige erhverve en endnu større. Med faderlig ømhed opfordrer vi i særdeleshed dig, vor kære søn, hvem himmelens nåde har betroet omsorgen for riget, til, at du attrår at efterligne din høje faders kongelige retfærd og udmærkede dyder. Thi hans fremragende levned overstrålede i den grad alle andre konger, så at vi med forbigåelse af alle, endog uden undtagelse af selve kejser Henrik, som dog stod den hellige romerske kirke særlig nær, mente at måtte omfatte ham med en enestående kærlighed. Idet vi blev stærkt og dybt rystet ved hans bortgang, ønsker, opfordrer og formaner vi dig til at tage ham til forbillede, så at du derved kan virke for, at alle prydefulde dyder kaldes frem i lyset, og det kan skønnes, at du kommer af det ædleste blod. Dernæst bør du betænke og altid have i tanken, hvor brøstfældigt og forfængeligt alt i denne verden er, hvordan alt ustandseligt haster mod enden, så at man ikke kan forlade sig på dets bestandighed, men at besiddelsen af alt er forbundet med en forfærdelig angst. Og når du således skarpt har gennemskuet al tings forfængelighed og viseligt har lært at foragte alt dette, kan du rette din tankes od mod de grundfæstede og evige værdier, som ægger dit sind til at erhverve dem, og som gode mænds forbilleder ansporer dig til at attrå. Øverst blandt de dyder, som du skulde lægge dig på sinde at erhverve, ønsker vi, at kirkernes beskærmelse skal stå i dine tanker; på næste plads ærbødighed for præstestanden, og endelig skal du altid med skønsomhed øve retfærdighed og vise barmhjertighed i alle dine domme.

I denne forbindelse synes følgende, hvad vi har erfaret om Eders folk, ikke at burde forbigås, men i højeste grad at burde forbydes under straf af apostolisk banlysning, nemlig at det giver præsterne skylden for stærke udsving i årstidernes temperatur, stormvejrs forstyrrelser og alle mulige legemlige sygdomme. Hvor alvorlig en synd dette er, kan I klart indse deraf, at vor Frelser selv viste endog de jødiske præster en ære ved at sende dem de folk, som var blevet helbredt for spedalskhed²⁾, og lærte, at andre skulde efterkomme, hvad hine sagde³⁾, og det endskönt Eders præster, hvordan I end agter dem, dog er langt bedre end hine. Derfor pålægger vi Eder med apostolisk myndighed, at I ganske udrydder denne fordærlige uskik i Eders rige og ikke yderligere fordrister Eder til at udsætte præster og gejstlige, hvem I skylder ære og ærbødighed, for slig skændig beskyldning til fare for Eders

frelse, når I vil tilskyde dem at være de skjulte årsager til Guds straffedomme.

Endvidere må I ikke tro, at det er rigtigt af Eder at handle ugudeligt med hensyn til kvinder, der af samme grund ved en lignende ubillighed er kendt skyldige i kraft af en umenneskelig og barbarisk skik. Men I må hellere lære at afvende himmelens straffedom med passende bod end til ingen nytte at fare frem med dødsstraf mod disse uskyldige kvinder og derved i endnu højere grad at fremkalde Herrens vrede.

Thi ifald I forhærdes i disse skændsler, vil Eders lykke utvivlsomt blive vendt til ulykke, og de besejrede folk, som I hidtil har plejet at byde over, deres åg vil I blive tvunget til at bære som overvundne og modstandsløse. Men hvis I i dette adlyder os eller rettere den hellige Petrus, hvilket vi ved Guds nåde stoler på, vil I kunne få tilgivelse for Eders synder og modtage den apostoliske velsignelse.

1) fejl for Harald. – 2) Matth. 8, 4. – 3) Matth. 23, 2–3.

1085. 21. maj. Lund.

21

Kong Knud 4. den Hellige skænker jordegods og indtægter til St. Laurentii kirke i Lund.

Afskrifter fra 12.–17. årh. i Lund, Stockholm og Linköping.

I den hellige og udelelige treenigheds, faderens og sønnens og den hellig-
ånds navn.

Vi ønsker, at det skal være vitterligt for alle kristne, hvorledes jeg Knud den fjerde, kong Magnus' søn, efter at have overtaget riget som arv fra min fader har doteret St. Laurentii kirke, som ligger i Lund – endskønt den endnu ikke er fuldført – for at den til evig tid kan være en brud for det lam, som bærer verdens synd ¹⁾, hellig for den hellige ²⁾, ubesmittet for den ubesmittede ³⁾, værdig for den værdig ⁴⁾.

Men vi har gjort åbenbart, hvad og af hvad art denne kirkes brudegave skal være, og vi ønsker med Gud til værn, at den skal være retskraftig og urokkelig til evig tid med disse som vidner: Rikwal, Svend og Sigvard, bisper, Hågen jarl, præsterne Arnold, Theoderik, Henrik og Godskalk, stallerne Alle, Hågen, Peder, Svend og Asser Ågesen. Det er altså den jord, som Øpe Thorbjørnsen i Lund bødede for sin fred. I Lilla Uppåkra fire og et halvt bol, i det andet Uppåkra lige så mange bol, i Herrestad otte bol, i Skälshög to bol, i Flädie fem og et halvt bol, som Hågen gav til kongen, i Hilleshög et halvt

bol, i Håstad et bol, i Gärd ⁵⁾ i Venestad et bol, i Skåttilljunga et halvt bol, i Sövestad et halvt bol, som Skore betalte for sin fred, og i Karlaby et halvt bol, som samme Skore gav kongen for sin fred, i Brønneslöv et halvt bol, som kongen indløste fra Thorgisl, Gunstens søn, i Göingebygd ⁶⁾ i Sandby et bol. På Sjælland i Ramsø herred i Øm to bol, i Sømme herred i Tjæreby to bol, i Tune herred i *Winningawe* to bol, i Horns herred i Skuldelev et bol, i Onsved et bol, i Smørumnedre to bol, i Lyngø herred i Børstingerød to bol, i Jørlunde herred i Tollerup et bol, i Skenkelsø et bol. På øen Amager i Sundbyøster fem bol, i Brøndby tre bol. Af de penge, der årligt gives af tofterne i Lomma tre mark; af samme penge i Helsingborg tre mark, af tofterne i Lund 21 mark.

Hvis nogen mægtig mand, af ædel eller ikke-ædel byrd, født eller ikke-født, opblæst af forvoven dristighed mod den hellige læres forskrift stræber efter at krænke denne overenskomstmæssige beslutning, skal han være forbandet ved Herrens genkomst ⁷⁾, skal han være fordømt til evig straf ⁸⁾, der hvor ormen ikke dør, og ilden ikke slukkes ⁹⁾. Hans bord foran ham skal blive til en snare ¹⁰⁾, til en gengældelse og til en anstødssten sammen med dem, som sagde til Gud Herren: Gå bort fra os, at kende dine veje er ikke vor lyst ¹¹⁾.

Men hvad der hører til den kongelige ret, af hvad sag den end måtte opstå i forbindelse med omtalte jord, skal høre under provsten og de andre brødres myndighed, hvilke på dette sted tjener Gud; tre forseelser er undtaget: Hvis en bliver lyst fredløs, skal han købe fred af kongen, medens hans boslod skal tilfalde provsten og brødrene. Hvis han forsømmer leding, skal han bøde til kongen. De skal ikke stille heste til redskud, medmindre kongen kommer selv.

Forhandlet i Lund den 21. maj år 1085 efter Herrens menneskevorden i den 8. indiktion, epakten 22, konkurrenten 2, i den herre kong Knuds 5. år, idet de fornævnte bispere var nærværende og stadfæstede det med vor herre Jesus Kristus som ophavsmand, Han, som er velsignet i evigheders evighed. Amen.

¹⁾ jf. Abenb. 21, 9 og Joh. 1, 29. – ²⁾ jf. 1. Pet. 1, 15–16. – ³⁾ jf. 1. Pet. 1, 19. – ⁴⁾ jf. Abenb. 5, 12. – ⁵⁾ teksten har *a Geri*. – ⁶⁾ teksten har *a Guthisbo*. Det er påfaldende, at herredsbetegnelseerne ikke bruges her og ved *Geri*. – ⁷⁾ 1. Kor. 16, 22. – ⁸⁾ Matth. 25, 46. – ⁹⁾ Mark. 9, 43. – ¹⁰⁾ Ps. 69, 23. – ¹¹⁾ Job 21, 14.

[1085—1086]

22

Kong Knud 4. den Hellige påbyder overholdelse af de kirkelige højtider og fastetider.

Referat hos Ailnoth.

Da hæren altså var vendt hjem ¹⁾, gav den gudfrygtige fyrste sig som tidligere ivrigt af med at virke for de fromme formål: At højne ærbødigheden for gudstjenesten, at fremme præstestandens rettigheder, og ved et kongeligt edikt med tilhørende straffebestemmelser fastsatte han overholdelsen af højtidsdagene og de retmæssige fastetider på samme måde, som de overholdtes overalt i hele kristenheden.

1) sigter til det strandede Englandstogt i 1085.

1090. 28. september. Harlebeke.

23

Dronning Edel skænker til sjælefred for Knud 4. den Hellige, sig selv og deres forældre sin lod af skoven i Harlebeke til den hellige Theodericus' kloster.

Efter tryk i Acta Sanctorum og Marlot.

Ifaderens, sønnens og den helligånds navn. Jeg Edel, af Guds nåde Darnernes dronning ¹⁾.

Det skal være vitterligt for alle den hellige moderkirkes troende sønner, at jeg til den hellige Theodericus ²⁾, Kristi højst glørværdige bekender, han, hvis dyders højtpriste ry jeg er blevet belært om af mange, har givet min lod i den skov, der ligger i landskabet Harlebeke, til gavn for min herre kongens sjæl og alle vore forgængeres sjæle, både deres, som på ret måde er frigjort for denne verden ved døden, og som i fred venter på Herrens dag, og deres, som endnu lever i kødet. Og for at dette kunde forblive mere uantastet, søgte abbed Radulf råd hos min herre Reinald, den ærværdige ærkebiskop af Reims, samt hos det høje ordenssamfund ved St. Mariakirken i Reims og hos de brødre, der tjener Gud og den fornævnte Kristi bekender Theodericus; Radulf, som da af Guds nåde var deres hyrde, udtog nogle brødre og bar det hellige legeme, som Gud i sin nåde har bevaret uskadt, fordi det i levende live var et hjemsted for kyskhed og englelig renhed, frem til os. Da vi så det komme, gik vi det i møde med vore klerke og stormænd, og idet vi førte det ind i vor kirke med lovsang og salmer, modtog vi ham under værdig hæders-

bevisning. Da alt var gjort på rette måde, appellerede fornævnte abbed Radulf sammen med sine brødre til mig, at jeg med helgenen til stede hos os højtideligt i min nåde på ny vilde give og stadfæste min gave, som jeg med hans brødre som mellemænd havde overdraget ham. Efter at være optaget som medlem af fællesskabet og blevet delagtig i hans og hele klostersamfundets fordele, såvel med hensyn til det legemlige såvel som i det åndelige, opfyldte jeg hans ønske ved at holde på en handske³⁾ med alle stormænd ved min side.

Dette er forhandlet i Harlebeke år 1090 efter Herrens menneskevorden, i den 13. indiktion, epakten 17, da Filip, Frankernes glørværdige konge rege-rede i sit 31. år, i herr Reinaldus' ærkebispedømmes 7. år, da Rabod lykkeligt styrede kirken i Noyon, og i abbed Radulfs 3. år. Givet af Vulfrannus, samme dronnings kansler, den 28. september.

+ Dronning Edels mærke. (+) Abbed Radulfs mærke. + Theobalds mærke. (+) Hugos mærke. (+) Richers mærke. (+) Lanfreds mærke. (+) Rogers mærke. (+) Theobalds mærke. (+) Dodins mærke. Disse er munke. (+) Provst Hermans mærke. (+) Leudins mærke. (+) Lanberts mærke. (+) Albalds mærke. (+) Haimons mærke. (+) Lyæberts mærke. (+) Helmicins mærke. Disse er gejstlige. (+) Lægprovst Cannons mærke. (+) Gummars mærke. (+) Derulfs mærke. (+) Godskalks mærke. (+) Ribods mærke. (+) Dodelins mærke. (+) Benrons mærke. (+) Heriberts mærke. (+) Leudos mærke. (+) Beringars mærke. Disse er lægmænd.

1) Knud den Helliges enke. – 2) i klostret St.-Thierry ved Reims. – 3) symbolsk, jf. MLW. II sp. 538; det modsatte er "at kaste sin handske".

24

[1095—1100]¹⁾

Klostret i Evesham og klostresamfundet i Odense formulerer reglerne for deres broderskabsforbindelser.

Afskrift i British Museum.

Det skal være vitterligt for alle dyrkere af Gud, nu og i fremtiden, at den hellige kirke i Odense i Anglerkongen Vilhelm den Yngres²⁾ og den vise Danerkonge Eriks dage i overensstemmelse med ordensregler blev udmærket med klosterlige bestemmelser, som den modtog fra den af Guds moder udkårne kirke i Evesham. Derfor er der mellem moder og datter oprettet det særforhold, at de, om de end i det legemlige er adskilt af en lang

jordisk afstand, dog i det åndelige i alle henseender er en og samme: Hvis en af brødrene fra Evesham kommer til Odense med sin abbeds tilladelse og medbringende anbefalingsbrev, kan han blive der, så længe han ønsker og tilladelsen måtte gælde, idet han er stedets prior undergIVEN og er lydIG i kapitlet og andre steder; og han skal have sine fornødenheder af det kloster, så længe han bliver der, som var han en af stedets brødre. Men hvis een fordrister sig til at komme uden tilladelse, skal han aldeles udelukkes fra et sådant fællesskab. På samme måde skal det gå i Evesham, hvis en af brødrene fra Odense kommer derover på fornævnte måder. Vedrørende afdøde brødre skal man begge steder følge denne skik: Den afdøde broders årtid skal indføres i martyrologiet ³⁾; i tredive dage skal der gives måltid til brødrene; for de hellige stiftelsers hyrder skal der i et helt år synges tredive fuldstændige officier i klosterkonventet; de enkelte brødre skal holde tredive messer eller læse ti psalter; så snart budskab om en nylig afdød indløber, skal der slås på tavlen ⁴⁾, og der skal synges en vigilie, og der skal være fuld klokkeringning. Når prioren i Odense er død, og en anden enten fra Odense eller Evesham er indsat i hans sted med kongens og bispens samtykke og efter valg i hele kapitlet, kan sagen, hvis klostresamfundet i Odense anser det for nødvendigt eller ønskeligt, forelægges brødresamfundet i Evesham og dette klostres fader enten af den udvalgte prior selv eller af hans sendebud, og valget skal da om muligt bekræftes efter disses råd, bøn og bistand. Den, der opretholder dette, skal opretholdes, den, der udsletter det, skal udslettes af Gud. Det ske. Det ske. Det ske. Amen.

1) for datering se Dipl. Dan. – 2) 1087–1100. – 3) en anniversariebog indeholdt ofte en fortegnelse over, hvilke helgendage der faldt på en given dag, jf. f. eks. Lib. Dat. Lund. – 4) en slags gongong, der efterhånden fik form af en klokke og blev til primklokken eller den lille klokke.

1096¹⁾. Saint-Thierry.

25

Grev Robert af Flandern tilbagegiver klostret i St.-Thierry den skov i Harlebeke, som hans søster dronning Edel tidligere har skænket det, men som han senere har frataget det, og skænker det yderligere et stykke eng.

Afskrifter i Reims og Paris.

I den hellige og udelelige treenigheds, faderens og sønnens og den hellig-
ånds navn. Amen.

Det skal være vitterligt for den hellige moderkirkes troende, såvel nuværende som fremtidige, at jeg Robert, greve af Flandern, på Guds tilskyndelse var på vej til Jerusalem ledsaget af min store hær ²⁾. Og sammen med nogle af mine bedste mænd drejede jeg af fra vejen og tog ind i det abbedi, som er indviet til ære for den hellige apostel Bartholomæus og den hellige bekender Theodoricus, hvor abbeden og brødrene modtog os med ærbødighed, idet de i kirkelig procession kom os i møde. Da denne ceremoni var til ende, førte de os ind i deres kloster og de tilstod og gav os ved indførelse i en vis bog ³⁾ fællesskab og delagtighed i deres bønner og almisser. Til mine synders forladelse og til frelse for mig selv og min gemalinde Clementia har jeg tilbagegivet fornævnte helgener og abbeden og hans munke det, som min søster Edel ⁴⁾ tidligere havde givet dem med min billigelse, men som jeg tog fra dem efter tilskyndelse af nogle af mine mænd; jeg har som sagt tilbagegivet dem deres lod af land og vand i min skovstrækning i Harlebeke, for at abbeden og hans munke der kan genopføre en mølle, to huse og et kapel. Og dette har jeg gjort med min fornævnte gemalinde Clementias gunst, til hvem jeg har sendt et brev om dette under mit segl, for at hun kan forbyde, at skovfogederne i fremtiden begår nogen uret eller vold mod helgenerne eller deres tjenere.

Men hvis nogen (o. s. v.).

Til det, som jeg har givet helgenerne og deres munke, føjer jeg, at jeg har overladt dem en bonuarium ⁵⁾ eng ved møllerne.

(+) Grev Roberts mærke. (+) Grev Ebals mærke . . .

Forhandlet i Mont d'Or ved Saint-Thierry hos den hellige Theodoricus år 1096 efter at ordet blev kød, i den 4. indiktion, epakten 4, konkurrenten 2.

¹⁾ for datering se Dipl. Dan. – ²⁾ han forlod september-oktober 1096 Flandern for at deltage i det første korstog. – ³⁾ om brøderskabsforhold. – ⁴⁾ jf. nr. 23. – ⁵⁾ jordmål, hvis størrelsesangivelse varierer, jf. MLW. I sp. 1519.

26

[1100]¹⁾

Pave Paschalis 2. kanoniserer kong Knud 4. den Hellige.

Referat af Ailnoth.

Men den vise konge ²⁾, som har almenvællets tarv i sine tanker, sender sendebud til paven i Rom og meddeler, hvad der var sket ³⁾, og udbeder sig, at han med apostolisk myndighed tager sig af de troendes from-

hed. Denne samler de omboende biskoper og særdeles mange ærværdige klostermænd omkring sig, og da de er forsamlede på en synode ⁴⁾ og forhandler om Guds anliggender, påbyder han stilhed og befaler sendebudene, at de skal fremføre deres ærinde, og samtidig fremlægge de tegn, som deres sendefærd medførte. Da nu beretningen om undergerningerne var fremlagt og læst op, og kongens ærinde med veltalenhed tolket af sendebudene, bryder de ⁵⁾ ud i endeløse taksigelser til den almægtige Gud, som i verdens forskellige egne ved herliggørelse åbenbarer sine udvalgte mænd. Og således bestemmer de enstemmigt og i fællesskab, at den forud berømmelige konge skulde optages i de allerede salige martyrs skare i himmelen, idet hans navn samtidig med martyrglorien også blev gjort mere værdigt, således at han, der tidligere kaldtes Knud – et ufuldkomment ord, der hentyder til et uløst bånd – nu på grund af hans sindelags prøvethed og hans gerningers modenhed, og især fordi han nu medregnes blandt og optages i fortegnelsen over helgenerne, skulde kaldes Canutus. Thi således blev det i sin tid forkyndt for Abram, da han sluttede pakt med Gud og blev delagtig i et guddommeligt fællesskab, at hans navn skulde udvides ⁶⁾, for at han, som indtil da havde været kendt og fundet duelig af Gud for sin tro, fra da af også kunde anses for mere berømmelig og mere herliggjort blandt menneskene for de gerninger, han udførte, ved sin slægts og for sit navns udvidelse. Og den kostelige martyr, den af Gud elskede Canutus kendetegnes ved ligesom Abraham på en skøn måde at få sit navn udvidet, han, som optaget i denne Abrahams skød ⁷⁾, nyder den evige hviles lyksalighed, således som det godtgøres ved vitterlige tegn.

Sendebudene fik altså støtte i pavens myndighed og blev ligeledes styrket ved så mange berømmelige mænds vidnesbyrd ⁸⁾ og efter at have modtaget pavens påbud til den berømmelige konge, vendte de tilbage til Danmark, og idet de med ærefrygt trådte frem for kongens åsyn og hilste ham, meddelte de ordlyden af den apostoliske velsignelse og forkyndte pavens påbud samt foredrog fuld af glæde de svar, de havde fået på deres ærinder.

Idet beretningen om hans mirakler og som følge af disse den apostoliske bekræftelses stadfæstelse ⁹⁾ bredte sig videre omkring . . . kom der hvert år en talløs mængde sammen.

¹⁾ for datering se Dipl. Dan. – ²⁾ Erik Ejegod. – ³⁾ de stedfundne undergerninger. – ⁴⁾ Paschalis 2. holdt i oktober 1100 en synode i Melfi, jf. Hefele, Conciliengeschichte V 236. – ⁵⁾ synodedeltagerne. – ⁶⁾ til Abraham, jf. 1. Mos. 17,5 og 15,6. *Canutus* er ikke andet end en latinisering af *Knud*, så parallelliseringen Abram > Abraham står for Ail-

noths regning. – 7) Luk 16, 23. – 8) jf. den gængse kanonisationsformel: “Vi (paven) kanoniserer ham på højtidelig vis efter rådslagning med vore brødre (kardinalerne) og bestemmer, at han skal indskrives i fortegnelsen over de hellige martyrer”. – 9) der sigtes til det pavelige kanoniseringsprivilegium.

27

1101 1. november. Paderborn.

Biskop Henrik af Paderborn tager klosteret Abdinghof i sin beskyttelse og stadfæster dets besiddelser. Blandt vidnerne: Karl, søn af Danernes konge.

Original i Münster.

I den hellige og udelelige treenigheds navn. Henrik, af Guds nåde biskop af kirken i Paderborn.

Så ofte man af os (o. s. v.). Derfor skal alle troende kristne, såvel nulevende som fremtidige, med flid give agt på, hvorledes herr Gumpert, den ærværdige abbed i denne stad, sammen med sine brødre har henvendt sig til os og klaget over de ulykker, som har ramt den ham betroede kirke, og ansøgt os om straks at skride til en kanonisk gyldig forbedring af vore forhold og i fremtiden at yde kirken sin beskyttelse. Og vi har givet vort samtykke, idet vi først tilbagegav, hvad vore riddere og mænd havde tilegnet sig som deres rettigheder og len; og med dette brevs myndighed og under vort ban stadfæster og bekræfter vi det sammen med alt det øvrige, som samme kirke hidindtil har besiddet eller i fremtiden kommer til at besidde

Men hvis nogen i dumdrstig forvovenhed (o. s. v.).

Vidner til denne stadfæstelse er Thietmar, abbed af Helmarshausen, Rogger, provst, Reinhold, dekan, Konrad, provst, Bernhard, kældermester, Henrik, Godskalk, Hizel, Folcbrath og alle de øvrige kanniker; men lægmænd er Karl, søn af Danernes konge, Erpho, greve, Lippold, greve, og mange andre.

Givet i Paderborn den 1. november år 1101 efter Herrens menneskevorden, i den 8. indiktion, da kong Henrik 4. regerede.

[1102—1104]¹⁾

28

Pave Paschalis 2. tilstår ærkebispem i Lund at bære palliet.

Notits i Lunds domkirkes nekrologium.

Den 10. juli. De syv brødrer dag, Knuds, kongens og martyrens dag
Årtid for kong Erik, hans broder ²⁾), som ved sin ihærdighed forskaffede vor kirke palliet fra pave Paschalis.

1) for datering se Dipl. Dan. — 2) Knud den Hellige.

[1103—1105]¹⁾

29

Ærkebiskop Anselm af Canterbury meddeler ærkebiskop Asser af Lund, at han har forrettet hans ærinde med hensyn til kardinal Albericus, og efter at have ytret sin glæde over Assers ophøjelse til ærkebiskop beder han denne om ikke at lade fremmede, som er bortviste af deres egne bisper, modtage kirkelige grader i hans land.

Afskrifter i Paris og London.

Anselm, ærkebiskop af Canterbury ²⁾), vil den ærværdige ærkebiskop Asser af kirken i Lund hilsen og sandt venskab i Kristus.

Hvad I bad mig om angående herr Albericus ³⁾), kardinal i den romerske kirke, har jeg med glæde udrettet, dels til ære for den romerske kirke, dels af kærlighed til Eder, for hvem jeg med glæde vil opfylde alle Eders helligheds ønsker, som måtte blive mig bekendt.

Vi takker Gud, at han i Danmarks rige har ophøjet Eders fromme visdom og vise fromhed og sat Eder i ærkebispesædet. Thi vi nærer den fortrøstning, at I med bistand af Guds nåde vil rette, hvad der bør rettes, opbygge, hvad der bør opbygges, og nære, hvad der har næring behov. Thi vi har af den fornævnte kardinal fået meget godt at høre om Eder. Derfor tror vi og beder om, at Gud, som har gjort denne begyndelse med Eder, altid vil lede Eders vilje til det gode ⁴⁾). Jeg beder Eders hellighed om, at I med hellig iver vil rense Danmarks rige for apostater ⁵⁾), således at ingen fremmed der kan modtage nogen gejstlig grad; de, som forstødes af deres bisper, drager nemlig dertil og opnår på forbandelsesværdig vis indvielse i de forskellige grader.

Lev vel og bed for mig.

1) for datering se Dipl. Dan. – 2) 1093–1109. – 3) kardinalpresbyter af S. Pietro in Vincoli, jf. Dipl. Dan. – 4) jf. Phil. 1, 6. – 5) da Anselm var en kraftig forkæmper for læren om pavens uafhængighed af fyrstemagt, tænkes der rimeligvis på Wibertisterne, jf. nr. 44 note 5.

30 [1104]¹⁾ 8. maj. Lateranet.

Pave Paschalis 2. pålægger bl. a. bisperne i Danmark at sørge for, at peterspengene ubeskåret tilfalder kurien.

Afskrifter i Vatikanbiblioteket.

Til bisperne i Danmark.

Blandt andet ²⁾). Også angående den afgift, som Eders forgængere har indført, og som hvert år erlægges til St. Peter, skal du, broder ³⁾, sammen med vor nævnte broder (Asser), ærkebispem af Lund, være agtpågivende, så at den romerske kirke ikke fortsat bliver udsat for svig i det anliggende, men at den, takket være Eders kloge indgriben, modtager denne kærlighedsgave ubeskåret.

Givet i Lateranet den 8. maj.

1) for datering se Dipl. Dan. – 2) d. v. s. brevet er et udtog. – 3) brevet har øjensynlig været tilstillet hver enkelt biskop i Danmark.

31 [1104—1117]¹⁾

Ailnoth dedicerer kong Niels Knud den Helliges levnedbeskrivelse.

Afskrift i Historia sancti Kanuti regis et martyris.

Fyrsternes fremragende leder, de ædeliges førstemand, fædrelandets fromme, uovervundne og stormægtige fader, Danmarks ophøjede styrer, den såvel ved sit ydre som ved sit navns værdighed ²⁾ lysende kong Niels ønskes af Ailnoth, den ringeste af dem, der udfører gudstjenestegerninger, født i Kent i Anglernes hovedstad ³⁾, men bosat i Danmark i fire femår og næsten to gange to år, at han støttet af Guds vælde ⁴⁾ må omstyrte fjendernes magt, magtfuldt træde de trodsiges nakker under fode, styre rigets beføjelser på sømmelig vis, nyde fredens tryghed og efter afslutningen af det verdslige vælde beriges med den evige saligheds glæder.

Ligesom alle frække, uforstandige og afsindige nærer afsky for Eders berømmelige milde nåde, således må enhver forstandig og retskaffen mand, der

tænksomt vurderer både nutiden og fremtiden, sætte den nåde højt og gengælde den ikke blot med lovprisninger men også med en følelse af velfortjent veneration. Thi den profetiske konge og den ypperste hyrde kalder alverdens dommer for retfærdig og stærk og erklærer, at den samme også er tålmodig og langmodig ⁵⁾). Og om ham, om hvis væld han forkynder, at den elsker retfærd ⁶⁾), erklærer han, at han vil lovsynge hans miskundhed og retfærdighed ⁷⁾). Da Eders højhed efterfølger dette fromhedens forbillede i det omfang, som er en dødeligs lod, og sætter den blide nåde over den strenge retfærdighed, skal du af den grund med hans hjælp opnå at få del i herligheden hos Ham, hvis stedfortæder du er hernede både i værdighed og af navn. Thi han støder mægtige ned fra troner og ophøjer de ydmyge ⁸⁾) i dette liv og herliggør dem i evigheden med den evige saligheds herlighed.

Man tvinges til at tro, at det er af hans nåde, at din kødelige broder Knud – som nu utvivlsomt bør kaldes den Hellige – fra den verdslige vældes øverste tinde er steget op til den evige herligheds glans, og ligesom han overstrålede de dødelige i sit rige ved sin myndighed, således stråler han end herligere i de salige ånders skare i kraft af sine storslåede dyder. Idet jeg nu drister mig til at give en udredning af, hvad der har kendetegnet hans gerninger og hans kampe, beder jeg om tilgivelse for min ukyndige tungs fattige mæle, så at læseren, hvis noget skulde støde ham og forekomme ham tomt og uden sandhedens tyngde, da ikke straks rynker brynet og med farisæisk avind fordømmer det, men derimod ud fra en oprigtig dømmekraft fjerner det, der er fejlagtigt, og indføjer det, der er rigtigt. Thi den sygdom, som giver sig udslag i nidske bagholdsangreb, og som nu og da plejer at angribe min skrøbelige ringhed, vil efter min formening ikke lægge sig, men tværtimod blusse op, når jeg ved at puste til ilden under asken og ved at lægge kvas på søger at frembringe en brand, om også den fremkomne røg tilslører flammen ⁹⁾). Men lad hanen ¹⁰⁾), som spankulerer rundt i gården og højlydt sender sin galen ud i luften fra tagrygningen, gå spidsmusen forbi, som forvildet farer rundt i krukken ¹¹⁾), og lad den med sine sporer indlade sig i kamp med sine ligemænd. Thi jeg skildrer ikke Danaernes ¹²⁾ flåde, som bringer Dardanerne ¹³⁾ fordærv, ej heller taler jeg om Hektors fylkinge, der dækket af skjolde rykker strålende frem mod Myrmidonernes hær ¹⁴⁾). Men hvad jeg har erfaret af gerninger vedrørende den fromme fyrste og af Gud elskede martyr efter udsagn af troværdige personer af begge køn og af gejstlige og verdslige, det har jeg med standhaftig hjælp af de klostergivne mænd, som

tjener Jesus Kristus og den herlige sejrherre¹⁵) samme sted som jeg, optegnet og overgivet til eftertidens ihukommelse, og her lægger jeg det frem for Eders fromme majestæt, for at I både til fulde kan glædes over Eders store broders herliggørelse og med den himmelske konges bistand kan blive stærkere ansporet til at måle Eder med hans strålende dyder.

Vis da mit værk din vanlige velvilje, du fredens og fædrelandets vogter! Og hvad jeg har begrænset mig til at fortælle om Eders navnkundige fader og om dine berømmelige brøders dage lige indtil Eders stormægtigheds tid, beder jeg Eder værdiges at stadfæste med et kongeligt dekret¹⁶), så at Eders kongelige værdighed kan overgive eftertiden et mindesmærke om både Eders egen og om Eders forgængeres færd.

Men betænkelighed og tvivl med hensyn til den kongelige hellighed hos den Guds mand, om hvem vort værk hovedsageligt handler, skal enhver troende mand fjerne fra sit hjertes lønkammer, når han ikke betvivler, at Gud formår alt¹⁷), kender alt og har forudbestemt alt, før det sker¹⁸). Thi han, som nedstyrkede hovmodets engel fra det høje for hans overmodige trods, han ophøjer også de ydmyge og fredsommelige og dem, som frygter hans domme, fra det lave til det høje¹⁹). Og han, som lod vandet vælde frem af den hårdeste klippe, da Aron²⁰) slog på den med sin stav, han selv har udvalgt sig en konge til martyr og kåret en jordisk fyrste til at få del i sit himmelske rige. Men den, som nægter, at den almægtige har gjort dette, han må nære frygt for, at han bliver lukket ude fra det himmelske forjættelsens land, og vi har jo Peters vidnesbyrd: I hvert folk er den, som frygter ham og øver retfærdighed, velbehagelig for ham²¹). Og eftersom Gud er mægtig at opvække Abraham børn af stene²²), hvorfor skulde han da ikke i et folk, som nok er såre hårdt, men dog udmærket med den katolske tro, ville værdiges at gøre en from fyrste, en sandhedens og retfærdighedens udøver til fælle af de hellige i det høje? Men da alt er muligt for den, som tror²³), må man tro, at Gud i ham har fuldbyrdet sin vældes nåde, og han bør lovprises af alle med skyldig ærbødighed og i underkastelse for at have skænket jordens folk en beskyttende helgen.

Glød dig da, du allerhøjeste konge, at du prydes ved en sådan herliggørelse af din broder! Bryd ud i jubel i forvisningen om, at du hos Gud har en fortæller, på hvis trone her i riget du som en gave fra ham har gjort dig fortjent til at sidde. Lykønsk ham med, at han er faret til himlene, at han ligger i Abrahams skød²⁴), er blevet englernes fælle, blodvidnernes medborger og

færdes blandt de saliges skarer, at han er til stede og kan skue Guds åsyn, betragte den himmelske majestæts glans og nu ved sin mellemkomst gennemfører det, som han, da han havde kongemagten her, ikke magtede at fuldføre. Thi dem, som har mistet synet, skænker han atter gaven at skue lyset, han renser den hud, som går i forrådnelse af Lazarus' sot ²⁵),

“Døves øren han åbner, og målløse mælet han skænker ²⁶),
 tungebåndet han løser og lænker, som gangen mon hindre,
 sygdomme driver han bort, og alle smerter han stiller ²⁷);
 thi i de hellige mænd så underfuld Herren sig viser,
 virkende jærtegn for dem, når endt er den jordiske ære,
 at de må stråle i himlen, og verden må se deres gerning” ²⁸).

Lad da din kongemagt pryde en sådan broders dyrebare levninger med gaver, som er ham værdig, lad den øge skønheden i det hellige hus, og lad den styrke og betrygge de mænd, som lever efter en åndelig rettesnor og uafbrudt holder gudsyndigheden vedlige der, så at du til gengæld for den timelige bistand og hjælp kan erhverve himmelens gengældelse og løn i evigheden. Måtte ved hans forbøn dine fjenders magt blive dig underkastet, måtte dine uvenners skare svækkes, rigets ret styrkes, fredens tryghed sikres, sundhed og karskhed gives, sygdom og sot fordrives, alt fordelagtigt tage til, alt skadeligt tage af, og gid du selv, når dit styre om mange år er omme, og du er vandret heden, må herliggøres i det evige kongerige.

Din fromhed have kraft og styrke i al evighed, og lad vor svaghed blive støttet ved håbet om Guds barmhjertighed og ved hjælp af kongelig støtte.

1) for datering se Dipl. Dan. — 2) han var opkaldt efter helgenen biskop Nicolaus af Myra, død ca. 350. — 3) Canterbury; ærkebispnen der var den engelske kirkes primas. — 4) jf. 2. Mac. 3, 29 (Vulgata). — 5) jf. Ps. 7, 12; 103, 8; 145, 8. — 6) Ps. 99,4. — 7) Ps. 101, 1. — 8) Luk. 1, 52. — 9) meningen må være, at Ailnoths evner ikke strækker til at fremkalde en flamme, der svarer til Knuds fortjenester. — 10) Gertz, Knud den Helliges martyrhistorie s. 82 formoder, at der sigtes til en kritik af latiniteten i det af Ailnoth tidligere affattede Epitaphium S. Kanuti. — 11) d. v. s. holdes fanget i en krukke. — 12) helenerne. — 13) trojanerne. — 14) en thessalisk stamme, der stod under Achilleus' ledelse. — 15) d. v. s. Knud, som sejrede ved at blive helgen. — 16) denne påfaldende opfordring må forstås dels som en anerkendelse af, at kongen er Guds stedfortræder på jorden, dels at Ailnoth beder om, at hans fremstilling må blive lagt til grund for de officier om St. Knud, der skulde udarbejdes. Det blev den som påvist af Gertz i hovedsagen også. — 17) Matth. 19, 26. — 18) Rom. 8, 29. — 19) jf. Luk. 1, 52. — 20) fejl for Moses, jf. 4. Mos. 20, 11. — 21) Ap. Gern. 10, 35. — 22) Luk. 3, 8. — 23) Mark. 9, 23. — 24) Luk. 16, 22. — 25) Luk. 16, 20. — 26) jf. Mark. 7, 35. — 27) jf. Luk. 7, 22. — 28) verset taget efter H. Olriks gendigtning i Danske Helgeners Levned 27.

32

[1104—1117]¹⁾

Kong Niels giver St. Knuds kirke i Odense al kongelig ret af kirkens gods med undtagelse af vrag, ledingsbøde og fredkøb.

Afskrift i Odensebogen.

I den hellige og udelelige treenigheds navn.
Det skal være vitterligt for alle, som har den rette tro nu og i fremtiden, at jeg Niels, af Guds nåde Danernes konge, har kundgjort en sådan frihedens lov for St. Knuds kirke i Odense og for brødrene, som tjener der: at jeg har skænket dem al kongelig ret, i hvilken anledning den end måtte tilkomme os, af alle godser, landsbyer og jorder, der tilhører dem nu eller i fremtiden bliver givet dem, at nyde i frihed til evig tid, med undtagelse af følgende tre sager, der på dansk kaldes 'vrag, ledingsbøde og fredkøb'; om den tredie af disse har vi bestemt, at kirken skal modtage den hele boslod, der tilhører en mand, som har mistet sin fred, medens fredskøbsbeløbet skal høre til vor ret. Hvad angår det såkaldte 'danefæ', det vil sige arven efter de mænd, som ikke efterlader sig nogen sikker arving, da er der herom truffet den bestemmelse, at kirken, hvis en mand, der er bosat på den kirken tilhørende jord, afgår ved døden, skal modtage halvdelen af hans boslod, medens resten tilfalder vor fiscus. Ligeså har vi bestemt, at en mand, som ejer jord eller andre besiddelser, men ikke har nogen arving, og som, medens han er karsk og sund, ønsker at skænke sin formue til kirken og blot vil forbeholde sig afkastningen af den i sine levedage, har lov til fuldt ud at skænke jorden til kirken og en halvdel af alle penge, medens den anden halvdel tilfalder vor ret. Det overgreb mod brødrene, som kaldes 'aftunc' ²⁾, bødes med seks øre.

Hvis nogen – det Gud forbyde – forsøger at svække denne vor bestemmelse, skal han vide, at han vil blive belagt med kirkens ban.

Vidner er grev Ubbe, min svoger, Åge, kammermester, Jens, Vide og Ulf, stallere.

1) for datering se Dipl. Dan. – 2) betydning usikker.

33

[1104—1118]¹⁾

Pave Paschalis 2. forsikrer Polakkernes ærkebiskop om, at modtagelse af palliet gennem pavelige legater ikke er ekstraordinær, og henviser til, at Saksernes og Danernes ærkebisper har modtaget det på samme måde.

Afskrift i Corpus juris Canonici (Friedberg II 49).

Paschalis, biskop, Guds tjeneres tjener, til ..²⁾, ærkebiskop af Polen. Højtelskede broder! Du har meddelt, at kongen og rigets stormænd har være fyldt af forundring over, at palliet var blevet givet dig af vore udsendinge på den betingelse, at du skulde aflægge den ed, som de medbragte skriftligt fra os. Med palliet, kære broder, overføres den apostoliske magtfuldkommenhed, thi ifølge pavestolens og hele Europas sædvane er det ikke tilladt metropoliter at vie bisper eller holde synode, før de har modtaget palliet ⁴⁾ Da I nu kræver Eders værdighedstegn af pavestolen – de tegn, som kun kan tages fra St. Peters grav ⁵⁾ – så er det ret, at I også giver pavestolen tegn på den skyldige underkastelse, der ligesom viser, at I har Eders lemmer af St. Peters lem og bevarer den katolske enhed under det fælles hoved. I dette forhold har vore forgængere vist et sådant mådehold, at dette ikke medfører nogen så stor forurettelse eller vanskelighed, hvorfor det også foruden afgiften til os ⁶⁾ bør overholdes af alle bisper, som har besluttet at leve under apostlene Petrus' og Paulus' lydighed og i den kirkelige enhed. Bor der ikke Saksere og Daner hinsides Eders land? Og dog aflægger deres metropoliter den samme ed og behandler pavestolens legater ⁷⁾ med ære, de hjælper dem, hvor de har hjælp behov, og besøger gennem deres sendebud apostlenes grave, ikke blot hvert tredie, men hvert eneste år. Højtelskede broder! Lad os således glæde os over dig i Herren, for at der ikke – det Gud forbyde – opstår anledning til ulydighed og tvedragt i kirkerne.

¹⁾ for datering se Dipl. Dan. – ²⁾ . . = Gandentius (eller Radzyn). – ³⁾ formen for pallietildelingen lå endnu på dette tidspunkt ikke fast, jf. Hinschius II 29. Man synes fra polsk side at have været stødt over, at palliet ikke højtideligt er blevet overrakt af paven selv. – ⁴⁾ jf. Hinschius II 31. – ⁵⁾ palliet lagdes på St. Peters grav, inden det sendtes bort fra Rom, symboliserende kirkens enhed og metropoliternes hyrdegering, Hinschius II 26. – ⁶⁾ der fandtes pallietakster for de forskellige ærkestifter, Hinschius II 37. – ⁷⁾ jf. nr. 29, ifølge hvilket Asser også har fået palliet af en pavelig legat.

[1104—1134]¹⁾

34

Kong Niels skænker sjattedelen af det fiskevand, som er hans fødrenearu i Lønborg, til kirken i Odense for sin søn Inges sjælefred.

Afskrift hos Hamsfort.

Niels, Danernes konge, skænker til Kristi og Vor Frues kirke samt til de hellige martyrer Albani og Knuds kirke i Odense sjattedelen af det fiske-

vand som er hans fædrearv i Lønborg, til frelse for hans højtelskede søn Inges sjæl.

Vidner er kongens gemalinde dronning Margrete.

Magnus, kongens søn.

Karl, kongens broder.

Ubbe, Esberns søn, sammen med sin søn Esbern.

Jens, søn af Hugleik.

Ebbe af Bastrup.

Ebbe bryde og andre.

1) for datering se Dipl. Dan.

35

[1104—1134]¹⁾

Kong Niels skænker St. Knuds kirke i Odense 40 mark af kongelige afgifter.

Afskrift hos Hamsfort.

I Herrens navn.

Jeg Niels, af Guds nåde Danernes konge, har til frelse for min egen og mine forgængeres sjæle skænket St. Knuds kirke i Odense og munkene sammesteds 20 mark af de penge, som hvert år plejer at betales til kongerne, og fremdeles 20 mark af pengeskatten fra Jylland.

1) for datering se Dipl. Dan.

36

[1105]¹⁾

Biskop Gizur af Skálholt meddeler (ærkebiskop Asser), at Jon Øgmundsson ønskes stadfæstet som biskop af Hólar.

Hungrvaka:

Jóns saga:

Men da biskop Gizur havde siddet på bispestolen 20 vintre eller nær derved, da rettede nordlændingene den bøn til ham, at de skulde have deres egen biskop og der skulde oprettes en anden bispestol i Nordlandsfjordingen

Og i denne sommer rejste bispeemnet på skib med det følge og gods, som var bestemt for ham, og han havde med sig biskop Gizurs beseglede brev, som bar vidnesbyrd om hans ærinde.

Og denne bøn opfyldte Gizur med Gud over for nordlændingene, og siden blev præsten Jon Øgmundsson valgt til biskop af Gud og gode mænd, og han rejste uden lands med biskop Gizurs breve.

1) for datering se Dipl. Dan.

[1105]¹⁾

37

Ærkebiskop Asser af Lund skriver til pave Paschalis 2. angående den udvalgte biskop af Hólar.

*Jóns saga:**Jóns saga af munken Gunløg*

Og da den hellige Jon en kort tid havde været hos ærkebispnen, da fremførte han sit ærinde for ærkebispnen og viste ham biskop Gizurs beseglede brev . . . da siger ærkebispnen til bispeemnet: . . . 'For eet forholds skyld, som du har fortalt mig, at du har haft to koner, tør jeg ikke vi dig uden pavens tilladelse og hans egen afgørelse. Nu er det vort råd i denne sag, at du så hurtigt som muligt rejser til paven, og vi vil medgive dig brev med vort segl og forklare paven din sag. Og hvis det går således, som vi vil håbe, at han tillader dig at tage imod vielse og os at foretage den, da kom tilbage til mig så hurtigt som muligt, og jeg vil da med glæde lade dit ærinde fuldbyrde.

Derefter rejste den hellige Jon, bispeemne, til Rom . . . Men den hellige Jon fremfører hele sit ærinde

Jon forklarede ærkebiskoppen sit ærinde med breve fra biskop Gizur og andre høvdinge på Island . . . Ærkebispnen sagde således: . . . 'For eet forholds skyld, som du har fortalt mændene, at du har haft to koner, tør jeg ikke vi dig uden tilladelse fra det apostoliske sæde. Nu er det vort råd, at du rejser til vor herre paven og forklarer dit ærinde, og vi vil give dig brev med og forklare din sag for den herre paven, og hvis det går således, som vi venter, at han giver dig dispensation, så at du kan tage imod bispevielse, da kom tilbage til os så hurtigt som muligt, og vi vil da i Guds navn vi dig til biskop.

Derefter rejser, Jon, udvalgt biskop, til den herre paven ved kurien . . . Han fremførte hurtigt og man-

for paven, og han viser ham tillige ærkebispens beseglede brev, som forklarede paven alle de omstændigheder, som vedrørte hans sag.

digt sit ærinde for den herre paven, fordi han både var veltalende og tilstrækkeligt frimodig, idet han viste ham ærkebiskop Asser af Lunds beseglede brev, som denne havde skrevet om valget og indvielsen af den hellige Jon.

1) jf. nr. 36.

38

[1105—1106]¹⁾

Pave Paschalis 2. pålægger ærkebiskop Asser at indvi Jon Øgmundsson til biskop af Hólar.

Jons saga:

Jons saga af munken Gunløg:

Da den hellige Jon kom til Rom, var den hellige Paschalis pave, han, som var den anden med dette navn Og da paven havde set brevet, da tilstår han gerne det, som han ydmygt var blevet anmodet om, og henviser den hellige Jon, bispemne, til ærkebiskop Asser, og skriver til ham under sit segl og giver ham tilladelse til at vi den hellige Jon til biskop.

Da nu den ærværdige herre pave Paschalis har gennemlæst ærkebispens brev og med støtte fra Gud forstået den hellige Jons fortjenester udsteder han for ham fra sin kurie et apostolisk brev med sin bulle, hvori han med sin velsignelse giver Jon, udvalgt biskop, dispensation til, at han skulde kunne være biskop, og påbyder med paveleg myndighed herr ærkebiskop Asser at vi ham til den biskoppelige værdighed.

1) jf. nr. 35–36.

39

[1108]¹⁾

Ærkebiskop Adelgoz af Magdeburg og flere andre opfordrer det tyske og franske folk til korstog mod venderne og meddeler, at den danske konge og det danske folk tilbyder deres bistand.

Afskrift i Darmstadt.

Adelgoz, af Guds nåde ærkebiskop af Magdeburg, Albuin, biskop af Merseburg, Walram, biskop af Naumburg, . . . Otto, greve ²⁾, . . . til den ærværdige Reinhard, biskop af Halberstadt, Erkenbert, abbed af Korvey, . . . Godfred, hertug af Lothringen, Robert, den stormægtige greve af Flandern, . . . i kærlighed, med forbøn og med den helse, der ligger deri.

I såre lang tid har vi været trykket til jorden af hedningernes mangfoldige voldshandlinger og misgerninger, og vi sukker efter Eders medfølelse, så at I kommer til hjælp og sammen med os løfter Eders moder kirken op af støvet. De grusomme hedninger har rejst sig mod os og har fået overhånd, og mænd uden barmhjertighed, mænd, der brovter sig af deres umenneskelige ondskab, har vanhelliget Kristi hellige kirker med afgudsdyrkelse og omstyrtet altrene og viger ikke tilbage for at øve sådanne gerninger mod os, som det menneskelige øre skyr at høre om . . . Rejser Eder, I fyrster, mod Kristi fjender, griber skjoldet og binder sværdet om lænd, I mægtige sønner, og kommer alle, I krigsdygtige mænd ³⁾, . . . Til denne krig tilbyder Danernes konge sammen med sit folk og andre fyrster rundt omkring deres fromme hænders hjælp. Og vor egen konge ⁴⁾, som først har fået tanken til denne krig, vil være den ivrigste hjælper sammen med alle dem, som han kan føre med sig. Om lørdagen i ugen Rogationes ⁵⁾ skal vor sammenkomst holdes i Merseburg, og vi har velegnede samlingssteder overalt i det østlige Sachsen . . . Oh, I Saksere, Frankere, Lothringere og I Flanderns sønner, I højtberømte mænd og herrer over verden! Her kan I både frelse Eders sjæle og, om I vil, erhverve ypperlig jord at bo og bygge på. Han, som ved sin arms vældige kraft ⁶⁾ gav gallerne fra det yderste vesten lejlighed til at besejre sine fjender i det fjerreste østen ⁷⁾, måtte han give Eder vilje og magt til at undertvinge disse nærboende og højst umenneskelige hedninger og have lykken med Eder i alt.

1) for datering se Dipl. Dan. – 2) Otto von Ballenstedt, greve i Schwabengau, foged af Nienburg 1083–1121. – 3) jf. Es. 21, 5; 1. Macc. 3, 58 (Vulgata) og 2. Kongeb. 25, 4. – 4) Henrik 5. – 5) ugen omkring Kristi himmelfart. – 6) Ps. 89, 11. – 7) hentyder til kors-toget 1096–99.

1113. 6. april Worms.

40

Kejser Henrik 5. tilbagegiver St. Maximinus' kloster i Trier noget gods, som grev Emicho og hans søn Gerlach besidder med urette. Blandt vidnerne: biskop Gerald af Ribe.

Efter tryk i Beyer, Urkundenbuch.

I den hellige, udedelige treenigheds navn. Henrik, af Guds nåde den fjerde, den ophøjede kejser over romerne.

Retfærdighed til enhver (o. s. v.).

Derfor . . . gør vi vitterligt, at vor tro Berengoz, abbed i St. Maximinus' kloster, der ligger i Triers forstad, har anråbt vor nåde om atter at lade ham få de af St. Maximinus' ejendomme, som grev Emicho og hans søn Gerlach hidtil havde siddet inde med uden nogen ret, og derefter stadfæste dem med vort kejserlige påbud. Ifølge intervention fra vore tro mænd Bruno, den ærværdige ærkebiskop af Trier, samt de ærværdige bisper Arlong af Würzburg, Rudolf af Basel, Kuno af Strassburg, Bruno af Speyer, Burchard af Münster, Odalrik af Konstanz, Ebo af Novara, Gerald af Ribe og Adalbero af Metz og fremdeles de ærværdige abbeder Odalrik af Rheinau og Erlolf af Murbach, endvidere hertug Frederik, markgreve Herman, pfalzgreverne Godfred og Manegold og andre af vore tro mænd har det behaget os at bøje os for hans bøn.

Hvis nogen (o. s. v.). Og for at dette kan være sikkert (o. s. v.).

Mærke af herr Henrik den fjerde, den ophøjede romerske kejser, som kansleren Bruno har erkendt (at være rigtigt).

Givet den 6. april i det Herrens år 1113, i den 6. indiktion, i vor herre Henriks 13. regeringsår og hans kejserdømmes 2. år.

Forhandlet i Worms påskedag. I Herren. Amen.

41

[1117¹) 23. april. Benevent.

Pave Paschalis 2. indskærper kong Niels hans pligter som konge og meddeler, at præsterne og diakonerne er forpligtede til at leve i ugift stand, samt anbefaler ærkebispen af Lund og de danske bisper til ham.

Afskrift i Vatikanbiblioteket.

Vi læser hos apostlen Paulus: Der er ikke en øvrighed, uden at den er fra Gud²). Og da udøves øvrigheden på rette måde, når man ser hen til ham, fra hvem øvrigheden stammer. Derfor skal du, min søn, altid have Gud i dine tanker, så at du, ligesom du har modtaget øvrighedsmagten fra Gud, således altid ved Guds nåde kan være ham til behag. Du ska' ære Herrens kirker og præster med glæde og i ydmyghed. Du skal yde forældreløse og enker din bistand og beskyttelse. Du skal virkningsfuldt håndhæve retfærdighed, og dem, der sætter sig op mod retfærdigheden, skal du undertrykke ved

din øvrigheds magt. Og du må ikke finde dig i, at kirkernes gods røves af onde mænd, hvem de end er, thi det er helligbrøde, og deres brøde falder tilbage på dig, thi nogle få må ikke voldeligt røve det, som er givet til gavn for manges frelse. Ved at holde denne og anden ondskab i ave, skal du være dit riges bisper en hjælper og medarbejder. Thi da bliver verden styret vel, når præstelig myndighed og kongelig øvrighed går hånd i hånd. Thi præsterne er øjnene ³⁾ i Kristi kirke. Dem bør folket følge, fordi de klare øjne ved Herrens kraft kaster lys over kirkens legeme. Det sømmer sig under alle omstændigheder for dem, at de forkynder Herrens sandhed, så at de bevarer Herrens brud kysk og ukrænket. Derfor er det vor vilje, at du skal vide, at hverken de eller vi kan ændre en tøddel med hensyn til præsternes og diakonernes kyskhed. Thi Herrens ord er: Eders lænder være ombundne og Eders lys være tændte ⁴⁾ i Eders hænder på det, at vi kan være kyske i kødet og lysende ved vore gerningers klarhed. Men hvis nogen higer efter at sætte sig op mod sandheden, da skal de både advares af den præstelige stands tjenere og tvinges af den kongelige øvrighedsmagt ⁵⁾. – Vi anbefaler derfor, mægtige konge, vore medbrødre ærkebispens af Lund og de andre bisper i Danmarks rige til dig, så at du både ærbødigt viser dem lydighed og virksomhedsfuldt yder dem din støtte, for at I både uomstridt kan opnå verdslig berømmelse ved Guds nåde og gøre Eder fortjent til saligt at vinde den evige frelse.

Givet i Benevent den 23. april.

1) for datering se Dipl. Dan. – 2) Rom. 13, 1. – 3) jf. Matth. 6, 22. – 4) jf. Luk. 12, 35. – 5) d. v. s. *regnum et sacerdotium* skal i samarbejde gennemtvinge præsternes cølibat.

1117. 13. oktober. Anagni.

42

Pave Paschalis 2. meddeler biskop Hubald af Odense, at han efter ansøgning fra denne og kong Niels stadfæster munkesamfundet i Odense.

Afskrifter i rigsarkivet og Odensebogen.

Paschalis, biskop, Guds tjeneres tjener, til den udvalgte broder Hubald, biskop af Odense, hilsen og apostolisk velsignelse.

Vi har modtaget et skriftstykke fra vor berømmelige søn, Danernes konge Niels, hvori han har meddelt, at han med dit råd og samtykke har foranlediget, at der foretages en sammenlægning af de regelbundne munke ved Eders kirke ¹⁾. Dette samfund ønsker han stadfæstet med det apostoliske

sædes myndighed, for at det ikke efter hans eller din dødelige afgang skal udsættes for overgreb fra slette mennesker. Og af Eders brev har vi erfaret, at det samme er Eders ønske og forlangende. Vi bifalder altså Eders beretigede ønsker og forlangender og stadfæster med Guds bistand samfundet ved dette privilegium og brev og med det apostoliske sædes myndighed. Vi bestemmer følgelig, at alt det gods og de besiddelser, som enten samme konge har skænket af den kongelige ret eller du, vor broder, af Odensekirkens tiliggende til samfundets forplejning og underhold, stedse skal bevares for dem, ukæret og ubeskåret. Hvad der derudover måtte blive skænket, ofret eller på anden retfærdig vis erhvervet af samme kloster fra Eder selv eller fra andre troende ved Guds styrelse, skal uomstødeligt have fasthed for dem til evig tid. Og ingen biskop eller konge eller nogen anden gejstlig eller verdslig person skal have myndighed til at fjerne munkene fra samme sted eller fordrive den dersteds indstiftede regelbundne orden med magt eller ved list, men de skal altid ukæret og frit hengive sig til og være under klosterlivets tugt og forrette tjeneste for den almægtige Gud.

Vi bestemmer altså, at ingen som helst må driste sig til forvovent at forstyrre samme kloster eller mindske eller røve dets besiddelser eller beholde det røvede eller plage klosteret med forvovne fortrædeligheder, men at alt skal bevares ubeskåret til nytte i enhver henseende for dem, til hvis styrelse og underhold det er givet.

Men hvis i fremtiden nogen gejstlig eller verdslig person formaster sig til at prøve på bevidst at gå imod bestemmelserne i dette vort brev, skal han, medmindre han efter anden og tredje gang at være påmindet og ved en passende bod har gjort sin forbrydelse god igen, være berøvet sin magt og ære og vide, at han for Guds domstol skal stå til svar for den uret, han har øvet, og være udelukket fra vor Guds og genløser, den herre Jesu Kristi allerhelligste legeme og blod og på den yderste dommens dag være hjemfalden til Guds strenge straf. Vor herre Jesu Kristi fred være med alle, der bevarer retten for samme kloster, så de både her må nyde frugten af deres gode gerninger og hos den strenge dommer modtager den evige fred som løn. Amen. Amen. Amen.

Jeg Paschalis, den hellige og almindelige kirkes biskop, har skrevet under.
Givet i Anagni ved Johannes', den hellige romerske kirkes kardinaldiakon

og bibliotekars hånd, den 13. oktober, i den 11. indiktion, år 1117 for Herrens menneskevorden, men i herr pave Paschalis 2.s nittende pontifikatsår.

1) det oprindelige klostersonfund og det nye samfund, viet til St. Knud.

[1117]

43

Gizur, biskop af Skálholt, anbefaler i et brev til ærkebiskop Asser af Lund præsten Torlak som sin efterfølger.

Omtalt i Hungruvaka.

Biskop Gizur sendte bud til sine venner og alle høvdinger på altinget, at man skulde bede præsten Torlak Rúnolfsson om at rejse uden lands. Men han undslog sig både på grund af sin unge alder og af mange andre grunde. Men ikke desto mindre sluttede denne sag således, at han sagde ja til at påtage sig dette vanskelige hverv, hvis det skulle være bispens bestemte vilje. Siden lod biskop Gizur hans rejse forberede, indtil han var vel forberedt i enhver henseende, og medgav ham sit brev til ærkebiskop Asser.

1) for datering se Dipl. Dan.

[1118]. 13. april. Capua.

44

Pave Gelasius 2. meddeler biskop Cuno af Palestrina, pavestolens legat, at kejser Henrik 5. har fordrevet ham fra Rom og har udnævnt ærkebiskop Mauritius af Braga til pave, idet kejseren blev støttet af Wibertinere, bl. a. af Teuzo, som længe huserede i Danmark.

Efter tryk i Bibliotheca rerum Germanicarum.

Gelasius, biskop, Guds tjeneres tjener, til den ærværdige broder Cuno, biskop af Palestrina, pavestolens legat, hilsen og apostolisk velsignelse.

Allerede for længe siden har vi sendt dig et brev, men vi ved ikke, om det har nået dig. Det lyder således: Efter valget af os ¹⁾ kom den herre kejseren ubemærket af os og med en overrumplende hastighed til Rom og tvang os til at forlade byen Straks, det vil sige den 44. dag efter vort valg, lod han bispen af Braga, hvem Normannerne ²⁾ kalder Burdinus, og som sidste år blev banlyst på konciliet i Benevent ³⁾ af vor herre forgænger pave Paschalis, trænge sig ind i vor moder, kirken ⁴⁾ I denne store mis-

gerning havde kejseren, Gud være lovet, ingen medskyldig blandt det romerske præsteskab. Men nogle Wibertinere ⁵⁾, nemlig Romanus af S. Marcello, Centius, der kaldtes af S. Crisogono, og Teuzo ⁶⁾, som så længe huserede i Danmark, erhvervede sig denne skændige berømmelse. Vi har visselig sammen med vore brødre og bispernes kollegium sidstafledne palme-søndag ⁷⁾ i Capua banlyst kongen sammen med hans afgud ⁸⁾. Vi pålægger dig, vor erfarne broder, at meddele dette til brødrene i dit legationsområde ⁹⁾ og med Guds hjælp at ruste dig til at fuldbyrde moderkirkens straf, thi du vil forstå, hvor nødvendigt det er.

Givet i Capua den 13. april.

1) 1118 24. januar. – 2) på Sicilien. – 3) i april 1117, Hefele, Koncil. Gesch. V 305. – 4) Mauritius Burdinus blev 1118 8. marts i Peterskirken indsat som modpave – Gregor 8. – af kejser Henrik 5., Hefele V 306. – 5) kirkelige tilhængere af kejsermagten, opkaldt efter Wibert, ærkebiskop af Ravenna, der døde 1100, og som af kejseren i år 1080 blev indsat som modpave under navn af Clemens 3., Hefele V 136. – 6) i et enslydende brev til den franske gejstlighed kaldes han *Teuto*. Han kendes som kardinalpresbyter af SS. Giovanni e Paolo fra omkr. 1100, jf. Jaffé I 702. Hans virke i Danmark kendes ikke, men ifølge sagens natur må han have agiteret for en pro-kejserlig politik, jf. Hal Koch, Danmarks kirke I 65 note 2. – 7) 1118 7. april, Hefele V 306. – 8) modpaven Gregor 8. – 9) d. v. s. Tyskland, jf. O. Schumann, Die päpstlichen Legaten in Deutschland (1056–1125) 98–103.

45 1122. 2. juni. Utrecht. Kejserpaladset.

Kejser Henrik 5. stadfæster biskop Godebalds privilegium for staden Utrecht og fornyer dens gamle toldrulle for de fremmede købmænd; heri omtales en afgift af danske skippere.

Afskrift i Utrecht.

I den hellige og udelelige treenigheds navn. Henrik, af Guds nåde den fjerde ¹⁾, den ophøjede kejser over romerne.

Når vi velvilligt har vore tro mænds tarv for øje og følger dem i deres billige ønsker, træder vi i vore forgængeres, kongernes eller kejsernes fodspor, og idet vi håber på genydelse, skaber vi en desto større velvilje for os selv og vore efterfølgere i fremtiden. Det skal derfor være vitterligt for alle nulevende og fremtidige, at vi har efterprøvet den lov og sædvane og det privilegium, som af biskop Godebald er givet ikke blot indbyggerne i Utrecht, men også alle i omegnen boende, og vi stadfæster samme på den betingelse, at de endrægtigt

bevarer troskaben mod os og efter evne træder op imod dem, der vil forringe og modsætte sig vor krones værdighed, ved at ydmyge de utro og støtte de tro mænd. – Vore hengivne og tro mænd Giselbert, Galo, byfoged, Arnold, slotsfoged, og de bedste borgere i Utrecht har fremstillet sig for os og klaget over den svære uret, der overgik dem med hensyn til toldsatserne i Utrecht, idet de sagde, at der daglig blev afkrævet de købmænd, der søgte til den stad, tunge afgifter mod gammel og velbegrundet sædvane. Efter at have haft en forhandling med de mest forstandige mænd om den gamle sædvane og om den rette måde at erlægge told på, har vi derfor indset, hvad vi med vor ophøjede myndighed burde bestemme vedrørende en fornuftig opkrævning af told. Thi har vi desangående bestemt og befalet overholdelse af den gamle anordning og vedtægt, der er således: (1) De, som kommer med korn fra steder hinsides Duisburg, skal give otte penning, men den ottende skal gives dem igen²⁾, af en matte³⁾ skal der gives to og af en skæppe een penning. Men de, som kommer fra steder beliggende nærmere end Duisburg, skal give syv penninge, og den syvende skal gives dem igen, af en matte to, af en skæppe een penning. (2) De, som kommer med vin, skal give seksten penninge af hvert fad, men den sekstende skal gives dem igen. Hvis de medfører ti eller endnu flere fade, skal tolden for et af fadene gives dem igen, hvilken told på folkesproget kaldes *uullewin*⁴⁾; har de færre end ti, skal intet eftergives dem. (3) Hvis de har købt sild til eksport, skal de betale told af silden, hvis sildetolden er større end vintolden. (4) Frisere, der kommer med salt, skal betale en lop⁵⁾ salt og en penning; Frisere, der kommer fra Osterlant⁶⁾, skal give 24 penninge, således at fire gives dem igen. (5) Folk, som kommer fra Sachsen, skal give 17 penninge, den syttende skal gives dem igen; medbringer de malm for at sælge den, skal de erlægge fjerdedelen af hver læst. (6) Danskerne, som kommer til staden for handelens skyld, skal pr. hoved for dem, der kaldes skippere, erlægge fire penninge. (7) Vi erkender, at Nordmændene aldeles skal være fri for told. (8) Enhver, som kommer inden for dette toldområde, og om hvem det bliver bevist, at han svingagtigt har unddraget sig den rette told, skal betale tre pund mønt fra Tiel. (9) Enhver, som kommer til staden for handelens skyld, skal både for deres eget og deres varers vedkommende være underkastet deres dom, som offentligt har svoret at dømme retfærdigt, nemlig scabinerne. For at autoriteten af denne vor stadfæstelse kan bestå med fast og uomstødelig gyldighed, har vi ladet dette brev, som vi har bekræftet med egen hånd, skrive, og befalet at lade det mærke med vedhængning af vort segl. Som egnede vidner til denne vor

stadfæstelse har vi anvendt Godebald, biskop af Utrecht, Konrad, biskop af Osnabrück, Mengod, provst i St. Martins, provst Herman, Frederik, greve af Arnsberg, Giselbert, Galo, byfoged, Waldo, Sigebald, Herman, Wiltet, Godskalk, Uscher, Alger, Peter og Tanko.

Henrik den fjerdes, romernes uovervindelige kejsers mærke (*monogram*).

Jeg kansler Bruno har godkendt brevet på ærkekanslerens ⁷⁾ vegne i den 13. indiktion den 2. juni. Givet i kejserens palads i Utrecht, der på folkesproget kaldes *Lofen*, år 1122 efter Herrens menneskevorden i herr Henrik den fjerdes 23. regeringsår, men i hans kejserdømmes 12. år.

1) d. v. s. af navnet Henrik. Henrik 1. var ikke kejser. – 2) d. v. s. tolden nedsættes. – 3) kormål, hvis navn stammer fra en flettet kurv. – 4) d. v. s. fuldmål. – 5) lille skæppe-mål, anvendt ved salt, smør o. lign. – 6) i Østfrisland. – 7) ærkebispem af Mainz.

46

1123. 30. juni. [Lund]

Ærkebiskop Asser af Lund indvier alter og kryptkirken i St. Laurentii kirke.

Notits i Lunds domkirkes nekrologium.

30. juni. Den hellige Paulus' anmindelse og indvielsen af alteret og krypten i St. Laurentii kirke i Lund, der skete ved den ærværdige Asser, samme hellige Lundekirkes og alle Daners første ærkebiskop, år 1123 efter Herrens menneskevorden, i den 1. indiktion og i herr Assers 34. bispeår til ære for den hellige Johannes Døberen og for alle patriarker og profeter, idet hellige relikvier blev nedlagt: Af Herrens kors, af Herrens grav, af Herrens krybbe, af Herrens bord, af stedet Golgatha, af den klippe, på hvilken Herren blev født, af den klippe, på hvilken Jesu stod, da han sagde til sine disciple: Fred være med eder ¹⁾, af relikvier fra de hellige martyrer Apollinaris, Timotheus og Symphorianus, af den hellige pave Gregors hoved, af bisperne Willehad, Ansgar og Rimbart, ærkebisperne Heribert og Bardo, af den hellige Simons kjortel, af Lazarus' grav.

¹⁾ Luk. 24, 36.

47

[1124]¹⁾

Sigurd Jorsalfar, konge af Norge, anbefaler klerken Arnold til ærkebiskop Asser af Lund og opfordrer denne til at indvi ham til biskop af Grønland.

Omtalt i Flatøbogen.

Socki hed en mand og han var søn af Þori. Han boede i Brattahlíð i Grønland Socki lod engang kalde til tinge og forklarede for mændene, at han ikke længere ønskede, at landet skulde være uden biskop, og ønskede, at alle landsmænd gav deres minde til, at der skulde oprettes en bispestol. Bønderne sagde alle ja dertil.

Socki bad sin søn Einar drage på denne rejse til Norge De kom til Norge. Da var Sigurd Jorsafar konge i Norge Siden kaldte kongen den mand til sig, som hed Arnold. Han var en god klerk og udmærket egnet til præst. Kongen bad om, at han for Guds skyld og på hans bøn tog dette hverv på sig. Og jeg vil sende dig til Danmark til ærkebiskop Asser i Lund med mine beseglede breve.

1) for datering se Dipl. Dan.

1126. 22. juli. [Lund]

48

Ærkebiskop Asser af Lund indvier alteret til venstre i kryptkirken i Lund.

Notits i Lunds domkirkes nekrologium.

Den 22. juli, Maria Magdalenas dag; på den dag år 1126 efter Herrens menneskevorden, i den 4. indiktion, blev alteret til venstre i krypten indviet af den ærværdige ærkebiskop Asser af Lund til ære for den hellige apostel og evangelist Johannes og den hellige Jakob den Ældre, de hellige martyrer Gereon og Georg, de hellige bekendere Morten bisp, ærkebiskop Nicolaus og den hellige Maria Magdalena; af alle disse findes der relikvier i alteret.

[1126-1129¹⁾] 23. maj. Lateranet.

49

Pave Honorius 2. meddeler ærkebiskop Adalbero af Bremen, at han har sendt kardinalpresbyteren E. ²⁾ til Norden for at undersøge striden mellem Adalbero og ærkebiskop Asser af Lund.

Original i Hannover ³⁾.

Honorius, biskop, Guds tjeneres tjener, til sin ærværdige broder Adalbero, ærkebiskop af Bremen, hilsen og apostolisk velsignelse.

Eftersom ingen kan tjene Gud på tilfredsstillende måde uden med ro og fred i sindet, har vi, for at den strid, som består mellem dig og vor broder Asser, ærkebispnen af Lund, med Herrens bistand kan bringes til den rette afslutning, besluttet at sende vor elskede søn E. ²⁾, kardinalpresbyter, som legat a latere ⁴⁾ til Eders egne, og vi har overdraget ham at undersøge og efterforske sagen med omhu. Derfor pålægger vi dig, at du modtager ham med velvilje, og at du giver møde for ham på det sted og den tid, til hvilke du bliver stævnet af ham for at forhandle om fornævnte sag.

1) for datering se Dipl. Dan. – 2) kan ikke identificeres. – 3) brændt i 1943. – 4) d. v. s. som pavens personlige repræsentant.

50

[Senest 1127]¹⁾

Omtale af et edikt af pave Honorius 2., ifølge hvilket ærkebiskop Asser af Lund er beskikket til at missionere blandt rygboerne.

Referat i Ebbos Vita Ottonis.

Den såre fromme fader ²⁾, som brændte af hellig iver, besluttede at så troens sæd blandt rygboerne og frygtede ikke for at udsætte sig for det vantro folks grumhed. Thi den Kristi såre hede elsker havde alt tidligere tørstet efter at ofre livets sødme for Jesu endnu større sødme. Men da han hørte, at Danernes ærkebiskop, som rådede over dem i kraft af pavens edikt ³⁾, var beskikket til at prædike blandt dem, vilde han på ingen måde gøre det uden dennes samtykke og billigelse.

1) for datering se Dipl. Dan. – 2) biskop Otto af Bamberg. – 3) kendes ikke.

51

[1127]¹⁾

Omtale af biskop Otto af Bambergs brev til ærkebiskop Asser af Lund om at opnå hans tilladelse til at missionere blandt rygboerne.

Referat i Herbords dialogus de Ottone episcopo Bambergensi.

Da bispen ²⁾ håbede . . . , at det vilde være ham ³⁾ kært, om de ⁴⁾ kunde omvendes, og samtidig anså det for passende, at han fik lov og tilladelse

af ham til at komme og prædike i hans stift, sendte han den ærværdige presbyter Ivan, der var en af hans nærmeste, og andre udsendinge i skib over havet til ham med brev og gaver for at få hans tilladelse.

1) for datering se Dipl. Dan. – 2) Otto af Bamberg, jf. nr. 50. – 3) Asser. – 4) rygboerne.

[1127]

52

Omtale af et brev fra ærkebiskop Asser af Lund til biskop Otto af Bamberg, hvori Asser meddeler, at han først må rådslå med danske stormænd, førend han kan tage stilling til Ottos eventuelle missionsvirksomhed på Rügen.

Referat i Herbords Dialogus de Ottone episcopo Bambergensi.

Om hans ¹⁾ sendefærd erklærede han ²⁾ intet at kunne sige i øjeblikket, idet han først måtte have tid til at rådføre sig med de danske fyrster og stormænd. Men Ivan og sendebudene skønnede, at det vilde blive for længe for dem at vente og bad om at måtte tage af sted, for at bispen ³⁾ ikke skulde blive mismodig over deres udebliven. Dette bifaldt han velvilligt, og idet han sendte bispen brev, gaver og et ret stort skib fuldt af smør som tegn på sin kærlighed og sit venskab sagde han, at han snarest efter at have rådført sig med fyrsterne, skulde sende sine egne sendebud med svaret angående forkyndelsen.

1) Bambergbispen Otto, jf. nr. 51. – 2) ærkebiskop Asser. – 3) biskop Otto af Bamberg.

[1130]. 24. februar. Rom. Peterskirken.

53

Pave Anaclet 2. meddeler den romerske konge Lothar 2. og dronning Richinza, at han er valgt til pave, samt at han har besluttet at sende en legat, som bl. a. skal lade ærkebiskop Adalbero af Bremen vederfares fuld retfærdighed.

Efter tryk i Bibliotheca rerum Germanicarum.

Anaclet, biskop, Guds tjeneres tjener, til vor højtelskede søn i Kristus Lothar, gloriøs konge, samt til St. Peters særligt elskede datter Richinza, dronning, hilsen og apostolisk velsignelse.

Da vi efter Guds vilje er forfremmet til at styre hele kirken, således som I

vil vide af vore breve ¹⁾, som vi har sendt til Eders riges bisper, har vi besluttet at komme i forbindelse med Eders højhed ved et særligt brev. Thi efter vor forgænger pave Honorius' eksempel vil vi elske Eder og det, der er til ære for Eder, med enestående kærlighed, og Eders venner og uvenner skal også være vore venner og uvenner. Vi beder om, at I af ærbødighed for St. Peter og af kærlighed til os vil elske Eders moder, den romerske kirke, og vise hende hæder i enhver henseende i overensstemmelse med den magt, som Herren har givet Eder. Iøvrigt . . . har vi besluttet at sende en af vore brødre ²⁾ til Eders land, for at han efter rådslagning med vor legat, ærkebisp af Mainz, og med Eder ved Guds bistand kan fuldkomme alt, som vedrører Eders og rigets ære. Vi har også besluttet, at der gennem samme broder, som vi måtte sende, skal vederfares vor broder Adalbero ³⁾, ærkebiskop af Bremen, fuld retfærdighed til gavn for Eder og hele riget, og at hans privilegier for kirken skal stadfæstes.

Givet i Rom i St. Peters kirke den 24. februar.

¹⁾ efter pave Honorius 2.s død 1130 14. februar indtrådte der et skisma, idet nogle kardinaler valgte Innocens 2., andre Anaclet 2. til pave. I løbet af 1130 blev dog Innocens 2. anerkendt af de fleste fyrster som pave, også af kong Lothar, jf. Hefele V 362 ff. – ²⁾ d. v. s. en kardinal. – ³⁾ han støttede i 1130 Anaclet mod Innocens, jf. Hefele V 366.

54

1131. 11. januar. [Lund].

Ærkebiskop Asser af Lund har indviet det højre alter i kryptkirken i St. Laurentii kirke til St. Blasius og St. Egidius.

Notits i Lunds domkirkes nekrologium.

Den 11. januar 1131 efter Herrens menneskevorden i begyndelsen af den 9. indiktion blev det højre alter i kirken viet af den ærværdige Asser, den hellige Lundekirkes ærkebiskop, til ære for den hellige martyr Blasius og den hellige bekender Egidius. I alteret findes der relikvier af St. Vitus og de hellige 11.000 jomfruer og mange andres ærværdige relikvier, som er overførte fra alteret i det gamle kloster, og hvis navne kun Gud kender.

55

[1132]¹⁾

Pave Innocens 2. sender kardinalpresbyteren Martin til Danmark.

Referat i Manrique, Annales Cistercienses.

Kardinal Martin sendes af pave Innocens til Danmark ²⁾ for at befæste kirkeprovinserne for den rette pave ³⁾ og for at reformere provinsens kirkelige forhold.

1) for datering se Dipl. Dan. – ²⁾ Bernard af Clairvaux mindes i sit skrift *De consideratione* (fra omkr. 1150) Martins sendefærd: “Jeg anser det for passende, at vor Martins – elskelig ihukommelse – opførelse bliver fremdraget. I kender den, men jeg ved ikke, om I husker på den. Som kardinallegat virkede han på et tidspunkt i Danmark, og han vendte så fattig tilbage derfra, at han næsten helt uden fødevarer og heste med nød og næppe nåede til Firenze. Der skænkede stedets biskop ham en hest, på hvilken han nåede Pisa, hvor vi opholdt os. Hvad siger du, Eugenius? Mon det vilde høre et andet tidsrum til, at en legat vilde vende tilbage fra et land med guld uden at have guld, at drage gennem et land med sølv uden at have sølv?”. – ³⁾ Innocens 2., jf. nr. 53 note 1.

1133. 7. januar.

56

Ærkebiskop Asser af Lund opregner det gods, som han ved kryptindvielsen i St. Laurentii kirke den 30. juni 1123 skænkede til brødrenes brug og til oprettelse af præbender.

Afskrift i Lundeboen.

Det skal være vitterligt for alle nulevende og fremtidige, at jeg Asser, den hellige Lundekirkes ærkebiskop, har indviet krypten i den store kirke i staden Lund til ære for den hellige Johannes Døberen og alle patriarker og Kristi profeter år 1123 efter Herrens menneskevorden, i den første indiktion, den 30. juni. Og hvilke gårde, bol, kort sagt, hvilke besiddelser jeg gav samme kirke til ejendom til brug for brødrene, bekendtgjorde jeg for alle, som var til stede i samme stad. Og for at fremtidige kan vide det lige så vel som nutidige, har jeg sørget for at lade samme gårde og besiddelser opføre i denne beskrivelse med deres betegnelser: Gården Väsum, som har 2 bol, gården Åby, som har 6½ bol, gården i Hammar, som har 1½ bol, gården Värpinge, som har et bol og en mølle, gården Frierup, som har et udelt bol, gården Hjortshög, som har 4 bol, og gården Herrestad, som ligger i brødrenes bol. Fremdeles har jeg oprettet en præbende, hvortil hører 7½ bol: I landsbyen Råby 4½ bol, i Eskilstorp 1 bol, i Isie 1 bol ¹⁾. Fremdeles har jeg oprettet en præbende, hvortil hører i Borrby 3 bol, i Simris 2 bol, som yder 40 örtug, og 3 mark af by- og øskatten ²⁾.

Alle disse jorder har jeg erhvervet med megen møje. Nogle købte jeg nok så dyrt af slægt og venner. Nogle erhvervede jeg gennem mageskifte med

jord, som tilhørte mig. Andre skænkede gode mænd til gavn for deres egne og deres nærmestes sjæle, og disse jorder erhvervede jeg atter ved klart køb hos deres nærmeste arvinger³). Der er mange vidner på, at jeg således har erhvervet dem efter ret lov, og selv om de skulde være overdraget til eller rettere takket være erhvervelse og møje fra min side skulde tilhøre bispestolen, har jeg i kraft af min myndighed overdraget dem til brug for brødrene, således at ingen må driste sig til at afhænde dem fra brødrene, hvis ikke han vil udsætte sig for banlysning, thi jeg har samlet dem med egen hånd. Og jeg efterlader til mine efterfølgere mange flere jorder end dem, som jeg har modtaget⁴).

I Jesu Kristi navn og i kraft af den almægtige Guds, den hellige Peters – apostlenes fyrstes – og min og alle Danmarks bispers myndighed nedlægger jeg forbud mod og forbyder jeg derfor, at nogen drister sig til at formindske de fornævnte besiddelser eller under noget påskud at røve eller afhænde dem fra brødrene, til hvem jeg har overdraget dem. Men alle og enhver, være sig konge eller biskop, gejstlig eller lægmand, der drister sig til at handle mod denne vor stadfæstelse og forsøger at trænge sig ind på, bestride eller afvinde brødrene de fornævnte besiddelser, skal, hvis han efter anden eller tredie advarsel ikke gør passende bod, være fordømt af Gud den almægtige, banlyst i kraft af alle helgenernes myndighed, forbandet med alle gejstlige mænds godkendelse, udskilt fra moderkirkens skød og af alle menigheder betragtes som Dathan og Abiron⁵) og i helvede udsættes for evige pinsler. Amen. Det ske. Det ske. Amen. Men alle, som giver gods til samme kapitel, skal modtage barmhjertighed, fred og nåde ved vor herre Jesus Kristus⁶), nu og i fremtiden. Amen.

Denne fortegnelse er opsat i det Herrens år 1133 i den 11. indiktion, den 7. januar efter råd og på opfordring af herr Eskil, samme kirkes provst, med vor herre Jesus Kristus som ophavsmand, ham, hvem ære og glans tilkommer i evigheders evighed⁷). Amen.

1) der mangler et bol i opregningen. – 2) af Lund og Bornholm. – 3) arvingernes samtykke til gave af fast ejendom har været påkrævet, jf. Stig Iuul, Fællig og Hovedlod 73–74. – 4) d. v. s. Asser har trods sin gave til kapitlet øget bispestolens gods. – 5) 5. Mos. 11, 6. – 6) 1. Tim. 1, 2. – 7) Rom. 16, 27.

1133. 27. maj. Rom. Aventinerhøjen.

57

Pave Innocens 2. stadfæster Hamburgkirkens overhøjhed over Nordens kirker, idet han fastslår, at da bispnen af Lund og hans lydbisper har undladt at give møde for paven og forsvare deres påstand om at være løst fra lydighedsforholdet til Adalbero, skal de atter i overensstemmelse med Hamburgkirkens gamle privilegier være underlagt denne.

Afskrift i Copiarius ecclesie Bremensis.

Innocens, biskop, Guds tjeneres tjener, til den ærværdige broder Adalbero, ærkebiskop af Hamburg, og til hans efterfølgere, der vælges på kanonisk vis, hilsen og apostolisk velsignelse.

Vi indser, at vi efter Guds vilje har fået sæde i St. Peters stol til det formål, at vi skal opretholde de enkelte kirkers og kirkelige personers rettighed og drage helsebringende omsorg for, at deres stilling forbliver uanfægtet i det timelige såvel som i det åndelige. Thi det er ret og rimeligt, at ligesom Guds højhellige kirke altid er enhedens og troens moder, således skal visselig dens privilegier værnes og forblive uanfægtede, og det skal forhindres, at de udsættes for slette menneskers fortrædeligheder og overgreb. Du, ærværdige broder Adalbero, ærkebiskop af Hamburg, har visselig ofte i vore forgængeres Calixtus' og Honorius' – salig ihukommelse – og i vor nærværelse ¹⁾ klaget over, at Asser af Lund og andre bisper i Danmark nægter dig den lydighed, de skylder dig som deres metropolit, således som det indeholdes i de gamle privilegier af de romerske paver Gregor, Sergius, Leo, Benedikt, Nicolaus og Hadrian ²⁾. Og det er hyppigt blevet dem pålagt både af vore fornævnte forgængere Calixtus og Honorius og af os, at de enten atter skulde vende tilbage til lydigheden mod dig og kirken i Hamburg, eller hvis de stolede på at have en gyldig grund til deres holdning, at de skulde komme til pavestolen og velforberedte bevise det. Men de kastede vrage på at adlyde de pavelige befalinger, og de hverken kom eller sendte brev med svar. Da nu ingen bør drage fordel af sin opsætsighed, giver vi dig atter efter moden overvejelse med vore brødre, bisperne og kardinalerne, myndigheden over bisperne af Lund såvel som over de øvrige bisper i Danmark. I overensstemmelse med Gregors, Sergius', Leos, Nicolaus' Benedikts og Hadrians privilegier stadfæster vi på vor højtelskede søn kong Lothars ³⁾ bøn i kraft af dette brev bispedømmerne i Danmark, Sverige, Norge, Færøerne, Grønland, Hälsingland, Island, hos Skridfinnerne og Venderne for dig og gennem dig for Hamburg kirke, deres metropol.

Men hvis nogen gejstlig eller verdslig person i fremtiden formaster sig til at prøve på bevidst at gå imod bestemmelserne i dette vort brev, skal han, medmindre han efter anden og tredie gang at være påmindet ved en passende bod har gjort sin forbrydelse god igen, være berøvet sin magt og ære og vide, at han for Guds domstol skal stå til svar for den uret, han har øvet, og være udelukket fra vor Guds og genløser, den herre Jesu Kristi allerhelligste legeme og blod og på den yderste dommens dag være hjemfalden til Guds strenge straf. Vor herre Jesu Kristi fred være med alle, der bevarer disse bestemmelser, så de både her må nyde frugten af deres gode gerninger og hos den strenge dommer modtage den evige fred som løn. Amen.

Givet i Rom på Aventinerhøjen ved Aimericus', den hellige romerske kirkes kardinaldiakon og kanslers hånd, den 27. maj i den 11. indiktion, år 1133 efter Herrens menneskevorden, men i paven herr Innocens 2.s fjerde pontifikatsår.

1) Calixtus 1. 1119–24, Honorius 2. 1124–30, Innocens 2. 1130–43. – 2) de påberåbte pavebreve kendes ikke i den udformning, de her angives at have haft, jf. May nr. 434 og bemærkningen i Dipl. Dan. – 3) Lothar støttede Innocens 2. mod modpaven Anaclet 2. og blev 1133 4. juni af Innocens kronet til kejser i Laterankirken, da Anaclets parti holdt Peterskirken besat, Hefe V 375.

58

[1133]. 27. maj. Aventinerhøjen.

Pave Innocens 2. pålægger kong Niels at adlyde ærkebiskop Adalbero af Hamburg som sin metropolit og foranledige, at de danske bisper atter viser ham lydighed.

Efter tryk i Cæsar, Triapostolatus.

Innocens, biskop, Guds tjeneres tjener, til sin elskede søn i Kristus Niels, Danernes berømmelige konge, hilsen og apostolisk velsignelse.

Vore forgængere – salig ihukommelse – Gregor, Sergius, Nicolaus, Benedikt og Hadrian, bisper af Rom, gjorde kirken i Hamburg til metropol og lagde bispedømmet i Lund såvel som de andre bispedømmer i Danmark under den. Men vor broder Adalbero, ærkebiskop af Hamburg, har både i vore forgængeres og i vor tid¹⁾ klaget over, at samme kirkes bisper ringeagtende har undladt at vise ham den skyldige lydighed og ærbødighed. Da det så af den grund af vore fornævnte forgængere Calixtus og Honorius og af os blev dem skriftligt pålagt at komme til pavestolen for at stå til svar i

denne sag, hverken kom de og sendte heller ikke brev med svar. Da vi ønsker at opretholde enhvers ret, lægger vi efter vore brødres råd og i overensstemmelse med de gamle privilegier af de fornævnte romerske paver Sergius, Gregor, Leo, Benedikt, Nicolaus og Hadrian atter bispen af Lund såvel som de andre bisper i Danmark ind under vor fornævnte broder ærkebiskop Adalbero. Vi pålægger dig derfor, indsigtfulde søn, med dette apostoliske brev, at du ydmygt adlyder samme vor broder ærkebiskop Adalbero som din metropolit og med omhu tager vare på, at bisperne i dit rige atter vender tilbage til lydighedsforholdet.

Givet på Aventinerhøjen den 27. maj.

1) jf. nr. 57.

[1133]. 27. maj. Aventinerhøjen.

59

Pave Innocens 2. pålægger biskop Asser af Lund at underkaste sig ærkebiskop Adalbero af Hamburg som sin metropolit.

Efter tryk i Cæsar, Triapostolatus.

Innocens, biskop, Guds tjeneres tjener, til Asser, biskop af Lund, hilsen og apostolisk velsignelse.

Ligesom det er en naturens lov ikke at skade en anden, således er det visse- lig vor pligt at hjælpe den, der har lidt skade. Vor ærværdige broder Adalbero, ærkebiskop af Hamburg, har over for Calixtus og Honorius – salig ihukommelse – og nu over for os klaget over, at du forsømmer at vise ham den lydighed og ærbødighed, som du skylder din metropolit. Skønt du af denne grund ofte er blevet stævnet både af dem og af os ved breve og sendebud, har du dog hverken selv eller ved dine sendebud fremstillet dig for pavestolen¹). Da det er vor pligt at opretholde retten for hver mand, pålægger vi dig, vor broder, alvorligt med dette brev, at du atter vender tilbage til underdanighed og i ærbødighed mod ham og adlyder ham, din metropolit, i alle forhold.

Givet på Aventinerhøjen den 27. maj.

1) jf. nr. 57.

60 [1133]. 27. maj. Aventinerhøjen.

Pave Innocens 2. pålægger Sveernes konge at anerkende ærkebiskop Adalbero af Hamburg som metropolit og foranledige, at bisperne i hans rige viser ham den skyldige lydighed.

Efter tryk i Cæsar, Triapostolatus.

Innocens, biskop, Guds tjeneres tjener, til sin elskede søn i Kristus . . 1), Sveernes konge, hilsen og apostolisk velsignelse.

Vor ærværdige broder ærkebispem af Hamburg er kommet til pavestolen og har i vor nærværelse klaget over, at bisperne i dit rige, skønt han er deres overhoved med metropolitens ret, således som vore forgængere de romerske paver Gregors, Sergius', Leos, Benedikts, Nicolaus' og Hadrians gamle privilegier 2) udsiger, dog drister sig til at nægte ham den skyldige lydighed. Da det er vor embedspligt at rette vildfarelser og at kalde tilbage til den rette vej, pålægger vi dig, ædle søn, at du ydmygt adlyder vor fornævnte broder Adalbero, ærkebiskop af Hamburg, og ud fra den magt, Gud har givet dig, påpasseligt foranlediger, at bisperne i dit land atter vender tilbage til lydigheden mod ham.

Givet på Aventinerhøjen den 27. maj.

1) usikkert hvem. – 2) jf. nr. 57.

61 [1133]. 27. maj. Aventinerhøjen.

Pave Innocens 2. pålægger bisperne i Sverige at underkaste sig ærkebiskop Adalbero af Hamburg som deres metropolit.

Original i Hannover 1).

Innocens, biskop, Guds tjeneres tjener, til sine ærværdige brødre, samtlige bisper i Sverige hilsen og apostolisk velsignelse.

Det er rimeligt, at den, som ønsker at stå over andre, selv ikke undser sig for at vise sine foresatte ydmyg ærbødighed. Vor ærværdige broder Adalbero, ærkebiskop af Hamburg, er kommet til pavestolen og har klaget alvorligt over, at I, skønt han er Eders overhoved med metropolitens ret, således som de romerske paver Gregors, Sergius', Leos, Benedikts, Nicolaus' og Hadrians gamle privilegier indeholder 2), dog nægter ham den skyldige lydighed. Dette må I i sandhed rette med så meget desto større iver, som I også med hensyn til dette skal foregå det Eder undergivne folk med et godt

eksempel. Vi pålægger derfor Eder, vore brødre, med dette brev, at I viser vor fornævnte broder Adalbero af Hamburg lydighed og ærbødighed som Eders metropolit og ikke i fremtiden volder ham nogen vanskelighed i dette forhold.

1) brændt i 1943. – 2) jf. nr. 57.

[1134—1146]¹⁾

62

(Provst) Ville og brødrene i Viborg lover officier, messer og psalter for brødrene i St. Laurentii kirke og udbeder sig det samme af dem.

Afskrift i Lunds domkirkes nekrologium.

Ville – hvis han betyder noget i klostret i Viborg, er det af Guds nåde – og alle brødrene til brødrene, der tjener Gud i St. Laurentii kirke, hilsen med Kristus og rede til tro tjeneste.

Vi har med glæde hørt vor herre bispens ²⁾ beretning om eders velvillige ønske og ydmyge ansøgning. Det har behaget os under hensyntagen til vor formåen, der er betinget af vort ringe antal, at love følgende, som vi håber at kunne holde: Vi skal i fællesskab holde syv officier for eder, hver enkelt præst skal læse tre messer og hver diakon og subdiakon synge et psalterium; det samme beder vor ringhed også om, at eders kærlighed ³⁾ vil gøre for os i kærlighed og hengivenhed.

Lev vel!

1) for datering se Dipl. Dan. – 2) Svend. – 3) Philip. 1, 9.

1135. 6. januar. Lund. St. Laurentii kirke.

63

Kong Erik Eriksen Emune skænker gods til en præbende ved St. Laurentii kirke i Lund som tak for sin sejr over sine fjender.

Original i det svenske rigsarkiv.

Iden hellige og udelelige treenigheds navn, Erik Eriksen, af Guds nåde Danernes konge, hilsen til alle, der har den rette tro.

Da vi af Gud er blevet udfriet af store trængsler og farer, takker vi ham højlgt ¹⁾, fordi han har befriet sit folk, genoprettet rige og arv for os ²⁾ og givet mig plads på mine forfædres trone ³⁾. Idet vi takker ham, ved hvis helgeners ⁴⁾ fortjenester vi efter vor faste overbevisning har fået sejren ⁵⁾,

skænker vi med glæde af det gods – således som det er optegnet i det følgende – som tilhører vor ret, og som ingen kan borttage uden at krænke loven, og overdrager i kraft af dette brev så meget til kirken i Lund – at eje til evig tid – som er tilstrækkeligt for een gejstlig, der til stadighed kan tjene Gud og hans helgener i samme kirke til gavn for kongens frelse: I Gärd ⁶⁾ i landsbyen Västra Vram et bol, i Maglehem et bol, i Hovby et bol, i Yngsjö et halvt bol, i Härlöv en fjerding; i Villand ⁷⁾ i landsbyen Fjälkinge en fjerding; på øen Amager i landsbyen Tømmerup to bol, i Tårnby et bol. Vi ønsker, at disse jorder skal være undtaget og ganske fritagne for kongens ret i lighed med de jorder, som vore forgængere – salig ihukommelse – Svend, Magnus og Knud, de rettroende konger, har skænket.

For at dette kan være gyldigt, har vi hængt vort segl under dette brev til ære for kongernes konge ⁸⁾, som lever og stråler i evigheders evighed. Amen.

Forhandlet i Lund i St. Laurentii kirke med billigelse og bifald af dronningen fru Malmfred og kongens søn Svend og i nærværelse af den ærværdige herre Asser, ærkebiskop af Lund, og Ottar, biskop af Bergen, hvilke med deres (gejstlige) autoritet stadfæstede kongens retsindige beslutning. Men enhver, som modsiger eller overtræder denne bestemmelse, banlyste de som en røver og som en, der trænger sig ind i en andens rettighed, og det i nærværelse af mange presbytere og diakoner og en stor folkeskare den 6. januar i den 13. indiktion år 1135 efter Herrens menneskevorden, men i kong Eriks 4. regeringsår.

¹⁾ 2. Macc. 1, 11 (Vulgata). – ²⁾ smstds. 2, 17 (Vulgata). – ³⁾ 1. Kongebog 2, 24. – ⁴⁾ sanctis oversat som sanctorum. – ⁵⁾ i slaget ved Fodevig. – ⁶⁾ teksten har *a Geri*, jf. nr. 21 note 5. – ⁷⁾ teksten har *a Wetlandi*, jf. ovf. – ⁸⁾ 1. Tim. 6, 15.

64

1135. 29. november. Næstved.

Biskop Eskil af Roskilde stadfæster og godkender, hvad Peder Bodilsen og hans brødre Hemming og Jørgen samt deres moder har skænket til oprettelse af et benediktinerkloster i Næstved, og skænker selv forskellige bispelige forretigheder til klostret.

Vidisse 17. juni 1245.

I den hellige og udelelige treenigheds navn. Jeg Eskil, af Guds nåde biskop af Roskilde, vil, at det skal være vitterligt for alle kirkens rettroende sønner, nulevende såvel som fremtidige, hvorledes Peder Bodilsen og hans brødre Hem-

ming og Jørgen sammen med deres moder, opflammet af guddommelig kærlighed og vædet af dug fra den ånd, der trøstende vederkvæger, har forøget skønheden i Guds hus ¹⁾, og oven på grundvolden af det hus, som bygges som staden ²⁾, hvori alle i sig selv har del, har de bygget med ædelstene og med slebne og kostelige stene. I denne jammerdal ³⁾ har de, idet de i deres hjerte stillede mod det høje ⁴⁾, gjort Gud til deres medarving, for at de kan modtage meget for lidet, himmelsk løn for jordisk gods, og ved vor mellemkomst og med vor billigelse har de overdraget den kirke i Næstved, som syntes at høre under deres ret, sammen med alt tilliggende til Gud og St. Peter, for at der sammesteds kan blive indstiftet et klostersonfund efter den hellige Benedikts ordensregel. Og til sold for dem, der sammesteds gør krigstjeneste ⁵⁾ for Gud, skal munkene være parthavere i deres fædrearnv: Peder har givet sin gård, således som han selv besad den, i Ladby og Bukkerup med hele husstanden og med ager, eng og skov og halvandet bol og en fjerding og sjetteparten af den skov, som kaldes Faksinge Ore; i landsbyen Keldby på Møn $5\frac{1}{2}$ bol. Hemming har i landsbyen Ålebæk givet et halvt bol og på Falster i Gedesby et bol. Jørgen har i samme landsby Gedesby og i Skelby og i Vålse givet to bol med den ret i eng og skov, som han selv havde. Og deres moder skænkede i Lille-Næstved halvdelen af landsbyen og af skoven, som kaldes Ladby Ore, og Torpet og i Store-Næstved et bol og en fjerding og en mølle. Dette overdrog de til den fornævnte kirke til bod for deres egne og deres pårørendes sjæle, til frelse for de levende og til lindring for de afdøde. Og de har bedt om at få bekræftet under vor hånd og stadfæstet med vort ban, at de ikke skylder nogen dødelig noget, hverken dem selv eller deres arvinger, dog med forbehold i alle henseender af den biskoppelige ret.

Idet jeg imødekommer deres fromme følelse og berettigede anmodning, har jeg Eskil, Guds tjeneres tjener, der tror, at jeg med dem vil få en salig del i opstandelsen ⁶⁾, ønsket i Gud at støtte deres hænders arbejde ⁷⁾. Min Gud! kom mig derfor i hu til det gode ⁸⁾, at jeg frit både har overladt denne kirke i Næstved og den, som er i Tjæreby, samt den, som er i Haarslev, med alt deres tilliggende til Gud og til St. Peter i samme kloster samt tillige til de fornævnte brødre; og for at Guds tjenere ⁹⁾ kan besidde dette frit og uanfægtet, har jeg for fremtiden eftergivet dem al den tjenesteydelse til bispen, som er sædvane i kirkerne, og fremtidig skal de ikke være nogen verdslig eller gejstlig person undergivet i noget, bortset fra den underordning, som de skylder bispen i deres stift, og den lydighed, som sømmer sig for fromme mænd. Selv skal han med største omhu drage omsorg for dem, trøste

dem, støtte dem; hvis der – det Gud forbyde – skulde opstå nogen trætte iblandt dem, og deres klosterforstander ikke magter at bilægge den, skal han bringe den til en afslutning og afhjælpe den på kanonisk vis. Da vi altså med Guds vilje i håbet om den evige belønning og til evig ihukommelse såvel af os selv som af vore efterfølgere ønsker at fremme kirken med hensyn til alt deres gods, tilstår vi samme brødre den tiende, som er vor ret, af hele den fjerding i Tybjerg herred, hvor de bor, samt tienderne af alle deres besiddelser i vort bispedømme, både dem, de nu har, og dem, de i al evighed måtte få, på den måde, at når der til gavn for vor moder kirken skal foretages en rejse til en synode eller et kirkemøde inden for eller uden for stiftet, skal abbeden på egen bekostning og på en værdig vis begive sig af sted, enten sammen med bispem eller som hans stedfortræder, alt efter hvad bispem måtte synes.

For at dette kan forblive uantastet og urokkeligt, har vi givet det fasthed med dette privilegium og besejlet med et aftryk af vort segl.

Men hvis nogen gejstlig eller verdslig person forsøger at krænke disse vore bestemmelser og forvovent drister sig til at forurolige Guds tjenere⁹⁾, og han ikke efter anden og tredje gang at være påmindet kommer til besindelse, skal han være hjemfalden til Guds straf sammen med Dathan og Abiron, som jorden opslugte¹⁰⁾, skal han tilintetgøres¹¹⁾ og slås ned med dobbelt slag¹²⁾, skal han udslettes af de levendes bog¹³⁾, iføres sin skam som en kappe¹⁴⁾ og være en forbandelse! Maranatha¹⁵⁾. Det ske. Det ske. Amen.

Dette er forhandlet år 1135 efter Herrens menneskevorden, i den 13. indiktion, da Lothar, romernes ophøjede kejser regerede, i Eriks, Danernes konges, 5. år samt i herr Eskil, Roskildekirkens ærværdige biskops 2. bispeår i byen Næstved med følgende vidner: Salomon, provst, Richard, samme kirkes prior, Herman, bispens kapellan, Elias, Erik, Isak og Boso, kanniker ved hovedkirken, og lægmændene Karl Ågesen, Tolf Godskalksen og Hemming, hans søn, Ingolf Ubbesen, Gumme Hemmingsen, Sibbe i Stenkelstrup, Bo, hans søn, Sune fra Rønnebæk, Bo Assersen og flere andre, den 29. november, da vor alles¹⁶⁾ herre pave Innocens 2. forestod den romerske kirke.

1) Ps. 26, 8. – 2) d. v. s. Jerusalem, jf. Ps. 122, 3 og 1. Kor. 3, 12. – 3) Ps. 84, 7. – 4) Ps. 84, 6. – 5) 2. Tim. 2, 4. – 6) Abenb. 20, 6. – 7) jf. Ezra 6, 22. – 8) Neh. 5, 19. – 9) 1. Krøn. 6, 49. – 10) Ps. 106, 17. – 11) Dan. 7, 26. – 12) Jer. 17, 18. – 13) Ps. 69, 29. – 14) Ps. 109, 29. – 15) 1. Kor. 16, 22. – 16) heri ligger en afvisning af modpaven Anaclet 2.

1135. Ringsted. Vor Frue kirke.

65

Kong Erik 2. Emune stifter et klostersonfund ved kirken i Ringsted til minde om sin broder Knud Lavard.

Afskrift i Ringstedbogen.

Erik 2., af Guds nåde Danernes konge, til alle den rettroende kirkes sønner i ønsket om, at de må fryde sig over evig fred.

Da min broder Knud – salig ihukommelse – er blevet dræbt på grusom vis, har vi til erindring om ham, hvem jeg omfattede med en større kærlighed end nogen anden dødelig, og til ære for Gud og den hellige Maria opbygget et samfund af brødre, der lever efter en ordensregel, på det sted, hvor han er begravet, nemlig i Ringsted kirke; og vi vil af kongelig gavmildhed og med Guds bistand tildele disse rigelige midler til føde og klæder, således som det sømmer sig. Og for øjeblikket giver vi som varig gave til brødrene ti mark af byens afgift, som kaldes 'midsommergæld', at erlægge hvert år i rette tid og at anvende til brødrenes beklædning. Vi har til samme Herrens tjenerer skænket vor besiddelse med tilliggende jord på næsten to bol i Bjerger samt to bol på Amager, et bol i Ejby og Almstofte og også halvdelen af Ringstedlund. Men vi vil også, såfremt vi må leve, skænke mere i fremtiden til kirkens højnelse.

Vi har også af ærbødighed for den hellige Maria, den evige jomfru, og for min højtelskede broder Knud forkyndt en sådan frihedens lov for dem, der tjener disse, at vi med stadfæstelse i dette privilegium har skænket dem alt, hvad der på nogen måde i ethvert anliggende eller i enhver sag måtte tilkomme os som kongelig ret af alt det jordegods eller de jorder, som nu er overdraget eller som endnu i fremtiden måtte blive overdraget samme kirke, at nyde i frihed til evig tid.

Og hvis nogen i fremtiden efter djævelens tilskyndelse drister sig til at krænke dette, skal den skyldige, hvis han ikke gør passende bod, være fordømt i al evighed.

Dette er forhandlet i St. Maria kirke foran det hellige alter år 1135 for Herrens menneskevorden i nærværelse af Peder Bodilsen, Riki, kapellan, Ebbe Stigsen, Åge Pik og mange andre, og så videre.

66

[1135—1139]¹⁾

Biskop Rikulf af Odense, prior B. og klostर्सamfundet i Odense fornyer broderskabsaftalen mellem klostret i Evesham og klostret i Odense.

Afskrift i British Museum.

Rikulf, af Guds nåde biskop af Odense, B., prior, og hele klostर्सamfundet til deres kære herrer og venner herr Reginald, abbed i Evesham, og til hele klostर्सamfundet samt alle troende kristne hilsen og skyldig kærlighed.

Det skal være vitterligt for alle dyrkere af Gud nu og i fremtiden, at den hellige kirke i Odense i Anglerkongen Vilhelm den Yngres ²⁾ og den vise Danerkonge Eriks dage i overensstemmelse med ordensregler blev udmærket med klosterlige bestemmelser, som den modtog fra den af Guds moder udkårne kirke i Evesham. Derfor er der mellem moder og datter oprettet det særforhold, at de, om de end i det legemlige er adskilt af en lang jordisk afstand, dog i det åndelige i alle henseender er en og samme: Hvis en af brødrene fra Evesham kommer til Odense med sin abbeds tilladelse og medbringende anbefalingsbrev, kan han blive der, så længe han ønsker, og tilladelsen måtte gælde, idet han er samme klostर्स prior undergivet og lydige i kapitlet og andre steder; og han skal have sine fornødenheder af det kloster, så længe han bliver der, som var han en af stedets brødre. Men hvis een kommer uden tilladelse, skal han aldeles udelukkes fra et sådant fællesskab, for at brødrene ikke frit skal kunne forlade klostret og få lejlighed til synd. På samme måde skal det gå i Evesham.

Vedrørende afdøde brødre skal man begge steder følge denne skik: Den afdøde broders årtid skal indføres i martyrologiet ³⁾; i tredive dage skal der gives måltid til brødrene; for de hellige stiftelsers hyrder skal der i et helt år synges tredive fuldstændige officier i klosterkonventet; de enkelte brødre skal holde tredive messer eller læse ti psaltere; så snart budskab om en nylig afdød indløber, skal der slås på tavlen ⁴⁾, og der skal synges en vigilie, og der skal være fuld klokkeringning.

Når prioren i Odense er død, og en anden enten fra Odense eller Evesham er indsat i hans sted med kongens og bispens samtykke og efter valg i hele kapitlet, kan sagen, hvis klostर्सamfundet i Odense anser det for nødvendigt eller ønskeligt, forelægges brødresamfundet i Evesham og dette klostर्स fader enten af den udvalgte prior selv eller af hans sendebud, og valget skal da om muligt bekræftes efter disses råd, bøn og bistand.

Den, der opretholder dette, skal opretholdes, den, der udsletter det, skal udslettes af Gud. Det ske. Det ske. Amen.

Jeg Rikulf, biskop, skriver under.

Jeg Riki, biskop⁵⁾, skriver under.

Jeg Illug, biskop⁶⁾, skriver under.

1) for datering se Dipl. Dan. – 2) jf. nr. 24 note 2. – 3) jf. nr. 24 note 3. – 4) jf. nr. 24 note 4. – 5) af Roskilde. – 6) af Aarhus.

[1135—1139]¹⁾

67

Biskop Rikulf af Odense lykønsker abbed Reginald af Evesham og hans brødre for det gode ry, de har.

Afskrift i British Museum.

Rikulf, af Guds nåde biskop af Odense, til sine elskværdige brødre og venner i Herren, herr abbed Reginald og hele klostर्सamfundet ved kirken i Evesham, hilsen og velsignelse.

Højtelskede! Bundet til eder med kærlighedens bånd²⁾ lykønsker jeg eder til eders navnkundighed og ry for fromhed, som fra fordums tid ikke har været ukendt i vore egne, og som nu er blevet genopfrisket ved denne eders broders komme til os.

1) jf. nr. 66. – 2) Hos. 11, 4.

1136. Stavelot.

68

Brødrene i Stavelot kloster overgiver abbed Wibald landsbyen Bogny, hvor St. Remaclus' legeme var skjult under Danernes forfølgelse, og som abbeden nu ønsker at genopbygge.

Afskrift i Düsseldorf.

Iden hellige og udelelige treenigheds navn. Brødrene i Stavelot kloster til såvel fremtidige som nutidige.

Ligesom der til de foresattes klogskab (o. s. v.). Vi efterkommer derfor din fromme ansøgning, fader Wibald abbed, angående vor landsby Bogny, som hører til vort vestiarium¹⁾, således at du – eftersom vor hellige fader og beskytter Remaclus' hellige og ærværdige legeme under Danernes forfølgelse²⁾ var gemt i fred i denne landsby, som nu er forvandlet til en ørken

og gjort ubeboelig – ligesom du fremmer og omfatter alt, som kan bevare mindet om vor hellige fader, med særlig attrå og hæder, også kan råde for udbedring og genopbygning af samme landsby til ære for samme vor hellige fader. Vi tilstår dig derfor den fornævnte landsby med alt dens nuværende og fremtidige tilliggende, således at du i alle dine levedage frit kan råde over den.

Og for at denne pagt kan være sikker og uomstødelig (o. s. v.)

Dette er forhandlet i Stavelot i kapitlet i det Herrens år 1136 i den 14. indiktion.

- 1) stedet, hvorfra munkene forsynedes med klædningsstykker m. m., jf. engelsk *vestry*. –
2) i 881, jf. Vogel, *Die Normannen* 284 note 1.

69 1136. December. St. Laurentii i Lund.

Kongregationerne ved St. Laurentii kloster, Helligkors kloster og i Allehelgenskloster, der fra gammel tid har broderskab med hverandre, træffer aftale om en fælles gudstjenesteordning for afdøde brødre.

Originaloptegnelse i Lunds domkirkes nekrologium.

Således som de, der var før os, har overleveret det til os ¹⁾, har de tre kongregationer ved St. Laurentius, Helligkors og Allehelgenskloster altid udgjort et fællesskab og været et broderskab. Det gode, som er indledet af vore forgængere, vil også vi derfor ikke blot vedligeholde, men på alle måder forøge, og hvad der dernæst måtte behage os som godt og rigtigt, vil vi overgive skriftligt til efterkommernes ihukommelse. Det som altså angår alles frelse, skal enhver opmærksomt lytte til og fromt opfylde, og fordi dog al vor stræben stiler mod den afslutning, som ingen afslutning er, nemlig mod Kristus, betænker vi også de brødre, som afgår ved døden, med bøn og husvaler dem efter evne med ofringer og andre fromme gerninger, så at vi en gang kan frydes med dem i vort himmelske fædreland. Thi vi tror, at det er kært ²⁾ og velbehageligt for Gud ³⁾, om noget ofres til ham i kærlighed på grund af det håb, vi nærer til ham om tro og de dodes opstandelse ⁴⁾.

Dette er, hvad vi har aftalt at overholde indbyrdes:

Hvis i en kongregation en broder dør, skal hans hedengang hurtigt forkyndes af vedkommende kloster, så at brødrene er rede og beredte til at overvære hans ligbegængelse. Og vi har sammen med vore munkebrødre bestemt, at dette skal føres ud i livet med en sådan iver og hengivelse, at

ingen rettelig kan blive fritaget for samme pligt, medmindre alder eller sygdom forhindrer dem i at være til stede. Men med Dalbybrødrene er det aftalt således, at det for begge parters vedkommende skal være tilstrækkeligt at udsende to brødre uanset alder eller grad ⁵). Men hvis rejsen aldeles undlades på grund af forsømmelighed eller på grund af beskæftigelser med andet, skal der som bod gives ti penninge i almisse. De efterskrevne dage er undtagne: juledag, Vor Frue kirkegang, palmesøndag, påskedag og dens tre forudgående dage, Kristi himmelfartsdag, pinsedag, skytshelgenens dag, kirkens indvielsesdag, samt hvis en broder skulde dø på den samme dag i den pågældendes kongregation.

Fra selve dødsdagen indtil udløbet af den tredivte dag skal der hver dag af hele klostets samfund holdes den fuldstændige dødegudstjeneste for ham med messe, matutin og vesper, medmindre der indtræder en højtid med ni lektioner; når den er overstået, skal det, som er blevet forsømt på grund af den festdag, gennemføres senere over et tilsvarende tidsrum, således at der ialt forrettes 30 gudstjenstlige handlinger. Men hvis en anden broder dør i løbet af den afdøde broders tredive dage, skal der holdes fælles gudstjeneste for dem begge, indtil den sidst afdøde har fået sine tredive dage.

Det skal fremdeles iagttages, at der inden for dette tidsrum foretages syv uddelinger til de fattige. På den tredivte dag skal hver broder ofre brød til messen og ligeså ved årtiden, hvilket på samme måde skal overholdes hvert år ud i fremtiden.

Og eftersom ifølge apostlen: Hvis et lem lider, føler alle lemmer samme lidelse ⁶), er det fastsat, at alle brødrene, foruden den gængse dødemesse hver for sig skal fremføre bønner for den afdøde. Og de, som har præsterang, skal holde syv messer for ham, men de øvrige brødre skal læse to psalterier og 50 salmer, og alt dette skal være fuldbyrdet inden hans årtid. Men hvis nogen bliver forhindret af sygdom, rejse eller anden beskæftigelse, skal han lige så ofte kvæge den fattige, som han skulde have læst en messe eller 50 salmer.

Enhver, som på grund af ærgerrighed eller blødagtighed har forladt sin præbende, er ikke værdig til noget af dette. Men enhver, hvem overvættes fattigdom eller fyrsternes vrede – som det hænder – har tvunget til at opgive klostret, eller som har valgt en trangere vej til livet ⁷), eller som er udvalgt til at beklæde en højere værdighed og har modtaget valget, skal uden forskel have del i alt det, der er anført ovenfor.

Forhandlet i St. Laurentii kloster i nærværelse af alle brødre i det Herrens

år 1136, i den 14. indiktion i december måned. Tilstede var på Dalbybrødrenes vegne provst Find og Hugleik, præst; på munkenes vegne (fra Allehelgens kloster) Svend, præst, og Kjeld, diakon, hvilke godkendte og bifaldt denne ordning.

1) jf. Luk. 1, 2. – 2) Ap. Gern. 7, 20. – 3) 1. Pet. 2, 5. – 4) Ap. Gern. 24, 15. – 5) de gejstlige grader var afhængig af opnåelsen af en vis alder, jf. Hinschius II 70. – 6) 1. Kor. 12, 26. – 7) jf. Matth. 7, 14.

70

[1137]¹⁾

Abbed Wibald af Monte Cassino anbefaler munken Petrus (Diaconus) til kejser Lothar, idet han omtaler, at Petrus bl. a. er udsendt til Danmark.

Efter tryk hos Martène et Durand.

Wibald, af Guds nåde uværdig tjener i Monte Cassino kloster, til Lothar, af Guds nåde romernes ubesejrede kejser, den ophøjede overherre og evige triumfator, i skyldig og tro tjeneste.

Hvilken overvældende modgang jeg og klostret i Monte Cassino må udholde for vor troskab mod det romerske kejserrige og det apostoliske sæde fra de ugudelige folkeslag Longobarderne²⁾, Normannerne³⁾ og Saracenerne, kan pennen ikke skildre . . . Da få ord er tilstrækkelige for så mægtig og ophøjet en kejser, vil I, ubesejrede triumfator, allerede af det, som vi ikke formår at udsige for gråd og hjertesorg, samt af det, som af vor søn Petrus⁴⁾, dette brevts diktator og det romerske kejserriges fuldtro mand, hvem vi har besluttet at sende til Tyskland, Sachsen, Danmark, Sverige og Lothringen, være og blive underrettet herom Vor herre Kristus bevare lykkeligt Eders kejserriges herlighed, han værne og bevare det gennem årene!

Lev vel!

1) Lothar døde 1137 4. december. Wibald, også abbed af Stavelot, jf. nr. 68, og senere af Korvey, jf. nr. 109 og 110, var i 1137 blevet indsat af kejseren som abbed i Monte Cassino, Hefe, Konc. Gesch. V 384. – 2) d. v. s. de norditalienske stæder. – 3) det sicilianske rige. De bekæmpede den af Lothar støttede pave Innocens 2. – 4) Petrus Diaconus, historiker og munk i Monte Cassino. Brevet er omtalt i hans Chronica monasterii Cassinensis.

[1137—1146]¹⁾

71

Kong Erik Lam skriver til provst Livo, at han for at bilægge striden mellem præsteskabet ved St. Albani og Knudsbrødreresamfundet har skænket de sidstnævnte 20 mark i årlige indtægter mod, at disse opgiver kravet på selve Albanikirken.

Referater og afskrift af Hamsfort.

Kall 668 8°:

Chronologia:

Erik, Danernes konge, skriver til provst Livo og alle St. Albani præster ²⁾, at det er hans vilje, at St. Albani kirke, som St. Knuds munke sad inde med som en retmæssig besiddelse, skulde være fri for disses overherredømme, og til gengæld for dette tab af ret modtager brødrene af kongen 4 mark af midsommergælden, som kongen plejede at give til St. Albani kirke, for at deres trætte omsider kunde standses. Forøvrigt skriver han, at nye trætter skal høre op.

Der var heftige trætter mellem Albanipræsterne ²⁾ og Knudsbrødrene i Odense, og for at standse disse skriver kongen til provst Livo og alle St. Albani præster ²⁾ og erklærer St. Albani kirke, som St. Knudsbrødrene tidligere havde sidet inde med som en retmæssig besiddelse, for at være fri for Knudsbrødrenes herredømme, og til erstatning for denne myndighed giver han brødrene visse sikre indtægter på to pund ³⁾ af nogle agre (!) ⁴⁾, hvilke indtægter tidligere blev betalt til St. Albani kirke. Forøvrigt ⁵⁾:

Vi har atter ⁶⁾ hørt, at der er opstået trætter mellem eder, hvilket i sandhed smerter os, da vi ikke ønsker eller tåler, at brødrenes ro på nogen måde forstyrres. Derfor, provst Livo, beder og pålægger vi dig ufortøvet ved den velvilje og troskab, som du skylder mig, og som råder mellem os, og befaler eder alle i venskab, at I på ingen måde bryder den pagt, som er stadfæstet mellem eder, så at I som sagt besidder eders kirke i frihed, og at brødrene modtager de fornævnte 4 mark sammen med de andre 16 mark ⁷⁾, som er vor fromme gave, ialt 20 mark årlig.

Hvis nogen forsøger at overtræde vor befaling, skal han være hjemfalden til himmelens og vor straf.

¹⁾ for datering se Dipl. Dan. — ²⁾ gengiver Hamforts *parochianis*, som i højmiddelalderen i modsætning til senere kunde betyde præster, jf. Niermeyer s. 766. Striden må have drejet sig om et modsætningsforhold mellem præsterne ved St. Albani kirke og

munkene i St. Knudssamfundet sammesteds, jf. nr. 42. At opfatte Livo som en landprovst, se Troels Dahlerup, Det danske sysselprovsti s. 29, er ud fra det synspunkt ikke påkrævet. – ³) jf. nr. 86, hvor Hamsfort også omregner mark til penge til pund (*libra*) penge efter taksten $\frac{1}{2}$ til 1. – ⁴) Hamsforts *agris* skal nok rettes til *areis* (grundstykker i byen), jf. Steenstrup, Kong Valdemars Jordebog s. 145. – ⁵) herefter ordret udtog af et mandat. – ⁶) og ⁷) må opfattes som vidnesbyrd om, at der har foreligget flere breve i sagen, hvilke Hamsfort har refereret under eet.

72

[1138]¹⁾

Den tyske gejstlige Herman hjemfører palliet fra Rom til Eskil.

Omtale i Annales Rodenses.

Efter ²⁾ at have fået den endnu nye stiftelse Dünewald overdraget af ærkebiskop Frederik af Köln ³⁾, begyndte Herman med at bo der, men tilbragte tiden der alene og under trykkende forhold. Endelig forlod han også dette sted og rejste til Danmark, hvor han blev optaget i en biskops følge ⁴⁾; af denne blev han sendt til paven i Rom, og han hjemførte herfra til bispren pallium og den ærkebispelige værdighed over hele denne egn, som hidtil helt havde været underlagt Bremen kirke, indtil samme Herman frigjorde den gennem sin indsats.

¹⁾ for datering se Dipl. Dan. – ²⁾ er et udtog af annalerne fra Klosterrade og den eneste kilde, der oplyser, at Eskil trods Bremerkirkens krav har fået tildelt pallium. – ³⁾ 1100–1131. – ⁴⁾ hos Eskil som biskop af Roskilde, jf. nr. 64.

73

[1138—1177]¹⁾ 5. februar.

Ærkebiskop Eskil har indstiftet et kloster af præmonstratenserordenen i Öved og bl. a. givet det bispetienderne af Skytts og Bara herreder.

Referat i brev af pave Martin 5. til bispren af Linköping af 1421 5. februar.

Martin (o. s. v.) til sin ærværdige broder bispren af Linköping hilsen (o. s. v.).

Altid rettet (o. s. v.). Vi fik nylig forelagt en ansøgning fra vore elskede sønner abbeden og brødresamfundet i Öved kloster af præmonstratenserordenen i Lund stift af det indhold, at ærkebiskop Eskil af Lund – salig ihukommelse – i sin tid i sit ønske om at forekomme dommens dag med gode gerninger og af det gods, Gud havde givet ham, at så på jorden, hvoraf han kunde høste mangefold frugt i himlene, stiftede det fornævnte kloster

af dette sit gods; og med vore elskede sønner kapitlet i Lunds udtrykkelige samtykke gav og overdrog han som part af dets udstyr klostret de tiender af landsbyerne i Skytts og Bara herred i det nævnte stift, som på lovlig vis tilkom det ærkebiskoppelige bord i Lund; og dernæst opnåede han, at oprettelsen, gaven og tiendeoverdragelsen blev stadfæstet med apostolisk myndighed af flere romerske paver, vore forgængere, og at senere – salig ihukommelse – Absalon, Anders og Esger, ærkebisper af Lund, fornævnte ærkebiskop Eskils efterfølgere, den ene efter den anden, godkendte og stadfæstede oprettelsen, gaven og tiendeoverdragelsen med deres biskoppelige myndighed Derfor blev der ydmygt indgivet en ansøgning til os for den nævnte abbed og brødrsamfundet, hvilke erklærede, at de efter klostrets oprettelse har helliget sig tjeneste for Gud i det nævnte kloster og i over 200 år har oppebåret tienderne ukæret og uanfægtet og anvendt dem til deres egen og klostrets brug, således som de også gør den dag i dag Derfor vil vi (o. s. v.).

Givet i Rom i St. Peter d. 5. februar i vort fjerde år.

1) for datering se Dipl. Dan.

[1138—1177]¹⁾

74

Ærkebiskop Eskils gavebrev til Allehelgenskloster.

Registratur i Allehelgens klostres registratur (1559).

Fremdeles et brev af biskop Eskil om (tienden af) Gullarp sogn og en gård sammesteds, at henlægge til Allehelgenskirke.

1) Eskils ærkebispetid.

[1138—1177]¹⁾

75

Ærkebiskop Eskils privilegium for St. Peders kloster i Næstved.

Næstved St. Petri klostres registratur (1528).

Ærkebiskop Eskil af Lund tager St. Peders kirke i Næstved under sit værn og ligeledes kirken i Tjæreby og kirken i Haarslev, idet han stadfæster alle deres besiddelser. Han gav også klostret bispetienden i en fjerdedel af Tybjerg herred.

1) for datering se Dipl. Dan.

76

1139. 1. marts. Lateranet.

Pave Innocens 2. tager Ringsted kloster i sin beskyttelse og stadfæster klostrets besiddelser.

Afskrift i Ringstedbogen.

Innocens, biskop, Guds tjeneres tjener, til sin elskede søn Orm, prior ved kirken i Ringsted, og til hans lovligt indsatte efterfølgere helse i al evighed.

Så ofte man ansøger os om noget, som er overensstemmende med fornuft og hæderlighed, bør vi med glæde bevilge det og yde en hermed overensstemmende støtte til ansøgenes ønsker, for at de troendes fromhed omgæende kan føres ud i livet. Af den grund bevilger vi nådigt dine bønner, elskede søn i Herren prior Orm, og vi tager Ringsted kirke, som du af Guds nåde forestår, under den hellige Peters og vor beskyttelse og stadfæster den med alt dens tilliggende i kraft af dette privilegium, idet vi bestemmer, at den munkeorden, som vides at være indstiftet der efter de hellige fædres regel, uantastet skal bestå der i fremtiden til evig tid. Og alt, hvad den samme ærværdige stiftelse endvidere besidder i øjeblikket på retmæssig og kanonisk vis eller i fremtiden ved Guds nådige bistand kan erhverve gennem pavernes bevilling, kongernes eller fyrsternes gaver, de troendes offer eller på andre retmæssige måder, skal forblive uantastet og uformindsket hos dig og dine efterfølgere. Vi har endvidere godkendt, at ingen af samme fromme stiftelses brødre, efter at have aflagt klosterløftet hos Eder, må vove at vandre bort og begive sig til et andet kloster uden priorens og kapitelsamfundets tilladelse, ej heller må nogen driste sig til at holde på den, der er draget bort. Og hvis en er blevet kaldt tilbage tre gange og ikke vil eller i ringeagt undlader at vende tilbage, skal den, der på den tid måtte være prior, have bemyndigelse til at fælde en kanonisk dom over ham.

Vi bestemmer altså, at ingen forvovent må forstyrre Eders fornævnte kirke eller mindske eller røve dens ejendomme eller beholde det røvede eller plage den med nogen som helst fortrædigelser, men at alt skal bevares ubeskåret til nytte i enhver henseende for dem, til hvis styrelse og underhold det er givet, dog med forbehold af den kanoniske ret og ærbødighed, der tilkommer stiftets biskop ¹).

Men hvis da nogen gejstlig eller verdslig person i fremtiden formaster sig til at prøve på bevidst at gå imod bestemmelserne i dette vort brev, skal han, medmindre han efter anden og tredje gang at være påmindet har gjort

passende bod, være berøvet sin magt og værdighed og vide, at han for Guds domstol skal stå til svar for den uret, han har øvet, og være udelukket fra vor Guds og genløserens, den herre Jesu Kristi allerhelligste legeme og blod og på den yderste dommens dag være hjemfalden til Guds strenge straf. Vor herre Jesu Kristi fred være med alle, der bevarer rettighederne for denne stiftelse, så de både her må nyde frugten af deres gode gerninger og hos den strenge dommer modtage den evige fred som løn. Amen. Amen. Amen.

+ Jeg Innocens, den hellige og almindelige kirkes biskop, har skrevet under.

+ Jeg Egidius, biskop af Tusculum, har skrevet under.

+ Gregor, kardinalpresbyter med titel af SS. Apostoli, har skrevet under.

+ Jeg Konrad, biskop af Sabina, har skrevet under.

+ Jeg Guido, kardinaldiakon af SS. Cosma e Damiano ved siden af Romulus' tempel, har skrevet under.

+ Jeg Crescentius, kardinal med titel af SS. Marcellino e Pietro, har skrevet under.

+ Jeg Comes, kardinalpresbyter med titel af Sta. Eudoxia²⁾, har skrevet under.

+ Jeg Gripho, kardinalpresbyter med titel af S. Pastoris³⁾, har skrevet under.

+ Jeg Lucas, kardinalpresbyter med titel af SS. Giovanni e Paolo, har skrevet under.

+ Jeg Ivo, kardinalpresbyter med titel af SS. Lorenzo e Damaso, har skrevet under.

+ Jeg Chrysogonus, kardinalpresbyter med titel af Sta. Prassede, har skrevet under.

Givet i Lateranet ved Aimericus', den hellige romerske kirkes kardinaldiakon og kanslers hånd den 1. marts, i den 2. indiktion år 1139 for Herrens menneskevorden, men i herr pave Innocens 2.s tiende pontifikatsår.

¹⁾ jf. DRB. I 5 nr. 138 note 8. – ²⁾ d. v. s. S. Pietro in Vincoli, jf. J. P. Kirsch, Die römischen Titelkirchen im Altertum s. 45–52. – ³⁾ d. v. s. Sta. Pudenziana, jf. Kirsch s. 65–66.

Ærkebiskop Eskil af Lund stadfæster Odense St. Knuds klostres privilegier.

Dels referat, dels udtog af Hamsfort.

Eskil, af Guds nåde ærkebiskop af den hellige kirke i Lund, til sine elskede sønner og brødre, der i Odense gør krigstjeneste for Gud ¹⁾ og den hellige Knud, skriver han:

Disse brødre blev forfulgt af onde mennesker. Han meddeler, hvad den hellige synode har bestemt, at ingen må forstyrre eller forringe, hvad bispen herr Hubald har tilstået, eller hvad de har fået ved kongernes gavmildhed og de troendes offer ifølge Paschalis' privilegium ²⁾ – salig ihukommelse – med undtagelse af det, som bispen ved fælles samtykke til samdrægtighedens opretholdelse modtog i den glørværdige kong Niels' dage og efter dennes råd. Desuden stadfæster Eskil, at de også i overensstemmelse med de kanoniske love og pavelige skrivelser skal holde frie valg ³⁾ i deres egen kirke, nemlig have den første stemme ⁴⁾ ved valget af deres egen biskop, da de jo forretter tjeneste i kathedralkirken; og de skal alene have stemme ved valget af deres egen prior. Den udvalgte prior skal de præsentere bispen til stadfæstelse, så at ærbødigheden for ham i alle henseender forbliver uanfægtet. Brødrene kan uden ret til indsigelse meddele den sidste olie og foretage begravelse af dem, der med offergaver søger ind i deres samfund ⁵⁾ og måtte ønske at blive begravet på deres kirkegård, dog med forbehold af deres egen sognepræsts rettighed. Ingen må sælge deres kirkes paramenter, bortgive dem o. s. v., medmindre der foreligger en stor og kanonisk set gyldig tvangssituation, og det er til gavn for kirken og brødresamfundets billigelse foreligger. Bispen kan ikke pålægge brødrene bod for forseelser, medmindre prioren og brødrene henvender sig til ham o. s. v.

For at dette kan forblive uantastet og urokkeligt, har vi med Gud faders og sønnens og den helligånds og de hellige apostle Petrus' og Paulus' myndighed og i kraft af herr pave Innocens' og vort eget embede, som han har betroet os uværdige at udøve på hans vegne, samt i kraft af alle medbispernes embede ⁶⁾ godkendt, at det uanfægtet skal bestå til evig tid.

Men hvis nogen formaster sig til bevidst at gå imod bestemmelserne i dette vort brev, skal han, medmindre han efter anden og tredje gang at være påmindet har gjort bod, være en forbandelse. Maranatha ⁷⁾). Det ske. Det ske. Amen.

Jeg Theodignus, det apostoliske sædes legat, har skrevet under.

Jeg Eskil, ærkebiskop af Lund, har skrevet under.

Jeg Riki, biskop af Roskilde, har skrevet under.

Jeg Gisle, biskop af Linköping, har skrevet under.

Jeg Svend, biskop af Viborg, har skrevet under.

Jeg Nothold, biskop af Ribe, har skrevet under.

Jeg Silvester, biskop af Børglum, har skrevet under.

Jeg Sigvard, biskop af Bergen, har skrevet under.

Jeg Orm, biskop af Færøerne, har skrevet under.

Jeg Herman, biskop af Slesvig, har skrevet under.

Forhandlet i Lund år 1139 efter Herrens menneskevorden, i den 2. indiktion, den 8. august og i herr Eskils 1. ærkebispår, i den glørrige kong Erik den 3.s andet år og under vor herre Jesu Kristi styre.

1) 2. Tim. 2, 4. – 2) jf. nr. 42. – 3) d. v. s. uafhængig af verdslig indflydelse. – 4) det betyder, at St. Knudsbrødrene bliver anerkendt som det egentlige valgkollegium. – 5) som lægbrødre. – 6) d. v. s. med de på synoden tilstedeværende bispers godkendelse. – 7) 1. Kor. 16, 22; d. v. s. Herren kommer.

1140. 21. marts. Eggeslev(magle).

78

Kong Erik Lam giver Næstved St. Peders kloster et privilegium.

Original i Hertufsholm.

Eftersom vi både ved djævelens tilskyndelse og ved menneskets bøjen sig herfor ulyksaligt har afskåret os fra visdommens evige kilde ¹⁾ og derfor er nedstyrtet i denne tårernes og elendighedens dal ²⁾, har vi blandt den menneskelige naturs andre skrøbeligheder også pådraget os den lidelse, som følger med glemselen. Det, som for nylig og sidst er sket, kan vi knapt nok fastholde i hukommelsen, endsige besinde os på det, der ligger langt tilbage og er fjernt. Men den almægtige Guds godhed, der barmhjertigt hjælper os, når som helst det er nødvendigt, har omsider skænket vor vankundighed et nådigt og underfuldt lægemiddel, nemlig at vi kunde betro de overenskomster og velgerninger, som de troende tilstår den hellige kirke for at opnå syndernes forladelse, til skriftlig ihukommelse, for at det, som kunde foregå i vor skrøbelige og korte hukommelse, kunde blive fastholdt i den levende skrift. Derfor er den skønne skik nu vokset frem hos os, at vi med skriftens hjælp tager gyldige og gode vidner på det, for hvilket den hellige kirke har behov,

så at man, hvis en fortabelsens eller tvedragtens søn³⁾ søger at udpølse uretfærdighed imod retfærdigheden, ved at lægge aktstykket frem med underskrivernes vidnesbyrd uden al tvivl kan føre bevis mod den, som vil gå imod.

Det skal derfor være vitterligt for alle troende, hvem omsorgen for den hellige Guds kirke ligger på hjerte, såvel nulevende som fremtidige, at jeg Erik, Danernes konge, for min sjælfrelses skyld og for rigets fred efter påmindelse fra Herren og på herr Peders samt hans brødre Jørgens og Hemmings bøn tilstår munkene, der tjener Gud og St. Peter i klostret i Næstved, torvet i den fornævnte by samt alle torverettigheder med al den ret og sædvane hos Danerne, som nærmere betegnes som tre marks og fyrre marks bøder, som hører til den kongelige værdighed, sammen med den forpligtelse, som med et dansk navn kaldes 'midsommergæld'. I stedet for den leding, der påhviler mændene i samme by og munkenes øvrige landboer, bestemmer jeg, at de skal tjene en dag om året ved at føre mig eller mine mænd over til Falster eller Lolland eller andre omliggende øer, om det er fornødent.

Men hvis nogen skulde forsøge mod ret at tage noget til sig af disse besiddelser eller gaver eller noget andet, som erhverves i fremtiden, eller drister sig til at forulempe brødrene eller deres kirke, som med arvelig ret står under min beskyttelse, skal han være hjemfalden til kongens straf sammen med banlysning og evig forbandelse efter de kanoniske bestemmelser. Det ske. Det ske. Amen.

Forhandlet og stadfæstet i Eggeslev(magle) i det Herrens år 1140, i den 3. indiktion den 21. marts i nærværelse af følgende vidner: Peder, Jørgen, hirdmand⁴⁾, og Hemming, brødre, Ingemar Ubbesen, Asser, kongens kapellan, Reinbald og Elias, provst, sammen med mange andre med vor herre Jesus Kristus som ophavsmand, ham være ære og lov i evighed⁵⁾. Amen.

1) Sirach 1, 5. – 2) Ps. 84, 7. – Joh. 17, 12. – 4) teksten har *comes*, der her nok må betyde hirdmand og indehaver af et kongeligt embede. – 5) Rom. 16, 27.

Kong Erik Lam kundgør for indbyggerne i Tybjerg herred, at hans privilegium for kirken i Næstved skal overholdes.

Afskrift i Næstved St. Petri klostres registratur (1528).

Erik, konge, til alle i Tybjerg herred boende hilsen med Gud. Vi gør vitterligt for Eder, at det er vor vilje, at det, som vi med vort privilegium som vidnesbyrd af kongelig gavmildhed har skænket kirken i Næstved, skal være gyldigt, og vi erklærer det for uomstødeligt til evig tid. Derfor befaler vi med kongelig myndighed, at ingen må driste sig til at krænke eller overtræde denne vor gave og bestemmelse.

Hvis nogen drister sig til at gøre dette, må han vide, at han både skal være banlyst og stå som anklaget for den kongelige majestæt. Thi herr ærkebisen har påskedag i vor nærværelse banlyst alle, som krænker vort herom handlende privilegium.

1) for datering se Dipl. Dan.

1141. 11. juli. Bremen.

80

Ærkebiskop Adalbero af Hamburg skænker forskellige tiender i Holsten til Neumünster kloster. Blandt vidnerne biskop Occo af Slesvig.

Afskrift i Hamburg.

Iden hellige og udelelige treenigheds, faderens og sønnens og den hellig-
ånds navn. Adalbero, af Guds nåde ærkebiskop af kirken i Hamburg, til alle troende kristne helse i al evighed.

Det biskoppelige embedes øverste tinde (o. s. v.). Derfor giver og overdrager vi fuldt ud til de klosterbundne mænd, vor højtelskede broder Vice-
lin og hans brødre, der gør tjeneste i Neumünster i byen Wippendorf i landskabet Holsten, tienden af samme by sammen med tienden af andre underliggende landsbyer

For at samme gave (o. s. v.). Hvis nogle (o. s. v.).

Vidner til dette er Sigvard, biskop af Uppsala, Occo, biskop af Slesvig, Berthold, abbed af St. Paulus¹⁾, Adalbert, provst ved St. Marias og St. Petri kirke²⁾, Bonifacius, provst³⁾, Hartman, provst⁴⁾, Thietmar, dekan⁵⁾, og kapellanerne⁶⁾ Liutfred, Odbert og Anselm.

År 1141 efter Herrens menneskevorden, under kong Konrad 3.s regering, i det 18. år efter samme ærværdige ærkebiskop Adalberos ordination og i den 4. indiktion.

Dette er i en lykkelig stund forhandlet i Bremen den 11. juli. Amen.

1) ved Bremen. – 2) d. v. s. domkirken. – 3) i Reepsholt. – 4) i Ramelsloh. – 5) i Bremen. – 6) ærkebispens.

81 1141. 7. december. Odense. St. Knuds kirke.

Kong Erik Lam tilstår Knudsbrødrene i Odense 30 mark årlig af øen Sild.

Afskrift af Hamsfort.

Erik den tredje, Danernes konge, tilstår munkene, der tjener Gud i Odense, 30 mark årlig af øen Sild.

Forhandlet i St. Knuds kirke foran højalteret.

År 1141 efter Herrens menneskevorden den 7. december.

I nærværelse af kapellanen Asser, Åge Pik, Ubbe Bodilsen, Tord Stavnsen, Knuds døtre Christina, Katerina, sammen med fru Margrete og Bodil og mange andre.

82 [1142]¹⁾. 12. februar. Regensburg.

Konrad 3., romernes kejser, meddeler kejser Johannes 1. Komnenos af Konstantinopel, at han har betvunget sine modstandere, samt at Frankrig, Spanien, England, Danmark og andre riger anerkender hans overhøjhed.

Afskrift i Ottonis Gesta Friderici imperatoris.

Konrad, af Guds nåde romernes ophøjede kejser, til Johannes, af samme nåde kejser af Konstantinopel, helse og broderlig kærlighed . . .

Du skal derfor vide, at alle, som sås at krænke vort kejserdømme, har vi med Guds hjælp med magt fået til at bøje sig for vor kejserslige ret, og idet vi har taget dem i vor fulde nåde, har vi beriget alle vort riges lande med en altomfattende fred. Endvidere kommer der daglig sendefærd til os fra Frankrig, Spanien, England, Danmark og de øvrige kongeriger, der grænser op til os, hvilke i skyldig ærbødighed og lydighed bekræfter med stillen af gidsler og under edsaflæggelse, at de er rede til at adlyde de befalinger, som kommer fra vor kejserslige magt.

Givet den 12. februar i Regensburg, til held og lykke i Kristus. Amen.

1) for datering se Dipl. Dan.

1142. [April]¹⁾. Würzburg.

83

Konrad 2., romernes konge, tager klostret Ranshofen under sin beskyttelse og stadfæster dets besiddelser. Blandt vidnerne: Peder, søn af Danernes konge.

Original i München.

I den hellige og udelelige treenigheds navn. Konrad 2., ved Guds gunst romernes konge.

Eftersom ved Guds forsyns barmhjertighed (o. s. v.). Derfor er det vor vilje, at det skal være vitterligt for alle, der er Kristus og os tro, nulevende såvel som fremtidige, at vi . . . har taget kirken i Ranshofen under vor kongelige beskyttelses værn, at vi i kraft af dette privilegium har stadfæstet og bekræftet alle dens besiddelser. Vi bestemmer altså (o. s. v.). Hvis nogen (o. s. v.). Og for at dette kan vinde tiltro hos alle, har vi befalet, at der herom skal udfærdiges et dokument og har til kendetegn ladet det besegle med et aftryk af vor seglstamp og bekræftet det under vor egen hånd, som det fremgår nedenfor. De, der var til stede som vidner, har vi ladet optegne som følger:

Deres navne er disse: Ebricho, biskop af Würzburg, Frederik, schwaber-nes hertug, Henrik, vor søn, Konrad, vor broder, provst i Utrecht, Rabodus, greve af Amminberch, Peder, søn af Danernes konge, Frederik, søn af pfalzgreve Otto, Balthar af Loubenhausen og hans broder Konrad af Lare, Markvard af Grounbach, Konrad Bris, Henrik Wolf, Poppo af Grunenborch, Burchard af Meniga; og mange andre var til stede.

Mærke af herr Konrad 2., romernes konge. (*Monogram*).

Jeg Arnold, kansler som stedfortræder for ærkebispnen af Mainz og ærkekansleren, har godkendt (brevet).

År 1142 efter Herrens menneskevorden, i den 4. indiktion, under Konrad 2., romernes konges regering i hans 5. regeringsår. Givet i Würzburg, til held og lykke i Kristus. Amen.

1) for datering se Dipl. Dan.

84 1142. 26. april [eller kort efter]¹⁾

Kong Erik Lam stadfæster gaven på det fiskevand, som kong Niels har skænket kirken i Odense.

Afskrift af Hamsfort.

Dette er forhandlet den 4. januar år 1142 efter Herrens menneskevorden, da den apostoliske herre, den fremragende Innocens beklædte pavestolen i Rom, da den glørrige Konrad var romersk kejser, da kong Erik den tredie stod for styret i Danernes rige, og da Eskil, den ærværdige ærkebiskop af den hellige kirke i Lund, havde den åndelige omsorg for Danernes, Sveernes og Nordmændenes riger. Fornævnte kong Erik har ottendedagen efter påske i personlig nærværelse af nævnte ærkebiskop, Peder Bodilsen, Åge Pik, Elias, provst af Eggeslev, Tord Stavnsen, skatmester, Asser, kapellan, og jyderne Gumme og Riki ved sit velvillige samtykke stadfæstet, at det fiskevand, som den fromme kong Niels gav til den hellige kirke i Odense, varigt skulde forblive (hos den) til evig tid; de som måtte handle mod denne beslutning, har ærkebispens lyst i band.

¹⁾ for datering se Dipl. Dan.

85 [1142—1146]¹⁾

Kong Erik Lam forbyder sine ombudsmænd Eskil og Ebbe at lægge hindringer i vejen for Knudsbrødrenes fiskefangst ved Lønborg.

To registraturer af Hamsfort.

Chronologia:

Kall éé8 8°:

Idet Herrens år 1143 . . . skriver kongen til sine ombudsmænd Eskil og Ebbe, at de skal afholde sig fra overgreb og tillade Knudsbrødrene at fiske ved Lønborg, idet han erklærer, at der af kongerne Niels og Erik var tilstået dem den gave at måtte fiske på dette sted.

Erik, Danernes konge, skriver til Eskil og Ebbe, som voldeligt havde kastet sig over St. Knuds besiddelser, som er fiskevandet i Lønborg; han befaler dem at ophøre med dette forehavende, idet han erklærer, at kong Niels og kong Erik har givet dem fiskeretten, og føjer trusler til.

¹⁾ for datering se Dipl. Dan.

[1144—1145]¹⁾

86

Vidnesbyrd om forskellige godstransaktioner, ved hvilke gods på Sjælland, som oprindeligt var skænket til Knudsbrødrene i Odense, pantsættes til biskop Asser af Roskilde for 5 mark guld.

Seks registraturer af Hamsfort.

1:

Thomas, Knudsbrødrenes prior, (som tidligere havde beklædt prioratet i Ringsted), solgte og oplod offentligt til Rikulf det gods, som var modtaget fra og givet af Jørgen Munk og Elef, hirdmand ²⁾ fra *Vestorp* (det er denne, som Saxo i 14. bog kalder Elef fra byen Vissing) ³⁾, i nærværelse af kong Erik Lam, som i brevet har tilnavnet den tredie, Hubald, kardinal, Eskil, ærkebiskop af Lund, og Danmarks øvrige bisper, og med samtykke og tilslutning fra Knudsbrødrene. Dette gods har Rikulf senere, da det lå på Sjælland, overdraget til biskop Asser af Roskilde og pantsat det for fem mark guld, som udtrykt i dokumentet.

3:

Thomas, Knudsbrødrenes prior, solgte ham med alle brødrenes samtykke det gods, som var givet af Jørgen Munk og Elef, hirdmand fra *Vestorp* (hvem Saxo i den 14. bog i Erik Lams levnedbeskrivelse kalder Elef fra landsbyen Vissing), i nærværelse af samme kong Lam (som

2:

Thomas, Knudsbrødrenes prior, solgte og oplod offentligt til denne [Rikulf] det gods, som var modtaget fra og givet af Jørgen Munk og Elef, hirdmand fra *Vestorp* (det er ham, som Saxo i den 14. bog kalder Elef fra landsbyen Vissing) i nærværelse af kong Erik Lam (som i dokumenterne har tilnavnet den tredie), Hubald, kardinal, Eskil, ærkebiskop af Lund, og Danmarks øvrige bisper, og med samtykke og tilslutning fra Knudsbrødrene. Dette gods har Rikulf senere, da det lå på Sjælland, overdraget til biskop Asser af Roskilde og pantsat det for fem mark guld, som udtrykt i dokumentet.

4:

Thomas, prior for Knudsbrødrene, solgte og skødede med alle brødrenes tilslutning i Erik den tredies tid til ham [Rikulf] det gods, som var givet af Jørgen Munk og Elef, hirdmand fra *Vestorp* (jeg tror, at han må være den, som Saxo kalder Elef fra Vissing), således

i Odensekirkens privilegier kaldes Erik den tredie). Derefter blev det gods overgivet og overladt til biskop Asser af Roskildes jurisdiktion.

5:

Thomas, prior for brødrene ved St. Knud, overdrog det gods til ham [Rikulf] som kuttemunkene i kong Erik den tredies tid havde modtaget af Jørgen Munk og Elef, hirdmand fra *Vestorp*, i nærværelse af Hubald og ærkebiskop Eskil af Lund og andre. Dette gods pantsatte Rikulf til biskop Asser af Roskilde.

som det er udtrykt i privilegierne for Knudskirken. Senere blev dette gods pantsat og tilstået biskop Asser af Roskilde.

6:

I det Herrens år 1146 . . . Måske var det på denne tid, at Thomas, prior for Knudsbrødrene i Odense, overdrog det gods i *Sorterup*(?) ⁴⁾, som Elef fra landsbyen Vissing og Jørgen Munk havde skænket kirken, til biskop Rikulf af Odense efter et mageskifte, og Rikulf oplod det med Knudsbrødrenes billigelse til biskop Asser af Roskilde for 2½ pund ⁵⁾ lødigt guld. Nærværende var Hubald, kardinal, udsendt til Danmark af paven for at opfordre kong Erik til at deltage i den hellige krig ⁶⁾, (hvortil den hellige Bernard af Clairvaux havde overtalt fyrsterne i Tyskland) ⁷⁾, ærkebiskop Eskil af Lund og Danernes øvrige bisper.

1) for datering se Dipl. Dan. – 2) teksten har *comes*. – 3) Saxo, ed. Olrik-Ræder 375. Hvis Hamsforts stedsangivelse er rigtig, er Saxos *Wisingo* sandsynligvis forkert. Da Elef ifølge Saxo var til stede ved Erik Lams dødsleje i Odense 1146 er det nok rimeligt med Svend Aakjær, Kommentar til KVJ. s. 98 at identificere *Vestorp* med *Vistorp* i Båg h. – 4) teksten har *Svertetorpi*, der i Dipl. Dan. I 2 s. 163 er identificeret med *Sorterup*, Slagelse h. Men ifølge RBJ. ejede bispen af Roskilde ikke gods i *Sorterup*, derimod i *Sværkestorp* (Sverkilstrup) og i *Swerstorp* (Svedstrup), RBJ. s. 75 og 90. – 5) samme omregning findes i nr. 71. – 6) d. v. s. i korstoget 1146. – 7) Bernard prædikede først korstog i Tyskland i efteråret 1146, jf. Hefele V 444. Slutbemærkningen har Hamsfort rimeligvis tilføjet ud fra sin viden fra andre kilder.

1145. 13. juni. Henne.

87

Biskop Elias af Ribe giver privilegier til kirken i Ribe.

Afskrift i Ribe Oldemoder.

Elias, Ribe kirkes biskop, til alle, der ser dette brev, hilsen med den sande frelser.

Vi ønsker, at det skal komme til nulevende og fremtidiges kundskab, at da den himmelske brudgom i overensstemmelse med sin nådige mildhed har villet betro sin brud, nemlig Ribe kirke, til vor ringheds omsorg, er vort hjerte i betragtning af, at gudstjenesten i denne kirke foregår under stor fattigdom og med et fåtal af personer, derved blevet opflammet ¹⁾ til både at beskikke personer, som lever et kanonisk liv, og til at overdrage dem nogle indtægter efter vor formåen. Men hvad vi har gjort i mindre udstrækning, overlader vi til vore efterfølgeres velgørenhed at fuldkomme i rigere mål. Vi har ligeledes givet dem frihed til at indrette skolen efter eget ønske og med råd af bispen, og at et kanonikat, der er ledigt, skal besættes efter deres råd og med samtykke fra dem.

Givet i det Herrens år 1145 den 13. juni i vort bispedømmes 4 år.

Hvis nogen forulemper dem i disse anliggender, skal han stå Gud til rette og være lukket ude fra delagtighed i Kristi legeme og blod.

¹⁾ Ps. 73, 21.

1145. 1. september. Lund.

88

Ærkebiskop Eskil af Lund skænker forskelligt jordegods m. m. til kapitlet i Lund samt træffer forskellige bestemmelser vedrørende dettes funktion.

Afskrift i Lundebogen.

Iden hellige og udelelige treenigheds navn.

Det skal være vitterligt for alle, såvel nulevende som fremtidige fremover, hvorledes herr Eskil, den anden biskop af den hellige kirke i Lund, har forøget samme kirkes digniteter og prydelser, hvorledes han har ophøjet den ved begunstigelser med betydningsfulde gaver. Thi samme ærværdige ærkebiskop, der i sin faders ¹⁾ og farbroders sted blev gjort til kirkens fader af Guds søn, higede efter at bringe det til en strålende fuldkommenhed, som hans forgænger med strålende dyd havde påbegyndt, så at han, ligesom han

var denne ypperlige mands nærmeste efterfølger i styret, således også kunde blive hans nærmeste arvtager i dyder.

Og da han nu brændte af from iver for sin moder og brud, kirken, oprettede han til pryd for Guds hus ²⁾ de digniteter, som det fornævnte sæde den gang ikke havde, og forøgede på standsmæssig måde dem, som fandtes der, med kløgt og iver og en mindeværdig gavmildhed. Ærkedegneembedet oprettede han på grundlag af bispens påtaleret og sagesfald i nævnte stad og fastlagde med udødelig myndighed denne dignitets virkeområde ved denne kirke til evig tid. Dekanaten øgede den glade giver ³⁾ ved en gavmild velgørenhed og tillagde det kirken i Skårby med tre bol i samme landsby med tilliggende kapel i *Guthis* og med tiender, afgifter og tjenesteydelser til bispens samt lagde alle tiender af sin gård sammesteds til. Skatmesterembedet skænkede han som den første dignitet og beneficium ⁴⁾, og han satte til hæder og gavn skranker for dette nødvendige arbejdsfelt, og han henlagde fromt kirken i Strö til det med tiender, afgifter og tjenesteydelser til bispens samt med hele tienden af kirkens gård. Peblingenes beneficium, som før blot var på to mark, øgede han til seks fra bispens skatkammer, nemlig tre mark af bispens skyld i Lund og tre fra øen Bornholm, for at der til hans ihukommelse og sjælefrelse kan være fri adgang for alle til det. Denne mands medfødte fromhed har nemlig ved denne barmhjertige ordning både forhindret, at der i den sag bliver stillet større krav til fattige og til fremmede ⁵⁾ og truffet forholdsregler herimod.

Fremdeles har han af afgifterne til sit bord oprettet præbender med efterskrevne jorder og skyld: et halvt bol i Åkarp, to bol i Arlöf, en mark i Görslöv, en mark i Gislöv, en mark i Simris, to mark af øskatten, fremdeles to bol i Vallby, tre fjerdinge i Gessie og to mark af øskatten. Fremdeles i Björkeberga et halvt bol, i Mala et halvt bol, i Hästveda otte ørtug, i Næs fem ørtug, i Jämshög otte ørtug, i Goentorp fire ørtug, i Skivarp et halvt bol, i Herrestad et bol, i Kropp et bol, i Varmlösa et halvt bol, af øen tre mark. Fremdeles tillagde han den præstepræbende, som tidligere var oprettet, to mark af stadens midsommergæld og en mark af øen. Fremdeles til koret tre mark. Fremdeles til en subdiakonpræbende en mark. Fremdeles til en subdiakonpræbende to mark af stadens midsommergæld og en af øen.

Og til en fælles gudstjeneste gav han to gårde i Alnarp og Ballingslöv med alt deres tilliggende, for at der deraf kan ydes brødrene kærlighedsgaver på årtiden for hans gravlæggelse, og for at hans minde kan leve i fred og evigt være velsignet.

Kirkens kantorer gav han den hæderfulde ordning og det beneficium, at de på de efterskrevne festdage skal lede korsangen med smykkede stave i hænderne, og to af brødrene skal fra deres plads sige litaniet *Christus vincit*. Dernæst skal hver enkelt af herr ærkebispens hånd modtage den fastsatte kærlighedsgave for hver enkelt tjeneste. For *Christus vincit* en halv mark, hver kantor en øre, diakonen en øre, subdiakonen 2 ørtug; for graduale to kantorer 4 ørtug; for halleluja ligeledes. Og på 1., 3. og 8. juledag, helligtrekongersdag, Vor Frue kirkegangsdag, alle St. Marias festdage, Kristi opstandelsesdag og himmelfartsdag, pinsedag, Johannes Døberens dag, Petrus og Paulus dag, St. Laurentius dag, kirkens indvielsesdag, mikkelsdag og allehelgensdag lagde han hvert år tre mark til, at uddele i konventet af bispen personlig.

Da alt altså var anordnet på fornuftig vis, indviede han med bistand af den helligånd og med fryd og af hjertens glæde ⁶⁾ den store kirke ⁷⁾ til lov og pris af Herrens navn, til pris for den hellige og ubesmittede jomfru Maria og for den hellige martyr og diakon Laurentius i nærværelse af en talrig skare af bisper, kongeætlinge, velbyrdige, gejstlige, lægfolk og folk af alle aldre og begge køn. For at der intet skulde mangle ved gudstjenesten, lod han alskens kostbarheder sammen med klæder til kirkens og alterets udsmykning fremvise i alles nærværelse og lagde det med glad fromhed på det hellige alter; og efter indtrængende henstilling fra hele (kannike)samfundet godkendte han, at alt dette skulde være gyldigt og uomstødeligt under straf af banlysning, der skulde vare til evig tid. Klædningsstykkerne er disse: 5 kostelige casulae ⁸⁾, 3 cappae, 3 fremragende albæ, 4 superhumeralia, 2 dalmaticae, 2 subtilia, 2 cingula, 2 stolae og 2 fanones. Alle disse klædestykker er de mest udsøgte med hensyn til kostbarhed og skønhed. Fremdeles 2 alterdug ⁹⁾, 2 stykker alterlinned, 1 fint håndklæde ¹⁰⁾, 3 gode kandelabre, 4 altertæpper ¹¹⁾, 4 tæppeforhæng til at drage for et kostbart relikviegemme af rav og to af elfenben og for et elfenbenskrucifiks, samt kostbare kirkekar.

Men hvis nogen gejstlig eller verdslig person i fremtiden formaster sig til at handle mod bestemmelserne i dette vort brev eller ikke på nogen måde nærer frygt for at mindske eller røve eller afhænde noget af dette, skal srafen fra den Almægtige komme over ham ¹²⁾, skal han blive slået med dobbelt slag ¹³⁾, skal han omkomme for Guds ansigt ¹⁴⁾, skal hans hukommelse forsvinde med navnet ¹⁵⁾, skal han have samme lod som Dathan og Abiron ¹⁶⁾, der skal gøres mod ham som mod Jabin ved Kisons bæk ¹⁷⁾, over ham skal komme alle de forbandelser, hvormed Herren truer det gen-

stridige folk¹⁸), og hvormed Gud i sin vrede rammer sjælene. Han skal slå ham med sværd, og måtte han blive en forbandelse. Maranatha¹⁹). Amen. Men alle, som overholder, hvad der er ret, skal annamme velsignelse fra sin frelses Gud²⁰), og Herrens fred og velsignelse skal sænke sig over dem. Amen. Amen. Amen.

Løvrigt gav han med gavmild hånd det privilegium til kirken, at den ældste broder, ifald en broder med en bedre præbende afgår ved døden, skal indføres i denne præbende til gengæld for sin møje og sit besvær.

Denne indvielse og optegnelse er sket i Lund år 1145 for Herrens menne-skevorden, i den 8. indiktion, da den hellige pave Eugenius 3. sad på det romerske og apostoliske sæde, i den mindeværdige biskop herr Eskils 8. ærkebispeår og i nærværelse af de vidner, hvis navne herefter følger: Bisperne Asser af Sjælland, Gisle af Linköping, Odgrim af Skara, Herman af Slesvig; abbederne: Niels af Lund, Jofred Swansheit, Vilhelm; gejstlige: Ebbe, dekan, Niels, ærkedegn, alle kanniker i St. Laurentii og brødre i Dalby kirke; provsterne Povl og Asgot og utallige (andre) gejstlige; kongætlingene Svend, kong Eriks søn, Knud Magnussen, Erik, hertug²¹), og hans sønner Karl og Knud; selvejerbønderne: Toke Signesen, Magnus Saksesen, Siunde Svendsen, Karl Ågesen, Ever²²), Svend Christiansen, Agge Pedersen, Pene i Karlaby, Åge den Unge og hans søn Hun, Åge Fris og hans broder Manne og en talrig folkeskare den 1. september.

Det være til lykke.

1) som ærkebiskop var Asser Eskils åndelige fader. – 2) jf. Ps. 26, 8. – 3) jf. 2. Kor. 9, 7. – 4) faste indtægter, knyttet til embedet. – 5) d. v. s. skabt forudsætninger for, at kredsen af studerende udvidedes. – 6) 5. Mos. 28, 47. – 7) d. v. s. domkirken. – 8) for realbetydningen af de følgende tekniske termer se *Liturgisk drækt* i Kult. Leks. X sp. 626–37. – 9) teksten bruger glosen *pallium*, der til tider sammenblandes med *palla*, Niermeyer 755. – 10) at bruge af præsten inden elevationen. – 11) teksten har *dorsales*, d. v. s. tæpper, der på festdage hængtes op bag alteret, jf. Hammarström 134. – 12) 2. Mac. 8, 11 (Vulgata). – 13) Jer. 17, 18. – 14) Ps. 68, 3. – 15) Ps. 9, 7. – 16) jf. Ps. 106, 17. – 17) Ps. 83, 10. – 18) jf. 5. Mos. 9, 24–25. – 19) 1. Kor. 16, 22. – 20) Ps. 24, 5. – 21) af Gøtaland, gift med Cecilie, en datter af Knud den Hellige. – 22) fejl for Ener? DGP sp. 239 ff.

Ar 1145 for Herrens menneskevorden, i den 8. indiktion indviedes hovedkirken i staden Lund, som er Danmarks metropol, den 1. september af den ærværdige Eskil, Danernes ærkebiskop, i nærværelse og under medvirken af bisperne Herman af Slesvig, Gisle af Östergötland og Odgrim af Västergötland til ære for den hellige Maria, den evige jomfru, og St. Laurentius, den store martyr. Den fornævnte biskop indviede personligt højalteret og smykkede det med relikvier af de helgener, hvis navne er skrevet som følger: Først noget af Herrens kors; af Herrens moders hår og klædebon; af den hellige Johannes Døberens hoved; af den hellige apostel Peters skæg; af den hellige apostel Paulus' blod; relikvier af den hellige apostel Jakob, af apostlen og evangelisten Johannes, af apostlen Thomas, af Herrens broder Jakob, af apostlen Filip, af apostlen Bartholomæus, af evangelisten Matthæus, af apostlen Taddæus, af apostlen Matthias, af apostlen Barnabas; relikvier af den hellige martyr Laurentius og af hans kul, af martyren pave Stefan, af martyren pave Calixtus, af martyren pave Pontianus, af martyren pave Fabianus, af martyren biskop Dionysius, af martyren Sebastian, af martyren Victor, af martyren Pantaleon, af martyren Quintinus, af martyren Romanus, af martyren Hippolytus, af martyren Agapitus, af martyren Nicomedes, af martyren Cæsarius, af martyren og ynglingen Justinus, af martyren Christoffer, af martyren Marcellianus, af martyren Cyriacus, af martyren Cassianus, af martyren Albinus, af martyren Smaragdus, af martyren Theodorus, af martyren Zenon, af martyren Marcianus, af martyren kong Osvald, af martyren Niger, af Felix in Pincis, af martyrerne Johannes og Paulus, af martyrerne Marcellinus og Petrus, af martyrerne Gervasius og Prothasius, af martyrerne Nereus og Achilleus, af martyrerne fra Theben, af martyrerne Cosmas og Damianus, af bekenderen pave Silvester, af bekenderen pave Leo, af bekenderen pave Damasus, af bekenderen biskop Paulinus, af bekenderen biskop Augustinus, af bekenderen biskop Euergislus, af bekenderen biskop Valerius, af bekenderen Seuerus, af bekenderen Alexius, af abbed Benedikt, af den hellige martyr Agnes' tommelfinger, af den hellige martyr Eutropias lår, af martyren Cecilia, af martyren Agathe, af martyren Juliana, af den hellige martyr Afra, af jomfru Margareta, af jomfru Christina og af de hellige 11.000 jomfruer.

Og det højre alter i samme kirke indviede herr Gisle, biskop af Linköping, samme dag og år til ære for de hellige martyrer Vincentius og Albanus, idet deres relikvier blev indlagt sammen med andre helgeners, hvis navne er følgende: Noget af den hellige martyr Vincentius' blod, relikvier af den hellige

martyr Albanus, noget af den hellige martyr Leodgars blod, af martyren biskop Lambertus, af martyren Pancratius, af martyren Kilianus, af martyren Rufus, af martyren Maurinus, af de 40 martyrer, af martyren Crisanus, af bekenderen biskop Birinus, af jomfru Barbara, af jomfru Felicula, af jomfru Daria, af jomfru Valborg og af martyren jomfru Nimpha.

90 [1145. 1. september eller senere]¹⁾

Ærkebiskop Eskils brev angående optionsforholdene ved kapitlet i Lund.

Registratur i Lunde kapitels registratur (1425).

Fremdeles Eskils privilegium angående option.

¹⁾ for datering se Dipl. Dan.

91 [1145. Omkr. 1. september]¹⁾. Lund.

Kong Erik 3. Lam overlader den fordrevne biskop Herman af Slesvig forskelligt jordegods og kongelige rettigheder på Sjælland og skænker ham godset Villingørød som ejendom.

Afskrift i Esrombogen.

Erik, af Guds nåde Danernes konge. Det er min vilje, at det skal være vitterligt for alle i mit rige, små såvel som store²⁾, hvorledes jeg med gavmildhed og i min kongelige nåde har taget mig af biskop Herman, der under tumult og oprør blandt folket³⁾ er blevet berøvet sit bispesæde, og at jeg af ærbødighed for den gejstlige stand, og fordi han stod mig mandigt bi i mine trængsler, har tilstået ham følgende, for at han indtil videre kan blive anstændigt anbragt: Min gård i Brøndby med alt tilliggende og en mølle i Lugen, og hvis dette gods skulde gå over i fremmed besiddelse, skal de erstattes med andet af tilsvarende værdi. Fremdeles overlader jeg ham hele det kongelige sagefald i Lille herred og i det halve Smørum herred og i endnu et herred, som jeg med det første måtte kunne frigøre. Af min 'midsommergæld' i Lund 10 mark årlig. For at dette alle dage indtil det angivne tidspunkt kan have sin gyldighed og bestå uanfægtet uden hindring, har jeg og mine bedste mænd givet vort ord på tro og love og har lagt det fast med dette bestemmelsesbrev, (nemlig) Eskil,

ærkebiskop, Magnus Saksesen, Siunde Svendsen, Karl Ågesen, Ebbe Skjalmsen, Eskil, bryde i Roskilde, Tord Stavnsen, Skore Vagnsen og mange andre af mine hovmænd. Forhandlet i Lund i ærkebispens hus.

Endvidere har jeg – i Siundes hus i nærværelse af følgende vidner, hvis navne optegnes her: Occo, biskop, Magnus, kongens søn, Asser, kapellan, Toke, kongens notar, præster, Walter og Harald, Mogens, Siunde, Peder Lagesen, Niels, hans broder, Atte Torstensen, Thorgisl Gant, Atte Øpesen, Åge Frændesen, Bo Galle, Tord Torkilsen og mange andre – overdraget ham den ejendom i skoven Ørvid, som kaldes Villingerød, med de skel, som hører til, og med ejendomsret efter vor lovs sædvane til evig tid.

Jeg har altså med denne bestemmelse og kundgørelse godkendt, at den skal være varig og have gyldighed til evig tid og har kendetegnet det med et aftryk af mit segl.

Hvis nogen i fremtiden drister sig til at anfægte det, skal han erfare Guds den almægtiges vrede ⁴⁾ og kongens straf.

1) for datering se Dipl. Dan. – 2) Ps. 115, 13. – 3) i Slesvig. – 4) Joh. Abenb. 19, 15.

[1145—1146]¹⁾

92

Biskop Magnus af Skálholt medgiver sin udvalgte biskop Bjørn Gilsson et brev til ærkebiskop Eskil af Lund.

Omtalt i Hungrvaka.

Biskop Ketil døde Men derefter blev Bjørn Gilsson viet til biskop af Hólar, og han rejste udenlands med biskop Magnus' breve til ærkebiskop Eskil.

1) for datering se Dipl. Dan.

[1145—1161]¹⁾

93

Ærkebiskop Eskil af Lund og biskop Elias af Ribe udfærdiger regler for kapitlet i Ribe.

Referat i Ribe kirkes krønike.

Biskop Elias samlede brødrene ved Vor Frue i et regelbundet samfund og overdrog gårde til deres underhold, og han satte Broder i spidsen for dem som dekan. Efter dennes død valgte brødrene at leve i et fællesliv efter

St. Augustins regel, og han indsatte Wikard som prior. Da så ærkebiskop Eskil og biskop Elias mødtes, gav de regler for dette fællesliv, hvilket de bekræftede med deres privilegier.

1) for datering se Dipl. Dan.

94

1146. 1. september. [Lund].

Notits i Necrologium Lundense om indvielse af det venstre alter i Lunds domkirke.

Optegnelse i Lunds domkirkes nekrologium.

År 1146 efter Herrens menneskevorden, i den 9. indiktion, den 1. september blev det venstre alter i samme kirke indviet af den ærværdige ærkebiskop Eskil af Lund til ære for den hellige protomartyr Stefan og den hellige martyr Mauricius. I det ligger der relikvier af de helgener, hvis navne nedenfor er optegnet: noget af den hellige protomartyr Stefans hoved og af hans blod. Relikvier af den hellige martyr Mauricius, af den hellige martyr Candidus' strube, af den hellige martyr Victor, af den hellige martyr Vitalis' hoved, af martyren Dominus¹⁾, af den hellige martyr Gregorius' finger, af martyren Foilanus, af martyren ærkebiskop Bonifacius, af martyrerne Alexander, Eventius og Theodolus, af de hellige mauriske martyrer, af martyrerne Gordianus og Epimachus, af martyrerne Sulpicius og Seruillianus, af martyrerne (de to) Ewaldsbrødre, af den hellige biskop og bekender Godehard, af den hellige bekender Odolf og af den hellige jomfru Etheldrid.

1) vistnok fejl for Dominus, hvis helgendag var den 16. juli.

95

[1146—1157]¹⁾

Kong Svend Grathe giver indbyggerne i Slesvig det privilegium, at de ikke kan stævnes for retten andetsteds end i Slesvig.

Referat i Slesvig stadsret.

Vore forgængere bestemte i deres myndighed, at der skulde gives en lov for Slesvig stad, at den skulde iagttages, og at den skulde overgives uforanderlig til efterkommerne. Ophavsmanden til dette var i første række Svend, Danernes konge, som blandt stadens andre friheder og forholdsregler anordnede og tilstod, at hvis en borger i Slesvig blev anklaget af kon-

gen eller af hertugen eller af nogen anden fyrste, måtte der ikke gribes til voldelige foranstaltninger mod ham, førend der var fastsat tid og sted for ham til frit at svare for sig, og han måtte ikke tvinges til at give møde noget andet sted for at rense sig eller stå til ansvar end inden for stadens mure, selv om han skulde være sigtet for majestætsforbrydelse.

1) Svend Grathes regeringstid.

[1146—1157]¹⁾

96

Kong Svend Grathe bevilger, at borgerne i Slesvig skal betale samme bygæld som i Erik Ejegods tid, og går yderligere ind på fire andragender fra deres side.

Referat i Slesvig stadsret.

Endvidere skal man vide, at kong Svend nådigt i overensstemmelse med sin salige forfaders, kong Eriks bede ²⁾ har bifaldet ³⁾ de 80 mark, og at han er gået ind på fire andragender fra slesvigernes side.

Det første er, at de ikke skal give kongen en mårskindspels.

Det andet er, at stadens sølvmønt skal være i slesvigernes magt, og det skal stå til deres afgørelse, hvordan den skal være, dog på det aftalte vilkår, at der ikke må ismeltes mere end een ørtug kobber i hver mark.

Det tredie er, at borgerne, når kongen skulde befale, at der skal slås en ny mønt, kun skal udrede så meget til kongen, som møntmesteren erlægger; derefter skal de lade slå mønt efter kongens ønske, og de skal være påpasselige tilsynsmænd med, at der ikke sker nogen forfalskning af mønten.

Det fjerde andragende er, at borgerne skal have myndighed til een gang at modtage hvilke som helst købmænd i Slesvig eller bringe dem med sig til Slesvig. Men når man derefter har rådført sig med den herre kongen, skal de ⁴⁾, hvis denne ikke vil give dem sin fred, drage bort under den samme fred, under hvilken de er kommet, og de må ikke komme igen uden kongens tilladelse og fred.

1) Svend Grathes regeringstid. — 2) teksten er vanskeligt forståelig og er blevet fortolket forskelligt, jf. bemærkningen i Dipl. Dan s. 179 note. Forklaringen er rimeligvis den, at *petitio* i førstnævnte tilfælde skal forstås som 'bede', d. v. s. en skat, som landsfyrsten 'beder' undersåtterne om. Konkret betyder stedet da, at kong Svend ikke har stillet krav om forhøjelse af de 80 mark fra Erik Ejegods tid. — 3) stadsrettens *concessio* er i modsætning til rettelsen i Dipl. Dan. bibeholdt. — 4) købmændene.

97

[1146—1157]¹⁾

Kong Svend Grathe tilstår borgerne i Slesvig, at de må benytte kongens eng på visse betingelser.

Referat i Slesvig stadsret.

Fremdeles stillede kong Svend en eng, som kaldes kongens eng, til borgernes rådighed. Men inden kongens ankomst skal den igennem en halv måned skånes omhyggeligt af hensyn til kongens heste. Efter kongens afrejse skal den atter stå til rådighed for det tidligere formål.

1) Svend Grathes regeringstid.

98

[1146—1157]¹⁾

Kong Svend Grathe fritager Ribe kirkes landboer for skud og kværsæde og stadfæster Ribebispernes adkomst til halvdelen af al kongelig ret i Ribe med undtagelse af forban, strandvrag og 40 marks bøder.

Afskrift i Ribe Oldemoder.

Svend, Danernes konge, til alle den hellige og almindelige kirkes sønner, såvel prælater som underordnede, i skyldig kærlighed.

Da en forstandig overvejelse med aldeles sikkerhed har belært os om, at alene det, som det guddommelige forsyn styrker, vil have varighed, har vi bestemt os for efter evne at være fromheden mod Gud til behag og hædre den hellige kirke. Derfor skal I vide, indsigtfulde herrer, at vi eftergiver alle Ribe kirkes landboer i by såvel som på land hele den skyldige afgift til kongen, som de på landet kalder 'kværsæde', men byboerne 'skud og kværsæde', og stadfæster det med vort segls vidnesbyrd. Vi meddeler også den beslutning, som det er vor vilje ikke skal være skjult for eftertiden, at vi tilstår fornævnte kirkes biskop – således som det tidligere også er tilstået hans forgængere – halvdelen af al den kongelige ret, som i Ribe stad har været tilskrevet kongen, med undtagelse af følgende tre sager: forban, strandvrag og 40 marks bøder. Den, der unddrager dette fra den nævnte kirke, skal være underkastet vort verdslige sværd og lægges i banlysningens bånd.

1) Svend Grathes regeringstid.

1147. 17. april. Odense.

99

Biskop Rikulf af Odense skænker Knudsbrødrene sammesteds landsbyen Geltofte.

Seks referater af Hamsfort.

1

Rikulf gav til frelse for sin sjæl – for at han i højere grad kunde gøre sig fortjent hos Gud, og for at Knudsbrødrene til tider kunde holde årtid for ham – Knudsbrødrene i Odense sit jordegods, landsbyen Geltofte; en del af denne havde han dels fået af Erik Emune (denne kaldes i brevet den Anden, skønt han ellers er den Fjerde) som gave til belønning for den militærtjeneste, han havde ydet kongen, dels havde købt. Og for at hans søn præsten Rudolf, når han mistede sin fædre-arv, ikke skulde påføre brødrene en svigefuld trætte, gav han ham 16 mark lødigt sølv som hans andel i den fædrene hovedlod med dennes udelte samtykke og med Livo og Herman, provster, Åge Pik og Ubbe Bondesen som vidner.

3

Rikulf gav til frelse for sin sjæl – for at Knudsbrødrene hvert år højtideligt kunde fejre hans dødsdag – Knudsbrødrene noget jordegods, som han dels havde fået af Erik den Anden (således kaldes han nemlig i privilegierne) Emune, de

2

Rikulf gav til frelse for sin sjæl Knudsbrødrene landsbyen Geltofte, som han dels havde fået af kong Erik Emune (denne kaldes i brevet den Anden) som gave til gengæld for den militærtjeneste, han havde ydet kongen, dels havde købt. Og for at hans søn, præsten Rudolf, når han mistede sin fædre-arv, ikke skulde påføre brødrene en svigefuld trætte, gav han ham 16 mark lødigt sølv som hans andel i den fædrene hovedlod med dennes udelte samtykke og med Livo og Herman, provster, Åge Pik og Ubbe Bondesen som vidner.

4

Rikulf gav til frelse for sin sjæl Knudsbrødrene landsbyen Geltofte, som han dels havde fået af kong Erik den Anden som gave, dels havde købt o. s. v. Og for at hans søn præsten Rudolf, når han mistede sin fædre-arv, ikke skulde

Danskes konge som gave, dels havde købt. Og for at hans søn præsten Rudolf, når han mistede sin fædrenearv, ikke skulde påføre munkene en svigefuld trætte angående godset, gav han ham 16 mark lødigt sølv som hans andel i den fædrene hovedlod med dennes udelte samtykke, således som ordene lyder i brevene, hvilket vi har set, mens prioren Kristian Povlsen levede ¹⁾).

5

Rikulf gav munkene Geltofte, som han havde fået af kong Erik den Anden for sin fortjeneste. Rudolf var denne biskops søn. Vidner til denne gave på Geltofte var provsterne Livo og Herman og andre.

¹⁾ død 1575, Hamsforts samtidige.

100

[1147—1150]¹⁾

Pave Eugenius 3. pålægger brødrene i Viborg at vise provst Kjeld den skyldige ærbødighed.

To referater i Vita beati Ketilli confessoris.

1:

Han traf den bestemmelse at modtage det hverv fra paven at prædike for det hedenske folk i Vendland og således med Guds nåde opnå martyriets palme. Efter nogen tid tiltrådte han derfor den planlagte rejse og kom omsider ved

6

påføre munkene en svigefuld trætte, gav han ham 16 mark lødigt sølv som hans andel i den fædrene hovedlod med dennes udelte samtykke o. s. v. Disse ord er udskrevet af privilegiet.

Idet Herrens år 1147 gav Rikulf, biskop af Odense, store gaver til Knudsbrødrene. Denne gave fandt sted på nadverens hellige dag med vidnerne Livo og Herman, provster, Åge Pik og Ubbe Bondesen.

2:

Da han vilde fly det tomme skin, besluttede han at prædike for Venderne for at kunne blive martyr. Og han rejste til Rom, besøgte alle hellige steder og henvendte sig til pave Eugenius angående en sendefærd til hedningerne. Men da paven

Herrens førelse til romernes stad. Han mødtes derfor med pave Eugenius og forklarede ham årsagen til rejsen, og paven gik ind herpå, da han forstod hans hensigt. Men da det sømmede sig, og det slet ikke var uretfærdigt, at han støttede ham og hæmmede hans forfølgeres ufor-skammethed med en pavelig befaling, skrev han følgelig til kirken i Viborg og til brødrene og påbød dem ved en pavelig skrivelse, at de skulde modtage deres hyrde med skyldig ærefrygt; og efter at have modtaget ham ²⁾ skulde de værne om ham i al ærbødighed, således som det tjente deres frelse bedst.

forstod, at han vilde fritages for sit embede, bevilgede han det ikke, men sendte ham tilbage til kirken i Viborg og pålagde brødrene ved et pavebrev, at de skulde vise deres hyrde den skyldige ærbødighed i alle forhold.

1) for datering se Dipl. Dan. – 2) kapitelsamfundet i Viborg havde tvunget provst Kjeld til at forlade Viborg, jf. H. Olrik, Danske Helgeners Levned 161.

1148. Ringsted.

101

Kong Svend Grathe meddeler indbyggerne på Sjælland, at han tidligere har skænket Ringsted kirke halvdelen af Ringsted bys agre, en eng og et møllested, og at han nu skænker Thislund skov, byens midsommergæld og høstarbejdet, som kaldes dagsværk.

Afskrift i Ringstedbogen.

Svend, af Guds nåde Danernes konge, til alle tro mænd, der findes på Sjælland, hilsen med Gud.

Det skal være vitterligt for Eder, elskede undersåtter, at jeg, så snart jeg havde opnået riget, af ærbødighed for den evige jomfru Marias og for min ærværdige farbroder Knuds enestående fortjenester overdrog halvdelen af Ringsted bys agre samt en eng og et egnet sted til en mølle, som lå neden for de vestlige tofter, til kirken i Ringsted. Sidenhen lod jeg broder Jens, der var valgt på kanonisk vis, ordinere til abbed på det sted ud fra det synspunkt, at han under kongelig beskyttelse i overensstemmelse med min faders anord-

ning, han, som i særlig grad elskede og viste dette sted ære, kunde styre det i fuld frihed uden indgreb fra nogen. Derpå opnåede jeg ved den almægtige Guds nåde hele Danmarks rige ¹⁾, og jeg har som tak herfor skænket hele Thislund skov og hele 'midsommergælden' af samme by til beklædning af brødrene, som tjener Gud der, sammen med høstarbejdet, kaldet 'dagsværk', om efteråret efter gammel og sand takst.

For at dette kan bestå og være gyldigt gennem tiderne, stadfæstes det ved dette brev under vort segl. Men for at intet menneske måske i fremtiden skal driste sig til at trænge sig ind på, røve eller afhænde denne kirkes besiddelser eller svække nuværende og fremtidige frihedsprivilegier, har desuden herr ærkebiskop Eskil under den evige fortabelses forbandelse stadfæstet alt dette i min nærværelse i selve kirken i overensstemmelse med herr pave Innocens' afgørelse, i kraft af hvis privilegium det fornævnte kloster har fået sin gyldige anerkendelse.

Dette er forhandlet i Haraldsted år 1148 for Herrens menneskevorden i nærværelse i kirken af biskop Tyge, Absalon, prior, Asser, kapellan, herr Karl, Peder Torstensen, Ulf af Ribe, Magnus Henriksen sammen med mange andre.

¹⁾ 1146.

102

[1151]¹⁾

Björn Gilsson, biskop af Hólar, medgiver den udvalgte biskop Klængur af Skálholt et brev til ærkebiskop Eskil af Lund.

Omtalt i Hungrvaka.

Hallr døde i Utrecht Da var det ved biskop Björn af Hólums forsorg alle de mænds valg, som råder for slægten, at man valgte den mand fra nordlandet til biskop, som hed Klængur Klængur rejste samme sommer, som han var valgt til biskop, uden lands til ærkebiskop Eskil med biskop Bjørns breve.

¹⁾ for datering se Dipl. Dan.

[1151]¹⁾

103

Kong Svend Grathe skriver til kejser Konrad 3. og udbeder sig et møde med ham for at opnå hans bistand mod sine fjender.

Afskrift i Wibalds brevsamling.

Svend, af Guds nåde Danernes konge, til Konrad, af samme nåde den romerske glørværdige og til alle tider ophøjede kejser ²⁾, sønlig kærlighed og skyldig underkastelse.

Idet vi ikke glemmer udviste velgerninger, takker vi til stadighed Eder, milde fader, og beder uophørligt Gud, alles belønner ³⁾, om, at han, hvor vor ringheds evne til at gøre gengæld svigter, vil værdiges at øve gengæld i sin store miskundhed. Og måtte Eders højheds prøvede sødme erkende, at vi siden vor første ungdoms år har fæstnet vort redningsanker til Eders majestæt, og vi ønsker inderligt og stedse, at det, næst Gud, må være uforanderligt lagt fast der; det ønsker vi med anstand for alle vore levedage. Derfor sømmer det sig for Eder som fader at drage omsorg for sønnens ære og holde deres dumdristighed i tømme, som måtte rejse sig til vor undergang.

Da vi ønsker at se Eders hofs skønhed og Eders højheds attråværdige åsyn, beder vi indstændigt om, at I vil anvise os et passende sted til møde og angive en betimelig frist til forberedelse, og at I skaffer os sikkert lejde. Vi har betroet vor sendefærd til disse vore tro venner, nemlig den herre ærkebisp af Bremen og markgreve Otto, for at vi kunde undgå hertugens efterstræbelser ⁴⁾. Lev vel!

Og opildn Eders fyrster til at undertvinge Venderne. Og svar os i det anliggende skriftligt, hvad der synes at være hensigtsmæssigt.

1) for datering se Dipl. Dan. – 2) Konrad 3. opnåede aldrig kejserkroning. – 3) Hebr. 11, 8. – 4) hertug Henrik Løve af Sachsen.

[1151]¹⁾

104

Kong Knud Magnussen, der er landflygtig og har mistet rige og fædrener, anmoder kejser Konrad 3. om våbenhjælp.

Afskrift i Wibalds brevsamling.

Knud, Danernes konge, til Konrad, romernes ophøjede kejser. Efterdi kongernes konge ³⁾ har indsat Eder hertil og har udvalgt Eder ene blandt mange og smykket Eder med sit navns stråleglans i det øjemed, at

I skulde gøres til en retfærdighedens fader og et fredens barn ⁴⁾, bør I med rette styrke retfærdigheden i alle henseender og bringe husvælelse til dem, som uretfærdigt lider ondt. Berøvet ikke blot vort rige, men også vor fædre-
nearv, klager vi til Kristus og Eder, så at I på retfærdighedens bud nedlader Eder til at hjælpe os og forbarme Eder over os landflygtige. Thi i vor landflygtighed har vi søgt tilflugt i det romerske kejserrige, fordi vi håber at finde råd og bistand der. Vi beder derfor ydmygt Eders kongelige højhed om, at I kommer os til hjælp, og at I for Eders æres skyld handler faderligt med os og med Eders hvasse sværd atter lader os få, hvad vi har mistet på uretfærdig vis. Men vi vil som en søn i alle henseender bestandigt efterkomme Eders befalinger.

1) for datering se Dipl. Dan. – 2) jf. nr. 103 note 2. – 3) 1. Tim. 6, 15. – 4) Luk. 10, 6.

105

[1151]¹⁾

Kong Konrad 3. anmoder pave Eugenius 3. om at udsætte sagen angående Bremerkirkens værdighed, indtil kongen selv kommer til Italien med ærkebiskop Hartvig af Bremen i sit følge.

Afskrift i Wibalds brevsamling.

Konrad, af Guds nåde romernes konge og til alle tider kejser Augustus ²⁾, til sin højtelskede fader i Kristus Eugenius, den hellige romerske kirkes øverste biskop, sønlig kærlighed i alt og skyldig ærbødighed i Herren.

I, vor fader, skal (d. s. v.) Vi har i midten af september måned holdt rigsdag i Würzburg og har der med umiddelbar virkning vedtaget udbudet af et togt til Italien ³⁾, idet vi har modtaget de fremmødte fyrsters ord og ed (om at ville give følge). Da vi til den rette gennemførelse af dette togt hverken bør eller vil undvære vor elskede Hartvigs, Bremens ærværdige ærkebiskops tilstedeværelse og råd, beder vi opmærksomt Eders faderlige højhed om velvilligt at fritage ham for at give møde til den berammede dag og termin angående opretholdelsen af Bremerkirkens værdighed og om at udsætte hans sag til vi kommer, på det vilkår fra vor side, at sagen efter vor ankomst bliver afgjort i Eders nærværelse på grundlag af sandhed og retfærdighed. Thi i tillid til Eders oprigtighed og støttet til et råd af vor elskede Octavian, Eders kardinal ⁴⁾, som da var til stede, holdt vi den fornævnte ærkebiskop tilbage hos os, skønt han allerede stod i begreb med at tiltræde rejsen, for at vi kunde have ham redebon ved hånden under et så stort og så berømmeligt togt . . .

1) for datering se Dipl. Dan. – 2) jf. nr. 117 note 2. – 3) for at bekæmpe kejserdømmets modstandere og opnå kejserværdigheden. Konrad 3. døde 1152 15. februar, inden hans planer kunde gennemføres. – 4) den senere modpave Victor 4.

1151. 29. december. Segni.

106

Pave Eugenius 3. tager Esrom kloster under sin beskyttelse og stadfæster dets besiddelser.

Afskrift i Esrombogen.

Eugenius, biskop, Guds tjeneres tjener, til sine elskede sønner, Vilhelm, i Esrom kloster, og hans nuværende og tilkommende brødre, der lever et regelbundet liv, i al evighed.

Lige så ofte man beder os om, hvad der vides at stemme overens med troslivet og hæderlighed, sømmer det sig, at vi med velvilligt sind giver og yder passende støtte til de bedendes bønner. Af den grund, elskede sønner i Herren, bifalder vi nådigt Eders berettigede forlangender, tager fornævnte kloster, hvor I tjener Gud, under St. Peters og vor beskyttelse og styrker det med dette brevs privilegium. Vi fastsætter for det første, at alle besiddelser og alt gods, som samme kloster for øjeblikket besidder på retmæssig og kanonisk vis eller med Herrens bistand i fremtiden vil kunne erhverve gennem pavelig bevilling, kongelig eller fyrstelig gave, de troendes skænk eller på andre retmæssige måder, skal forblive urokket og urørt i Eders og Eders efterfølgeres eje.

Blandt disse anfører vi med navns nævnelse: Villingerød med dens tilliggende, Aveholm, det, som I ejer i Tange og i Dauithestorp i kraft af gave fra vor ærværdige broder Eskil, ærkebiskop af Lund.

Ingen må fordriste sig til at afkræve Eder tiender af Eders arbejde på det, som I dyrker med egne hænder eller for egne midler, eller af afkommet af Eders dyr.

Vi bestemmer altså, at aldeles ingen forvovent må forstyrre fornævnte kloster eller mindske eller røve dets ejendomme eller beholde det røvede eller plage det med nogen som helst fortrædeligheder, men at alt skal bevares ubeskåret til nytte i enhver henseende for dem, til hvis styrelse og underhold det er givet.

Men hvis nogen gejstlig eller verdslig person i fremtiden formaster sig til at prøve på bevidst at gå imod bestemmelserne i dette vort brev, skal han, medmindre han efter anden og tredie gang at være påmindet gør passende

bod, være berøvet sin magt og æres værdighed og vide, at han for Guds domstol skal stå til svar for den uret, han har øvet, og være udelukket fra vor Guds og genløser, den herre Jesu Kristi allerhelligste legeme og blod og på den yderste dommens dag være hjemfalden til Guds strenge straf. Vor herre Jesu Kristi fred være med alle, der bevarer retten for denne stiftelse, så de både her må nyde frugten af deres gode gerninger og hos den strenge dommer modtage den evige fred som løn. Amen.

Jeg Eugenius, den almindelige kirkes biskop, har skrevet under.

Jeg Gregor, kardinalpresbyter med titel af S. Callisto.

Jeg Hubald, kardinalpresbyter med titel af Sta. Prassede.

Jeg Manfred, kardinalpresbyter med titel af Sta. Sabina.

Jeg Aribert, kardinalpresbyter med titel af Sta. Anastasia.

Jeg Julius, kardinalpresbyter med titel af S. Marcello.

Jeg Hubald, kardinalpresbyter med titel af St. Croce in Gerusalemme.

Jeg Bernard, kardinalpresbyter med titel af S. Clemente.

Jeg Imar, biskop af Tusculum.

Jeg Nicolaus, biskop af Albano.

Jeg Hugo, biskop af Ostia.

Jeg Otto, kardinaldiakon af S. Giorgio in Velabro.

Jeg Gregor, kardinaldiakon af S. Angelo.

Jeg Johannes, kardinaldiakon af Sta. Maria Nuova.

Jeg Guido, kardinaldiakon af Sta. Maria in Portico.

Jeg Jacintus, kardinaldiakon af Sta. Maria in Cosmedin.

Givet i Segni ved Bosos, den hellige romerske kirkes skrifters hånd den 29. december i den 15. indiktion, år 1151 for Herrens menneskevorden, men i herr pave Eugenius 3.s syvende pontifikatsår.

107

[1151—1157]¹⁾

Kong Svend Grathe godkender ærkebiskop Eskils overdragelse af landsbyen Esrom til klostret sammesteds, skønt denne overdragelse næppe burde godkendes af kongemagten, og kundgør, at samme ærkebiskop har skænket Villingørød til klostret, og at han selv fritager klostrets landboer for alle tjenester til kongen.

Afskrift i Esrombogen.

I den hellige og udelelige treenigheds navn. Jeg Svend, af Guds nåde Danernes konge.

Vi ønsker, at det skal være vitterligt for såvel fremtidige som nulevende, hvorledes den landsby, som kaldes Esrom, der i kraft af kongeafgang og kongetiltræden tilhørte den kongelige ret ²⁾, med alt dens tilliggende er blevet henlagt til tjenesten for Gud. Eskil, ærkebiskop af den hellige kirke i Lund – from ihukommelse – skaffede sig nemlig den fornævnte landsby fra min forgænger kong Erik som et precarium ³⁾ og gav den til bedring af brødrenes forhold, ja til lindring af deres trange kår, som tjener Gud sammesteds. Og jeg, som efter ham (Erik) opnåede den højeste magt i riget, har – omend den kongelige majestæt knap kunde tolerere en sådan donation, hvor lovligt den end var foretaget – godkendt, hvad der var sket, og har stadfæstet det på de vilkår, jeg burde, ikke fordi jeg blev overtalt ved en fremført bøn eller påvirket af en købesum, men fordi jeg indså, at det vilde være til gavn for manges frelse. Og fordi denne ringe og spinkle besiddelse ikke formår at give underhold til så mange mennesker, har den fornævnte ærkebiskop tillagt de fornævnte brødre en anden landsby, nemlig Villingørød, som han har købt for penge af arvingen efter biskop Herman af kirken i Slesvig. Og jeg har desuden for at forberede en havn for såvel mig som mine forgængere og efterfølgere efter denne verdens skibbrud fritaget brødrenes landboer for al tjenesteydelse, som de skyldte mig og mine efterfølgere.

Og for at denne gave skal stå ved magt og have urokkelig gyldighed i al fremtid, har jeg bestyret dette brev med min underskrift og kendetegnet det med et aftryk af mit segl.

1) for datering se Dipl. Dan. – 2) d. v. s. Esrom havde været krongods, der teoretisk set ikke måtte skilles fra kronen, jf. Poul Johs. Jørgensen, Dansk Retshist. 264; Steenstrup, Kong Valdemars Jordebog 368 flg. – 3) egtl. "ved at bede". Heraf afledet *precarium*, en godsovertagelse efter en petents ansøgning. Det springende punkt i Esromsagen har været, om Erik Lams overenskomst med Eskil også var bindende for Svend Grathe; teoretisk set afvises det, i praksis godkender kong Svend det trods de skranker, kongelevbegrebet satte for en varig overdragelse.

[1152]¹⁾ 9. januar. Segni.

108

Pave Eugenius 3. meddeler romernes konge Konrad 3., at han på hans opfordring har givet ærkebisperne af Mainz og af Bremen udsættelse med hensyn til at give møde ved kurien.

Afskrift i Wibalds brevsamling.

Desto tiere (o. s. v.). Vi har givet vore ærværdige brødre ærkebiskop Henrik af Mainz og ærkebiskop Hartvig af Bremen udsættelse med hensyn til

den dato, til hvilken de skulde give møde for os. Og både disse og andre ærkebisper, bisper og fyrster i dit rige har vi med omhu ved pavelige skrivelser formanet og ansporet til at tjene dig og deltage i det togt ²⁾, som du har udbudt til ære for Gud og hans hellige kirke og ved Guds nådige bistand til dit riges forherligelse.

Givet i Segni den 9. januar.

1) for datering se Dipl. Dan. – 2) jf. nr. 105 note 3.

109

1152. [Marts]¹⁾

Abbed Wibald godkender, at biskop Eberhard af Bamberg ændrer ordlyden af den kongelige skrivelse til pave Eugenius 3., som abbeden har affattet, skønt abbeden finder den ydmyg i sammenligning med skrivelser fra bl. a. kongerne af Danmark og Norge.

Afskrift i Wibalds brevsamling.

Wibald ²⁾, af Guds nåde det, som han er i den hellige og almindelige kirke, til sin højærværdige fader og herre Eberhard, den ærværdige biskop af den hellige kirke i Bamberg, med bønner – som kun er ringe – og beredvillighed til hengiven tjeneste

Det skal stå Eder frit for, uden at møde bitter bebrejdelse fra vor side, at ændre, slette eller gøre tilføjelser i vor skrivelse ³⁾ . . . Da vi som et endnu ungt menneske for omkring 30 år siden trådte i hoffets tjeneste, forefandt vi hos nogle mænd, hvis ord havde vægt, overleveringer angående den kejserlige majestæt, som stammede fra den ældre kejser Henriks ⁴⁾ hofliv og ordensreglement. Og de erindrede de ord, som kejseren stiler til den herre paven og til Rom, således som de var lagt fast og afstukket, og tillod ikke, at der foretoges ændringer ved nye sendefærd eller af uerfarne udsendinge ud fra det synspunkt, at kejserrigets majestæt og doktriner ikke måtte tabe i anseelse. Og i sammenligning med andre kongers breve, såsom kongerne af Konstantinopel, over Ungarerne, Danerne, Nordmændene og andre, både blandt barbarerne og blandt de latinske folk, er vor fyrstes ord ydmyge. Og vi må bruge en hårfin vægt for at vogte os for, at vor retlinede oprigtighed i ord og handling ikke på nogen måde bliver fordrejet i vor vanskelige stilling mellem de to undertiden stridende magter ⁵⁾, til hvilke vi er bundet med troskabens bånd

1) for datering se Dipl. Dan. – 2) på dette tidspunkt en af Tysklands mest indflydelsesrige gejstlige, abbed i Stavelot, Ny Korvey m. m., Simonsfeld I 22–25. – 3) Wibald havde affattet et koncept til en skrivelse til pave Eugenius 3. med meddelelse om Frederik Barbarossas valg. Det blev udsat for kritik og opgaven overladt til biskop Eberhard af Bamberg, Simonsfeld I 55 ff. – 4) Henrik 4. (1056–1105). – 5) *regnum* og *sacerdotium*.

1152. 18. maj. Merseburg.

110

Romernes konge Frederik Barbarossa tager Ny Korvey kloster under sin beskyttelse og stadfæster dets privilegier. Blandt vidnerne: Kong Svend Grathe og Knud Magnussen.

Original i Münster.

I den hellige og udelelige treenigheds navn. Frederik, ved Guds gunst romernes konge.

Til kongelig værdighed (o. s. v.). Alle vore tro mænd, såvel fremtidige som nulevende, skal derfor i deres gerning vide, at vor tro og højtelskede mand, den ærværdige abbed Wibald i det kloster, som kaldes Ny Korvey, har anmodet os i vor mildhed om, at vi skulde værdiges at forny og stadfæste privilegierne for Korvey kirke, som den samme ærværdige abbed nu vides at stå i spidsen for. Idet vi låner øre til dette fromme andragende . . . tager vi dette kloster under den kongelige majestæts beskyttelse og befæster det ved den til evig tid gældende lov, at det fornævnte kloster Ny Korvey . . . ikke må komme . . . i nogen persons magt, men altid til evig tid skal nyde den frihed, det hidtil har haft.

Og for at alt dette (o. s. v.).

Men disse vidner var til stede: Svend, Danernes konge, som sammesteds modtog riget af den herre kongens hånd, Knud, en anden Daner, som sammesteds gav afkald på riget i den herre kongens hånd, Hartvig, ærkebiskop af Bremen, Odelrik, biskop af Halberstadt, Burchard, biskop af Strassburg, Wikman, biskop af Zeitz, Daniel, biskop af Prag, Bernhard, biskop af Paderborn, Henrik, biskop af Minden, Herman af Verden, Anselm af Havelberg, Emehard af Mecklenburg, Wikker af Brandenburg, Markvard, abbed i Fulda, Henrik, abbed i Hersfeld, Arnold, abbed i Naumburg, Henrik, hertug af Saksen, herr Welf, hans onkel ¹⁾, Konrad, markgreve af Meissen, og hans sønner, markgreve Adalbert og hans sønner.

Herr Frederiks, romernes ubesejrede konges mærke. (*Monogram*).

Jeg kansler Arnold har godkendt brevet som stedfortræder for ærkekansler Henrik af Mainz.

Givet i paladset i Merseburg år 1152 for Herrens menneskevorden, i den 15. indiktion, i herr Frederiks, romernes konges første år. Forhandlet i Kristus. Det være til lykke. Amen. Den 18. maj.

1) Frederik Barbarossas morbroder.

111

1152. 18. maj. Merseburg.

Henrik Løve, hertug af Bayern og Sachsen, giver gods til St. Peters kloster i Weissenau. Blandt vidnerne: Kong Svend af Danmark.

Efter tryk i Monumenta Germaniae historica. Laienfürsten.

Det skal være vitterlig for alle troende kristne, såvel fremtidige som nu levende, at jeg Henrik, ved Guds nådes gunst hertug såvel af Bayern som af Sachsen, efter bøn af en af mine ministerialer . . . hvis allodium¹⁾ det var . . . har skænket *Hereuigesruti, Riwinesberc og Hunoldesperc* til St. Petrus i (Weissen)au og til brødrene, som sammesteds tjener Gud, at sidde inde med til evig tid . . .

Dette er forhandlet i Merseburg i pinsen år 1152 for Herrens menneskevorden og i kong Frederiks første år. Nærværende ved denne overdragelse var den herre kong Frederik, kong Svend af Danmark, Welf, markgreve Konrad, markgreve Adalbert, pfalzgreve Frederik, grev Adolf og Henrik af Arnsberg.

1) her brugt i betydningen gods, forlenet med arvelig ret.

112

[1152]¹⁾

Abbed Bernard af Clairvaux skriver til pave Eugenius 3. om et omtvistet bispevalg i Auxerre og strejfer i den forbindelse ærkebispens af Lunds anliggende.

Afskrifter i Dijon og Troyes.

.²⁾

Vi genfremkalder ærkebispens af Lunds anliggende i Eders erindring. Da årsagen til udsættelsen nu er bragt ud af verden, er der ingen grund til ikke at foretage det, som burde foretages. Og jeg kunde tilføje, at det at have

en god, retfærdig og velanskrevet kansler ikke er en ringe del af det apostoliske embede, det er ingen ringe hjælp ved den apostoliske forretningsførelse, han er et ikke ubetydeligt værn for den apostoliske samvittighed. En opsigtsvækkende bestemmelse er altid skadelig; men efter en lang overvejelse er den tillige skændig.

¹⁾ for datering jf. nr. 113. – ²⁾ det følgende er slutningen på et brev, der drejer sig om de juridiske problemer, der knyttede sig til et omtvisteligt bispevalg i Auxerre. Umiddelbart forud for bemærkningen om ærkebispem af Lunds anliggende udbryder Bernard retorisk: "Hvor er nu også den ånd, du (Eugenius 3.) viste i ærkebispem af Yorks anliggende" (d. v. s. i striden mellem York og Canterbury om den kirkelige overhøjhed i England). Det kan derfor være tvivlsomt, om hele brevets slutning sigter til Eskils problemer, men om det ikke genoptager tråden i Auxerre-sagen.

[1152]¹⁾

113

Abbed Bernard af Clairvaux takker varmt ærkebiskop Eskil af Lund for at have modtaget brev og en udsending fra ham og udtaler, at han har støttet hans sag hos paven.

Afskrifter i Dijon og Troyes.

Broder Bernard, kaldet abbed af Clairvaux, til den højtelskede fader og herre Eskil, af Guds nåde ærkebiskop af Lund, hilsen med Gud.

Jeg har med så megen større glæde modtaget Eders breve og hilsener – der jo er et udslag af Eders hjertes følelser – som jeg inderligt elsker Eder og genelskes af Eder. Og når jeg nu har hørt om Eders prøvelser, har jeg ikke blot gjort dem til mine egne, men også følt dem. Thi, elskede fader, når du føler smerte, må jeg også føle smerte, og jeg kan ikke høre om din trængsel og ængstelse uden selv at være i trængsel og ængstelse. Mit hjerte røres og ængstes af alt det, som piner dit hjerte. Og hvad det end måtte være, som forfølger dig, så forfølger det ikke blot dig, men også mig sammen med dig. Thi den velvilje og kærlighed, som adskilte venner kan vise hinanden, den mener jeg at skyldes dig, og at den skyldes mig af dig. Jeg er dristig, men ikke løgnagtig, og din højheds værdighed ansporer mig til denne dristighed. Når skulde jeg vove det? Når skulde jeg ringe mand vove at håbe på så megen nåde af så høj en person? Og hvis jeg ikke kan fuldføre det, er min fuldfører ikke død, eftersom Herren skal fuldføre det for mig ²⁾). Herren, siger jeg, i hvem og for hvem du omfavner os i så stor en hengivenhed og trykker os til dit bryst med så stor en kærlighed. Velsignet være din hellige engel,

som indpodede den i dit fromme bryst. Velsignet være vor Gud, som gav denne indstilling. Jeg priser mig for det privilegium at have din kærlighed. Jeg er blevet vederkvæget gennem vor højtelskede broder, din søn Vilhelm, ved dit hjertes overdådige sødme. Jeg er blevet vederkvæget gennem dit sendebud, jeg er blevet vederkvæget ved dine breve, og jeg er blevet vederkvæget af alle, som fra dig kan drage til os eller ved hjælp af os drage videre.

Gid det var mig forundt at tale angående dette og ikke at diktere det, da jeg bedre kunde åbne mit hjerte i tale end i skrift. Det levende ord er visse- lig mere egnet end det skrevne, tungen er stærkere end bogstavet. Thi den talendes øjne vilde skabe tiltro til hans ord, og ansigtet kunde bedre end den skrivendes hånd udtrykke følelserne. Men da jeg er langt borte og ikke selv kan gøre dette, må jeg efter evne gøre det med brev, som er det næstbedste til dette øjemed.

Vi har under stor jubel set dit sendebud, og vi har, så vidt vi har evnet, givet vor støtte til din sag over for den herre pave. Men angående hint hemmelighedsfulde ord³), som så brændende optager dit hjerte⁴), vil din Vilhelm svare dig på vore vegne, – din, siger jeg, og inderligt din i Jesu Kristi inderlige kærlighed⁵). Thi jeg har lagt mine ord i hans mund⁶), og du kan i denne sag lytte til ham, som om det var mig.

Ak, der trækkes, der drages i mig, og jeg kan ikke fortsætte. Dagens plage⁷) kalder, skaren af de tilstrømmende kalder mig frem, og de afbryder hellere end tilendebringer brevet. Men mon de, fordi de bevirker, at jeg skriver i få ord, kan bevirke, at jeg nærer liden kærlighed? De hindrer min handling, ikke min følelse. Han, som er sin egen herre, er altid hos dig, og han vil være hos dig, så længe han er dette, fromme og ærværdige fader, hvem jeg dyrker med al venskabets ret.

1) for datering se Dipl. Dan. Dog må gøres opmærksom på, at dateringen der i nogen grad er afhængig af den noget tvivlsomme fortolkning af slutpassus i nr. 119. – 2) Ps. 138, 8. – 3) teksten har *De secreto autem uerbo illo*. Mabillon fortolkede det som sigtende til Eskils planer om at indtræde i klostret i Clairvaux, Weibull derimod som annoncerende hans forestående besøg sammesteds, jf. Dipl. Dan. Det naturligste er dog vel at opfatte *uerbum secretum* i filosofisk-dogmatisk betydning, (logosbegrebet) jf. Bernards sprogbrug f. eks. i *De consideratione lib. V, 1* (Migne CLXXXII sp. 788): *Videt uerbum et in uerbo facto per uerbum*. – 4) Jer. 32, 35 (Vulgata). – 5) Fil. 1, 8. – 6) 2. Mos. 4, 15. – 7) Matth. 6, 34.

[1153]¹⁾

114

Gaufridus, munk i Clairvaux, meddeler ærkebiskop Eskil af Lund, at Bernard af Clairvaux er afgået ved døden.

Afskrifter i Düsseldorf, Leipzig, Paris og Douai.

Broder Gaufridus af Clairvaux, nu en lige så ynkværdig faderløs, som han før var et lykkeligt barn af en stor fader, til den højbårne herre og ærværdige fader Eskil, af Guds nåde ærkebiskop af Lund, Danmarks metropolit, ønsket om lykkeligt at fuldkomme løbet.

Den frygt, vi ængstedes for, har ramt os, og det, som vi alene eller stærkest gruede for, er kommet over os ²⁾). Jeg ved, jeg ved, det alt har nået Eders øre ³⁾), det alt har nået Eders hjerte, og Eders egen sjæl har hint sværd gennemstunget ⁴⁾), og det så meget desto grummere, som den havde knyttet sig stærkt til den sjæl, som gik heden. Thi Bernard, Eders ven, sover; men han sover ikke helt og holdent. Hans hjerte våger ⁵⁾). Hans kød hviler i håb ⁶⁾), indtil Han kommer, som skal vække det af søvne ⁷⁾). Thi ånden, som nu er lysvågen, sover ingen sinde og den blunder ikke ⁸⁾). Thi den er draget til de vægttere, som vogter den himmelske stad ⁹⁾). Men den drog også forbi dem, og den sjæl fandt den, som den elsker, greb ham og vil ikke lade ham fare nogensinde ¹⁰⁾). På sit leje om natten havde han søgt ham i så mange år ¹¹⁾). Nu har han forladt lejet. Han er opstanden, han er ikke her ¹²⁾), thi for ham er dagens luftning kommet, og skyggerne er flyet ¹³⁾). Nu går han omkring i den himmelske stad ¹⁴⁾) og ofrer den jubelofre med frydeklang i dens paulun ¹⁵⁾). Og idet han nu i de stræder, hvor der synges et evigt halleluja, og på de gader, som er brolagt med skinnende stene ¹⁶⁾), søgte den, han elsker, blev han fundet og med fryd modtaget af hine salige vægttere, og idet han drog forbi dem, fandt han den, som han søgte ¹⁷⁾). Og idet han griber den, han elsker, med lige så stor salighed som fasthed, omfavner han ham og lader ham ikke fare ¹⁸⁾). Og vi omfavnede den seng, som han har forladt, som om det var en ny Salomons leje ¹⁹⁾).

I kom fuld af tro og kærlighed fra jordens grænser ikke blot for at lytte til hans visdom, men også for at søge hans støtte. Dette ansporer og tilskynder os i dag med god grund til at søge og efterfølge ham med større ildhu, da nu ingen afstande på landjorden, ingen farer på havet og ingen frygt for barbarerne kan tjene os som undskyldning. Han bør efterfølges med løfter og med længsel, søges med tankens begær og mindes under mange suk og ved ydmyg anråben. Thi hvis ifølge skriften en bøn af den, der ydmyger sig,

rækker til himmelen ²⁰⁾, er den, vi elsker, i sandhed der, og der vil bønnen finde den, vi attrår. Men en bedre måde at efterfølge ham på vilde visse en ændring af vor stræben være og på mange punkter være en efterfølgelse af hans livsandel; gid han vilde opnå dette hos Gud og således drage os efter sig i sine dyders vellugt, så at vi gør os fortjent til at løbe således, at vi kan gribe ham ²¹⁾, følge ham således, at vi en gang når ham. Thi han er ikke død, men bortdraget, han er ikke hedengangen, men bortgangen, han er gået over, ikke under, og han har ikke mødt døden, men undveget den.

Denne hans salige hedengang og død, beskrevet med fattige ord, har jeg ladet sende til Eder i det håb, at det vil være en kærkommen gave. Det er nemlig ingen ringe husvalse for os – og hvis ikke vi tager fejl ligeledes for Eder – i mindet om ham, hvem vi savner med smerte. Men jeg beder andre, som måtte læse dette – thi for Eders vedkommende nærer jeg ingen sådan frygt – at de vil tilgive mig min omstændelighed, hvis den mishager dem, thi det er min kærlighed, som er årsag til den. Den, som tager anstød af min ringe fremstilling, skal nemlig tænke på, at jeg yder, hvad jeg kan, og huske, at man navnlig på dette område ikke kan forlange af et menneske, hvad det ikke har fået.

1) Bernard af Clairvaux døde 1153 20. august. – 2) Job 3, 25. – 3) Sirach 21, 6. – 4) Luk. 2, 35. – 5) Højs. 5, 2. – 6) Ap. Gern. 2, 26. – 7) Joh. 11, 11. – 8) Ps. 121, 4; Esaias 5, 27. – 9) Højs. 3, 3. – 10) Højs. 3, 4. – 11) Højs. 3, 1. – 12) Mark. 16, 6. – 13) Højs. 2, 17. – 14) Højs. 3, 2. – 15) Ps. 27, 6. – 16) Tobias 13, 27–28. – 17) Højs. 3, 2–4. – 18) Højs. 3, 4. – 19) Højs. 3, 1. – 20) Sirach 35, 21. – 21) 1. Kor. 9, 24.

115

1154. 30. november. Lateranet.

Pave Anastasius 4. stadfæster oprettelsen af ærkesædet i Trondheim, og bispedømmerne i Oslo, Hamar, Bergen, Stavanger, Orkneyøerne, Suderøerne, Island og Grønland skal høre under dette.

Afskrift hos Bartholin.

Anastasius, biskop, Guds tjeneres tjener, til sin ærværdige broder Jon, ærkebiskop af Trondheim, og hans efterfølgere, der følger efter hinanden på kanonisk vis, i al evighed.

Omendskønt alle disciple af Herren har fået samme magt til at binde og løse ¹⁾, og omendskønt det ene og samme bud er givet alle disciple om at forkynde evangeliet for enhver skabning ²⁾, var der dog på en måde en vis for-

skel i værdighed mellem dem, og een fik en særlig stilling ved omsorgen for Herrens får – som ligeligt påhvilede dem alle – idet Herren sagde til ham: Peter, har du mig kær? Vogt mine får³⁾). Han fik også navn af førstemand blandt alle apostlene og modtog det særlige påbud fra Herren om stadfæstelse af brødrene, for at man i den påfølgende eftertid i denne henseende skulde have forståelse af, at selv om mange skulde indvies til ledelsen af kirken, skulde dog blot een indehave den højeste værdighed og sidde på tinden, og kun een skulde stå over alle både med hensyn til den dømmende magt og til at have den byrdefulde ledelse. Af den grund og i overensstemmelse med denne udformning er der i kirken overholdt en sondring mellem værdighederne, og ligesom der på det menneskelige legeme findes forskellige lemmer, der er bestemt til forskellige opgaver, således er der i kirkens struktur, for at udføre de forskellige tjenergerninger, indsat forskellige personer med forskellige grader; thi nogle, hvis opfattelse regnes for den vigtigste blandt brødrene, og til hvis afgørelse undergivne personer kan klage og henskyde deres sager, er i de enkelte kirkeprovinser indsat over andre, der er ordineret til at råde for og forvalte den enkelte kirke, og over andre igen, der er indsat i hver enkelt bispestad. Men over alle vides den romerske pave – ligesom Noah i arken⁴⁾ – at have førstepladsen, han, som i kraft af det privilegium, der er overdraget ham fra oven som apostlenes førstemand dømmes og træffer bestemmelse angående alles sager og ikke hører op med at bestyrke kirkens sønner over hele jorden i den kristne tros urokkelighed, idet han uafbrudt sørger for at vise sig som den, der synes at have hørt Herrens røst, som siger: Og når du engang omvender dig, da styrk dine brødre⁵⁾). De apostoliske mænd, som i tidens løb fremstod for at bestride omsorgen for det apostoliske sæde, stræbte naturligvis med uophørlig iver efter at opfylde dette efter St. Peter og lagde den største vægt på snart personligt, snart ved deres legater at rette det, som skulde rettes, og at fastsætte det, som skulde fastsættes. Vor forgænger – salig ihukommelse – pave Eugenius, der også fulgte i deres fodspor, var i kraft af sin embedspligt opsat på at rette det, som i Norges kongerige sås at trænge til at rettes, og på at udså troens ord⁶⁾ i det rige. Og hvad han ikke selv kunde overkomme, da omsorgen for hele kirken hvilede på ham, pålagde han sin legat, nemlig vor ærværdige broder Nicolaus, biskop af Albano⁷⁾ at gennemføre. Denne begav sig til hine egne, således som det var blevet ham pålagt af familieoverhovedet, og med den talent, som blev betroet ham til at skabe sig gevinst med, bestræbte han sig for som en tro og klog tjener at bringe mangefold frugt med sig hjem⁸⁾). Blandt de andre

ting, som han udførte der til pris af Guds navn og til pryde for sin opgave gav han også efter vor fornævnte forgængers befaling, palliet til dig, vor broder. Og for at ærkestiftet Norge i fremtiden ikke skulde være uden en metropolits omsorg, gjorde han staden Trondheim, som er betroet til dit styre, til samme ærkestifts metropol til evig tid og bestemte, at bispedømmerne i Oslo, Hamar, Bergen, Stavanger, på Orkneyøerne, Suderøerne, Islendingenes øer og Grønland skulde være underlagt Trondheim som deres metropol til evig tid, og at deres bispedømmer skulde adlyde dig og dine efterfølgere som deres metropoliter. For at ingen nogensinde skal stræbe efter at krænke denne bestemmelse, stadfæster vi den med apostolisk myndighed og værner den med dette privilegium, idet vi fastsætter, at staden Trondheim til evig tid skal anses for de fornævnte stæders metropol, og at deres bisper skal adlyde såvel dig som dine efterfølgere i egenskab af deres metropolit og modtage konsekrationens nåde af eders hånd. Men dine efterfølgere skal kun drage til paven i Rom for at modtage konsekrationens gave, og de skal alene være ham og den romerske kirke undergivne til alle tider. Når du fremdeles har fået palliet, tegnet på det biskoppelige embedes magtfuldkommenhed, skal du, vor broder, alene bruge det i din kirke under højmesser i din kirkeprovincs på disse dage, som læses anført nedenfor: Herrens fødselsdag, helligtrekonger, skærtorsdag, påskedag, (Kristi) himmelfartsdag, pinse, ved højtiderne for den evige jomfru Maria, den hellige Guds moder, på de hellige apostle Petrus' og Paulus' årsdag, på St. Johannes Døberens dag, på St. Johannes evangelistens dag, allehelgensdag, ved kirkeindvielser eller ved bispevielser, ved velsignelser af abbeder, ved præstevielser, på din kirkes indvielsesdag, trinitatis søndag og St. Olavs dag og på årsdagen for din indvielse.

Du, vor broder, der har modtaget så stor en værdighed, skal beflitte dig på at gennemføre alt på en så virksom måde, at din prydefulde livsvandel kan stemme overens hermed. Lad dit liv være et forbillede for dine undergivne, så at de af det kan lære, hvad de skal stræbe henimod, og hvad de må undgå. Udmærk dig ved klogskab og ved omtanke, vær ren i handling, tavs, når det er klogt, og før en vægtig tale. Det skal være dig mere magtpåliggende at gavne end at stå over menneskene⁹). Man skal ikke hos dig lægge mærke til din stillings forrang, men til ligheden i stillingen. Se til, at livet ikke fjerner sig fra læresætningerne, og at på den anden side læresætningerne ikke modsiger livet. Husk, at kunsten over alle kunster er at styre sjæle¹⁰). Frem for alt skal du lægge vægt på nøje at overholde det apostoliske sædes bestemmelser og ydmygt adlyde dette sæde, som er din moder og frue. Se, dette, elskede

broder, følger blandt meget andet med palliet og med præstedømmet, og det skulde du altsammen med Kristi bistand kunne opfylde, hvis du ejer kærlighed og ydmygheden, alle dyders læremestre, og hvad du udadtil måtte vise verden, skal du eje i dit indre.

Vi bestemmer altså, at ingen overhovedet forvovent må forstyrre samme kirke eller mindske eller røve dens ejendomme eller beholde det røvede eller plage den med nogen som helst fortrædeligheder, men at alt skal bevares ubeskåret og urørt til nytte i enhver henseende for dem, til hvis styrelse og underhold det er givet, dog med forbehold af det apostoliske sædes myndighed. Men hvis nogen gejstlig eller verdslig person i fremtiden formaster sig til at prøve på bevidst at gå imod bestemmelserne i dette vort brev, skal han, medmindre han efter anden og tredie gang at være påmindet ved en passende bod har gjort sin forseelse god igen, være berøvet sin magt og ære og vide, at han for Guds domstol skal stå til svar for den uret, han har øvet, og være udelukket fra vor Guds og genløser, den herre Jesu Kristi allerheligste legeme og blod og på den yderste dommens dag være hjemfalden til Guds strenge straf. Vor herre Jesu Kristi fred være med alle, der bevarer retighederne for dette sæde, så de både her må nyde frugten af deres gode gerninger og hos den strenge dommer modtage den evige fred som løn. Amen.

Jeg Anastisius, den almindelige kirkes biskop, har skrevet under.

+ Jeg Imar, biskop af Tusculum, har skrevet under.

+ Jeg Nicolaus, biskop af Albano, har skrevet under.

+ Jeg Hugo, biskop af Ostia, har skrevet under.

+ Jeg Cencius, biskop af Porto e Sta. Rufina, har skrevet under.

+ Jeg Gregor, biskop af Sabina, har skrevet under.

+ Jeg Guido, kardinalpresbyter med titel af S. Crisogono, har skrevet under.

+ Jeg Manfred, kardinalpresbyter med titel af Sta. Sabina, har skrevet under.

+ Jeg Aribert, kardinalpresbyter med titel af Sta. Anastasia, har skrevet under.

+ Jeg Astaldus, kardinalpresbyter med titel af Sta. Prisca, har skrevet under.

+ Jeg Johannes, kardinalpresbyter af SS. Giovanni e Paolo tituli Pama-chii har skrevet under.

+ Jeg Henrik, kardinalpresbyter med titel af SS. Nereo e Achilleo, har skrevet under.

+ Jeg Guido, kardinaldiakon af Sta. Maria in Portico, har skrevet under.

+ Jeg Johannes, kardinaldiakon af SS. Sergio e Bacho, har skrevet under.

+ Jeg Odo, kardinaldiakon af S. Nicolas in carcere Tulliano, har skrevet under.

Givet i Lateranet ved Rolandus', den hellige romerske kirkes kardinalpresbyters og kanslers hånd den 30. november i den 3. indiktion, år 1154 for Herrens menneskevorden, men i herr pave Anastasius 4.s andet pontifikatsår.

1) Matth. 18, 18. – 2) Mark. 16, 15. – 3) Joh. 21, 17–18. – 4) 1. Mos. 7, 9. – 5) Luk. 22, 32. – 6) jf. Mark. 4, 14. – 7) den senere pave Hadrian 4. (1154–59). – 8) jf. Matth. 25, 14. – 9) Augustin, De civitate dei XIX c. 19. – 10) Gregor den Store, Regulæ pastoralis liber, pars prima cap. 1 (Migne LXXVII 14 A).

116

1155. 22. november. Benevent.

Pave Hadrian 4. tager Tommerup kloster under sin beskyttelse og stadfæster dets besiddelser.

Afskrift i vidisse af 1430 15. september i rigsarkivet.

Hadrian, biskop, Guds tjeneres tjener, til sin elskede søn Patricius, abbed i Tommerup, og hans efterfølgere, der følger efter hinanden på kanonisk vis, i al evighed.

Lige så ofte man beder os om, hvad der vides at stemme overens med tro og hæderlighed, sømmer det sig, at vi med velvilligt sind giver og yder passende støtte til de bedendes bønner. Af den grund, elskede søn i Herren abbed Patricius, bifalder vi nådigt dine berettigede forlangender, tager fornævnte sted, hvor I tjener Gud, under St. Peters og vor beskyttelse og styrker det med dette brevs privilegium. Vi fastsætter da for det første, at den kanoniske orden¹⁾, der er indrettet i samme kloster med Guds vilje og efter den hellige Augustins regel takket være vor ærværdige broder Eskils, ærkebispens af Lunds iver og forsorg, til evige tider ubrydeligt skal overholdes sammesteds. Endvidere skal alle besiddelser og alt gods, som samme kloster for øjeblikket besidder på retmæssig og kanonisk vis eller med Herrens bistand i fremtiden vil kunne erhverve gennem pavelig bevilling, kongelig eller fyrstelig gave, de troendes skænk eller på andre retmæssige måder, forblive urokket og urørt i din og dine efterfølgeres eje.

De to kirker i Tommerup, som vor fornævnte broder Eskil vides at have overladt til den dig betroede kirke ud fra et fromt synspunkt, stadfæster vi visselig for dig og dine efterfølgere med det apostoliske sædes myndighed.

Vi bestemmer også, at aldeles ingen forvovent må forstyrre fornævnte stiftelse eller mindske eller røve dens ejendomme eller beholde det røvede eller plage den med nogen som helst fortrædeligheder, men at alt skal bevares ubeskåret og urørt til nytte i enhver henseende for dem, til hvis styrelse og underhold det er givet, dog med forbehold af det apostoliske sædes myndighed og den kanoniske ret, der tilkommer ærkebispem af Lund.

Men hvis nogen gejstlig eller verdslig person i fremtiden formaster sig til at prøve på bevidst at gå imod bestemmelserne i dette vort brev, skal han, medmindre han efter anden og tredje gang at være påmindet ved en passende bod har gjort sin forbrydelse god igen, være berøvet sin magt og ære og vide, at han for Guds domstol skal stå til svar for den uret, han har øvet, og være udelukket fra vor Guds og genløser, den herre Jesu Kristi allerhelligste legeme og blod og på den yderste dommens dag være hjemfalden til Guds strenge straf. Vor herre Jesu Kristi fred med alle, der bevarer rettig-hederne for denne stiftelse, så de både her må nyde frugten af deres gode gerninger og hos den strenge dommer modtage den evige fred som løn. Amen. Amen. Amen.

Jeg Hadrian, den hellige og almindelige kirkes biskop, har skrevet under.

Jeg Imar, biskop af Tusculum, har skrevet under.

Jeg Odo, kardinaldiakon af S. Giorgio in Velabro, har skrevet under.

Jeg Jacintus, kardinaldiakon af Sta. Maria in Cosmedin, har skrevet under.

Jeg Guido, kardinalpresbyter med titel af S. Crisogono, har skrevet under.

Jeg Hubald, kardinalpresbyter af Sta. Prassede, har skrevet under.

Jeg Hubald, kardinalpresbyter med titel af S. Groce in Gerusalemme, har skrevet under.

Jeg Astaldus, kardinalpresbyter med titel af Sta. Prisca, har skrevet under.

Jeg Girardus, kardinalpresbyter med titel af S. Stefano in Celio monte, har skrevet under.

Givet i Benevent ved Rolandus', den hellige romerske kirkes kardinalpresbyters og kanslers hånd den 22. november i den 4. indiktion, år 1155 for Herrens menneskevorden, men i herr pave Hadrian 4.s første pontifikationsår.

1) præmonstratenserordenen.

117

[1157]¹⁾

Den romerske kejser Frederik Barbarossa takker biskop Otto af Freising for den tilsendte krønike og tilskynder ham til at give en fortsættelse, idet han opregner visse hovedbegivenheder, der har fundet sted i hans kejserdømmes tid, bl. a., at han har modtaget mands- og troskabsed af Danernes kong Peder på en rigsdag i Merseburg.

Afskrift i Otto af Freising's kejser Frederik Barbarossas historie.

Frederik, af Guds nåde romernes kejser og til alle tider Augustus²⁾, til sin elskede farbroder Otto, biskop af Freising, i nåde og med ønsket om alt godt.

Vi har med stor glæde modtaget den krønike³⁾, som du i din visdom har samlet . . . og i din kærlighed har sendt os . . . Idet vi nærer større tillid til dine rosværdige egenskaber end til vore egne evner, optegner vi her kortelig den smule, som vi i løbet af femåret⁴⁾ har udrettet i det romerske rige. Efter først at være salvet i Aachen og have modtaget det tyske riges krone⁵⁾, holdt vi en rigsdag i Merseburg i pinsen. Derhen kom Danernes konge Peder, som var blevet kaldt til vort hof⁶⁾ og efter at have svoret os en mands- og troskabsed modtog han rigets krone af vor hånd. Dernæst overflyttede vi biskop Wikman af Zeitz til ærkebisppestolen i Magdeburg⁷⁾ . . . Efter dette begav vi os på togtet til Rom⁸⁾ og rykkede ind i Lombardiet med en stærk hær . . . For at forebygge alle deres listige anslag⁹⁾, rykkede den største del af vor hær under ledelse af kardinal Octavian¹⁰⁾ om natten ind gennem en lille port ved St. Petrus og besatte således i forvejen St. Petrus' kloster¹¹⁾. Da det var blevet dag, gik den herre paven med hele sit kardinalkollegium til St. Petrus' basilika førend vi og modtog os ved trappen under en stor procession; og da han havde holdt en messe ved apostlene Petrus' og Paulus' alter til ære for den hellige jomfru Maria, eftersom det var lørdag¹⁷⁾, lyste han i rigt mål velsignelsen over det romerske riges krone på vort hoved¹³⁾ Da alle borge og fæstninger omkring Rom var overgivet til os, kom vi til Albano og tilbragte der nogle dage sammen med paven¹⁴⁾ Efter en herlig sejr, som Gud gav os – så herlig, som vi endnu aldrig har hørt nogen vinde den med 1800 krigere, – kom vi til Verona¹⁵⁾ . . .

Disse få ting, sagt med få ord, skænker vi til dit strålende talent, som vil uddybe og mangfoldiggøre dem.

1) dateret således af Waitz i hans udgave af Otto af Freising. – 2) Augustus her og andetsteds i bindet brugt i den klassiske betydning som betegnelse for indehaveren af

kejserværdigheden eller angivende indehaverens *ophøjede* stilling. Først under Rudolf af Habsburg bliver Augustus opfattet som "Mehrer des Reichs", jf. Haberkern-Wallach s. v. *Augustus*. – 3) denne standsede i første omgang med år 1146, men blev efter den her givne tilskyndelse fortsat til 1156. – 4) Frederiks regeringsperiode. – 5) 1152 9. maj. – 6) jf. nr. 110. – 7) fremhæves som vidnesbyrd om Frederik Barbarossas magt også i kirkelige anliggender. – 8) 'Römerzug' for at blive kronet til kejser. – 9) et parti blandt de romerske borgere og blandt kardinalerne modsatte sig Frederiks valg. – 10) den senere modpave Victor 4. – 11) d. v. s. det daværende Vatikan. – 12) hvor det var skik at celebrere en Mariamesse. – 13) det foregik 1155 18. juni, jf. Simonsfeld I 338. – 14) Hadrian 4. – 15) i september 1155, jf. Simonsfeld I 373 ff.

[1157]. 20. september¹⁾. Anagni.

118

Pave Hadrian 4. bebrejder kejser Frederik Barbarossa, at han ikke straffer de voldsmænd, som har taget ærkebiskop Eskil af Lund til fange, og meddeler, at han sender to legater til kejseren for at forhandle om denne og andre sager.

Efter tryk i Monumenta Germaniae historica. Legum sectio.

Hadrian, biskop, Guds tjeneres tjener, til vor elskede søn Frederik, romernes berømmelige kejser, hilsen og apostolisk velsignelse.

Vi genkalder i erindringen, at vi for nogen tid siden ²⁾ har skrevet til din kejserslige majestæt om den skrækkelige og forbandelsesværdige misgerning, den syndige skændselsdåd, der i vor tid har fundet sted, så vidt vi ved forøvet på et vist tidspunkt i Tyskland, idet vi påmindede din højhed herom, og idet vi ikke uden forundring har erfaret, at du indtil nu har ladet en så skadelig og grov forbrydelse passere uden at straffe den med den strengthed, som den fortjener. Thi hvorledes vor ærværdige broder Eskil, ærkebiskop af Lund, på hjemrejse fra det apostoliske sæde i hine egne blev taget til fange af syndige og forbryderiske mænd – hvilket vi ikke kan fremføre uden stor sindsbevægelse – og endnu holdes i fængsel, hvorledes fremdeles de ugudelige mænd, et afkom af syndefulde, brødebetyngede børn ³⁾, ved den fornævnte tilfange-tagelse med dragne sværd ⁴⁾ for voldeligt frem mod ham og hans følge, og hvor nedværdigende og vanærende de behandlede dem efter at have taget alt fra dem, er både bekendt for din kejserslige højhed, ligesom rygtet om denne misgerning allerede er fløjet til de fjerneste og mest afsidesliggende egne. Du burde rejse dig og med fast hånd straffe denne uhørte forbrydelse ligesom een, om hvem vi tror, at det gode behager og det onde mishager ham, og det sværd, som Gud har givet dig til at straffe misdædere med, men dem til lov,

som gør godt ⁵), burde rase mod de ugudelige nakker og på det alvorligste forskrække de formastelige. Men om dig bliver det sagt, at du i den grad lukker øjnene for dette eller endog, at det er dig uvedkommende, så at misdæderne ikke har nogen grund til at angre, at de har begået deres forbrydelse, eftersom de føler, at de allerede har fået eftergivet straffen for den helligbrøde, de har begået. Vi står ganske uforstående over for denne overbærenhed og ligegyldighed, eftersom ingen samvittighedskvaler gnaver vort sind med bebrejdelser for at have krænket din ophøjede majestæt på noget punkt, men tværtimod har vi altid næret den oprigtigste kærlighed til din person som vor højtelskede og foretrukne søn og den mest kristne fyrste, om hvem vi tror, at han ved Guds nåde står fast på den apostoliske tros klippe ⁶), og vi har altid behandlet dig med tilbørlig velvilje og hengivenhed. Men du, glørværdigste søn, må holde dig for øje, med hvilken glæde og tilfredsstillelse din moder, den højhellige romerske kirke, i et andet år tog imod dig ⁷), med hvilke dybe følelser i hjertet den behandlede dig, hvilken fylde af værdighed og hæder den tildelte dig, og hvorledes den med stor glæde overdrog dig den kejserlige krone og bestræbte sig på at husvale din højhed i sit kærlige skød uden at foretage sig det ringeste, som den bekendt var din kongelige vilje imod, det være sig noget nok så ubetydeligt. Vi angrer slet ikke, at vi i alle henseender har opfyldt dit hjertes begæringer, og hvis din højhed havde modtaget endnu større velgerninger ⁸) af vor hånd – om det lod sig gøre – vilde vi med grund kunne glæde os, når vi tog i betragtning, hvilken støtte og gavn du kunde være for Guds kirke og os. Men da du må synes at være uinteresseret og lukke øjnene for en så stor misgerning, som vides at være begået som en hån mod hele kirken og mod den kejserlige magt, nærer vi i hvert fald mistanke om og frygter, at dit sind måske kan være ledet ind på denne overbærenhedens og ligegyldighedens bane af den grund, at du – det Gud forbyde – på anstiftelse af det onde menneske, som har udsæet ugræs ⁹), føler nogen harme eller bærer noget nag mod din mest milde moder, den højhellige romerske kirke, og mod os. Af den grund og af hensyn til alle de andre sager, som vi ved er påtrængende, har vi nu besluttet at sende to af de bedste og kæreste, som vi har om os, nemlig vore elskede sønner Bernardus, kardinalpresbyter med titel af S. Clemente, og Roland, kardinalpresbyter med titel af S. Marco og vor kansler – to mænd, som uomtvisteligt udmærker sig ved fromhed, klogskab og hæder – til din højhed som legater de latere ¹⁰), idet vi indtrængende beder din højhed om, at du modtager dem både ærefuldt og velvilligt, at du behandler dem med anstand, og at du uden tøven

til ære for Gud og den højhellige romerske kirke og til pryd og forherligelse af dit rige opfatter det, som de på vore vegne fremfører for din kejserlige højhed vedrørende denne og andre sager som om det kom fra vor egen mund, og at du ikke betænker dig på at nære tiltro til deres ord, som om vi selv fremførte dem.

Givet i Anagni den 20. september.

1) for datering se Dipl. Dan. – 2) teksten har *paucis retroactis diebus*; Simonsfeld I 498 note 254 foreslår den naturlige rettelse til *non paucis etc.* – 3) jf. Esaias 1, 4; ifølge Otto af St. Blasien (Otto af Freisings fortsætter) blev Eskil i året 1156 *cum quodam alio episcopo collega sua* taget til fange i Burgund på hjemrejsen fra Rom *a quibusdam* for løsepenge skyld, jf. Simonsfeld I 497. – 4) 4. Mos. 22, 23. – 5) 1. Pet. 2, 14. – 6) jf. Matth. 16, 18. – 7) Frederik blev kronet til kejser 1155 18. juni. – 8) pavebrevet har *maiora beneficia*, der af kejserens kansler på rigsdagen i Besançon blev oversat med *endnu større len*, en gengivelse, der under den standende strid mellem kejserdømme og pavestol fremkaldte en voldsom ophidselse på rigsdagen, jf. Simonsfeld I 570 ff. – 9) jf. Matth. 13, 25. Der sigtes rimeligvis til kejserens kansler Reginald von Dassel, jf. Simonsfeld I 570. – 10) de mødtes med kejseren på rigsdagen i Besançon i oktober 1157.

[1157]¹⁾

119

Ærkebiskop Eskil af Lund underretter verdslige og gejstlige i Danmark om, at han uskyldig er lagt i lænker og udsat for anklager fra den tyske kejser, samt at han forbyder sine landsmænd at løskøbe ham.

Afskrift i Lundebogen.

Eskil, kaldet ærkebiskop af Lund, Jesu Kristi fange²⁾, til Danmarks konger og stormænd, til bisper, abbeder og hele gejstligheden hilsen.

Lykkelige er de ulykkelige, for hvem det står fast, at de ikke har gjort sig fortjent til det, de lider. I modgang er der en lykkefølelse i dette, at den, som regnes for at være skyldig, dog er uskyldig. Derfor roser vi os af vore lænker³⁾, hvis årsag er os en trøst og ikke en svøbe for vor samvittighed. Thi vi roser os med Paulus og siger: vor ros er denne, (nemlig) vor samvittigheds vidnesbyrd⁴⁾.

Men hvad der skal være eller har været årsag til vore lænker, skal mine herrer og venner, mine brødrer og præster høre. Jeg tror, at de des mere inderligt vil bede for mig, når de ved, at Kristus snarere lider i mig, end jeg lider på grund af Kristus. Gud og Guds søn og begges ånd ved, at jeg ikke lyver⁵⁾. Den romerske herre kejser bebyrder os med, at vi har forsyndet os groft imod ham, og beskylder os for, at vi skulde have formindsket hans rige

og hans krone. Og når vi desangående ransager vor samvittighed, kan vi ingenlunde finde, hvor eller når vi har gjort dette. Derfor domfældes vi, Gud være lovet, efter anklagens ordlyd, og uden at der er ført bevis imod os; og uskyldig regnes vi med blandt overtrædere ⁶⁾). Men dette er vor ros. Dette er vor triumf. Thi så højlig attrår jeg det danske riges hæder og den danske kirkes ophøjelse, at det er mig kærere at lide for den end at herske i den.

Til Eder står nu min attrå ⁷⁾), mine herrer og venner, mine brødre og præster. Jeg beder Eder: Bed for mig, hav omsorg for mig, stå medfølende ved min side.

Jeg beder Eder kun ved bønner at løskøbe mig uskyldige. Jeg pålægger og foreskriver Eder, at ingen af Eder må fordriste sig til at forsøge nogen anden løskøbelse. Thi jeg, som en gang er blevet løskøbt ved Kristi blod, stræber ikke efter at blive løskøbt på ny. Ydermere er vort kød nu næsten intet, vort legeme er skrøbeligt, og vor sjæl, der attrår at løses fra sine bånd og leve med Kristus, trænger kun til Kristi løskøbelse. Hans blod er min løskøbelse. Hans blod er betaling for mig. Det er uværdigt, at der fastsættes en pris for een, hvis pris er uden værdi. Desuden er det en æreløs løskøbelse, ved hvilken kirkens frihed går tabt og trældom erhverves. Det er nemlig en nødvendig følge, at lemmerne må trælle, når hovedet ydmyger sig og yder tribut. Det er nødvendigt, at klerken løskøbes, hvis man mener, at bispemænd skal løskøbes. De undergivne må nødvendigvis skælve, hvis ligesom i komedien ⁸⁾ den, man håber at få som forsvarer, selv har forsvarer behov. Jeg sætter visselig ikke livet så højt, at jeg bryder mig om denne korte frist, om jeg bliver løskøbt. Jeg vil hellere sætte livet på spil, end at den almindelige (kirkelige) frihed for mit livs skyld trædes under fode.

Måtte min død være til gavn for den kirke, som jeg ikke gavnede, da jeg i levende live stod i spidsen for den ⁹⁾). En biskops opgave er, hvis han ikke kan leve for alle, i det mindste at dø for dem.

Lev vel.

1) jf. nr. 118. – 2) Filem. 1, 9. – 3) jf. Rom. 5, 3. – 4) 2. Kor. 1, 12. – 5) 2. Kor. 11, 31. – 6) Mark. 15, 28. – 7) Højs. 7, 10. – 8) Terentius, Eunuchus 770. – 9) jf. Augustin, De civitate dei XIX c. 19.

[1157—1158]¹⁾. [Roskilde].

120

Kong Valdemar 1. skænker som tak for sin redning landsbyen Vitskøl til til oprettelse af et cistercienserkloster.

Afskrift i Vitskølbogen.

I den hellige og udelelige treenigheds navn. Jeg Valdemar, at Guds nåde Danernes konge.

Jeg ønsker, at det skal være vitterligt for alle, såvel nulevende som fremtidige, at nogle troløse mænd, som nød et festligt måltid ²⁾ og førte venlig tale med mig, pludselig med dragne sværd ³⁾ søgte at gennembore mig våbenløse mand, jeg som ikke befrygtede noget sådant. Dog Guds barmhertighed var uden ende ⁴⁾; uden hjælp fra nogen beskyttede den mig og udrev mig magtfuldt midt iblandt de bevæbnede skarer. Forrædernes anslag blev således gjort til intet, og efter at have samlet alle menedere, oprørere og forbrydere, af hvilke der er mange, greb de atter til åben krig, hvorved de vilde berøve mig liv og rige og mit folk dets fred; men da Gud kæmpede for os, blev de udslettede sammen med forbrydelsens hovedmand ⁵⁾. Af den grund har jeg, ihukommende Guds godhed og det løfte, jeg havde aflagt, på en synode i Roskilde højtideligt og lovmæssigt ved en hellig gaveakt skænket Henrik og hans brødre og deres efterfølgere, som lever i overensstemmelse med cisterciensernes regel, den landsby, som er min fædrenearv, og som kaldes Vitskøl, med alt tilliggende til opførelse af et abbedi i nærværelse af den ærværdige ærkebiskop, det apostoliske sædes legat, Eskil, der stadfæstede dette, sammen med seks bisper, mange abbeder og hele gejstligheden og folket.

Men for at denne gave altid skal forblive gyldig og uanfægtet for de brødre, hvem den er givet, har vi stadfæstet den med kongelig myndighed og med et aftryk af vort segl og under optegnelse af vidner, hvis navne er disse: Eskil, ærkebiskop af Lund, Asser af Roskilde, Elias af Ribe, Eskil af Århus, Niels af Viborg, Tyge af Børglum, Osbern af Slesvig, Knud, hertug, og hans broder Buris, Radulf, kongens kapellan, Henrik Pallesen, som kaldes Hvide, Karl og utallige andre, som det er for vidtløftigt at opregne.

1) for datering se Dipl. Dan. — 2) Ps. 55, 15. — 3) jf. 4. Mos 22, 23 og Ezek. 23, 47. — 4) Klages. 3, 22. — 5) sigter til slaget på Grathe hede 1157 23. oktober.

121

[1157—1158]¹⁾.

Abbed (Henrik) af Vitskøl opfordrer klostersonfundet i Varnhem til at slå sig ned i det nye kloster i Viskøl.

Referat i Narratiuncula de fundatione monasterii Vitæscholæ.

Kongen sendte mænd til Jylland med befaling om at vise abbeden alle de bedste ejendomme i hans fædreneary, for at abbeden kunde vælge en af ejendommene, der var bedst egnet for cistercienserordenen, som grundlag for et abbedi. Og efter at abbeden havde undersøgt alle de ejendomme, som blev vist ham, og nøje havde lyttet til ærkebispens og mange mænds råd, besluttede han sig efter moden overvejelse til at vælge ejendommen Vitskøl. Og straks sendte han bud med brev til Varnhem og indbød hele dets klostersonfund til det nye sted, som Herren havde givet dem i Danmark.

¹⁾ for datering se Dipl. Dan.

122

[1157—1160]¹⁾

Kong Valdemar 1. godkender Esrom klostersonfundet til det tidligere krongods i Vrmisruth og Såne; klostret har til gengæld skænket en mark guld til forgylndning af faderen Knud Lavards skrin.

Afskrift i Esrombogen.

Iden hellige og udelelige treenigheds navn. Jeg Valdemar, af Guds nåde Danernes konge, til alle dem, som er mærkede med Kristi tegn.

Efterdi det er vor pligt at sørge for, at de, som bor i vort rige, lever i fred og ro, og særligt at de, som lever i et helligt fællesliv, beder til Gud for vor frelse og rigets beståen, er det vor vilje, at det skal være vitterligt for såvel fremtidige som nulevende, at den torp, der hedder *Vrmisruth*, og som Tord Sæmundsen fik som kongelig gave af vor slægtning kong Knud med vort samtykke, har han mageskiftet med brødrene i Esrom for noget jord, som de havde i Gundsøllille, samt for tre mark sølv.

Skellet mellem denne landsby og den, der hedder *Auetofh*, således som vore mænd har fastlagt det, går fra *Brocher* til *Aspastig* og derfra mod nord til *Arlunde* enge. Og dette er sket i vor nærværelse, i overværelse og påsyn af vore mænd Selegrin, Magnus Ulfsen og Tage Algotsen fra Fyn.

Men vi ønsker fremdeles også, at dette skal være vitterligt for alle troende: at halvdelen af landsbyen Såne, som i gammel tid lå under kongens ret og

med tilladelse af en konge, som var vor forgænger i riget, var gået over til andre ejere, har vi med kongelig ret fået fra Peder Lagesen, der en tid måske var dens ejer, og at både såvel samme Peder som vi har skødet den til ovennævnte brødre, fordi den støder op til deres markskel og ligger meget gunstigt for dem, og vi har lagt det, vi har foretaget, fast på de rette måder. Men brødrene har, for at denne handling skulde være gyldig og uomstødelig i fremtiden, med en mark guld bidraget til forgyldning af vor fader Knuds skrin. Og vidner herom er Esbern, biskop af Slesvig, Selegrin, Palle, Erland, Niels Noit og mange andre.

¹⁾ for datering se Dipl. Dan.

[1157—1164]¹⁾

123

Kong Valdemar 1. godkender overdragelsen og fritagelsen af Veng klostres landboer for ledingsafgift til kongens ombudsmænd.

Afskrift i Ømbogen.

I den hellige og udelelige treenigheds navn. Jeg Valdemar, af Guds nåde Danernes konge, til alle sønner af den fromme moder, kirken, såvel fremtidige som nulevende, som lever fromt og rettroende i Danmark, i ønsket om, at de efter dette livs løb må opnå den sejrpris ²⁾ i Kristus, som er grænseløs.

Efterdi vi ved Guds styrelse, skønt det ingenlunde er efter vore egne fortjenester, har opnået eneherredømmet over hele riget, vil vi af den grund sørge for at være til gavn for alt gudeligt og menneskeligt, så vidt vore kræfter med Guds hjælp forslår. Idet vi altså tror på opstandelsen og et liv efter døden sammen med dem, som har herliggjort Guds hus ³⁾, og at vi vil få del i de evige boliger ⁴⁾, kundgør vi at have overdraget til klostret ved Veng og brødrene i samme kloster, der tjener sammesteds efter den hellige Benedikts regel, deres landboer ⁵⁾ med al vor kongelige ret, som de før plejede at betale til vore ombudsmænd i anledning af hærtog, som på dansk kaldes 'leding', og dette har vi gjort til bod for vore, vore forældres, vore forgængeres og for alle afdøde troendes synder.

Hver den, som derfor i ond iver går imod dette vort brevs bestemmelse og grebet og ophidset af djævelens ånd ⁶⁾, forsøger at omstøde, hvad vi har fastsat som gyldigt, ja, som krænker vort brev, der er beseglet med vort segl, skal have fælles lod med Judas, Kristi forræder, og være på deres vej, som sagde

til Herren: Vig bort fra os! At kende dine veje er ikke vor lyst ⁷⁾). Og han skal være udelukket fra vor herre Jesu Kristi højhellige legeme og blod, medmindre han, ledet af anger, skulde gøre passende bod.

1) for datering se Dipl. Dan. — 2) jf. 1. Kor. 9, 24. — 3) jf. Ps. 26, 8. — 4) Luk. 16, 9. — 5) jf. nr. 167, ifølge hvilket landboerne oprindeligt havde tilhørt kronen. — 6) jf. 1. Sam. 16, 15–16. — 7) Job 21, 14.

124

[1157—1186]¹⁾

Biskop Simon af Odense henlægger kirken i Hjallese til nonnerne i Odense.

Afskrift hos Hamsfort.

Simon, af Guds nåde den ydmyge tjener i den hellige kirke i Odense, til fynboer hilsen og velsignelse.

Mod besværligheder og ondskab fra træske menneskers side er brevene det eneste hjælpemiddel. Thi de fortæller eftertiden den stedseværende sandhed om de stedfundne begivenheder. Af den grund har vi med brev sørget for at gøre det vitterligt for Eder, vore kære, at vi er blevet bevæget af vore i staden boende døtres trang og ledet af deres bønner blevet overtalt til at henlægge den kirke i Hjallese — som grænser op til deres ejendom og er lovet dem med borgernes billigelse — på det aftalte vilkår, at den til evig tid skal tjene til nytte for deres kloster, og at de (sognemændene) fuldt ud yder dem tiender og skyldige kirkelige afgifter. Men søstrene skal med omhu drage omsorg for, at det fornævnte kloster ikke forsømmer gudstjenesten. Men hvis sognemændene nægter at yde Guds fornævnte tjenerinder, hvad de har lovet, forbyder vi at holde gudstjenester sammesteds og befaler, at de skal søge de kirker, de før hørte under.

Lev vel.

1) brevet kan ikke dateres nøjere end til Simons tid som biskop.

125

1158. 16. marts. Frankfurt.

Kejser Frederik Barbarossa stadfæster Hamburgkirkens privilegier.

Original i Hannover ¹⁾).

Iden hellige og udelelige treenigheds navn. Frederik, ved Guds nådige mildhed romernes ophøjede kejser.

Ved den altseende Guds prøven o. s. v. Alle Kristi og vort riges tro mænd,

såvel i nutiden som i fremtiden, skal derfor vide, hvorledes vor elskede Hartvig, ærkebiskop af Hamburgkirken, har forelagt vor majestæt et privilegium ²⁾ af den fromme afdøde og yderst ophøjede kejser Ludvig, den første grundlægger og bygmester af Hamburgkirken, idet han bønfuldt os om at stadfæste til evig tid fornævnte kirkes ejendomme, besiddelser, rettigheder, friheder og afgrænsninger, således som den fornævnte højt glørværdige kejser har indstiftet dem. Idet vi nøje overvejer vor forgængers fromme handlinger og omfatter Guds højre hånds værk, udført af hans søn Kristus, med hjertets inderlige kærlighed, fastsætter vi det samme, som han har fastsat i Hamburgkirken, og skænker, hvad han har skænket, og vi stadfæster det med vor kejserlige myndighed, idet vi genfremkalder i erindringen for alle tro mænd, såvel i fremtiden som i nutiden, at det munkebo, der kaldes Rodenach, skal være skænket til fornævnte kirke af den højhellige kejser Karl den Store, og at munkeboet Turholt, beliggende i grevskabet Flandern, i kraft af kejser Ludvigs gave skal høre under Hamburgkirkens ret til evig tid. Vi erindrer også om en sag, som bør omfattes med stor ærbødighed, at den samme højt glørværdige kejser Ludvig i det samme sted hinsides Elben, kaldet Hamburg, oprettede et selvstændigt ærkebispesæde, der var metropolitansæde for alle Danernes, Sveernes, Nordmændenes, Færøernes, Grønlandernes, Helsinglændernes, Islændingenes, Skridfinnernes og alle de nordlige egne kirker; og for at kunne imødegå alle fremtidige angreb på den omtalte kirke, nemlig at ingen biskop skulde gøre krav på nogen magt hinsides Elben eller nogetsteds i det fornævnte stift, fastlagde han en bestemt grænse for det. De grænsemærker, som kejser Ludvig fastlagde, og dem, som kejser Otto senere beskrev ³⁾ efter råd af fornævnte kirkes førstemænd, bevarer vi således uændrede under billig hensyntagen til tiderne og stadfæster dem med vor kejserlige myndighed. Grænserne for samme kirke skal altså være: fra floden Elben nedad til havet og opad gennem Vendernes område indtil floden Peene og langs dens løb til Østersøen og alle de fornævnte nordlige nationers grænser. Og alle sumpområder nedenfor og ved Elben, dyrkede og uopdyrkede, lægger vi ligesom kejser Ludvig inden for samme stifts grænser, for at Transalbianerne kan bringe sig selv og deres ejendele i sikkerhed ved at skjule sig på disse steder under hedningernes overfald.

Og for at denne vor stadfæstelse kan bevare sin kraft til evig tid, har vi befalet at opsætte dette brev og ladet det kendetegne med et aftryk af vort segl i nærværelse af egnede vidner, hvis navne er disse: Arnold, ærkebiskop af Mainz, Eberhard, biskop af Bamberg, Gebhard, biskop af Würzburg, Albert,

provst af Aachen, Gerhard, provst af Magdeburg, Frederik, hertug af Schwaben, Konrad, pfalzgreve ved Rhinen, Ludvig, landgreve af Thüringen, og Markvard af Grumbach.

Herr Frederiks, romernes ubesejrede kejsers mærke. (*Monogram*).

Jeg Reinald, kansler, har godkendt brevet på ærkebispens af Mainz', ærkekanslerens vegne.

Givet i Frankfurt den 16. marts, i den 6. indiktion, år 1158 efter Herrens menneskevorden under herr Frederik, romernes ophøjede kejsers regering, i hans kongedømmes 6. år og hans kejserdømmes 3.

1) brændt i 1943, bevaret i fotostat i DSL.s arkiv. – 2) af 834 15. maj; brevet anses for uægte, jf. May nr. 21. – 3) i privilegiet 937 30. juni, jf. May nr. 99.

126

[1158]¹⁾. [Lund].

Ærkebiskop Eskil af Lund stadfæster Esrom klostres besiddelser.

Afskrift i Esrombogen.

I den hellige, udelelige treenigheds, faderens, sønnens og den helligånds navn. Jeg Eskil, af Guds nåde ærkebiskop af Lund og det apostoliske sædes legat, til alle den hellige moder kirkens sønner, såvel nulevende som fremtidige.

Vi ønsker, at det skal stå klart, med hvilken omhu og iver vi i alle Danmarks egne kæmpede for at udbrede den kristne tro og dyrkelsen af den himmelske majestæt. I det øjemed har vi samlet troende mænd fra forskellige klosterordener og anbragt dem på forskellige steder i fornævnte land, og for at der ikke skulde mangle os brødre af cistercienserordenen, drog vi trods megen møje og under store udgifter til den hellige fader i klostret i Clairvaux, herr Bernard; og ud af hans sønner medbragte vi til vort land en såsæd, af hvilken der senere kunde fremspire en høst af troende sjæle.

Idet vi betænkte, hvad der var til gavn og fred for dem, drog vi omsorg for, at de fik overladt det sted, som kaldes Esrom, hvilket vi besad med rette, mageskiftet på lovformelig vis med kong Erik for vor fædrearv. Dette sted har vi derfor bestemt til Kristi fattiges fornødenheder, fordi det har en stor overflod på agre, skove, vandløb og fiskevande, enge og græsningsområder, og vi gav dem yderligere den landsby, som hedder Villingerød, med skov, fiskevand og øvrige tilliggender til samme sted og den landsby, der hedder *Auolme*, med skov og sine tilliggender. Vi lagde ydermere en hovgård

til, som vi ejer i Såne, med skov og øvrige tilliggender. En anden hovgård sammesteds overdrog kong Valdemar til samme brødre som en from gave til gavn for sin sjæl; og de fornævnte brødre gav ham to mark guld for dermed at forgyldte hans faders skrin. Men da sidenhen i tidens løb de troendes tal sammesteds tog til, og da vi bemærkede, at dette lidet ikke var tilstrækkeligt til mange, har vi, for at de ikke skulde mangle fornødenheder, foruden det ovenfor opregnede yderligere til deres brug føjet den landsby til, som hedder Asserbo og som vi dels har frikøbt for vore egne penge, dels har erhvervet ved mageskifte med dens ejere, idet vi byttede jord mod jord. Men også dette gør vi vitterligt for alle troende, at grev Niels, der er min nærmeste i kød og blod, til de fornævnte brødre har skænket alt, hvad han ejede i Tjæreby, idet han tilføjede en anden landsby, som hedder Torup, for at han ved denne gavmildhed mod Kristi fattige kunde gøre sig fortjent til at optages i de evige boliger²). Og en bonde ved navn Bo, som boede i fornævnte Tjæreby, solgte sin arvelod, som han ejede sammesteds, til fornævnte brødre for 10 mark sølv. Disse landsbyer, nemlig Tjæreby og Torup med deres tilliggender mageskiftede brødrene med herr Absalon, biskop af Roskilde, og modtog i mageskifte dette: *Davidistorp*, det halve af Langholm og hele Eskilsholm, fordi dette grænsede op til deres område. Men angående den landsby, som hed Tange, gjorde samme brødre et mageskifte med hans forgænger biskop Asser, god ihukommelse, idet de gav ham landsbyen, der hedder *Seneholm* i stedet. Det bør heller ikke forbigås, at kongerne Valdemar og Knud begge endrægtigt overdrog de fornævnte brødre en gave på seks dele af seks landsbyer med skove og deres øvrige tilbehør.

For at vor møje altså skal blive til gavn for efterkommernes sjælfrelse udkastede vi disse velsignelsens sædekorn³) og udstyrede de fornævnte brødre med udbyttet af de gaver, vi havde overdraget, og vore konger viste sig ikke mindre venlige over for dem med rige gaver, idet de efter Daniels råd bødede deres synder med barmhjertighed⁴). Og det ønsker vi stærkt, at andre troende må efterligne, for at de kan glæde sig sammen, både den, som sår, og den, som høster⁵).

Og for at ingen nogensinde forvovent skal driste sig til at gå imod denne vor fromme gave, stadfæster vi den med vort brev, bestyrker den med vort segl og forbyder det under straf af banlysning.

Hver den, som drister sig til at overtræde dette vort aktstykke, skal gennembores af banlysningens od og udelukkes fra vor hellige moder kirkens skød, indtil han besinder sig og gør bod. Vor herre Jesu Kristi fred være med

dem, som bevarer det for denne stiftelse som er dets ret, så de både her må nyde frugten af deres gode gerninger og hos den strenge dommer modtage den evige fred som løn. Amen.

Vidner herom er:

Jeg Simon, biskop, har skrevet under.

Jeg Niels, ærkedegn, har skrevet under.

Jeg Jens, dekan ved St. Laurentii kirke, har skrevet under.

Jeg Othmar, skatmester ved St. Laurentii kirke, har skrevet under.

Jeg Alard, subdiakon ved St. Laurentii kirke, har skrevet under.

Jeg Peder, diakon ved St. Laurentii kirke, har skrevet under.

Jeg Markus, abbed ved Allehelgens kirke, har skrevet under.

Jeg Robert, abbed i Herrevad, har skrevet under.

Jeg Walter, provst i Skåne, har skrevet under.

1) for datering se Dipl. Dan. – 2) Luk. 16, 9. – 3) jf. 2. Kor. 9, 6. – 4) Dan. 4, 27. – 5) Joh. 4, 36.

127

1158. 8. august.

Ærkebiskop Eskil af Lund stadfæster Esrom klostres besiddelser i Veksebo.

Afskrift i Esrombogen.

I den hellige og udelelige treenigheds navn. Jeg Eskil, af Guds nåde ærkebiskop af Lund og det apostoliske sædes legat.

Jeg ønsker, at det skal være vitterligt for alle fromme troende, såvel fremtidige som nulevende, at grev Niels, salig ihukommelse, der fulgte i denne verdens foragteres fodspor, begyndte først at uddele, hvad han ejede, til Kristi fattige, derpå hengav han sig selv til Gud, idet han dermed gav sine efterkommere et såre nyttigt forbillede til efterfølgelse og skaffede sig selv en evig ihukommelse sammen med de andre troende, som har forladt denne verden. Derved skete det, at han af den jord, som han besad i en landsby ved navn Veksebo, gjorde en donation til den hellige og altid glørrige jomfru Maria i Esrom, for at den kunde bidrage til at skaffe det nødvendige til brødrene, som der i fællesskab tjener Gud. Da derfor efter herr Niels' død et familieoverhoved og hans søn, af hvem han havde købt jorden, ved en fordrejelse af loven vilde anfægte denne handling, som samme greve højtideligt og lovmæssigt havde foretaget, ændrede de sind under indvirkning fra Gud og lod enhver fordrejelse af sagen falde og omvendte og bekendte sig til fred og for-

soning. Thi da jeg en given dag var til stede på det foran nævnte sted for at indivi alteret, så indfandt sig samme dag – efter at samme alters konsekration var foretaget og messen i anledning af indivielsen i overensstemmelse med hellig forskrift var holdt samme sted – den fornævnte mand med navnet Svend og sammen med ham hans søn ved navn Rane; og de tilskødede mig i fællesskab i manges nærværelse den jord angående hvilken de tidligere havde rejst uberettiget indsigelse, for at den med rette kunde høre under fornævnte kirke til evig tid. Denne grev Niels' første gave sammen med de fornævnte selvejerbønder Svends og hans søn Ranes anden skødning har jeg derfor, for at det gods kan forblive lovmæssigt og uantastet til evig tid hos dem, til hvem det er givet, sørget for at stadfæste med opsættelse af dette brev og med aftryk af mit segl samt med anførelse af vidnernes navne. Men vidnernes navne er disse: Ase, bryde, Fader Rufs, Jens Auirgast, Svend, bryde, Torsten af Sletelte, Jakob af Blistrup og Bjørn Ågesen.

Og enhver, der – slettere end en vantro – ikke frygter helligbrødens synd eller den evige dommers strenge dom, men forsøger at sætte sig op imod dette vort brev og denne vor bestemmelse og arbejder for at afkræfte, hvad vi har bestyrket med biskoppelig myndighed, eller drister sig til at tage nogle af samme kirkes ejendomme, som enten er skænket af fornævnte grev Niels eller af andre troende, fra brødrene, der med rette har dem i hænde, han skal være hjemfalden til Guds straf og i kraft af den hellige apostel Petrus', den hellige martyr Laurentius' og vor myndighed være udstødt af de troendes samfund og, hvis han ikke omvender sig, gå til grunde i evig banlysning.

Dette er sket den 8. august i det Herrens år 1158, epakten 18, konkurrenten 2, i den 6. indiktion.

[1158—1160]¹⁾

128

Kong Valdemar 1. skænker skoven Villingehoved til Esrom kloster.

Afskrift i Esrombogen.

I den hellige og udelelige treenigheds navn. Jeg Valdemar af Guds nåde Danernes konge.

Da vi tror, at det ikke blot vil være til hæder for vor kongelige magt, men også såre helsebringende for alle, som er underlagt vort styre, at de, som i vort rige gør tjeneste for Gud, både beskyttes af vor fred og støttes ved kongelig gavmildhed, for at de ikke skal lide nød – og især ikke de, som i en streng

klosterlivværelse æder deres brød i deres ansigts sved²⁾, eftersom vor frelse gavnes ved bønner og vort riges beståen sikres – er det vor vilje, at det skal være vitterligt for alle troende, såvel nulevende som fremtidige, at jeg i dybeste fromhed har overdraget en gave af timelig karakter til Guds moder Marias kirke i den lokalitet, som hedder Esrom, til nytte for de brødre, som strider for Kristus, kongen. Jeg har uden forbehold givet denne gave til frelse for min og mine forældres sjæle, og jeg har ikke blot givet men også skødet den skov, som kaldes *Villingehoved*, til de fornævnte brødre og har givet herr Absalon, biskop af Roskilde, og hans frænde Sune befaling om at skifte skoven og ride dens skel, således som det er skik hos os. Dette skel er fastlagt fra *Wichinbrot* mod øst til Hornbæk sø og følgende bækken, som kaldes Hornbæk, ned til havet og derfra til Villingebæk.

Da det nu altså påhviler kongerne at befæste, hvad de foretager sig, har vi både bestræbt os for at stadfæste, hvad vi har foretaget os på de måder, der hørte sig til, og vi har overgivet brødrene dette brev som vidnesbyrd om denne handling ud fra den begrundelse, at hvis måske nogen skulde driste sig til at anfægte deres ret til samme skov, skal han stå som anklaget for den kongelige majestæt.

Og grænsen mod vest for samme fromme og regelrette overdragelse går fra *Wichinbrot* til Villingebæk.

Og til stede og aflæggende et sandt vidnesbyrd herom for alle tider var Tage af Fyn, Torbjørn, fordem høvedsmand i Roskilde, Tord, høvedsmand i Lund, Herbjørn af Ullerød, Svend Attesen, Bjørn og mange andre, både af vore og af herr biskop Absalons tro mænd, der stod hos og bevidnede det fornævnte.

1) for datering se Dipl. Dan. – 2) 1. Mos. 3, 19.

129

[1158—1160]¹⁾

Kong Valdemar 1. stadfæster og gentager overdragelsen af landsbyen Villingerød til Esrom kloster og fritager klostrets landboer for al tjeneste til kongen.

Afskrift i Esrombogen.

I den hellige og udelelige treenigheds navn. Jeg Valdemar, af Guds nåde Danernes konge.

Jeg ønsker, at det angående den landsby, som kaldes Villingerød, og som

engang hørte under kongens ret, skal være vitterligt for fremtidige som for nulevende, at den er erhvervet af herr Eskil, ærkebiskop af Lund, og kommet i hans besiddelse på ret og lovmæssig måde efter dansk skik og af samme er givet og skænket til St. Marias kirke i Esrom, som han selv har grundlagt, til ære for Gud og til nytte for de brødre, som der tjener Gud efter St. Benedikts regel. Men da der på grund af det forhold, at den engang stod under kongens ret, kunde rejses klage af en af de konger, som efterfølger os, eller af en af arvingerne til herr Herman, biskop af Slesvig, hvem den også engang syntes at tilhøre, har vor forgænger kong Svend, der godkendte denne overladelse, ikke blot stadfæstet den med sit brev og segl, men også skænket samme landsby til den fornævnte kirke med kongelig ret. Idet også vi ønsker at drage omsorg for vor og vores frelse, har vi med ikke mindre ret og af ikke mindre fromhed overdraget samme landsby med alt tilbehør til fornævnte kirke til ære for Gud, den hellige Maria og St. Benedikt. Og ydermere, for at vi efter denne verdens skibbrud kan erhverve for os og vore forfædre og efterfølgere den fulde og fuldkomne hvile, har vi fritaget samme brødres landboer fra alle tjenesteydelser, som de skyldte os og vore efterfølgere.

Og for at det, som vi har foretaget, i al fremtid kan forblive gyldigt og uomstødeligt, har vi givet dem dette dokument med aftryk af vort segl til værn for dem i nærværelse af disse vidner: herr Absalon, den ærværdige biskop af Roskilde, herr Torbjørn, slotsfoged på Søborg, og herr Girardus, prior i St. Johannes (ved Croxton).

1) for datering se Dipl. Dan.

[1158—1160]¹⁾. 10. december. Søborg.

130

Kong Valdemar 1. skøder Stenholt til Esrom kloster.

Afskrift i Esrombogen.

I den hellige og udelelige treenigheds navn. Jeg Valdemar, af Guds nåde Danernes konge, til alle, som er mærkede med Kristi tegn.

Eftersom det er vor pligt at drage omsorg for, at de, som befinder sig i vort rige, kan leve i fred og ro og især de, som endrægtigt lever i et fællesliv og beder til Gud for vor frelse og rigets beståen, er det vor vilje, at det skal være vitterligt for fremtidige og nulevende, at vi i kraft af dette blev til frelse for vor sjæl har skødet det sted, som kaldes Stenholt, med agre og enge til brug for de brødre, som tjener Gud i Esrom. Thi da de fornævnte brødre fri-

købte det fornævnte sted af selvejerbønder for seks mark, vidste de ikke, at det lå under kongens oppebørsel og ret. Derved er det sket, at det, som de mente med rette at sidde inde med, senere kunde blive erklæret ugyldigt, ikke som følge af vor magt, men fordi det er vor domæne. Men for at nu ikke deres skade skal blive os til fordærv, har vi skødet samme sted med vande og enge til de fornævnte brødre, idet al tiltale er frafaldet, og vi har stadfæstet det på de måder, som det hører sig til. Men for at denne handling kunde have uomstødelig gyldighed til evig tid, har brødrene af egen drift erlagt os fire mark sølv. Men vidner herom er: Radulf, kapellan, Sune Ebbesen, Tage af Fyn, Selegrin, Stig Naske, Gernoit ²⁾ og Jens af *Rochelde*, hans svoger. Alt dette er forhandlet i Gerhard møntmesters stue.

Men grænsen mellem landsbyen Stenholt og Sørup strækker sig til lille Odderbæk, derfra til vejen, der går rundt om Grønholt mod øst, derfra til Grønholtbæk, derfra sydpå til Skære Mølle, derfra til *Outeweck* og vestpå til Odderbæk, hvor den løber ud i søen – således som vore mænd fastlagde skellet, nemlig Tove, bryde af Slangerup, Torbjørn, bryde på borgen, Tove af Freerslev, Bjørn af Langholm og mange andre.

Givet på borgen ved herr Absalon, biskop af den hellige kirke i Roskilde, og hans frænde Sune den 10. december.

1) for datering se Dipl. Dan. – 2) måske fejlskrevet.

131

[1158—1162]¹⁾. Odense.

Kong Valdemar 1. skænker kirken i Hov (Halland) til Ringsted kloster.

Afskrift i Ringstedbogen.

I den hellige og udelelige treenigheds navn. Jeg Valdemar, af Guds nåde Danernes konge, til alle den rette tros dyrkere, såvel fremtidige som nulevende, den evige frelses glæde.

Det er min vilje at gøre vitterligt for Eder alle, I kære, at jeg til frelse for min egen og mine forældres sjæle har skænket kirken i Hov med al tilhørende indtægt, nemlig enge, pløjeland og skoven samt nogle stykker, hvor der vokser pors, og den fiskefangst, der gøres hvert tiende døgn, af hvad art og på hvad måde den end gøres, til brødrene i Ringsted kirke.

For at dette kan forblive gyldigt og blive ubrødeligt overholdt af alle vore efterfølgere indtil verdens ende, har det behaget mig at stadfæste det med aftryk af mit segl og i form af chirograf ²⁾.

Hvis nogen i fremtiden med djævelsk forvoenhed søger at omstøde dette, skal han være underkastet den kongelige majestæts straf, indtil han yder passende fyldestgørelse samt være lagt i banlysningens lænke, og han skal slås i flok med dem, som sagde til Herren vor Gud: Vig bort fra os. At kende dine veje er ikke vor lyst ³⁾).

Herom var der mange gode vidner, blandt hvilke disse var de mest fremtrædende: Magnus Eriksen, Buris, min slægtning, Elias, biskop, Radulf, min kansler, Stefan, prior i Odense, Livo, provst, og Frederik, min notar.

År 1152 efter Herrens menneskevorden er dette forhandlet i Odense o. s. v.

1) for datering se Dipl. Dan. — 2) skal vistnok forstås som et dokument, der er udfærdiget i to genparter, hvis snitflader griber ind i hinanden, jf. MLW. II sp. 535-37. — 3) Job 21, 14.

[1158—1177]¹⁾. 18. november. Ullerød.

132

Biskop Absalon af Roskilde skænker sin andel af landsbyen Langholm til Esrom kloster.

Afskrift i Esrombogen.

Absalon, biskop af Roskilde, til alle troende i den hellige kirke, såvel gejstlige som verdslige ²⁾ prælater, i ønsket om, at de må leve i fromhed, dø lykosaligt og opnå den evige krone.

Ydmygt meddeler vi Eder, elskede mænd, som nærer en stor forventning til og har håb om løn i Kristus ³⁾, at vi, idet vi gør det fuldt vitterligt, har overdraget de såre kære brødre og klostret i Esrom som ren og ubetinget gave hele den andel af landsbyen Langholm, som vi har siddet inde med, og som vi på lovformelig vis har mageskiftet os til fra Bjørn. For at ikke et ondsindet menneskes råd eller nederdrægtige menneskers rænkespil i fremtiden skal danne spire til noget uheldssvangert eller føre til noget, som er i modstrid med denne overdragelse, har vi sørget for på mest troværdig måde at bestyrke den med dette brev som vidnesbyrd og ved de nedenfor nævnte personers myndighed.

Jeg Isak, provst, har været til stede og har skrevet under.

Jeg Walter, kapellan, har skrevet under.

Jeg Gregor, præst, har skrevet under.

Jeg Asser, præst, har skrevet under.

Jeg Herbjørn, lægmand, har skrevet under.

Eskil, Tord, Peder, Boui, Gorm, bryde, alle lægmænd, og utallige andre gode og agtværdige mænd, danske og nordmænd, har skrevet under.

Givet i Ullerød den 18. november.

Jeg Anund og Find, min broder, begge nordmænd, og de mænd, der hører under os, har skrevet under med glæde. Derfor er der fryd og glæde⁴⁾ for enhver kristen, der ser, læser og overholder dette, fra Ham, som er, som var, og som kommer⁵⁾. Amen.

1) for datering se Dipl. Dan. – 2) d. v. s. ikke bundet af klosterløfte. – 3) Hebr. 10, 35. – 4) Jes. 22, 13 og 65, 10. – 5) Åbenb. 1, 4 og 8.

133

1159. 21. februar. Lateranet.

Pave Hadrian 4. stadfæster Hamburgkirkens privilegier (uden nævnelse af dens rettigheder i Norden).

Efter tryk hos Lappenberg.

Hadrian, biskop, Guds tjeneres tjener, til sin elskede søn Hartvig, ærkebiskop af Bremen og hans efterfølgere, i evindelighed.

Da ifølge den pålagte (o. s. v.). Derfor, broder ærkebiskop, bifalder vi under hensyntagen hertil nådigt dine berettigede forlangender og tager fornævnte kirke, som du med bemyndigelse fra Gud vides at stå i spidsen for, under St. Peters og vor beskyttelse og bestyrker den med dette brevs privilegium. Vi fastsætter, at alle besiddelser Endvidere dens immuniteter og grænser, nemlig fra floden Elben ned til havet mod vest og opad gennem Vendernes land indtil floden Peene og langs dens løb indtil Østersøen. Vi stadfæster desuden med apostolisk myndighed også de marsker, dyrkede og udyrkede, der ligger neden for eller omkring Elben, således som Ludvig¹⁾ – god ihukommelse – fordem kejser, på gyldig vis har givet dem til kirken i Hamburg, og således som denne kirke besidder dem.

Vi bestemmer altså (o. s. v.), dog med forbehold af det apostoliske sædes myndighed i enhver henseende.

Men hvis nogen Vor herre Jesu Kristi fred Amen.

Givet i Lateranet ved kardinalpresbyteren og kansleren Rolands hånd, den 21. februar, i den syvende indiktion, år 1158²⁾ for Herrens menneskevorden, men i herr pave Hadrian 4.s femte pontifikatsår.

1) jf. nr. 125 note 2. – 2) året er regnet fra 1. marts.

[1159]¹). 28. oktober. Ved Crema.

134

Kejser Frederik 1. Barbarossa opfordrer kong Henrik 2. af England til at støtte ham i hans bestræbelser for at bringe skismaet i kirken ud af verden.

Efter tryk i Monumenta Germaniae historica. Legum sectio.

Frederik, af Guds nåde romernes kejser og til alle tider Augustus ²), til sin højt elskede ven Henrik, englændernes berømmelige konge, hilsen og en uopløselig følelse af oprigtig kærlighed.

Da Kristus sin kirke (o. s. v.). Af den grund bør vi, som hylder enheden, og som alle er eet legeme i Kristus ³), føle sorg, fordi vi ses at have to paver i den romerske kirke ⁴), idet den kjortel, der udgør et helt stykke, er sønderskåret ⁵), nemlig kirkens enhed Efter at alle bisper, såvel italienske som tyske, og andre fyrster og klostergejstlige var forsamlet til møde har vi, hvød der faktisk var nødvendigt, omhyggeligt undersøgt og i sandhed ud fra de romerske pavers dekretter og kirkens forordninger forstået, at når der var opstået et skisma i den romerske kirke i kraft af valg af to paver, skulde vi stævne begge og afgøre striden i overensstemmelse med de rettroendes dom og råd ⁶) Da du jo er et af hovedlemmerne i kirken, uden hvis råd og hjælp et så brændende og så påtrængende anliggende hverken skal eller kan få et helsebringende udfald, skulde du i din ophøjede person ligeledes bestræbe sig på at genskabe kirkens enhed, om det kunde lade sig gøre Men i mellemtiden skal du hverken hælde til eller på nogen måde anerkende en af de to parter i fornævnte spaltning som den rette og rimelige . . . ⁷)

Givet under belejringen af Crema den 28. oktober.

1) for datering se Dipl. Dan. – 2) jf. nr. 117 note 2. – 3) Rom. 12, 5. – 4) efter Hadrians død 1159 4. september skete der et dobbeltvalg, idet en majoritet valgte kardinal Roland (Alexander 3.), en minoritet kardinal Octavian (Victor 4.). – 5) jf. Joh. 19, 23. – 6) i det følgende stævner kejseren til en synode i Pavia 1160 13. januar, jf. nr. 135 og Hefele V 511. – 7) ifølge Saxo XIV 28 må kong Valdemar gennem sin skriver Radulf have fået en tilsvarende skrivelse fra kejseren.

[1159]¹)

135

Kejser Frederik 1. Barbarossa stævner gejstligheden i kejserriget, i England, Frankrig, Ungarn og Danmark til et møde i Pavia den 13. januar 1160 i anledning af skismaet.

Efter tryk i Monumenta Germaniae historica. Legum sectio.

Frederik, af Guds nåde romernes kejser og til alle tider Augustus²⁾, til kansleren Roland og de øvrige kardinaler, som har valgt ham til biskop af Rom, hilsen med ønsket om alt godt.

Eftersom Guds nåde (o. s. v.). Derfor føler vi stor sorg ved den strid, der er opstået imellem Eder ved valget af en efterfølger for bispem af Rom³⁾ For at vi kan fremskaffe et lægemiddel, der kan bekæmpe denne pest, og som er Gud velbehageligt, har vi efter råd af fromme mænd påbudt afholdelse af en almindelig rigsdag og synode i Pavia den 13. januar. Dertil har vi indkaldt ærkebisper, bisper, abbeder og fromme og gudfrygtige mænd fra hele vort rige og fra andre riger, nemlig England, Frankrig, Ungarn og Danmark Derfor pålægger vi Eder, vellærde mænd, og befaler Eder på den almægtige Guds og hele den rettroende kirkes vegne, at I indfinder Eder til denne rigsdag eller synode for at påhøre og acceptere en afgørelse af kirkens mænd

1) for datering se Dipl. Dan. - 2) jf. nr. 117 note 2. - 3) jf. nr. 134 note 4.

136

[1159—1169]¹⁾. 26. februar.

Biskop Niels af Viborg henlægger St. Mikkels kirke til de fattiges hospital.

Referat af Bartholin, Annales.

Biskop Niels af Viborgs brev om St. Mikkels kirke, som gennem 40 år havde hørt til kannikerne i Viborg, men som af provst Fader og alle brødrene efter nævnte biskops ansøgning og med hele menighedens samtykke blev givet til de fattiges hospital, idet kannikerne dog beholdt landsbyen *Menthorp*. Givet den 26. februar i hans bispedømmes 6. år.

1) for datering se Dipl. Dan.

137

[1160]¹⁾. 16. februar.

Kejser Frederik 1. Barbarossa meddeler ærkebiskop Eberhard af Salzburg, at conciliet i Pavia har godkendt Victor 4. som pave.

Efter tryk i Monumenta Germaniae historica. Legum sectio.

Frederik, af Guds nåde romernes kejser og til alle tider Augustus²⁾, til sin højtelskede Eberhard, ærværdig ærkebiskop af Salzburg, og hans lyd-bisper sin nåde og ønsket om alt godt.

..... Vi har da efter de rettroendes råd, således som vi husker ved en anden lejlighed at have afæsket Eder, indkaldt til en almindelig synode af fromme mænd i Pavia ³⁾, til hvilket vi har indstævnet begge de to, som har sagt, at de er romerske paver, ikke til verdslig dom . . . men til kirkens prøvelse . . . Og den ene, nemlig herr Victor, har frivilligt underkastet sig kirkens dom, fordi han havde den reneste samvittighed, den anden, nemlig Roland, modsætter sig trodsigt og siger, at da han skulde dømme alle, vilde han ikke dømmes af nogen. Men efter at der var blevet holdt et værdigt kirkemøde i otte samfulde dage . . . blev der truffet beslutning om, hvem af de to der med rette skulde indehave det høje pavedømmes tinde. Efter lang overvejelse fordømte derfor Guds kirke . . . kansleren Roland som en konspirator og skismatiker, der prædiker uenighed, strid og mened som gode egenskaber, og den bekræftede den herre pave Victor som åndelig fader og biskop for hele kirken ⁴⁾. Vi, der følger efter kirken, som er leder, godkender ham og forkynder, at han med Guds nådige medvirken skal være fader og styrer af den universelle kirke. Efter at dette, støttet og værnet af Gud og med hensyn til den apostoliske stabilitet fast forankret i en klippe, nemlig Kristus ⁵⁾, altså er sket, beder vi og ønsker vi frem for alt af hensyn til freden i den universelle kirke og kejserdømmets vel, at det godkendes af Eder, helige fader, og overholdes og iagttages af enhver kirke, der er betroet Eder ⁶⁾.

Givet i Pavia den 16. februar.

1) for datering se Dipl. Dan. – 2) jf. nr. 117 note 2. – 3) jf. nr. 134 note 6. – 4) denne afgørelse blev gennemtruffet af kejseren og vandt langtfra almindelig anerkendelse, jf. Hefele V 516 ff. – 5) 1. Kor. 10, 4. – 6) ifølge Saxo XIV, 28 er en tilsvarende skrivelse øjensynlig indgået til ærkebiskop Eskil.

[1160. Februar]¹⁾

138

Rundskrivelse af konciliet i Pavia – i hvilket biskop Elias af Ribe har deltaget som dansk udsending – forkynder, at Victor 4. er blevet anerkendt som pave og hans modkandidat Roland (Aleksander 3.) er blevet bandlyst.

Efter tryk i Monumenta Germaniae historica. Legum sectio.

Peregrinus, af Guds nåde patriark af Aquileja, Arnold af Mainz, Reinald af Köln, Wikman af Magdeburg og Hartvig af Bremen, ærkebisper, og alle bisper og abbeder og kirkens mænd, der er forsamlet til synode i Pavia, til konger, ærkebisper, bisper, abbeder, hertuger, grever, markgrever og alle troende kristne, til hvem dette brev når, hilsen og velsignelsesrige bønner i Kristus.

Eftersom den forvirring, der omgiver det apostoliske sæde, i høj grad har såret de kristnes sind, har vi, der har været forsamlet i Pavia ²⁾ for at ophæve skismaet og genskabe freden i kirken, ment i alle enkeltheder at måtte underrette Eder alle om sagens beskaffenhed, og hvordan man er gået frem i det anliggende samt den hellige synodes afgørelse

Efter at vi på fyldestgørende måde således var blevet sat ind i sagen og sandheden fuldt ud var blevet klarlagt derudfra, har det behaget den ærværdige synode, at valget af herr Victor, som var kommet som det milde og uskyldige lam ³⁾ for ydmygt at modtage kirkens dom, skulde godkendes og stadfæstes, og at valget af Roland aldeles skulde forkastes. Og det skete således Den næstfølgende dag, d. v. s. den første fredag i fasten ⁴⁾ blev herr Victor på glørrig vis ført til domkirken Men den næstfølgende dag, d. v. s. lørdag, har den herre paven og vi med ham, efter at der var holdt et almindeligt kirkemøde, med tændte lys belagt Roland, fordum kansler, nu skismatiker, og hans hovedtilhængere med anathema og overgivet ham til satan, så at hans legeme kan gå til grunde, for at ånden kan frelses på Herrens dag ⁵⁾

Men for at hele vor retshandling skal stå fuldstændigt klart for de læsende, har vi anset det for passende, at alle, der har givet deres samtykke, samt deres navne skal anføres nedenfor.

Jeg Peregrinus, patriark ⁶⁾ af Aquileja, tillige med mine brødre lydbisperne har deltaget og givet mit samtykke Ungarernes konge, de Danskes konge, kongen af Bøhmen har givet deres samtykke ved deres udsendinge og ved breve. Bispem af Ribe. Bispem af Autun Alle disse bispem har deltaget og givet deres samtykke.

Jeg Peregrinus, patriark af Aquileja, tillige med mine lydbiskopper har deltaget og givet mit samtykke Ungarernes konge har givet sit samtykke ved brev og sine udsendinge. Bøhmernes konge har givet sit samtykke. De Danskes konge har givet sit samtykke

1) for datering se Dipl. Dan. – 2) den synode, der var indkaldt til 1160 13. januar, jf. nr. 134 note 6, afsluttedes først i februar 1160. – 3) Jer. 11, 19. – 4) 12. februar. – 5) 1. Kor. 5, 5. – 6) slutningen foreligger i to udformninger.

[1160]¹⁾

139

Kejser Frederik 1. Barbarossa meddeler patriarken Peregrinus af Aquileja, at det er urigtigt, at pave Victor 4.s stilling forringes, eftersom adskillige riger og fyrster, bl. a. Danmark adlyder ham.

Efter tryk i Monumenta Germaniae Historica. Legum sectio.

Frederik, af Guds nåde romernes kejser, til alle tider Augustus²⁾, til sin elskede og trofaste Peregrinus, den ærværdige patriark i Aquileja, sin nåde og ønsket om alt godt

Thi enhver, som forkynder, at den højærværdige pave Victors stilling forringes og svækkes, om ham må du vide, at han taler aldeles usandt, eftersom allerede mange kongeriger: Spanien, Ungarn, Danmark, Böhmen og greven af Barcelona, greven af Saint-Gilles sammen med hele Provence og Burgund adlyder ham, og dag for dag udvides og vokser hans magt³⁾.

1) for datering se Dipl. Dan. — 2) jf. nr. 117 note 2. — 3) en noget for optimistisk vurdering, jf. Hefele V 523 ff.

1160.

140

Notits om anbringelse af relikvier i Tryde kirkes alter.

Efter tryk i Brunius, Skånes konsthistoria.

I det Herrens år 1169. Relikvier af de 11.000 jomfruer.

[1160-1161]

141

Pave Alexander 3. stadfæster, at kirken i Lund skal være metropolitankirke for Danmark.

Registratur hos Lucoppidan.

Pave Alexander 3. anordnede og stadfæstede med sin bulle, at kirken i Lund skulde være metropolitankirke for Danmarks rige, og (ærkebisp) skulde have pallium og udbede sig det²⁾. I hans 2. pontifikatsår, år efter Kristi fødsel 1162.

1) for datering se Dipl. Dan. — 2) palliet tildeltes kun efter en personlig henvendelse til kurien, jf. Hinschius II 29.

142

[1160—1162]¹⁾

Abbed Petrus af La Celle meddeler ærkebiskop Eskil af Lund, at han på hans opfordring har henvendt sig til brødrene i La Chartreuse, og at disse er gået ind på Eskils anmodning om at sende et brødresamfund til Danmark.

Efter tryk i Petri Cellensis Epistolæ.

Broder Petrus, abbed af La Celle, til sin elskede herre og fader Eskil, ærkebiskop af Lund, alt godt fra vor herre Gud.

Såvel Eders åsyn som Eders hænder er i den grad badede i et overmål af himmelske goder, at Eders bekendte og venner, hvis ikke undseelse i vor tid var forsvundet fra menneskenes verden, vilde rødme dybt ved Eders gavmilde velsignelse. Ja, jeg vil hellere sige, at I ikke sår, men snarere lader det regne, når I giver. Thi den, der sår, sår for det første i håb om at høste afgrøder, og dernæst øser han ikke sæden ud i store mængder, men spreder den tyndt. Og endelig lægger han kun sit sædekorn i dyrket jord. Men regnen følger ingen af disse love. Den fortaber sig, om jeg så må sige, i jordens skød for senere at komme igen med et stort afkom og give 30, 60 og 100 fold frugt²⁾). Og i regnen finder jeg atter et andet tegn på kærlighed: uden forskel væder den frugtbar og ufrugtbar jord, den fede ager og den magre, det udsøgte korn og den usle spire. Er en sådan ødslen med godhed og velgerninger et tegn på dyd eller på svaghed? Men dette kommer fra Gud, og der er ingen anden svaghed hos ham, end at han er god mod de utaknemmelige³⁾), gavmild mod den gerrige og from mod de ufromme. Disse hans svagheder skaffer den overordentligt sagtmodige utallige bebrejdelser. Engang brød vor såre, blide David ud i sang, fordi den sagtmodige Guds regn var faldet på onde og uretfærdige, så han kunde sige så: Forgæves har jeg holdt mit hjerte rent og tvættet mine hænder i uskyld⁴⁾). Det var gået ham i glemme, at det i visdommens bog bliver sagt: Men du, vor Gud, er god og sanddru, langmodig og regerer alle ting med barmhjertighed. Thi om vi end synder, er vi dog dine, fordi vi kender din magt; men hvis vi ikke synder, ved vi, at vi er regnet for at være dine⁵⁾). Se, her dadles en, der efterfølger Gud, og som anklages for godhed og gavmildhed. Og siger ikke Prædikerens i sin prædiken som sin overbevisning og mening, at han så det onde under solen, at den mand, som Gud gav rigdom, gods og ære, ikke har magt derover, men at en fremmed mand røver det⁶⁾).

Hvortil denne ansamling af citatsteder til Eder? For at ilden altid skal være tændt på Eders hjertes hellige alter og ikke slukkes, men ved disse

citater vokse sig større og større, indtil Eders fede brandoffer bliver optaget i den sky, hvor Gud bor ⁷⁾, og samme skønne alter renses for al overflødig aske. Den lille dør, der fører ind til det allerhelligste, er af oliventræ ⁸⁾; utvivlsomt vil der efter den hellige tros ord ikke blive nægtet ham adgang til det hellige sted, som ikke stod fremmed over for barmhjertighedens gerninger. Uden blusel hvisker jeg dette i øret på min herre, dog ikke efter egen indskydelse, men som følge af en andens påvirkning. Jeg var dog ingenlunde vanskelig at påvirke, da jeg i min tanke bevarede erindringen om Eders åsyn, om Eders tale og tænkte på alt det, der kendetegner Eders handlinger, og jeg drager den slutning, at jeg ikke blandt menneskenes børn har fundet mage til ydmyghed. Jeg er derfor ikke bange for at skrive til den, som – efter min mening – kun onde og overmodige mennesker bør frygte. Og så vidt om dette.

Løvrigt bør man ikke beskyldte en tjener for foragt for en befaling, når hans sind og vilje ikke af forsømmelighed holdes tilbage fra opfyldelsen af herrens vilje. Af Eder, værdige herre, fik jeg sidste år den befaling at henvende mig til brødrene i La Chartreuse og påminde dem om at gøre Eders foretagende modent til udførelse. Men foretagendet drejede sig – som I ved – om, at broder Rogerius skulde sendes til Eder for at finde og forberede et sted for deres orden i Eders land. Thi det fulde og ublandede væld af kærlighed havde indgivet den tanke i Eders sind at anlægge nye planteskoler af alle slags hellige ordener i den provins, Gud har betroet Eder, for at I derved kunde høste en frugt, som varer evigt, og ved deres arbejde bringe retfærdighedens neg i hus i de evige boliger ⁹⁾. Nu er ikke blot ordenen af Citeaux eller Clairvaux, men også præmonstratenserordenen der i landet vokset op ikke blot til strå, men også til aks ¹⁰⁾ som følge af forøgelsen i brødrenes store antal. Da Eders klogskab nu har prøvet og set, at dette vil være et godt foretagende ¹¹⁾, har I strakt Eders hånd frem mod fjernere mål og vil smykke Eders skatkamre med den orden, der ligesom Cherubin eller Seraphin træder frem til nådens trone med det nærved tronende lam, der har syv øjne og syv horn ¹²⁾. Se, det er sket, som I har befaleet. Det hellige brødrekonvent i La Chartreuse er gået ind på Eders berettigede bønner. Det er ganske vist noget, som er vanskeligt at opnå, men hvem skulde nægte Eder noget, som måske den hellige ånd i sit hellige tempel har indgivet Eder. Visselig mistvivler hverken de eller vi om, at I har den mest trofaste tjener og Herrens ven, hvis ry og overmåde strålende gerninger alverden udråber.

Hvad I har påbegyndt på så from en måde med så heftig en længsel og på

sin vis umådeholdent i Eders sjæls attrå¹³), gennemfør det på en sådan måde, at udgangen på sagen bliver bedre end dens indgang¹⁴).

1) for datering se Dipl. Dan. – 2) Matth. 13, 6. – 3) Luk. 6, 35. – 4) Ps. 73, 13. – 5) Visd. bog 15, 1–2. – 6) Præd. 6, 1–2. – 7) 1. Kongeb. 8, 12. – 8) Rom. 11, 17 og 24. – 9) Luk. 16, 9. – 10) Mark. 4, 28. – 11) Ordspr. 31, 18 (Vulgata). – 12) Abenb. 5, 6. – 13) Jes. 26, 8. – 14) Præd. 7, 8.

143

1161. 27. marts.

Kong Valdemar 1. tager Tommerup kloster under sin beskyttelse, tilstår det tre kirker og fem vandmøller samt retten til at modtage indtil halvdelen af døendes midler og gaver fra købmænd, og han fritager klostrets lægbrødre og landboer for al leding¹).

Afskrift i vidisse 1430 15. september i rigsarkivet.

I den hellige og udelelige treenigheds navn.
Vi Valdemar, af Guds nåde Danernes konge, gør vitterligt for alle troende, at vi har taget abbediet i Tommerup, samme klostres abbed og hans efterfølgere og alle brødrene af præmonstratenserordenen, som der tjener Gud efter den hellige Augustins ordensregel, under vor beskyttelse. Og for at de i større frihed og ro kan give sig af med bønner både for rigets tilstand som for deres velgøreres og alle troendes frelse, tager vi såvel dem selv som klosteret med alt dets tilliggende i vort trygge forsvar og stadfæster det i kraft af nærværende privilegium, idet vi tilstår dem begge kirker i samme Tommerup by, nemlig St. Maria kirke og den hellige apostel Petrus' kirke, sammen med den hellige Nicolaus' kirke i Simrishamn med alt deres tilliggende, samt vandmøllerne i Tommerup å, nemlig Valkemølle, Vippe-mølle, Kubemølle, Bromølle og Øverste mølle med alt deres tilliggende, nemlig dam, damsband og damsflod, og desuden alt, hvad der er overdraget til samme sted ved gave fra troende, eller som i fremtiden bliver overdraget.

Hvis nogen drister sig til at trænge sig ind på, røve eller afhænde de besiddelser og ejendomme, som allerede er skænket til de fornævnte brødre, samt dem, som i fremtiden måtte blive skænket ved fyrsters gavmildhed, pavers tilståelse eller ved andre troendes gave eller på hvilke andre måder de end måtte blive erhvervet, skal han vide, at han er hjemfalden til Guds og vor kongelige straf.

Vi tilstår ydermere de troende syge, der ligger på deres yderste, at de under overholdelse af de Danskes lov²⁾, karske på sjælen og af fri vilje må kunne skænke halvdelen af alle deres midler til de fornævnte brødre for dermed at tilbytte sig en varigere lykke, såfremt noget sådant er deres ønske³⁾.

Hvis ligeledes nogen købmand – enten karsk eller døende – til lettelse af sine forseelser skulde tilstå dem noget af sit gods, anser vi det for gyldigt og forbyder, at der lægges dem hindringer i vejen af nogen. Ligeledes deres lægbrødre⁴⁾, som har givet sig selv og deres ejendom under brødrene, og alle deres landboer erklærer vi for frie for al leding, som tilhører den kongelige ret.

Men alle de, som opretholder, hvad der er retfærdigt for samme kloster og overdrager det noget af deres gods som en gunstbevisning, skal hos Gud finde barmhjertighed⁵⁾ og hos os en kongelig velsignelse.

Men for at dette kan forblive gyldig og uomstødeligt, har vi såvel i kraft af vor kongelige myndighed ladet dette brev stadfæste med et aftryk af vort segl som ved vidners vidnesbyrd. Vidnerne er disse: Eskil, ærkebiskop af Lund, Knud, hertug, og Buris, hans broder, Radulf, kansler, og Henrik, kongens kapellan.

Givet i det Herrens år 1161 den 27. marts.

1) brevets ægthed er omtvistet, jf. Stig Iuul, Fællig og Hovedlod 332–43; herimod L. Weibull, Scandia XV 86–94, jf. Curt Wallin, Tommarps Urkundsbok 1085–1600 I s. 165–70. – 2) jf. Sk. Kirkelov cap. 5. – 3) jf. Mark. 8, 37. – 4) at lægbrødre og deres landboer er fri for leding er en bemærkelsesværdig bestemmelse. – 5) Rom. 11, 31.

1161.

144

Kongerne af Danmark, Norge, Ungarn, Böhmen, 6 ærkebisper og 20 bisper m. fl. undskylder deres ikke-tilstedeværelse på synoden i Lodi, men giver udtryk for, at de anerkender pave Victor 4.

Efter tryk i Monumenta Germaniae Scriptores.

AR 1161 for Herrens menneskevorden kom den herre paven selv til Lodi om lørdagen, som var den 17. juni. Den følgende dag, på hvilken dengang St. Gervasius', St. Protasius' festdag faldt, begyndte den hellige synode, som oprindelig skulde have være afholdt i Pavia, dernæst i Cremona, til sidst blev den dog efter kejserens ønske afholdt i Lodi til ære for indbyggerne i Lodi. På denne synode stadfæstede kejseren med sine fyrster og hertugen af Böhmen samt herr Peregrinus, patriark af Aquileja . . . og

mange biser – endrægtigt valget og bekræftelsen af denne pave Victor, som allerede var sket det foregående år i Pavia.

På denne synode blev der oplæst undskyldende breve fra kongen af Danmark, kongen af Norge, kongen af Ungarn samt kongen af Böhmen og fra seks ærkebiser, tyve biser og fra mange abbeder, såvel fra Clairvaux-ordenen som fra andre ordenssammenslutninger samt fra deres forstandere. I alle disse breve erklæredes, at kongerne med alle deres lande samt de fornævnte ærkebiser, abbeder og provster vilde anerkende den fornævnte herr Victor som pave og herre, og at de vilde godkende alt det, som herr Victor fastsatte på synoden sammen med de andre tilstedeværende.

145

[1161—1168]¹⁾

Kapitlet i Ribe appellerer til ærkebiskop Eskil af Lund angående en strid med biskop Radulf.

Omtalt i Ribe bispekronike.

Da Elias var død og begravet ved siden af den hellige Liafdag, blev englænderen Radulf, kong Valdemar i.s kansler, biskop i det Herrens år 1152¹⁾ Da bispnen ønskede at indsætte sin kapellan Vincentius som kannik, opstod der strid mellem brødrene i kapitlet, og de sloges på ugudelig vis med hinanden og bispens overklædning blev flænget af ham, og magister Bonifacius, skolemester og kannik, fik prygl. Der blev appelleret til ærkebiskop Eskil.

¹⁾ årstallet er forkert, jf. Dipl. Dan.

146

[1161—1169]¹⁾

Kapitlet i Ribe får dets ret til selv at udnævne kanniker stadfæstet.

Omtalt i Ribe bispekronike.

Der blev appelleret til ærkebiskop Eskil, idet kirken forblev lagt under interdikt fra St. Laurentii dag indtil skærtorsdag. Efter at striden var bilagt, blev brødrenes valgret stadfæstet.

¹⁾ for datering se Dipl. Dan.

[1161—1171]¹⁾

147

Biskop Absalon af Roskilde overlader bispetienden af Ringsted herred til Sorø kloster for at afhjælpe dets fattigdom.

Afskrift i Sorøbogen.

I den hellige og udelelige treenigheds, faderens, sønnens og den helligånds navn. Jeg Absalon, af Guds nåde den hellige Roskildekirkens ydmyge tjener.

Vi gør vitterligt for alle den hellige moderkirkes sønner, at jeg, da jeg er sat på en sådan post, hvor jeg bør være de fattiges – og navnlig Kristi fattiges ²⁾ – fader ³⁾, af den grund med faderlig omsorg har villet sørge for de fattige brødre i Sorø, hvis fader jeg i særdeleshed har bestemt mig for at være, for at deres trang, når jeg engang ikke længere er i kødet, kan være afhjulpet ved hjælp af min overflod, som den Gud, som giver, nu lader mig nyde. Thi ligesom det påhviler mig at mangfoldiggøre min kirkes formue eller udvide de skranker, der er sat for den, således mener jeg også, at der er betroet mig den husholderiske myndighed til i troskab at råde herover og give mine medtjenere deres bestemte kost i rette tid ⁴⁾. Af den grund overdrager jeg den tiendeydelse i det herred, som kaldes Ringsted herred, og som hidtil har tjent til aflønning af bisperne, til de fornævnte brødre, at oppebære og have til evig tid.

Og for at de ikke fra nogen af mine efterfølgere skal komme ud for besværligheder i anledning af denne gave, bestyrker og stadfæster vi den med vort brev og segl og forbyder det under straf af banlysning.

1) for datering se Dipl. Dan. – 2) d. v. s. munkenes. – 3) Job 29, 16. – 4) Luk. 12, 42.

[1162—1163]¹⁾

148

Abbed Petrus af St.-Remi i Reims opfordrer Basilius og andre priorer af karteuserordenen til at fuldbyrde det, de har påbegyndt, og sende brødre til Danmrk.

Afskrift i Petri Cellensis epistolæ.

Broder Petrus, ydmyg abbed i St.-Remi, til herrerne og fædrene, Basilius og de øvrige priorer af karteuserordenen, hilsen i al hengivenhed.

Det er os ikke ubekendt, at I samles for at forherlige Kristus, så ofte I forsamles. Derfor er det uden tvivl ret, at Eders hjertes indstilling ²⁾ ikke bliver

hæmmet af verdslige anliggender. Men det er på sin plads at formane Eder til, at I befalder Eder på, at I fører det, I gør, til vejs ende. Thi den gode gernings kraft skyder op fra den gode hensigts rod og fuldkommengøres ved kærlighedens udholdenhed, og al ros toner frem ved afslutningen af et forehavende; en sags udgang er også bedre end dens indgang³⁾). Dette har jeg derfor måttet forudskikke, for at I, da I har rakt hånden frem mod det gode og stærke⁴⁾), stedse kan stræbe mod større og mere fortræffelige kærlighedsgerninger og efterfølge Ham, som, mens han levede i verden, ved at udstrække hånden helbredte legemers spedalskhed, øjnes blindhed, ørens døvhed og læbers stumhed⁵⁾). Ja, endog ved afslutningen på korset strakte han sin hånd ud og har helbredt al himmelens og jordens sot og sår med sit blods modgift, og mod alle tilbagefald skabte han for alle fremtidige indtil verdens ende⁶⁾) et såre virksomt lægemiddel i selve korsets tegn, så at hver den, som bærer sit kors efter Ham⁷⁾), har lod og del i det evige liv og ikke behøver at frygte en skadelig helbredstilstand.

Denne broder, nærværende brevviser, beder på vore og mange andres vegne om, at der fra Eder må blive sendt arbejdere ud til Herrens høst⁸⁾). Thi der står en stor høst på marken i Danmark, markerne er hvide til høsten⁹⁾), men arbejderne er få og deres antal er for ringe¹⁰⁾) til at forkynde lammet. Lad det derfor ikke fortryde Eder, være for strengt eller for håbløst at udsende nogle af Eders brødre, som kan bringe Guds navn og Eders hellige orden til hint land i håbet om at høste hundrede¹¹⁾), ja snarere tusinde fold. Eders er sejrskransen og æren, hvis Gud ved Eders gode eksempel vinder flere sjæle, og i glansens rige vil Eders løn blive større og mere strålende for Guds og de hellige engles åsyn¹²⁾), takket være frelsen af andre.

Lev vel.

1) for datering se Dipl. Dan. — 2) Ps. 119, 7. — 3) Præd. 7, 8. — 4) jf. Ordspr. 31, 19. — 5) jf. Matth. 11, 5. — 6) Matth. 28, 20. — 7) Luk. 14, 27. — 8) Matth. 9, 38 og Luk. 10, 2. — 9) Joh. 4, 35. — 10) Matth. 9, 37 og Luk. 10, 2. — 11) Matth. 13, 8. — 12) jf. Abenb. 8, 2.

149

[1162—1176]¹⁾. St.-Remi (i Reims)

Notits om, at ærkebiskop Eskil af Lund har opnået broderskab og indstiftet en årtid for sig i St.-Remi kloster i Reims.

Afskrift i Reims.

Herr Eskil, af Guds nåde den ærværdige ærkebiskop i bispestaden Lund i Danmark, der førte forsæde ved et kapitelmøde i St.-Remi – som var de franskes apostel – bad ydmygt om at måtte få broderskab og fællesskab med den kirke, hvilket herr Petrus, abbed, med hele kapitlets samtykke glad og gerne tilstod ham i alle henseender og i fuldt omfang, som var han en af vore munkebrødre, samt indrømmede ham efter hans død en årtid med ydelser. Og ledet af sin kærlighed til St.-Remi og til sine brødre skaffede han tilstrækkelige indtægter til at holde sin årtid for med måltid til brødrene; han bestemte, at den dag skulde højtideligholdes hvert år, så længe han selv levede, om mandagen efter Marias himmelfart ²⁾ efter messen *pro defunctis* og efter hans død på dagen for hans bisættelse.

1) for datering se Dipl. Dan. – 2) 15. august.

[1162—1176]¹⁾. [St.-Remi i Reims] 150

Notits om, at munken Ogyrius fra Glenstrup i Danmark er optaget i St.-Remi klostres broderskab.

Afskrift i Reims.

Herr abbed Petrus gav i nærværelse af ærkebispem af Danmark og med hele kapitlets samtykke munken Ogyrius fra Glenstrup i Danmark fuldt broderskab i denne kirke, så at han kan leve med os, når han vil, og i enhver henseende være som en af vore.

1) for datering se Dipl. Dan.

[1162—1181]¹⁾. St.-Remi (i Reims). 151

Abbed Petrus af St.-Remi i Reims og kapitlet sammesteds kundgør, at abbed Markus af Allehelgens kloster i Lund er blevet optaget i klostret St.-Remis broderskab.

Afskrift i Reims.

Det skal være vitterligt for alle, at vi af et glad og hengivent sind har optaget herr abbed Markus af Allehelgens kirke i Danmark i vort fulde broderskab med hele kapitlets samtykke, mens herr abbed Petrus førte forsæde i kapitlet, således at Markus, hvis han af fri vilje eller nødtvungent skulde måtte forlade det sted, som han forestår, ikke skal være i tvivl om, at han her

vil få såvel legemets som sjælens fornødenheder, så længe han ønsker det, som om han var en af vore egne. Og når vi erfarer fornævnte abbeds hedengang, hvor han så end måtte ende sit liv, vil vi holde et fuldt officium ²⁾ for ham og i alle henseender gøre, hvad vi gør for en af vore egne munkebrødre.

1) for datering se Dipl. Dan. – 2) d. v. s. en fuld dødsmesse.

152

1163. 24. marts. Tvis.

Hertug Buris Henriksen skænker abbed Peder og brødrene i Tvis gården Tvis m. m. til oprettelse af et cistercienserkloster.

Afskrift i Anne Krabbes kopibog efter en oversættelse på ældre dansk i en vidisse fra 1544.

I faderens og sønnens og den helligånds navn. Jeg Buris Henriksen, hertug, ønsker abbed Peder og de elskede brødre af Tvis, som er der nu eller skal komme herefter, evig beskærmelse og nåde.

Eftersom jeg indser, at hvert skrøbeligt menneskes hastige levnedsløb er nær døden, og også tænker på min faders og mine brødres hastige og uforudsete bortgang fra dette liv, da kom jeg til den overbevisning, at det alene vilde blive af varig betydning for mig og dem, (om vi gav noget) af vort gods og vore midler til det evige fædreland, og derfor mente jeg, at det var nyttigst for mig at gøre Kristi fattige til mine venner på grundlag af det uretfærdige mammon ¹⁾ og ved deres hjælp skaffe mig et liggendefæ i himmelen, hvor hverken møl eller rust fortærer det ²⁾, af hvilken grund jeg af de ting, som Gud i sin mildhed har værdiget at give min ringhed, har overdraget til vor herre Jesus Kristus og hans ærværdige moder, som er al ærbødighed værd, en gård, som kaldes Tvis, og som er tilfaldet mig som fædrearv, for at der til hendes ære skulde opbygges et kloster af cistercienserordenen, med al den ejendom, der hørte til samme gård, og alt tilliggende, som er ager, skov, eng, fælle, fiskevand, møller, huse og kvæg og alt bohøve. Fremdeles Skjern birk med jord, skov, eng, møller, fiskevand og andet tilliggende og tilbehør, fremdeles Felding birk med jord, skov, eng, møller, fiskevand og dets andre tilliggende. Fremdeles Hjelm birk med jord, skov, eng, møller, fiskevand og dets andre tilliggende, fremdeles Kvistrup birk med jord, skov, eng, fægang, møller, fiskevand og dets andre tilliggende. Alt og hvert især af dette forskrevne gods har jeg overgivet i de fornævnte Kristi fattige hænder – det er brødrene fra Herrevad – idet jeg

håber, at jeg til gengæld for denne verdslige og forgængelige bolig, som er opbygget med hænder, at få en bolig, som ikke er opbygget med hænder, men er evig i himmelen³⁾). Thi idet jeg betænker hint troværdige og sande løfte, forventer jeg tillidsfuldt at få hundrede fold igen og det evige liv⁴⁾ af hans hånd, som belønner sligt, dog så, at jeg skal have den nådegave, at jeg kan være glad ved, at den venstre hånd ikke ved, hvad den højre hånd har gjort⁵⁾), det er, at jeg ikke skal søge nogen menneskelig yndest eller verdslig gavn eller profit af denne almisse, enten for mig selv eller mine. For at jeg kan erhverve en ubesmattet og fuldkommen løn, ønsker jeg derfor også at ofre en ubesmattet og fuldkommen gave, af hvilken grund jeg hverken for mig selv eller mine arvinger eller for nogen af mine efterkommere vil bevare eller opretholde nogen rettighed, fordel, timelig nytte og gavn af alt det foranskrevne med undtagelse alene af det, som er til umage og omkostning, nemlig at jeg villigt påtager mig samme klostres og brødres forsvar og beskyttelse, at jeg uden at modtage nogle tjenesteydelser eller noget vederlag vil drage omsorg for dem, medmindre de frivilligt vil yde mig noget. Derfor giver og overdrager jeg dig, abbed Peder, og dine efterfølgere som abbeder og brødre, som sammen med dig er sendt hid, eller som med Guds hjælp måtte være i samme kloster indtil verdens ende, magt over samme sted og over alt fornævnte gods og ejendom, rørligt og urørligt, så at det frit skal være under Eders herredømme og bemyndigelse; desuden fritager og frigør vi det for al beskatning, af hvad art den end være kan. Læg I nu vind på, at det kan vokse og formeres ved Guds dyrkelse og Guds tjeneste, så at det kan blive den mest trygge havns tilflugt for alle dem, som trætte søger til samme kloster fra denne verdens stormfulde og skibbrudvoldende bølger.

Men skulde det ske, at nogle af mine arvinger eller efterkommere i afsindig forvovenhed drister sig til at anfægte dette vort gavebrev eller vort segls bekræftelse, da skal han først lide den forfærdelige domfældelse af sig med påfølgende Guds straf og evige fordømmelse som en røver eller som en, der begår helligbrøde, thi efter profetens trusel skal han aldrig se Herrens højhed, thi han har gjort uret mod de helliges sted⁶⁾). Dernæst har vi ved bøn opnået af hans majestæt kongen og af de gode mænd, at de med deres underskrift vil styrke, stadfæste og forsvare denne vor skrivelse ved et evigt værn. Dette begærer vi også af Eders mildhed, oh herre konge, at I vil anbefale samme sted og brødre til Eders efterfølgere, så at de, trygge i idel fred, kan love Herrens mildhed og på gavnlig vis beskærme Eder og riget med deres fromme bønner.

Jeg kong Valdemar skriver under og hænger vort segl under til værn.

Jeg biskop [. . .] ¹⁾, af Børglum, skriver under.

Jeg Simon, biskop, skriver under.

Jeg Robert, abbed af Herrevad, skriver under.

Jeg Frederik, abbed af Esrom, skriver under.

Jeg Henrik, abbed af Vitskøl, skriver under.

Jeg Palle Hvide skriver under.

Jeg Skore af Daugbjerg skriver under.

Jeg Helm af Tubbarp skriver under.

Jeg Troels af *Wettrye* skriver under.

Jeg Selegrin skriver under.

Jeg Karl Sunesen skriver under.

Jeg Stig Naske skriver under.

Jeg Lave, Palle Hvides søn, skriver under.

Vi staldbrødre Api og Asgot, herr Buris' høvedsmænd, skriver under.

Givet i Tvis år 1163 for Herrens menneskevorden, i den 11. indiktion, epakten 13, konkurrenten 1, påskedag den 24. marts, det 6. år efter at kong Valdemar blev konge efter Svends og Knuds afgang. Thi vor herre Jesus Kristus regerer, Ham være hæder og ære til evig tid. Amen.

¹⁾ Luk. 16, 9. – ²⁾ Matth. 6, 20. – ³⁾ 2. Kor. 5, 1. – ⁴⁾ Matth. 19, 29. – ⁵⁾ Matth. 6, 3. – ⁶⁾ Esaias 26, 10. – ⁷⁾ navnet mangler.

153

[1164. 5. august]. [Sens].

Pave Alexander 3. opretter et ærkesæde i Uppsala og bestemmer, at det skal være underlagt ærkebispens af Lunds primat.

Afskrift i det svenske rigsarkiv.

Alexander, biskop, Guds tjeneres tjener, til sin ærværdige broder Stefan, ærkebiskop af Uppsala, og hans efterfølgere, der følger efter hinanden på kanonisk vis, helse i al evighed.

Omendskønt alle disciple af Herren har modtaget samme magt til at binde og løse ¹⁾, og omendskønt den ene sande og eneste læremester Kristus pålagde alle at forkynde evangeliet for enhver skabning ²⁾, var der dog en vis forskel i værdighed mellem dem, og St. Peter fik en særlig fortrinsstilling ved omsorgen for Herrens får – som ligeligt påhvilede dem alle – idet Herren sagde til ham: Peter, har du mig kær? Vogt mine får ³⁾. Han fik også navn af

førstemand blandt alle apostlene og modtog det særlige påbud fra Herren om stadfæstelse af brødrene, for at man i den påfølgende eftertid i denne henseende skulde have forståelsen af, at selv om mange skulde indvies til ledelsen af kirken, skulde dog blot een indehave den højeste værdighed og sidde på tinden, og kun een skulde stå over alle både med hensyn til den dømmende magt og til at have den byrdefulde ledelse. Af den grund og i overensstemmelse med denne udformning er der i kirken overholdt en sondring mellem værdighederne, og ligesom der på det menneskelige legeme findes forskellige lemmer, der er bestemt til forskellige opgaver, således er der i kirkens struktur, for at udføre de forskellige tjenergerninger, indsat forskellige personer med forskellige grader; thi nogle, hvis opfattelse regnes for den vigtigste blandt brødrene, og til hvis afgørelse undergivne personer kan klage og henskyde deres sager, er i de enkelte kirkeprovinser indsat over andre, der er ordineret til at råde for og forvalte den enkelte kirke, og over andre igen, der er indsat i hver enkelt bispestad. Men over alle vides den romerske pave – ligesom Noah i arken ⁴⁾ – at have førstepladsen, han, som i kraft af det privilegium, der er overdraget ham fra oven som apostlenes førstemand dømmer og træffer bestemmelse angående alles sager og ikke hører op med at bestyrke kirkens sønner over hele jorden i den kristne tros urokkelighed, idet han uafbrudt sørger for at vise sig som den, som fortjener at høre Herrens røst, som siger: Og når du engang omvender dig, da styrk dine brødre ⁵⁾.

Idet vi visselig ud fra denne betragtning er tilskyndet hertil, har vi, da du, såre kære broder i Kristus, havde begivet dig til os personlig, og efter bønner og på henstilling fra vor såre kære søn i Kristus Karl, Sveernes og Gøternes berømmelige konge, samt fra bisperne og fra Ulf, jarl i det rige, både ment at måtte tilstå dig palliet, nemlig tegnet på den fulde biskoppelige magtfuldkommenhed, i overensstemmelse med, hvad der af vore forgængere i forgangne tider var truffet bestemmelse om og anordnet, men endnu ikke ført ud i livet, og vi har bestemt bispestaden Uppsala, der er betroet dit styre, til at være kirkeprovinsen Sveriges evige ærkebispesstad, for at ikke samme kirkeprovins i fremtiden skal være uden en ærkebiskops omsorg; og vi forordner, at bispedømmerne Skara, Linköping, Strängnäs og Västerås til evige tider skal ligge under den, som skal være deres ærkebispesstad, og at samme steders bisper, nulevende såvel som fremtidige, skal adlyde dig såvel som dine efterfølgere som dens lydvisper. Men vi har fastsat, at på samme måde som du ved vor tilståelse og på vor befaling har modtaget indivielsens nådegave af

vor ærværdige broder ærkebisen af Lund, således skal også dine efterfølgere uden nogen indsigelse modtage indvielsen af ham og hans efterfølgere og vise ham lydighed og ærbødighed som deres primas. Fremdeles skal du, vor broder, kun alene bruge det dig tilståede pallium, nemlig tegnet på den fulde biskoppelige magtfuldkommenhed, i din kirke, under højmesser i hele din kirkeprovins på disse dage, som læses anført nedenfor: Herrens fødselsdag, helligtrekongersdag, skærtorsdag, påskedag, Kristi himmelfartsdag, pinsedag, ved højtiderne for den evige jomfru Maria, den hellige Guds moder, på de hellige apostle Petrus og Paulus' årsdag, på dagen, da det hellige kors blev fundet, og da det blev oprejst, på St. Hans dag, på St. Johannes evangelistens dag, allehelgens dag, ved kirkeindvielser eller ved bispevielser, ved velsignelser af abbeder, præstevielser, på din kirkes indvielsesdag og på St. Laurentius' dag og på årsdagen for din indvielse.

Vi bestemmer altså, at aldeles ingen forvovent må forstyrre kirken i Uppsala eller mindske eller røve dens ejendomme eller beholde det røvede eller plage den med nogen som helst fortrædigelser, men at alt skal bevares ubeskåret og urørt til nytte i enhver henseende for dem, til hvis styrelse og underhold det er givet, dog med forbehold af det apostoliske sædes myndighed og ærkebisen af Lunds ret og værdighed.

Men hvis nogen gejstlig eller verdslig person i fremtiden formaster sig til at prøve på bevidst at gå imod bestemmelserne i dette vort brev, skal han, medmindre han efter anden og tredie gang at være påmindet ved en passende bod har gjort sin forseelse god igen, været berøvet sin magt og ære og vide, at han for Guds domstol skal stå til svar for den uret, han har øvet, og være udelukket fra vor Guds og genløser, den herre Jesu Kristi allerheligste legeme og blod og på den yderste dommens dag være hjemfalden til Guds strenge straf. Vor herre Jesu Kristi fred være med alle, der bevarer rettighederne for dette sæde, så de både her må nyde frugten af deres gode gerninger og hos den strenge dommer modtage den evige fred som løn. Amen.

1) Matth. 18, 18. - 2) Mark. 16, 15. - 3) Joh. 21, 17-18. - 4) 1. Mos. 7, 9. - 5) Luk. 22, 32.

[1164]. 5. august. Sens.

154

Pave Alexander 3. meddeler Sveriges bisper, at han har bestemt, at Uppsala skal være Sveriges ærkesæde.

Afskrift i det svenske rigsarkiv.

Alexander, biskop, Guds tjeneres tjener, til alle sine ærværdige brødre i Sveriges rige, hilsen og apostolisk velsignelse.

Vi har med tilbørlig velvilje modtaget vor ærværdige broder Stefan, forhen udvalgt biskop af kirken i Uppsala, men nu Eders ærkebiskop, som er ankommet til det apostoliske sæde, og vist ham al den nåde og hæder, som med rimelighed burde vises ham af os; og idet vi gerne giver vort samtykke til hans anmodninger, har vi efter bønner og på henstilling fra vor såre kære søn i Kristus Karl, Sveernes og Gøternes berømmelige konge, samt fra Eder og fra Ulf, jarl i hint rige, ment at måtte tilstå ham palliet, nemlig tegnet på den biskoppelige magtfuldkommenhed, i overensstemmelse med, hvad der af vore forgængere i forgangne tider var truffet bestemmelse om og anordnet, men endnu ikke var ført ud i livet, og for at samme kirkeprovins ikke for fremtiden skal være uden en ærkebiskops omsorg har vi bestemt bispestaden Uppsala, der er betroet hans styre, til at være kirkeprovinsen Sveriges evige ærkebispestad; og vi forordner, at Eders bispedømmer til evige tider skal ligge under denne, som skal være Eders ærkebispestad. Idet vi derfor med vor fuldkomne nåde og det apostoliske sædes velsignelser sender ham tilbage til sit eget land, anbefaler vi ham indtrængende til Eders kærlighed, idet vi beder, formaner og pålægger Eder ved dette brev, at I skal tage velvilligt imod ham og agtværdigt behandle ham som Eders ærkebiskop og på enhver måde vise ham ærbødighed som Eders ærkebiskop med hensyn til det, som er Guds¹⁾, og ydmygt sørge for at adlyde ham i alle forhold, således at I i kraft af lydigheden kan fremtræde som anbefalelsesværdige forbilleder. Fremdeles eftersom det i kraft af den omsorg som hyrde, der er betroet os af Gud, sømmer sig, at vi viser årvågen omhu og opmærksom omsorg for de gejstlige overleveringer, forbyder vi Eder ved den apostoliske myndighed, at I nogensinde foretager ulovlige indvielser, at I aldrig i kraft af skik rejser rundt i Eders stifter for gæstebuds eller nydelsers skyld, men alene for den frelsebringende læres skyld, samt forbyder, at I giver kirker til nogen for en pengegive, så at I ved nøjagtig at overholde alt dette og andet, som sømmer

sig for en årvågen hyrde, kan vedblive at være rene kar i Guds øjne ²⁾ og for menneskenes åsyn ³⁾).

Givet i Sens den 5. august.

1) Matth. 22, 21. – 2) jf. 1. Sam. 15, 19. – 3) Sirach 1, 37.

155 [1164]¹⁾. 18. august. Sens.

Pave Alexander 3. pålægger abbederne i St.-Germain og St.-Victor i Paris samt tre andre gejstlige at undersøge og indberette, om kanniken Vilhelm i Ste.-Geneviève virkelig har været udsat for grov overlast fra sin abbeds side.

Efter tryk hos Duchesne.

Alexander, biskop, Guds tjeneres tjener, til sine elskede sønner abbederne af St.-Germain og St.-Victor, prioren og subprioren i St.-Victor og Odo, fordum abbed af Ste.-Geneviève, hilsen og apostolisk velsignelse.

Det er blevet os meddelt, at abbeden af Ste.-Geneviève, da kanniken Vilhelm ²⁾ var rejst til os uden abbedens og kapitlets tilladelse, og vi havde sendt ham hjem til fornævnte abbed for at gøre ydmyg bod i kapitlet for denne overtrædelse, behandlede ham så hidsigt og vanærende, at han afklædte ham alt tøjet, piskede ham og i syv dage lod ham søge sin føde på jorden sammen med hundene. Da vi ikke uden videre bør tro noget så alvorligt om en så hæderlig og from mand, og vi nærer fuld tillid til Eders hæderlighed, overgiver vi denne sag til Eder, vise sønner, idet vi pålægger Eder omhyggeligt at efterforske sagforholdet og nøje meddele os sagens rette sammenhæng i brev fra Eder.

Givet i Sens den 18. august.

1) for datering se Dipl. Dan. – 2) den senere abbed i Æbelholt. Begivenheden er også omtalt i Abbed Vilhelms Levned, H. Olrik, Danske Helgeners Levned s. 205.

156 1164. Ringsted.

Kong Valdemar 1. udvider de gaver, som kongerne Erik Emune og Svend Grathe har overdraget klostret i Ringsted.

Afskrift i Ringstedbogen.

Valdemar, af Guds nåde Danernes konge, til alle troende, såvel fremtidige som nulevende, med ønsket om fremgang i Herren.

Det skal være vitterligt for alle troende, at pave Innocens – salig ihukommelse – ikke blot gav Ringsted kirke beskyttelse for alt dens gods, men også under banlysnings straf forbød, at nogen dristede sig til at forøde eller afhænde det uden hensyntagen til kanonisk ret og ærbødigheden for stiftsbispen. Af den grund skal det ikke være skjult for Guds børn, at vor farbroder kong Erik – med tilføjelse under hans søn kong Svend – overdrog hele den afgift, som kaldes ‘midsommergæld’, af samme by til fornævnte kirke og til brødresamfundet, der lever fromt sammesteds, både til forløsning for hans synder og til gavn for vor faders – nemlig hans broders – elskede sjæl og først og fremmest til ære for Gud og Guds moder, at eje til evig tid uden indsigelse. Ydermere overdrog fornævnte Erik næsten to bol i Bjerge og to på Amager, et i Ejby Lerbjerg og halvdelen af Ringsted skov, men Svend, søn af Erik, skænkede hele Thislund skov til fornævnte kirke. Og vi, som ikke er bundet af en mindre forpligtelse end vore andre forgængere har også overdraget kirken hele den resterende del af agre og tiendeafgiften af Ringsted by, en hovgård i Lyngø, en hovgård i Bjerge, tredieparten af en skov, som kaldes Asnæs, et bol i Benløse, 3½ bol på Møn og al domsmyndighed og oppebørsel, som er kongens ret af alle kirkens gårde og gods, hvem der end måtte have skænket dem.

Hvis nogen i overmodig forvovenhed drister sig til at plyndre, forringe eller også anfægte noget af dette, er han bandlyst.

Dette er forhandlet i selve kirken år 1164 for Herrens menneskevorden.

[1164]¹). [Sens].

157

Pave Alexander 3. meddeler abbed Henrik og brødrene i Vitskøl, at han har billiget dets datterklosters flytning til et mere egnet sted.

Afskrift i Ømbogen.

Alexander, biskop, Guds tjeneres tjener, til sine elskede sønner Henrik, abbed, og brødrene i St. Marias kloster i Vitskøl, hilsen og apostolisk velsignelse.

Vi har modtaget dit fromme brev, elskede søn abbed, med skyldig velvilje, og af brevet har vi erfaret, at Eskil, biskop af Århus, da han havde tilstået Eders kirke et sted ²⁾, som var mindre egnet til klosterliv, bagefter skænkede Eder et mere egnet sted ³⁾ til gengæld for det fornævnte sted. Da du, søn og abbed, udbeder dig vort råd i denne sag, eftersom bispen engang har givet

sit samtykke til en fejltagelse, han, som dog efter at være taget i strengt forhør har misbilliget sin handling, har vi gennembrøftet sagen med vor ærværdige broder Eskil, ærkebiskop af Lund, og vore øvrige brødre. Ærkebispens syntes godt om det og gav sagen sin billigelse og gunst. Da vi altså med faderlig omsorg vil skaffe Eder fred og ro, stadfæster vi stedet for Eder og Eders kirke med apostolisk myndighed og bestyrker det med dette brev, idet vi bestemmer, at aldeles intet menneske må omstøde denne vor stadfæstelse eller på nogen måde gå imod den.

Men hvis nogen drister sig til at forsøge dette, skal han vide, at han vil pådrage sig Gud den almægtiges og hans hellige apostle Petrus' og Paulus' vrede.

1) for datering se Dipl. Dan. — 2) i Sabro sogn. — 3) i Sminge i Tvilum sogn.

158

[1164—1166]¹⁾.

Kong Valdemar 1. og Henrik Løve, hertug af Sachsen, slutter aftale om deling af de afgifter, som de folkeslag, de måtte undertvinge, skal erlægge.

Referater af Helmold.

1.

Og hertugen ²⁾ sluttede fred med Valdemar, Danernes konge, og de afholdt møder ved Ejderen eller i Lübeck af hensyn til begge landes tarv. Og kongen gav hertugen en stor sum penge, fordi denne skaffede hans lande fred for Vendernes hærgen Og kongen og hertugen indgik den aftale, at de i fællig skulde dele skatterne af hvilke som helst folkeslag de til lands eller til vands måtte have undertvunget.

2.

År 1168 efter at ordet blev kød blev der derfor grundlagt en ny missionsmark i rygboernes land, og kirker blev bygget og forherliget ved præsternes tilstedeværelse. Og de blev skatskyldige under Danernes konge, og han modtog velbyrdige mænds sønner som gidsler og førte dem bort med sig til sit land. Men dette blev gennemført på et tidspunkt, da sakserne førte borgerkrig mod hinanden. Men efter at Herren havde genskabt freden, sendte hertugen straks udsendinge til Danernes konge og stillede krav om gidslerne og om halvdelen af de skatter, som rygboerne betaler, fordi det var

lovet og bekræftet med ed, at hvilket folk Danernes konge end måtte ønske at betvinge, skulde hertugen yde sin hjælp hertil, og som han skulde være delagtig i møjen, skulde han også være delagtig i udbyttet.

3.

Derfor sendte Danernes konge . . . gesandter til den såre tapre hertug og beder om, at der måtte blive udpeget et sted for ham til en fælles samtale ved Ejderen. Og hertugen kom St. Hans dag til det forberedte sted for forhandlingen. Og Danernes konge mødte ham og viste sig tilgængelig for ethvert ønske fra hertugens side. Og han indrømmede ham halvdelen af skatter og gidsler, som rygboerne havde givet, og en lige andel af tempel-skatten, og kongen gav i hengivenhed efter med hensyn til alt og hvert, som hertugen skønnede skulde udredes.

1) for datering se Dipl. Dan. — 2) Henrik Løve.

[1164—1167]¹⁾

159

Ærkebiskop Eskil af Lund fritager kannikerne ved St. Laurentii kirke for tiendeydelse.

Afskrift i Lundebogen.

Iden hellige og udelelige treenigheds navn. Jeg Eskil, ærkebiskop ved den hellige kirke i Lund, det apostoliske sædes legat, Danmarks og Sveriges primas.

Vi har af kærlig medfølelse overdraget vore elskede sønner, kannikerne ved St. Laurentii i Lund, alle tiender såvel af deres præbenders og beneficiers jorder som af deres gårde, at sidde inde med til evig tid, idet vi i sandhed anså det for passende, at man iler vor moderkirkes sønner til hjælp, hvis mangel på daglige fornødenheder vides at være større end sømmeligt er. Thi rent menneskekærlige grunde skaber forudsætning herfor og kærlig medynk stiller krav om det, der er anordnet, for at der på eftertrykkelig vis kan træffes forholdsregler mod en krank skæbne.

For at denne vor bestemmelse derfor kan holdes for gyldig i fremtiden, lyser vi i kraft af den almægtige Guds og vor egen myndighed den i ban, som tragter efter at unddrage noget fra denne anordning, forringer eller ophæver den. Og han skal dele lod med dem, som sagde til Herren vor Gud:

Vig bort fra os, at kende dine veje er ikke vor lyst ²⁾). Men de, som stræber efter, at dette forbliver fast og ved magt, skal i dette liv modtage Herrens velsignelse fra det høje og efter dette livsløb skue Gudernes Gud på Zion ³⁾).

Lev vel.

1) for datering se Dipl. Dan. – 2) Job 21, 14. – 3) Ps. 84, 8.

160

[1164 - omkr. 1170]¹⁾

Ærkebiskop Eskil af Lund gentager og udvider de bestemmelser, som han (1145 1. september) har truffet vedrørende kapitlet i Lund.

Afskrift i Lundebogen.

I den hellige og udelelige treenigheds navn.

Det skal være vitterligt for alle, såvel nulevende som fremtidige, hvorledes herr Eskil, den anden ærkebiskop af den hellige kirke i Lund, har forøget samme kirkes digniteter og prydelser, hvorledes han har ophøjet den ved begunstigelser med betydningsfulde gaver. Thi samme ærværdige ærkebiskop, der i sin faders og farbroders sted blev gjort til kirkens fader af Guds søn, higede efter at bringe det til en strålende fuldkommenhed, som hans forgænger i strålende dyd havde påbegyndt, så at han, ligesom han var denne ypperlige mands nærmeste efterfølger i styret, således også kunne blive hans nærmeste arvtager i dyder.

Og da han nu brændte af fromhed over for sin moder og brud, kirken, oprettede han til pryde for Guds hus ²⁾ de digniteter, som det fornævnte sæde den gang manglede, og forøgede på standsmæssig måde dem, som var der, med kløgt og iver og med en mindeværdig gavmildhed. Ærkedegneembedet oprettede han på grundlag af bispens påtaleret og sagesfald i nævnte stad og fastlagde med ubrødelig myndighed denne dignitets virkeområde ved denne kirke til evig tid. Dekanetet øgede den glade giver ³⁾ ved en gavmild godgørelse og tillagde det kirken i Skårby med tre bol i samme landsby med tilliggende kapel i *Gutheris* og med tiender, afgifter og tjenesteydelser til bispens samt lagde alle tiender af sin gård sammesteds til. Skatmesterembedet skænkede han som den første dignitet og beneficium ⁴⁾, og han satte til hæder og gavn skranker for dette nødvendige arbejdsfelt, og han henlagde fromt kirken i Strö til det med tiender, afgifter og tjenesteydelser til bispens samt med hele tienden af kirkens gård. Peblingenes beneficium, som før blot var på to mark, øgede han til seks fra bispens skatkammer, nemlig tre mark

af bispens skyld i Lund og tre fra øen Bornholm, for at der til hans ihukommelse og sjælefredelse kan være fri adgang for alle til det. Denne mands medfødte fromhed har nemlig ved denne barmhjertige ordning både forhindret, at der i den sag stilles større krav til fattige og fremmede ⁵⁾ og har truffet bestemmelser herom.

Fremdeles indstiftede han præbender med de efterskrevne jorder og skyld. En præstepræbende: i Björkeberga i Göinge ⁶⁾ et halvt bol, i Mala et halvt bol, i Näs fem ørtug, i Bingstorp 8 ørtug, i Villand ⁷⁾ i Jämshög 8 ørtug, i Önnestad en halv mark, i Herrestad et bol, i Säby en fjerding og tre mark af Bornholm. Fremdeles en diakonpræbende: i Simris tre bol, i Göddelöv tre bol og syv ørtug og to mark af Bornholm. Fremdeles en subdiakonpræbende: i Grevie tre uncier, i Hjärup 16 ørtug og to mark af Bornholm. Fremdeles indstiftede han to præbender i staden nær klostret ⁸⁾. Fremdeles subdiakonen Niels' præbende: i landsbyen Särslöv seks øre, i Verum to øre, i Rugerup en halv mark, i Våtseröd 14 ørtug, i Jularp 16 ørtug, i Sjunnerup to øre, i Höör fire ørtug, i Asmundtorp 10 ørtug, i Härslöv . . . ⁹⁾, i Hylstofta 10 ørtug, i Simris en øre, i Karlaby to øre, i Kileröd i Hörröd en halv mark, i Olseröd to mark, i Härslöv seks øre. Fremdeles en subdiakonpræbende: i staden seks øre, i Barsebäck fem øre, i Råby en halv mark, i Hjortshög en halv mark, i Attarp to øre, i Holkaberga to øre, i Eslöv seks øre, i Långaröd fire ørtug, i Rugerup to øre. Og til en fælles gudstjeneste gav han en gård i Alnarp, to i Nevishög og tre i Ballingslöv med alt deres tilliggende. Fremdeles øgede han i from gavmildhed alle tiender, dels af de fornævnte gårde dels af de tidligere udlagte. Fremdeles lagde han til de tidligere oprettede præbender 12 mark af byskatten og 12 mark af øen Bornholm. Til kapellet i klostret lagde han tre mark, at uddele årligt af bispens hånd.

Han traf den hæderfulde ordning for og gav kirkens kantorer det beneficium, at de på de efterskrevne festdage skal lede korsangen med smykkede stave i hænderne, og to af brødrene skal fra deres plads fremsige litaniet *Christus vincit*. Dernæst skal hver enkelt af herr ærkebispens hånd modtage den fastsatte kærlighedsgave for hver enkelt tjeneste på følgende dage: 1., 3. og 8. juledag, helligtrekonger, Vor Frue kirkegang, alle St. Marias festdage, Kristi opstandelse og himmelfart, pinse, Johannes Døberen, Petrus og Paulus, St. Laurentius, kirkens indvielsesdag, mikkelsdag og allehelgensdag.

Og han godkendte også, at det kapel, som fra gammel tid hører til vore indtægter på Skånemarkederne, til evig tid med rette skal følge os ¹⁰⁾.

Men hvis nogen gejstlig eller verdslig person i fremtiden formaster sig til at handle mod bestemmelserne i dette vort brev eller ikke på nogen måde nærer frygt for at mindske eller røve eller afhænde noget af dette, skal straffen fra den Almægtige komme over ham ¹¹⁾, over ham skal komme alle de forbandelser, hvormed Herren truer det genstridige folk ¹²⁾, og måtte han blive en forbandelse. Maranatha ¹³⁾. Amen. Amen. Amen.

1) for datering se Dipl. Dan. — 2) jf. Ps. 26, 8. — 3) jf. 2. Kor. 9, 7. — 4) jf. nr. 88 note 4. — 5) jf. nr. 88 note 5. — 6) teksten har *in Gudisbo*. — 7) teksten har *Vitetlandi*. — 8) sætningen synes at være en senere tilføjelse. — 9) lakune i teksten. — 10) sætningen synes at være en senere tilføjelse. — 11) 2. Mac. 8, 11 (Vulgata). — 12) jf. 5. Mos. 9, 24—25. — 13) 1. Kor. 16, 22.

161

[1164—1177]¹⁾

Ærkebiskop Eskil af Lund stadfæster kannikerne i Viborgs ret til at øve sjælesørggeringen.

Afskrifter i Langebeks Diplomatarium.

Eskil, af Guds nåde ærkebiskop af kirken i Lund, den højhellige romerske kirkes legat, Danmarks og Sveriges primas, til alle i Viborg stift, lægmænd som gejstlige, hilsen og velsignelse.

Vi ved, at ingen vil være i tvivl om, at de gudstjenstlige handlinger, som består i at besøge syge, at give syndsforladelse, at salve med olie, som St. Jakob har givet anvisning på ²⁾, og at uddele alterens sakramente, der i tre bispers tid og bekræftet ved privilegium af vor broder Niels, samme stifts biskop, er tilstået vore brødre kannikerne, der fromt tjener Gud i domkirken som Kristi disciples følgesvende, nu i mere end 50 år urokkeligt har været overholdt af dem. Men da det er en rosværdig handling usvækket at overholde forgængernes, prisværdige mænds, efterlignelsesværdige anordninger, fastslår vi, at den omtalte domkirke ikke skal berøves sin hæderfulde ret, men at dens ærværdige frihed fromt skal overholdes. Af den grund påbyder vi med Guds myndighed, at hvor de end måtte blive tilkaldt for at besøge syge, må ingen gejstlig eller lægmand driste sig til at løfte hånden i protest men skal med anstand godhedsfuldt godkende udøvelsen af de fornævnte gudstjenstlige handlinger. Men de skal ved deres årvågne påpasselighed drage omsorg for, at enhver kirkes og præsts rettigheder iagttages ved betaling af de skyldige gejstlige ydelser.

Men den, som drister sig til at gøre dette til intet eller til at gå imod det, skal med rette ligge under for banlysning, indtil han angrer.

1) for datering se Dipl. Dan. – 2) Jac. 5, 14.

[1164—1178]¹⁾

162

Absalon, biskop af Roskilde, mageskifter gods i Gentoft og Ordrup til Esrom kloster og afstår til gengæld Tømmerup.

Afskrift i Esrombogen.

I faderens og sønnens og den helligånds navn. Jeg Absalon, ikke ved meneskelige fortjenester men ved Guds nådige bestemmelse kaldet biskop af den hellige kirke i Roskilde, til alle nulevende troende såvel som til dem, der i den kommende eftertid genfødes i Kristus ²⁾, i al evighed.

Jeg gør vitterligt, åbenbarer og fører samvittighedsfuldt det, der er angivet i dette brev, frem for deres øjne, som ønsker at se og høre. Thi der skal komme en dag, på hvilken Herren, hyrdernes hyrde, skal fremstå ³⁾ og bringe hver enkelts gerning frem i dagens lys, og den, som da godtgøres at have været en trofast og klog forvalter af Herrens talenter, skal på grund af det lidet, han trofast har forvaltet, under fryd og jubel gå ind til den himmelske lyksaligheds storhed ⁴⁾, idet han evindeligt der skal herske sammen med Herren. Her indeholdes da et lovformeligt og autentisk mageskite vedrørende en skov, der er foretaget mellem mig og Esrom kloster, nemlig den skov, som nedenforanførte skel angiver og beskriver, og som jeg med Guds hjælp dels har erhvervet af kong Valdemar ved køb, bytte og gave, dels retfærdigt, velbegrundet og af fri vilje fra andre besiddere. Og det syntes mig ikke, at jeg på nogen måde veg bort fra den rette vej, da det jo måtte være til behag, at jeg forvaltede det, der var erhvervet på retfærdig vis, til langt større gavn for andre kirker. Thi hvad unddrager, fratager eller giver stedfortræderen ⁵⁾ for St. Lucius – han, som oprigtigt dyrker og i rigt mål ærer Guds moder med fromme bønner, ved anråbelser og med en from gave – afkald på for sædet i Roskilde? Intet i nogen henseende!

Der findes altså disse skel mellem ovennævnte skov og den lille landsby *Tømmerup*, afmærkede og adskillende. De første findes i den dal, som er den tredie '*af Kistehøj i lansunning*' ⁶⁾, gennem hvilken der går en grøft, som er gravet sammesteds som et skelmærke, nemlig til at adskille, hvad jeg har

overdraget fornævnte kloster, og hvad jeg har forbeholdt mig og mine efterfølgere; dette sidste har jeg givet Helge at bebo. Men de øvrige nedenfor anførte skel er mellem Tikøb og de andre deromkring liggende landsbyer. Disse skel begynder altså i fornævnte dal, og fra den dal med tilstødende 'mose' slår skellene en bue og når langs denne, idet jeg her og der har ladet skellene bugte sig ligesom denne 'mose', til Vrangebæk, 'op fra Damsmose' til en 'lyngmose, op omkring' Trancholm til Dambæk mod øst, 'af' Dambæk til Videbæk, 'af' Videbæk til Vasebæk, mod syd til Ulriksø dal og derefter til Egemose og derefter til Trehøjmose, dernæst til *Blankahagsthatbech*, derefter til Nadebæk, dernæst til Kobæk. Den skov, slette og dyrkede jord, som indesluttet inden for disse skel, har brødrene i Vor Frue i Esrom modtaget af mine hænder ved gængs skødning og ved fuld opladelse, idet de overdrager mig og mine efterfølgere to bol i Gentofte og en trediedel i torpen, som kaldes Ordrup, ikke ret langt derfra.

For at derfor ikke nogen af de efterfølgende konger eller bisper skal kunne beskyldte mig for eller nogensinde bebrejde mig at have rådet over kirkelige erhvervelser på en uklog og ubillig måde, skal han anse ovennævnte mageskifte som et udslag af foretagsomhed og ikke tilskrive det ukyndighed. Thi jeg har skønnet, at alt, hvad der med kanonisk myndighed og med kirkens til-ladelse på passende måde bliver anvist og højtiddeligt overgivet til frelserens moder, på ingen måde kan være uvelkomment for vor frelser og hans helge-ner. Men eftersom det tvivlsomme under tidernes omskiftelighed ved en forkert fortolkning af nogle, der ønsker at skjule sandheden, kan blive og ofte bli-ver antaget for det sikre og det sikre for det tvivlsomme, bekræfter, befæster og bestyrker jeg for at fjerne al vildfarelse og gøre enhver tvivl til intet det aftalte mageskifte af fornævnte jordegods, som er foretaget af fri vilje og ud fra hensigtsmæssighed, med dette privilegium som værn på en sådan måde, at dette brev, dette mageskifte og denne jordegodsoverdragelse med Guds be-myndigelse og ved de hossaående vidners vidnesbyrd skal have varighed, fort-sat forblive gyldigt og urokkeligt og til evige tider stå ved magt, idet jeg vis-selig bestemmer og med værdig omsorg tilføjer, at enhver, som har vilje til og prøver på at ophæve og gøre indholdet af dette brev og af mageskiftet til intet – hvad Herren måtte afværge som en ulovlig og mod Gud rettet for-voventhed – kan, anklaget af sin egen samvittighed, ikke undgå dommens brændende glød uden skade på sjæl og legeme.

De vidner, som både personligt har set det kanonisk gyldige mageskifte af dette jordegods, og som har bestemt, at deres navne skulde antegnes her til

vidnesbyrd om sandheden i fremtiden, er altså disse: Simon, abbed i Sorø, Richard, munk i Sorø. Verdslige lægmænd er: Niels af Falster, Konrad, bryde i Ramløse, Aute, hans søn, Othen, bryde i Avderød, en Sasser fra skoven og mange andre, som, hvis de oplæses, mere er til besvær end til gavn for dem, der hører på.

Jeg Walter, biskop Absalons kapellan, har skrevet under.

Fremdeles Oluf Glug.

Toke, søn af Karl, af Gerdrup.

Ove, mundskænk, fra Falster.

Og adskillige flere fra vor gård var til stede, da vi satte skel i ovennævnte dal.

1) for datering se Dipl. Dan. – 2) jf. 1. Pet. 1, 23. – 3) jf. 1. Pet. 5, 4. – 4) jf. Matth. 25, 21. – 5) d. v. s. Absalon som biskop. – 6) d. v. s. mod sydøst.

[1164—1178]¹⁾

163

Absalon, biskop af Roskilde, skænker hele sin tiende i Roskilde samt skøder en gård i Hove til Vor Fruekloster sammesteds.

Original i rigsarkivet.

I den hellige og udelelige Treenigheds navn. Jeg Absalon, ikke ved meneskelige fortjenester men ved Guds nådige bestemmelse angående mig bundet som biskop til bispesædet og kirken i Roskilde, til alle nulevende troende såvel som til dem, der i den kommende eftertid skal genfødes i Kristus ²⁾, helse i al evighed.

Jeg har anset det for rigtigt at gøre vitterligt og overgive til de troendes erindring, at jeg har beriget Vor Frue kloster i staden Roskilde, der er plantet og vandet som et nyt skud og opført under from møje fra dem, der støttede arbejdet, med den nedenfor anførte medgift – idet jeg håber, at jeg ved de saliges opstandelse skal modtage meget for lidet, det himmelske for det jordiske, det evige for det timelige – nemlig med hele vor tiende i staden Roskilde, der skal indsamles til evige tider, og at jeg har overdraget vor hovgård i Hove med alle tilliggender og med det, som vi med Guds hjælp endnu måtte erhverve sammesteds, til ovennævnte stiftelse og til de nonner, der bor i stiftelsen, og har skødet den over alteret efter gængs sædvane, idet mange troende, gejstlige og lægmænd, stod hos og påså, at handlingen blev lovformeligt udført, og også bevidner, hvad de har set, så længe de lever. – For at derfor

ingen kirkelig eller verdslig person, nulevende eller fremtidig, skal godkende tvivlsomme påstande som sikre og ikke holde fast ved en lettroende opfattelse angående den kanonisk gyldige overdragelse, bestyrker og stadfæster vi dette brev med dette aftryk af vort segl og overlader det til vore efterfølgere, bisperne, og alle troende kristne at tage det i øjesyn til evig tid og vurdere dets troværdighed.

Jeg Simon, abbed af Sorø, har skrevet under.

Jeg Isak, provst, har skrevet under.

Brødrene af hospitalet i Jerusalem har skrevet under.

Jeg Walter, denne biskops kapellan, har skrevet under.

Mange gejstlige og trofaste lægmænd, der står hos og ser dette, billiger og lovpriser af hjertet og i hengivenhed denne hellige gave og handling, omend de ikke skriver under med deres hånd.

1) for datering se Dipl. Dan. – 7) jf. 1. Pet. 1, 3.

164

[1165]¹⁾

Biskop Absalon af Roskilde udbeder sig af Ste.-Genevièves kloster i Paris, at herr Vilhelm og tre brødre sendes til Danmark for at grundlægge et augustinerkloster.

Referat i Abbed Vilhelms Legende.

Den ærværdige biskop af Roskilde Absalon . . . sendte et bud, nemlig den ærværdige mand provst Saxo, til Ste.-Genevièveklostret og udbad sig indstændigt og med al sin vægt i sit brev, at den ofte nævnte herr Vilhelm sammen med tre andre brødre måtte blive udsendt til ham. Han havde i sit land et sted ²⁾, der passede til deres orden, og han lovede at overdrage stedet til samme brødre, Gud til ære og St. Augustins orden til forherligelse.

1) for datering se Dipl. Dan. – 2) Eskilsø.

165

[1165]¹⁾

Abbed Vilhelm erklærer, at han og brødrene har besluttet ikke at foretage et mageskifte med Eskilsø.

Afskrift i Æbelholtbogen.

Det hører til alle prælaters pligt, at de ikke blot skal forkynde det himmelske fædrelands attråværdige glæder for dem, der er dem undergivet, men også drage omsorg for at forskaffe dem det nødvendige til det timelige livs opretholdelse, så at ikke den himmelske strengthed skal anklage prælaterne for forsømmelighedens brøde.

Idet derfor jeg Vilhelm, af Guds nåde kaldet abbed, træffer forholdsregler mod onde menneskers anslag og vil holde ulvenes tænder borte fra fårefolden, vil jeg på en sådan måde tage mig af de ydre ting, så at ingen timelig bekymring skal bortlede deres tanker fra tjenesten for Gud. Idet jeg altså giver mig af hermed og vurderer de ejendomme, som Gud i sin nåde har givet os, har vi rettet vore øjne mod Eskilsø og indset, at den vil være såre nyttig såvel ved at yde indtægt af træernes olden ²⁾ som ved at opføde afkommet af husdyr på øens græsgange. Efter vore brødres fælles råd og med alles samtykke har vi derfor besluttet at bibeholde den til evig tid uden at foretage noget mageskifte, og den, som måtte afvige fra denne vedtagelse og bryde den, skal vide, at han ved mundtlig erklæring af alle gejstlige, som da var til stede, er lagt i banlysningens lænker. Det ske. Det ske. Amen. Amen.

1) i Dipl. Dan. dateret til 1165, Vilhelms ankomst til Danmark. Det er dog vel nok så sandsynligt, at det hører til tiden omkr. 1175–78, da klostret flyttede til Æbelholt, men bibeholdt Eskilsø. – 2) oversættelse af *in perceptione fructuum arborum*.

1165. 31. august. Köln.

166

Ærkebiskop Reinald af Köln stadfæster Medebachs rettigheder og giver regler for borgernes udlån af penge til medborgere, der gør forretninger i Danmark, Rusland og andre lande.

Efter tryk hos Seibertz og Kindlinger.

Iden hellige og udelelige treenigheds navn. Reinald, af Guds nåde ærkebiskop af kirken i Köln, til sine elskede bymænd i Medebach i al evighed.

Det er bispens pligt o. s. v. Derfor ønsker vi at gøre vitterligt for alle troende kristne, nulevende såvel som fremtidige, at vi af medynk med den omfattende undertrykkelse, som vore bymænd i Medebach længe har måttet udstå, har besluttet nådigt at stadfæste alle de rettigheder, som de indtil vor tid har fået ved vore forgængeres nåde, og befæste dem under vort segls værn på denne måde Den, som giver penge til en medborger, for at han dermed skal gøre forretninger i Danmark eller Rusland eller et andet land, skal til

begge parter bedste hidkalde troværdige medborgere, for at de kan se og være vidner herom; hvis senere den, som har modtaget pengene skulde handle svigefuldt og opnå et falsk edsudsagn, skal den, der har udredt pengene, i kraft af deres vidnesbyrd, der var til stede, have den større ret. Således er det retfærdigt, fordi den anden kan gøre indsigelse. Og hvis de, som var til stede, af venskab, for betaling, af had eller af falskhed vil benægte sandheden, skal hver enkelt sværge på relikvierne, at de aldrig har været til stede

Dette er forhandlet med vidnesbyrd af Filip, dekan ved domkirken i Köln, Simon fra St. Gereons kirke Givet i Köln den 31. august år 1165 for Herrens menneskevorden, i den 13. indiktion, da romernes ubesejrede kejser Frederik regerede og herr ærkebiskop Reinald styrede i Köln i hans syvende ærkebiskopår. Lad det være lykkebringende i Guds navn. Amen.

167

[1165—1166])

Pave Alexander 3. godkender den nyordning af forholdene i Veng kloster, som kong Valdemar efter samråd med bisperne har foretaget, samt lægger kongen på sinde, at han tillader ærkebiskop Eskil at vende tilbage til sin kirke.

Afskrift i Ømbogen.

Alexander, biskop, Guds tjeneres tjener, til sin såre kære søn i Kristus Valdemar, Danernes berømmelige konge, hilsen og apostolisk velsignelse.

Da vi hører, at du er levende optaget af at drage omsorg for og stræber efter det, som vil være Gud til behag, og som både er en pryd for den kongelige værdighed og tjener din sjælefrelse samt tillige fremmer dyd og fromhed, fryder vi os højlig²⁾ og priser i den anledning din højheds indstilling med inderlige lovprisninger i Herren. Vi har jo ved brev fra dig og fra nogle bisper i dit rige erfaret, hvorledes du – ledet af en gudfrygtig kærlighed og under indtryk af den store såvel åndelige som timelige tilbagegang og forfald i klostret i Veng, som dine forgængere har grundlagt til frelse for deres sjæle og udstyret med store og rige besiddelser – med råd af samme bisper har givet dig i lag med klostrets nyordning; og efter at abbeden, hvem klostret før var betroet, er blevet gjort til lærling i stedet for at være lærer, har du overdraget klostret til brødre af cistercienserordenen, for at de kunde genoprette gudsfrygt og sømmelig tugt i klostret. Hvis dette er rigtigt, er det os bestemt kært

og velkomment, eftersom vi nærer tillid til, at det er sket efter indgivelse fra den nådige Gud og ved en ændring fra den Højstes højre hånd³⁾; og vi holder det for gyldigt og uomstødeligt, hvad din højhed med samme bispers råd i den anledning vides at fastsætte ved en helsebringende anordning, idet vi i Herren beder, formaner og opfordrer samt pålægger din højhed til syndernes forladelse, at du brændende og fromt tager dig af fornævnte klosters fremgang og frigørelse, og at du beflitter dig på at elske og understøtte de klostergivne mænd, som vor elskede søn Svend, udvalgt biskop af Århus, med dit bifald og din gunst indfører der, og værner deres ejendomme med din vanlige mildhed og fromhed.

Endvidere beder og formaner vi desuden din kongelige højhed om, at du forbliver fast og urokkelig i din hengivenhed mod St. Peter og os, således som du så smukt har påbegyndt det, efter at du er vendt tilbage til kirkens enhed, og at du indtrængende formaner og opfordrer både bisper, hele gejstligheden og menigheden i dit rige til det samme, samt at du fromt og ærefuldt kalder vor ærværdige broder Eskil, ærkebiskop af Lund, det apostoliske sædes legat, en from og betænksom mand og, som vi tror, højt skattet af Gud og mennesker samt tro mod dig og dit rige, tilbage til sin kirke, viser ham den hæder og yndest, han fortjener som din åndelige fader, og forsvarer og værner hans kirkes rettigheder og ejendomme med din kongelige beskyttelse. Thi vi sætter vor lid til⁴⁾ og håber i Herren på, at din stormægtigheds hæder og glans vil vokse ved hans virksomhed, og at det ved Guds hjælp vil føre til stor fremgang og gavn for såvel dig som for din arving og for dit rige.

1) for datering se Dipl. Dan. — 2) Joh. 3, 29. — 3) Ps. 77, 11. — 4) Esai. 36, 7.

[1165—1167]¹⁾

168

Pave Alexander 3. meddeler bisperne Absalon af Roskilde og Tyge af Børglum samt de udvalgte bisper Radulf af Ribe og Svend af Århus, at han stadfæster, hvad de sammen med kong Valdemar har besluttet vedrørende klostret i Veng; og han pålægger dem endvidere at råde kongen til at hjemkalde ærkebiskop Eskil.

Afskrift i Ømbogen.

Alexander, biskop, Guds tjeneres tjener, til sine ærværdige brødre Absalon, biskop af Roskilde, og Tyge, biskop af Børglum, samt sine elskede sønner

Radulf, udvalgt biskop af Ribe, og Svend, udvalgt biskop af Århus, hilsen og apostolisk velsignelse.

Vi har fornylig ved brev fra Eder og fra vor såre kære søn i Kristus Valdemar, Danernes berømmelige konge, erfaret, hvorledes han som en rettroende – opflammet af den himmelske kærlighed og beåndet af Guds nåde – har lagt mærke til, hvordan klostret i Veng, som hans forgængere har grundlagt til frelse for deres sjæle og udstyret med store og rige begunstigelser og besiddelser, i høj grad var kommet i forfald i såvel åndelig som timelig henseende, og på fordelagtig måde og med brændende iver har givet sig i lag med dets nyordning efter at have indhentet Eders råd; og efter at klostrets abbed var blevet lærling efter at have været lærer, overdrog han klostret til brødre af cistercienserordenen, for at de kunde genoprette gudsfrygt og sømmelig tugt i klostret. Hvis dette er rigtigt, er det os kært og velkomment, da vi stoler på, at ændringen stammer fra den Højestes højre hånd²⁾; og hvad der desangående vides at være fastsat af Eder med fornævnte konges bifald og gunst ved en helsebringende anordning, holder vi for gyldigt og uomstødeligt, idet vi beder og formaner Eder, indsigtsfulde brødre, at I indgiver samme konge og indtrængende overtaler ham til, at han med kongelig fromhed tager sig af klostrets vækst og fremgang, og at han, idet han forbliver fast og urokkelig i sin hengivenhed mod St. Petrus og os, ærbødig og fromt kalder vor ærværdige broder Eskil, ærkebiskop af Lund, det apostoliske sædes legat, en from mand, elsket af Gud, tilbage til sin egen kirke og viser ham den hæder og yndest, han fortjener. Thi vi tror og håber i Herren, at han med rent sind og af et fuldt hjerte vil virke for kongens ære, arbejde for hans magtforøgelse og for opretholdelse af troskaben mod ham, og at han vil være hele riget til nytte og gavn.

Desuden pålægger vi Eder endvidere, at de, som er kaldede til det biskopelige hverv, men endnu ikke har opnået det ydre hæderstegn, ydmygt og fromt begiver sig til samme ærkebiskop, ifald han ikke snart vender tilbage, og af hans hånd modtager rang og bispevielsens gave. Thi det er farligt, hvis Guds kirker i længere tid skal savne hyrdens trøst.

1) for datering se Dipl. Dan. – 2) Ps. 77, 11.

1166. April.

169

Biskop Niels af Viborgs brev om et forlig mellem kannikesamfundet i Viborg og St. Mikkels hospital.

Notits i Bartholin, Annaler.

Biskop Niels af Viborgs brev om forlig i en strid mellem provst Samson og kannikerne i Viborg og Karl, forstander for St. Mikkels kirkes hospital, angående et grundstykke, der forud var beboet af Esbern Lam. Givet i april måned i den 14. indiktion.

[1166]

170

Provst Samsons brev om samme sag som nr. 169.

Notits i Bartholin, Annaler.

Om samme forlig ¹⁾) haves provst Samsons brev, omend beskadiget i slutningen.

¹⁾) jf. nr. 169.

[1166]¹⁾

171

Biskop Niels af Viborg henlægger to kirker til Vor Frue kirke.

Biskop Niels af Viborg har overdraget Svend, provst ved Vor Frue i Viborg, og hans brødre jomfruen St. Margrethes kirke ²⁾) og St. Mortens kirke på øen Fur.

¹⁾) for datering se Dipl. Dan. ²⁾) d. v. s. Asmild kloster.

[1166]¹⁾

172

Biskop Niels af Viborg godkender overdragelsen af kirken på Fur til Vor Frue kirke i Viborg.

Notits i Bartholin, Annaler.

Samme biskop ²⁾) stadfæster den overdragelse af kirken på Fur til den hellige jomfrus kirke i Viborg, der var foretaget af biskop Eskil af Viborg

med billigelse af Bo, præst, og Guthki, Ove og Atte, kirkens grundlæggere, eftersom der nu var forløbet mere end 40 år siden den ordning trådte i kraft. Uden datering.

1) for datering se Dipl. Dan. – 2) d. v. s. Niels.

173

[1166—1181]¹⁾

Pave Alexander 3. besvarer en forespørgsel fra biskop Svend af Århus derhen, at cistercienserordenen generelt er fritaget for tiendeydelser.

Afskrift i Ømbogen.

Alexander, biskop, Guds tjeneres tjener, til sin ærværdige broder Svend, biskop af Århus, hilsen og apostolisk velsignelse.

Da du, broder, har spurgt os til råds, om brødrene af cistercienserordenen skal betale tiender til præster eller andre verdensgejstlige, svarer vi dig, vise broder, således desangående: at de ved det apostoliske sædes velvilje aldeles er fri og immune for ydelse af tiender af den jord, som de dyrker med egne hænder eller for egne midler, eller af afkommet af deres dyr, således at ingen nogensinde – han være nok så meget en regelbunden eller i besiddelse af en dignitet endsige verdensgejstlig – må vove at afkræve eller på nogen som helst måde aftvinge dem tiender ²⁾).

1) for datering se Dipl. Dan. – 2) i Alexander 3.s tid blev cisterciensere, tempelherrer og johannittere generelt fritaget for tiendeydelser, jf. c. 10 X de decimis III 30 (Friedberg II sp. 559).

174

[1166—1187]¹⁾ 9. oktober

Biskop Niels af Viborg overlader Asmild kloster en mølle og en skov.

Notits i Bartholin, Annaler.

Biskop Niels af Viborg har overladt Svend, provst ved domkirken, og Arnfast, prior for fruene ved den hellige jomfru Margrethes kirke, en mølle og en skov. Givet den 9. oktober.

1) for datering se Dipl. Dan.

[1167]¹⁾ 20. februar. Lateranet

175

Pave Alexander 3. stadfæster den bestående ordning, ved hvilken Asmild kloster er underlagt augustinersamfundet ved kirken i Viborg.

Afskrift i Langebeks Diplomatarium.

Alexander, biskop, Guds tjeneres tjener, til sine elskede sønner provsten og kapitlet ved kirken i Viborg hilsen og apostolisk velsignelse.

Vi tilskyndes af hyrdegerningens embedspligt til, at vi, som ved Herrens bestemmelse sidder inde med styret af den romerske kirke, drager omsorg for alle kirker og yder dem apostolisk beskyttelse. Derfor, elskede sønner i Herren, bifalder vi nådigt Eders retfærdige forlangender og tager St. Margrethes kirke i Asmild, hvor Eders søstre tjener Gud, med alle dens tilliggender under St. Peters og vor beskyttelse og bestyrker den med dette brev som værn. Vi fastsætter, at den kanoniske ordning, der er indrettet med Guds vilje og efter den hellige Augustins regel, til evige tider ubrydeligt skal iagttages der. Og vi stadfæster med apostolisk myndighed for Eder og gennem Eder for fornævnte kirke i Viborg denne kirke (i Asmild), således som I hidtil på gyldig vis og uanfægtet har besiddet og ligeledes i fremtiden besidder den, idet vi fastsætter, at aldeles intet menneske må bryde dette vort stadfæstelses- og beskyttelsesbrev eller i dumdristig forvovenhed handle derimod.

Hvis nogen drister sig til at forsøge dette, skal han vide, at han derved vil pådrage sig Gud den almægtiges og hans hellige apostle Petrus' og Paulus' vrede.

Givet i Lateranet den 20. februar.

1) for datering se Dipl. Dan.

[1167]¹⁾

176

Ærkebiskop Eskil af Lund godkender overflytningen af klostret i Veng til Kalvø.

Afskrift i Ømbogen.

Eskil, af Guds nåde ærkebiskop af Lund, det apostoliske sædes legat og Danmarks og Sveriges primas, til sin elskede søn Brian, abbed i Kalvø, hilsen og velsignelse.

Omsorgen som hyrde kræver, at vi i faderlig kærlighed nærer medfølelse med alle, der er stedet i nød, og yder hver enkelt den rette hjælp. Men i den

henseende er vi i særlig grad skyldnere over for dem, som, idet de har fjernet sig fra denne verdens larm og uro og under strenge former tjener Gud, ønsker at leve et regelbundet liv og alene hengive sig til Gud. Derfor, såre kære broder, giver vi gerne vort samtykke til dine retfærdige anmodninger og drager også i fremtiden omsorg for fred og ro for den hjord, der er betroet dig. Hertil kommer ligeledes en anmodning fra den såre fromme kong Valdemar og de ærværdige biskopper Absalon af Roskilde og Svend af Århus, hvem vi ikke kan nægte noget. Idet vi derfor bliver tilskyndet af den guddommelige kærlighed og bøjer os for så berømmelige personers ærværdighed, tager vi den stiftelse, hvor I tjener Gud, under vor og den apostoliske herres beskyttelse. Vi fastsætter for det første dette, at det mageskifte, som I har gjort med fornævnte konge, skal forblive gyldigt, og at det jordegods, der hører til Veng, herefter fuldt ud skal høre til det sted, hvortil I er flyttet, tvunget af nødvendigheden.

Hvis nogen kirkelig eller verdslig person i fremtiden formaster sig til at prøve på bevidst at gå imod bestemmelserne i dette vort brev og forstyrre fornævnte kloster og forvovent drister sig til at bemægtige sig dets ejendele, der for øjeblikket er overdraget eller herefter måtte blive overdraget brødrene, skal han vide, at han vil blive lukket ude fra den hellige nadvers kommunion og blive lagt under anathemas bånd, medmindre han gør bod på passende måde. Men fred og nåde være med alle, der bevarer rettighederne for denne stiftelse, så de både her må finde frugten af deres gode gerninger, og når Guds strenge dom finder sted, kan oppebære den evige løn.

1) for datering se Dipl. Dan.

177

[1167—1168]¹⁾

Pave Alexander 3. godkender overflytningen af klosteret i Veng til Kalvø.

Afskrift i Ømbogen.

Alexander, biskop, Guds tjeneres tjener, til sine elskede sønner Brian, abbed, og brødrene i Kalvø hilsen og apostolisk velsignelse.

Det er vor plan og vort ønske med faderlig omsorg og opmærksom omhu at give agt på munkenes fred og ro og vise en velvillig gunst over for deres ønsker og anmodninger og beredvilligt føre dem ud i livet. Således er det bragt til vor kundskab, at I i kraft af vor ærværdige broder Eskils, ærkebiskop af Lunds og landets bispers bemyndigelse samt med samtykke af vor såre kære

søn i Kristus Valdemar, Danernes berømmelige konge, har flyttet Eders kloster fra stedet Veng, hvor det var før, sammen med dets besiddelser til det sted, som kaldes Kalvø, idet alene landsbyen Veng blev efterladt i kongens hånd til gengæld for den jord, som I har modtaget ved mageskifte med samme konge. Eftersom vi skal billige og godkende de flytninger og mageskifter, der sker af hensyn til kirkernes tarv, billiger vi af den grund, som det sig bør, flytningen af samme Eders kloster og anordner, at den skal forblive gyldig og urokkelig; og med apostolisk myndighed stadfæster vi for Eder og Eders kirke det mageskifte, som I ved denne flytning af Eders kloster har foretaget med fornævnte konge og bestyrker det med dette brev som værn, idet vi fastsætter, at aldeles intet menneske må bryde dette vort stadfæstelsesbrev eller på nogen måde handle derimod. Hvis nogen drister sig til at forsøge dette, skal han vide, at han derved vil pådrage sig Gud den almægtiges og hans hellige apostle Petrus' og Paulus' vrede.

1) for datering se Dipl. Dan.

[1167—1168]¹⁾

178

Pave Alexander 3. meddeler kong Valdemar, at han godkender overflytningen af klostret i Veng til Kalvø.

Afskrift i Ømbogen.

Alexander, biskop, Guds tjeneres tjener, til sin såre kære søn Valdemar, Danernes berømmelige konge, hilsen og apostolisk velsignelse.

At du ved Guds nådige indgivelse holder fast ved hengivenheden mod St. Peter og os og bestræber dig på at støtte munkene både med hæders- og nådesbevisninger, og at du yder dem hjælp og begunstigelser og har fromheden for øje, fryder os højlig, og vi anråber den højeste og almægtige Herre under from bøn om, at han i den henseende vil tilstå dig den dyd, som består i udholdenhed. Men især yder vi dig, høje konge, påskønnelse og tak, fordi du ser på munkene – og særlig på abbeden og brødrene i klostret i Kalvø – med nådige øjne og af from miskundhed værdiges at elske dem og yde dem kærligkommen trøst og understøttelse. Som følge heraf stoler vi på, at du med mangfoldig frugt vil høste den gode gernings sæd, som du har sået hos dem, og vi tvivler ikke om, at du som følge heraf vil opnå lyksaligheden som løn. Af den grund – eftersom det er sømmeligt, og det vides i høj grad at passe sig for dig, høje konge, at du, jo mere den fromme og barmhjertige Herre

har ophøjet dig ydermere på jorden og stedet dig i en højere grad af hæder, des mere opmærksomt bør lægge vægt på fromme gerninger og med brændende attrå stræbe efter at opfylde det, som er velbehageligt og fuldkomment for Ham – beder, formaner og opfordrer vi i Herren dig, høje konge, til, at du urokkeligt fortsætter med at være St. Peter og os hengiven, således som du på god måde har begyndt på, og at du af et fromt hjerte og rent sind i lige måde giver agt på din eneste moder, den højhellige romerske kirkes hæder og op-højelse. Derudover erklærer vi den flytning af klostret fra eet sted til et andet for gyldig og urokkelig, som fornævnte abbed og brødre i kraft af vor ærværdige broder Eskil, ærkebiskop af Lund, og landets bispers bemyndigelse samt med dit samtykke vides at have foretaget, tillige med det mageskifte, de har foretaget med dig, idet vi beder og formaner dig, stormægtige konge, om, at du viser dig nådig og velvillig mod omtalte brødre og optræder som deres beskytter, hjælper og forsvarer.

1) for datering se Dipl. Dan.

179

[1167—1168]¹⁾

Pave Alexander 3. pålægger biskop Absalon af Roskilde og biskop Svend af Århus at tage klostret i Kalvø under deres beskyttelse.

Afskrift i Ømbogen.

Alexander, biskop, Guds tjeneres tjener, til sine ærværdige brødre bisperne Absalon af Roskilde og Svend af Århus, hilsen og apostolisk velsignelse.

At I ifølge Eders embedspligt brændende og ivrigt giver agt på skønheden i Guds hus ²⁾ og på troens pleje og ønsker at plante dyder i den herre Zebaoths vingård ³⁾ efter at have rykket lasternes ukrudt op med rode, fryder os højlig ⁴⁾, og som følge heraf anbefaler vi Eder, omsorgsfulde og omhyggelige brødre, til velfortjent lovprisning i Herren. Derfor, da vi erkender, at I elsker munkene og anser dem for kære og velanskrevne, beder, formaner og pålægger vi Eder, brødre, tillidsfuldt, at I til fordel for vore elskede sønner Brian, abbed, og brødrene i Kalvø, og af ærbødighed for St. Peter og for os og under hensyntagen til deres tro og agtværdighed skal elske, beskytte og ære og yde dem gunst og hjælp, så at de urokkeligt kan fastholde målet for tros-livet og iagttage ordensreglens overholdelse samt have tid til at hengive sig til ophøjet kontemplation. Thi vi har med apostolisk myndighed stadfæstet den overflytning af deres kloster fra stedet Veng til stedet Kalvø, som de med

højtstående personers bemyndigelse har foretaget, samt det mageskifte, der er foretaget mellem dem og kongen, og vi har bestemt, at det urokkeligt skal overholdes i fremtiden.

1) for datering se Dipl. Dan. – 2) Ps. 26, 8. – 3) Jerem. 11, 20. – 4) Esai. 66, 10 og Joh. 3, 29.

[1167—1168]¹⁾

180

(Johannes af Salisbury skriver til prior Nicolaus ved Mont-aux-Malades i Rouen) angående Thomas Becket's strid med kong Henrik 2. af England og udtrykker i den forbindelse det håb, at den engelske konge ligesom den danske vil kalde sin ærkebiskop tilbage.

Afskrifter i Paris, Rom, London og Oxford.

Herren adsplitter de folkeslag, der ønsker krig ²⁾, og de, som fjerner sig fra Guds fred, vil utvivlsomt bukke under ³⁾. Om hvem af kirkens forfølgere læser man, at de har undgået Guds straffende højre hånd ⁴⁾, som mægtigst straffer de mægtige? Af den grund bør man, hvad jeg ikke siger uden smerte, være såre bekymret for vor herre kongen af England ⁵⁾ – hvem Gud, hvis han har behag i ham, kan gøre til den allerbedste – og for hans arvinger, at deres rige må blive revet fra dem ⁶⁾ og den magt bliver svækket, som de misbruger mod kirken. Thi omend straffen udskydes med henblik på selvbejrdelse og selvransagelse hos de sønner, hvem den barmhjertige fader tugter for at han kan krone dem, fjernes den dog ikke, men luer kraftigt op mod de gudløse efter udløbet af Gudfaderens og Gudssønnens tålmodighed . . . Og hvis han ikke bevæges af historiens eksempler, kan ekskejser Frederik ⁷⁾ vel belære ham, han, som på grund af forfølgelsen af kirken ynkeligt, men ikke beklagelsesværdigt for nogen styrtede ned fra det romerske kejserdømmes tinder til fattigdom og vanære til hæder for Ham, som alene efter sin dom disponerer over riger og kejserdømmer, oprejser og fælder de magter, han vil. Han ⁷⁾ ønskede ikke at straffe sine råder, som havde fordærvet ham. Men Guds finger ramte dem med en straf, som der gik ry af ⁸⁾. Mon Englands konge som den sidste skulde yde en angerfuld bod til Gud, som har ophøjet ham frem for de øvrige fyrster? Ærkebispem af Santiago, der længe har været i landflygtighed ⁹⁾, er allerede for lang tid siden blevet kaldt tilbage af sin konge. Danernes konge, der kalder sin ærkebiskop tilbage, handler i alt efter hans råd, holder hans fjender i ave og dyrker ham som en fader. Ærkebispem

af Lyon ¹⁰) har genindtaget sit sæde og genskabt den rettroende kirkes enhed i sit stift. Italiens stæder ¹¹) har efter i Frederiks nærværelse at have fordrevet skismatikerne igen modtaget de rettroende bisper. Gud skal være vidne på, at jeg nærer frygt for at sige, hvad jeg befrygter med hensyn til ham (kongen) ¹²), medmindre den herre konge kalder sin ærkebiskop ¹³) tilbage. Og selv om han kalder ham tilbage og gengiver Guds kirke freden, nærer jeg ikke ubetinget håb om, at den gamle fremgang og nåde for ham og hans hus atter vil blomstre op igen ved kirkens forbønner. Kort sagt, kun een vej kan man råde ham til at gå, at han fjerner de nedrige og mod kirken fjendtlige råder og stræber efter at forsone Gud, som han krænker, og mod hvis vilje han ikke kan regere eller styre lykkeligt. Han har hidtil støttet ham med megen tålmodighed. Men hvis han ikke tager sig i agt, vil han i løbet af kort tid skrige som en kvinde i barselsnød ¹⁴) mod hans ubøjelige strengthed.

1) for datering se Dipl. Dan. — 2) Ps. 68, 31. — 3) Ps. 73, 27. — 4) Ps. 77, 11. — 5) Henrik 2; der sigtes til dennes strid med Thomas Becket. — 6) jf. 1. Kongebog 11, 11—13. — 7) pave Alexander 3. havde banlyst kejseren og erklæret ham for afsat, jf. Hefele V 583. — 8) sigter vel til pesten, der i august 1167 ramte kejserens hær efter kejserkroningen i Italien, og som også bortrev mange af kejserens råder, Hefele V 584. — 9) Martin Martinez, ærkebiskop af Santiago 115—1167, blev fordrevet i 1160 af kong Ferdinand 2. Først i 1167, nogle måneder før sin død, kunde ærkebispem vende tilbage, jf. A. Lopez Ferreiro, Historia de la santa iglesia de Santiago IV (1901), s. 270—82. — 10) Gauchlinus, jf. Dipl. Dan. — 11) det lombardiske forbund under Milanos ledelse. — 12) Henrik 2. — 13) Thomas Becket. — 14) Esai. 42, 14.

181

[1167—1170]¹⁾

Thomas Becket, ærkebiskop af Canterbury, beder kong Valdemar af Danmark om råd og støtte i en strid med Henrik 2. af England.

Afskrift i Canterbury.

Thomas, af Guds nåde ærkebiskop af Canterbury og det apostoliske sædes legat, til Valdemar, af samme nåde Danernes velbyrdige og berømmede konge, i ønsket om, at han må gøre brug af det jordiske gods på en sådan måde, at han gør sig fortjent til at nyde de evige goder.

Vi tror, at det ved andres beretning er blevet forkyndt for Eder, strålende konge, hvor mange ulykker Englændernes konge i vrede og unåde, som slet ikke sømmer sig for en konge, og under brug af såre slette rådgivere har forvoldt både os og vore undergivne fra det tidspunkt, da Gud kaldte os til ærkebispesværdigheden ²); og han afstår stadigvæk ikke fra at forfølge os. Men vel-

signet være Gud, fordi kongen ikke har så megen magt til at volde skade, som han har agt. Han, i hvis hånd kongernes hjerter er ³⁾, bevæger jo de Franskes kristne konge Ludvig ⁴⁾ og hans riges fyrster og stormænd til, at de viser os al hæder og den største ærbødighed.

Men eftersom Eders navns storhed og det kongelige retsind, hvormed kongernes konge ⁵⁾ har prydet Eder, ved berømmeligt ry er nået til vor kendskab, er det også vor vilje, at forfølgelsen af os skal være vitterlig for Eder, stormægtige konge, formedelst vor egen underretning, så vi kan finde større nåde for Eders øjne. Og om Gud måske skulde bestemme det så, kan vi styket og værnet ved Eders råd og hjælp mod vore fjender, opnå at blive delagtig i Eders lykke og fred i Kristus, han, for hvis glories skyld vi nu udstår alle de skændige forhånelser. Thi omend jeg tier, ved verden nok, hvor trofast, hvor berømmeligt vi har tjent nysnævnte Englændernes konge førend vor forfremmelse ⁶⁾, da vi endnu gjorde tjeneste i denne verden.

Vi bønfalder derfor Eder i Eders ophøjethed, glørværdige konge, om, at I tilkendegiver os, hvad der er Eder til behag, og velvilligt og nådigt låner øre til det, som vi ikke har skrevet her ⁷⁾ men underretter Eder om gennem vor ærværdige broder, og at I fæster fuld lid til det, som om det var udtalt af os selv.

Han, som giver konger frelse ⁸⁾, beskytte og berige Eder.

1) for datering se Dipl. Dan. — 2) i 1162. — 3) jf. Ordsp. 21, 1. — 4) Ludvig 7. — 5) Dan. 2, 37. — 6) han havde været kongens kansler. — 7) brevet er skrevet af Thomas Becketts sekretær Herbert af Bosham, jf. Dipl. Dan. — 8) Ps. 144, 10.

[1167—1172]¹⁾

182

Pave Alexander 3. pålægger kong Valdemar at skride ind med den verdslige magt mod fru Margrete, hvis hun ikke adlyder de kirkelige formaninger.

Afskrift i Ømbogen.

Alexander, biskop, Guds tjeneres tjener, til sin såre kære søn i Kristus Valdemar, Danernes berømmelige konge, hilsen og apostolisk velsignelse.

Du skal vide, høje konge, at vi har givet vore ærværdige brødre, bisperne Svend af Århus og Niels af Viborg, i opdrag, at de med omhu og flid skal formane den velbyrdige kvinde Margrete til, at hun uden forhaling skal tilbagegive og i fred skal afstå den jord i Kollens, som hun siges at have fragtaget vore elskede sønner Brian, abbed, og brødrene i Vor Frue kloster i

Kalvø med vold, samt tilbagegiver dem deres prydelser i kirken i Veng, som hun, således som vi har hørt, har dristet sig til at røve med væbnet hånd og bortføre, eller at hun efter en undersøgelse af de nysnævnte bisper under tilsidesættelse af appel ikke skal tøve med at yde omtalte abbed og brødre fuld retfærdighed.

Eftersom Han, gennem hvem konger regerer²⁾, har tilstået dig sværdet, høje konge, for at straffe misdædere, men belønne dem, der gør det gode³⁾, beder, formaner og opfordrer vi dig i Herren, høje konge, ved apostolisk brev til, hvis fornævnte kvinde under tilsidesættelse af frygten for Gud ikke ved kirkens straf vil lade sig tvinge til det, som ovenfor er sagt, du da, ophøjede majestæt, med den magt, der er betroet dig af Herren, tvinger hende til at give det frarøvede tilbage eller i nærværelse af ovennævnte bisper får hende til at gå ind på retfærdighed i overensstemmelse med vor befaling, så at fornævnte abbed og brødre gennem dig kan genvinde deres ret, og at vi som følge deraf er forpligtet til på mangfoldig vis at anbefale dig, stormægtige konge, i Herren.

Men hvis ovenanførte besiddelse måske på et eller andet tidspunkt måtte være overgået til en anden, som drister sig til at nægte ovennævnte abbed og brødre deres ret, skal du, høje konge, tvinge ham, der holder den i sin besiddelse, bort fra så stor en forvovenhed og med kongelig magt binde ham til at yde klostret dets ret.

1) for datering se Dipl. Dan. — 2) Ordsp. 8, 15. — 3) 1. Pet. 2, 13—14.

183

[1167—1172]¹⁾

Pave Alexander 3. skriver til de danske bisper og til fru Margrete angående de overgreb, sidstnævnte har begået mod klostret i Kalvø.

Referat i Ømbogen.

Efter at Veng . . . var kommet i kongens magt, begyndte den velbyrdige kvinde Margrete at plage ham med sine bønner, idet hun tilbød ham ret megen jord på Fyn hvis han vilde afstå Veng og hun tilbød også dronningen to guldringe for at hun skulde være hende behjælpelig med at få sin vilje . . . og en forgyldt hagel af vidunderlig tilvirkning . . . hvilken hagel fornævnte kvinde sammen med flere andre prydelser havde røvet fra kirken i Veng, hvorom den apostoliske herre ofte havde skrevet til kongen²⁾ og til bisperne og til denne kvinde, og som brødrene indtil den dag i dag³⁾

ikke har opnået at få tilbage ligesom heller ikke den jord i Kollens til en værdi af fire mark guld, som ligeledes er frataget samme brødre ved vold.

1) for datering se Dipl. Dan. – 2) jf. nr. 182. – 3) omkr. 1216.

[1167-1174]¹⁾

184

Ærkebiskop Eskil af Lund erklærer, at Florentius, dattersøn af dekanen Jens, over for ham har godkendt sidstnævntes salg af Villingerød til Eskil.

Afskrift i Esrombogen.

Eskil, af Guds nåde ærkebiskop af den hellige kirke i Lund, det apostoliske sædes legat, Danmarks og Sveriges primas, til alle troende kristne, nulevende såvel som fremtidige, hilsen og kærlighed.

Vi gør vitterligt for Eder alle, at vi for en passende sum har købt en besiddelse, som kaldes Villingerød, af Jens, dekan ved vor kirke, og til bod for vor sjæl overdraget den til brødrene i Vor Frue kloster i Esrom, at besidde evindeligt. Men efter nogen tids forløb begyndte en ung mand ved navn Florentius, dattersøn af fornævnte dekan, ligesom at mumle en del i krogene og falskeligt at påstå, at samme besiddelse ikke helt lovformeligt var gået ham af hænde. Da Florentius blev stævnet for mig, frafaldt han efter at have godkendt en sandfærdig redegørelse aldeles den fornævnte falskelige påstand i nærværelse af biskop Absalon, provsten Asser og abbeden i Allehelgens kloster samt abbeden i St. Trinitatis kloster og mange andre personer, såvel fra vor egen som fra kirken på Sjælland; og for at han ikke senere på nogen måde skulde volde fornævnte brødre nogen foruroiligelse, gentog han i alle henseender på sin tro sit løfte med vidnesbyrd af de fornævnte personer.

Må derfor enhver troende leve vel.

1) for datering se Dipl. Dan.

[1167–1174]¹⁾. 28. august. Lund.

185

Florentius, kannik i Lund, godkender sin bedstefaders afhændelse af Villingerød til ærkebiskop Eskil af Lund og frafalder alle krav mod klostret i Esrom, i hvis besiddelse det nu er.

Afskrift i Esrombogen.

I den hellige og udelelige treenigheds navn. Jeg Florentius, kannik ved Vor Frue og St. Laurentius.

Jeg gør vitterligt for såvel mine frænder som for fremmede, nulevende og fremtidige, at jeg over for den herre ærkebiskop og mange andre personer af hele mit hjerte og af from vilje har frafaldet den klage ²⁾, som jeg på nogen måde måtte synes at have mod Vor Frue kloster i Esrom angående den jord i Villingerød, som min bedstefader Jens, dekan, afstod til den herre ærkebiskop for en godkendt passende pris. Og for at ingen af mine frænder i tidens løb skal skabe trætte for fornævnte kloster, har jeg bestemt at forsyne dette dokument og denne handling, med vor kirkes segl. Men de personer, i hvis nærværelse jeg har gjort dette, og som til vidnesbyrd var til stede ved samme handling, er disse: den ærværdige biskop af Roskilde herr Absalon, abbed Markus i Allehelgens kloster, abbed Jens i St. Trinitatis kloster, domprovsten ved vor kirke herr Asser, magister Walter, herr biskop Absalons kapellan, Knud, søn af Karl, Niels af Falster og mange andre såvel fra den herre ærkebiskops gård som fra herr biskop Absalons gård. Men da både jeg og min broder, som også ligesom jeg ifølge arveret skulde have haft fornævnte jordegods i Villingerød i besiddelse, den 28. august i vort kloster i Lund dels som en from gave dels i henhold til den aftale, der var indgået mellem os, foretog en skødning til fornævnte Vor Frue kloster i Esrom, var de personer, der som nedenfor anført har skrevet under, til stede som vidner: herr abbed Jens i St. Trinitatis kloster, med hvis underskrift såvel som vedhængte segl dette dokument er forsynet, herr Esger, prior i St. Peders kloster, som både har skrevet under med egen hånd og forsynet dette dokument med sit hellige klostersons segl, Othmar, dekan i vor kirke, som både har stadfæstet denne handling med samme vor kirkes segl på vore vegne og skrevet under som vidne. Og andre af vore øvrige medkanniker har været til stede som vidner, og de har også skrevet under.

Jeg Bent, broder til Florentius, har skrevet under.

Jeg Ebbe, kannik, subdiakon ved St. Laurentius, har skrevet under.

Jeg Martin, præst, har skrevet under.

Jeg Svend, kannik ved St. Laurentius, har skrevet under.

Jeg Niels, kannik ved St. Laurentius, har skrevet under.

Jeg Bjørn, subdiakon ved den hellige kirke i Lund, har skrevet under.

Jeg Anders, kannik ved St. Laurentius, har skrevet under.

Jeg Othmar, dekan ved domkirken, har skrevet under.

Jeg Jens, abbed i St. Trinitatis kloster, har skrevet under.

Jeg Markus, abbed i Allehelgens kloster, har skrevet under.

1) for datering se Dipl. Dan. — 2) jf. nr. 184.

[1167—1177]¹⁾

186

Abbed Petrus af St.-Remi (i Reims) anbefaler kanniken T. ved St.-Timothée i Reims til ærkebiskop Eskil af Lund.

Efter tryk i Petri Cellensis epistolæ.

Broder Petrus, ydmyg abbed i St. Remi, til sin herre og såre kære ven Eskil, ærkebiskop af Lund, hilsen og hengiven tjeneste.

Eders miskundheds såre søde vellugt ikke alene vederkvæger de nærværende ved liflig indånding, men drager visse også fraværende og fjerne til sig i en lige så sød som uforstyrrelig forventning. Thi hvem har udbedt sig Eders støtte og er vendt tilbage uden trøst? Hvem har banket på Eders dør, og I har ikke lukket op for ham ²⁾? Hvem, der beder om velsignelse fra Eders hånd, har ikke ført den med sig tilbage i rigt mål ligesom fra såre righoldige skatkamre? Blandt andre og mellem mange er der en T., nærværende breviser, hvem så mange farer under rejsen, så mange vanskeligheder ved at nå frem til Eder ikke har afskrækket eller holdt tilbage, idet det ry, som udbreder sig om Eder overalt i landene ³⁾, bevæger og ansporer ham til at gøre så stor en anstrengelse. Ikke just mangel på fornødenheder, ikke udstødelse og foragt blandt sine egne har udspytet ham til Eders land, da han både er kannik ved St.-Timothée og broder til Hildoinus, økonom ⁴⁾ og kannik ved Vor Frue i Reims. Vi beder derfor om, at han ikke må blive skuffet i sit håb, at han ikke nogensinde skal angre ved sig selv og dybt ramt af hjertesorg ⁵⁾ skal sige: møje og udgift gik til spilde.

Jeg og hele klostetsamfundet i St. Remi er til Eders disposition, og vi fremfører i rigt mål bønner til Gud for Eder, på det at Eders højhellige sjæl ved sin bortgang kan finde de skatte, som den har henlagt i himmelen ved at give til de fattige ⁶⁾, og at den opfyldt af goderne i Guds hus sammen med de hellige engle kan fryde sig over den evige glæde.

1) for datering se Dipl. Dan. — 2) jf. Matth. 7, 7. — 3) jf. 2. Mac. 8, 7 (Vulgata) — 4) forvalter af bispens mensa. — 5) 1. Mos. 6, 6. — 6) Matth. 19, 21.

187

1168. 22. maj.

Notits om, at biskop Livo af Odense har bevidnet overførelsen af St. Cuniberts levninger i Köln til en ny kirke.

Efter tryk af v. Mering og Reischert.

Den 22. maj 1168 klokken fire om eftermiddagen i det 900. år efter den første optagelse af de hellige knogler er i ærkebiskop Filip af Kölns regeringstid ærkebiskop Cunibert af Kölns legeme sammesteds taget op og atter lagt i kiste af den højærværdige biskop Livo af Fyn.

188

[1168–1170]¹⁾

Notits om, at biskop Livo af Odense og hans nevø Achilius har købt et hus i Köln.

Original i Kölner Schreinsurkunden.

Det skal være vitterligt for alle, såvel fremtidige som nulevende, at bispen fra Danmark herr Livo og hans nevø Achilius har erhvervet et hus ved Rhinen af Ludvig v. Stumbele og hans hustru og af alle hans arvinger. Det er blevet stadfæstet ved vidnesbyrd af dommere, scabiner ²⁾, borgmestre og borgere.

1) for datering se Dipl. Dan. – 7) i. e. Schöffren.

189

[1169]¹⁾. 4. november. Benevent.

Pave Alexander 3. bevilger, at den nyerobrede ø Rügen i gejstlig henseende skal høre under bispestolen i Roskilde.

Afskrift i vidisse af 1528 8. juni i rigsarkivet.

Alexander, biskop, Guds tjeneres tjener, til sin ærværdige broder Absalon, biskop af Roskilde, hilsen og apostolisk velsignelse.

Når den kristne tro, støttet ved den guddommeliges nådes medvirken, udvides og det vantro folks ondsind tæmmes og lægges i tøjler, føler vi des større fryd og glæde derved i vort sind, jo mere dyrkelsen af Guds bud øges som følge heraf og den hellige og almindelige kirke dag for dag vinder i styrke.

Vi er ved breve fra vor såre kære søn i Kristus Valdemar, Danernes berømmelige konge, og fra flere andre klart blevet underrettet om, at en ø, af navn

kaldet Rügen, der ligger nær hans rige, fra den første tid for den rette tro var hengivet til så megen afgudsdyrkelse og vranglære, at den gjorde det omliggende område skatskyldigt til sig og uafsladeligt påførte samme kongerige og alle omkringboende såre store tab og hyppige trængsler. Idet samme konge, ansporet af den himmelske flamme og forsynet med Kristi våben, væbnet med troens skjold ²⁾, tog dette i betragtning, har han, beskyttet af Guds nåde, med stærk og udstrakt arm ³⁾ betvunget grumheden hos mændene på den ø og så kraftigt, stærkt og højmodigt ført deres rå vildfarelser tilbage under Kristi tro og lov, at han har kunnet underlægge den Kristi herredømme.

Dog eftersom dette lands mægtige og dets folk bebor en ringe ø, således at de ikke kan have en egen biskop og hyrde, har kongen, overvundet af deres bønner og anmodning, og efter at have indset det nødvendige heri, nok så ydmygt og hengivent bedt os om, at vi skulde betro dig sjælesorgen på og forvaltningen af den ø, for så vidt angår det åndelige. Idet det er vor vilje af et velvilligt sind at begunstige samme konges anmodninger i overensstemmelse med, hvad vi med Gud og retfærdighed kan, og ønsker at befordre dig som en værdig broder og en urokkelig søjle i kirken med en nådes- og hædersbevisning, bøjer vi os for hans bønner som også for en intervention fra vore ærværdige brødre, Eskil, ærkebiskop af Lund, det apostoliske sædes legat, og fra bisperne og rigets stormænd, samt for en indtrængende henstilling fra vor ærværdige broder Stefan, ærkebiskop af Uppsala, og fra vore elskede sønner, Brian, abbed, Jens, magister, den samme konges udsending, og magister Walter, din klerk, og tilstår dig og dine efterfølgere magisterium ⁴⁾ over og ledelsen af samme ø i åndelige anliggender til evig tid og stadfæster den ret med apostolisk myndighed uden indgreb i andre kirkers rettigheder, hvis de har nogen på denne ø. Eftersom de er uslebne i troen og endnu uvidende om vor lov, skal du altså forkynde frelsens ord for dem og vise dem sandhedens vej samt oplære dem i den frelsebringende lære og de kristne trossætninger.

Givet i Benevent den 4. november.

1) for datering se Dipl. Dan. – 2) Efes. 6, 16. – 3) Jer. 21, 5 og Ezek. 20, 33. – 4) udlægning af den rette forkyndelse.

[1169]¹). 8. november. Benevent.

190

Pave Alexander 3. meddeler den danske kirkes øvrighed, at han har kanoniseret Knud Lavard.

Afskrift i Ringstedbogen.

Alexander, biskop, Guds tjeneres tjener, til sine ærværdige brødre Eskil, ærkebiskop af Lund, det apostoliske sædes legat, til bisperne og til sine elskede sønner abbederne, priorerne og andre prælater ved kirkerne i Danmark hilsen og apostolisk velsignelse.

Af et brev fra vor såre kære søn i Kristus Valdemar, Danernes berømmede konge, samt af Eders aktstykker og af den omhyggelige fremstilling, som er givet af vor ærværdige broder Stefan, ærkebiskop af Uppsala, og af dem, som er kommet sammen med ham, har vi forstået, hvorledes Knud – salig ihukommelse – fordem Danernes hertug, nysnævnte konges fader, mens han endnu var i live, hengav sig til et agtværdigt og prisværdigt liv og et dydligt levned, og også hvorledes der efter hans død er fremvældet en kilde ved hans grav, en blind har fået synet, og den almægtige og barmhjertige Herre har værdigedes at udvirke mange andre kraftige undere omkring ham, således som fornævnte ærkebiskop og hans fæller var rede til at bekræfte ved aflæggelse af foreskreven ed, om det var vor vilje at modtage den. Af den grund er det altså, at vi efter at have modtaget fornævnte konges og Eders ansøgning om at kanonisere ham, og idet vi med Guds og hans hellige apostle Petrus' og Paulus' miskundhed går ud fra, at hans fortjenestfulde handlinger er rigtige, med vore brøders²⁾ enstemmige råd har ladet ham indskrive i fortegnelsen over helgener, idet vi med apostolisk myndighed fastsætter, at I skal fejre hans fødselsdag den 25. juni. Thi vi har i overensstemmelse med Eders ønske og attrå ment, at denne helgens legeme skal forherliges og hædres med tilbørlig lovprisning i landet på samme måde, som den almægtige og barmhjertige Herre har forherliget ham i himmelen ved sin nåde, nemlig ved at han for fremtiden skal medregnes blandt helgenerne, han, som har fortjent at opnå selve dette hos Gud ved tegn og mirakler, således som det er kommet til vor kundskab ved Eders vidnesbyrd, både den ovennævnte ærkebiskops og hans fællers samt mange andres.

Eftersom det sømmer sig for Eder, I oprigtige og indsigtfulde brødre og sønner, at dyrke ham i from hengivenhed og ære ham med størst mulig iver, ham, hvem I alle i fællesskab har forlangt skulde hædres ved apostolisk autorisation, beder, formaner og opfordrer vi derfor Eder, hengivne brødre og sønner, i Herren i kraft af apostolisk brev til, at I for fremtiden stræber efter at udmærke ham med passende hædersbevisninger og ærer ham under skyldig dyrkelse, så at I derved kan modtage mangfoldig løn hos Ham, der

gengælder alt godt, og kan blive hjulpet ved helgenens mangeartede fortjenester og forbønner hos den Højeste.

Givet i Benevent den 8. november.

1) for datering se Dipl. Dan. — 2) kardinalerne.

[1169]¹⁾. 8. november. Benevent.

191

Pave Alexander 3. pålægger kannikerne i Ribe at efterleve augustinerreglen.

Afskrift i Ribe bispekrønike.

Alexander, biskop, Guds tjeneres tjener, til sine elskede sønner, kannikerne ved kirken i Ribe, hilsen og apostolisk velsignelse.

Det er kommet os for øre, at skønt I havde aflagt løfte om ordensdragt og havde valgt at leve i overensstemmelse med St. Augustins regel, er I ved indgivelse fra menneskeslægtens fjende senere vendt tilbage til spyt²⁾ og har kun i ringe grad overholdt det aflagte løfte. Eftersom ingen, der lægger sin hånd på ploven og ser sig tilbage, synes egnet for Guds rige³⁾, pålægger vi af den grund Eder alle, idet vi påbyder det ved apostolisk brev, at I efter vor ærværdige broder Radulf, Eders biskops formaning og befaling genantager dragten i henhold til det løfte, I har givet Eder ind under, og strider for Herren i overensstemmelse med St. Augustins regel, således som I har lovet, samt viser nysnævnte biskop tilbørlig lydighed i alle henseender såvel i dette som i andet, som vedrører Gud⁴⁾, og sørger for ydmygt at vise ham ærbødighed som Eders fader og hyrde. Thi vi har givet samme biskop som vor befaling, at han under tilsidesættelse af enhver indsigelse og appel skal lægge alle under banlysningens bånd, som viser sig hårdnakkede og opsætsige mod ham i disse anliggender.

Givet i Benevent den 8. november.

1) for datering se Dipl. Dan. — 2) Ordsp. 26, 11. — 3) Luk. 9, 62. — 4) 2. Mos. 4, 16.

[1169—1170]¹⁾

192

Ærkebiskop Eskil af Lund anbefaler sin klerk Esbern til abbed Ernisius i St.-Victor i Paris og beder denne om at overgive Esbern det depositum, som Eskil har betroet abbeden.

Afskrift i Paris.

Eskil, af Guds nåde ærkebiskop af den hellige kirke i Lund, det apostoliske sædes legat, Danmarks og Sveriges primas, til sin ærværdige broder og særlige ven Ernisius i følelsen af inderlig kærlighed med hilsen.

Da det kendetegner en ven at se en fraværende ven for sig med det kærlige sinds øje, som om han var nærværende, skal det ikke være så, at fjernt fra hinanden liggende steder for stedse skal adskille os, hvem en uforanderlig overensstemmelse i gode følelser knytter sammen. Af den grund er det en glæde, så ofte en anledning byder sig, i det mindste ved brev at meddele dig, broder, hvad vi ikke kan sige med ord.

Derfor sender vi vor elskede klerk Esbern, som vi har befundet at være tro i alle forhold, til dig med det bud, at du ikke skal betænke dig på at fæste lid til ham som til os selv i alle vore anliggender, men tværtimod fuldt ud oplade samme alt det, som vi i nærværelse af et vidne i St.-Victor over for St. Laurentius' alter samt i nærværelse af to i vort kammer i St.-Marcel ²⁾ har betroet dig, trofaste broder, at opbevare.

Men der er een ting, som vi undrer os mere end nok over, nemlig at skønt vi i hemmelighed og så at sige næsten med Gud alene som vidne havde overgivet dig at tage vare på det, har vi erfaret, at det er blevet kendt for mange. Vi beder på det kraftigste om, at der ikke sker ydermere, eftersom vi, omendskønt vi ikke har gjort os fortjent hertil, har mange fjender og modstandere.

1) for datering se Dipl. Dan. — 2) kloster i Paris.

**PERSON- OG STEDNAVNE-
REGISTRE**

VEJLEDNING

Registrene er delt i person- og stednavneregister. Ved *personnavnene*, der er ordnet alfabetisk efter fornavne — hvorved å af hensyn til tidligere registre indenfor Danmarks Riges Breve står foran a — oplyses stilling eller egenskab, i hvilken en person forekommer i nærværende bind.

FORKORTELSER

a. = amt. h. = herred. Sdrj. = Sønderjylland syd for den nuværende grænse. N. = Nørre S. = Sønder V. = Vester Ø. = Øster. — forsv. = forvunden.

PERSONNAVNREGISTER

A

Åge: 1. Å. den Unge, selvejerbonde. 1145: 88. — 2. Å., bryde. 1059: 3. — 3. Å. Fris, selvejerbonde. 1145: 88. — 4. Å. Frændesen. 1145: 91. — 5. Å. Pik. 1135: 65. 1141: 81. 1142: 84. 1147: 99.

A

Absalon: 1. A., biskop af Roskilde, senere ærkebiskop af Lund. 1138-1177: 73. 1158: 126. 1158-1160: 128, 129, 130. 1158-1177: 132. 1161-1171: 147. 1164-1178: 162, 163. 1165: 164. 1165-1166: 168. 1167: 176. 1167-1168: 179. 1167-1174: 184, 185. 1169: 189. — 2. A., prior i Ringsted. 1148: 101.

Acelin, provst. 1059: 3.

Achilius, nevø af biskop Livo. 1168-1170: 188.

Adalbero: 1. A., ærkebiskop af Hamburg-Bremen. 1126-1129: 49. 1130: 53. 1133: 57, 58, 59, 60, 61. 1141: 80. — 2. A., biskop af Metz. 1113: 40.

Adalbert: 1. A., ærkebiskop af Hamburg-Bremen. 1053: 1. 1055: 2. 1059: 3. 1061-1072: 5. 1066-1069: 8. 1075: 14. — 2. A., provst ved domkirken i Hamburg. 1141: 80. — 3. A., markgreve. 1152: 110, 111.

Adalward: 1. A., biskop af Sigtuna. 1066-1069: 8. — 2. A., dekan. 1059: 3.

Adelgoz, ærkebiskop af Magdeburg. 1108: 39.

Adolf, greve. 1152: 111.

Agapit 2., pave 946-55. 1053: 1. 1055: 2.

Agge Pedersen, selvejerbonde. 1145: 88.

Ailnoth, munk. 1104-1117: 31.

Aimericus, pavelig kansler. 1133: 57. 1139: 76.

Alard, subdiakon i Lund. 1158: 126.

Albald, klerk i Reims. 1090: 23.

Albericus, kardinal. 1103-1105: 29.

Albert, provst i Aachen. 1158: 125.

Albuin, biskop af Merseburg. 1108: 39.

Alexander: 1. A. 2., pave 1061-73. 1061-1072: 5. 1061-1073: 7. 1073: 10. 1075: 11, 13. — 2. A. 3., pave. 1160-1161: 141. 1164: 153, 154, 155, 157. 1165-1166: 167, 168. 1166-1181: 173. 1167: 175. 1167-1168: 177, 178, 179. 1167-1172: 182. 1169: 189, 190, 191. — Som Roland, kardinalpresbyter og kardinal: 1154: 115. 1155: 116. 1157: 118. 1159: 133, 135. 1160: 137, 138.

Alger, i Utrecht. 1122: 45.

Alli, staller. 1085: 21.

Anaclet 2., pave. 1130: 53. 1133: 57 note 3.

Anastasius 4., pave. 1154: 115.

Anders: 1. A. Sunesen, ærkebiskop af Lund 1201-23. 1138-1177: 73. — 2. A., kannik i Lund. 1167-1174: 185.

Anselm: 1. A., ærkebiskop af Canterbury. 1103-1105: 29. — 2. A., biskop af Havelberg. 1152: 110. — 3. A., kapellan. 1141: 80.

Anund, broder til Find. 1158-1177: 132.

Api, hertug Buris' hovedsmand. 1163: 152.

Aribertus, kardinalpresbyter. 1151: 106. 1154: 115.

Arlong, biskop af Würzburg. 1113: 40.

Arnesberch se Frederik og Henrik.

Arnfast, prior i Asmild kloster. 1166-1187: 174.

Arnold: 1. A., biskop af Grønland. 1124: 47.

— 2. A., ærkebiskop af Mainz. 1142: 83.

1158: 125. 1160: 138. — 3. A., abbed i

Naumburg. 1152: 110. — 4. A., præst.

1085: 21. — 5. A., kansler hos ærkebispem af Mainz. 1152: 110. — 6. A., slotsfoged i Utrecht. 1122: 45. — 7. A., greve af Cleve. 1122: 45. — 8. A. af Rod. 1122: 45.

Arnulf, greve af Flandern. 1076: 16.

Ase, bryde. 1158: 127.

Asgot: 1. A., provst. 1145: 88. — 2. A., hertug Buris' hovedsmand. 1163: 152.

Asser: 1. A., ærkebiskop af Lund. 1103-1105: 29. 1105: 37. 1105-1106: 38. 1117: 43. 1123: 46. 1124: 47. 1126: 48. 1126-1129: 49. Senest 1127: 50. 1127: 51, 52. 1131: 54. 1133: 56, 57, 59. 1135: 63. 1158: 126. — 2. A., biskop af Roskilde. 1144-1145: 86. 1145: 88. 1157-1158: 120. — 3. A., provst i Lund. 1167-1174: 184, 185. — 4. A., præst. 1158-1177: 132. — 5. A., kapellan hos Erik Lam. 1140: 78. 1141: 81. 1142: 84. 1145: 91. 1148: 101. — 6. A. Ågesen, staller. 1085: 21.

Astaldus, kardinalpresbyter. 1154: 115. 1155: 116.

Atte: 1. A. på Fur. 1166: 172. — 2. A. Torstenssen. 1145: 91. — 3. A. Øpesen. 1145: 91.

Auirgast se Jens.

Aute, søn af bryden Konrad. 1164-1178: 162.

B

B., prior i Odense. 1135-1139: 66.

Balduin: 1. B., kansler i Frankrig. 1061: 4. —

2. B., greve af Hennegau. 1076: 16.

Balthar de Loubenhausen. 1142: 83.

Basilius, prior. 1162-1163: 148.

Beatrix, markgrevinde af Toscana. 1073: 10.

Benedikt, pave (= 8. el. 9.?). 1053: 1. 1055: 2. 1133: 57, 58, 60, 61. Se også Bent.

Benron, lægmand i Reims. 1090: 23.

Bent, broder til kanniken Florentius. 1167-1174: 185.

Berengoz, abbed i Trier. 1113: 40.

Beringar, lægmand i Reims. 1090: 23.

Bernard, abbed af Clairvaux. 1144-1145: 86. 1152: 112, 113. 1153: 114. 1158: 126.

Bernardus: 1. B., kardinalpresbyter. 1151: 106. 1157: 118. — 2. B., abbed i Marseille. 1073: 10 note 3.

Bernhard: 1. B., biskop af Paderborn. 1152: 110. — 2. B., kældermester i Paderborn. 1101: 27.

Bertold, abbed af St. Paulus (ved Bremen). 1141: 80.

Bjørn: 1. B. Gilsson, biskop af Hólar. 1145-1146: 92. 1151: 102. — 2. B., subdiakon i Lund. 1167-1174: 185. — 3. B. Ågesen. 1158: 127. — 4. B. af Langholm. 1158-1160: 130. 1158-1177: 132. — 5. B. 1158-1160: 128 (= nr. 4?).

Bo: 1. B., præst på Fur. 1166: 172. — 2. B. Assersen. 1135: 64. — 3. B. Galle. 1145: 91. — 4. B., søn af Sibbe i Stenkelstrup. 1135: 64. — 5. B., bonde i Tjæreby. 1158: 126.

Bodil, moder til Peder Bodilsen. 1135: 64.

Bonifacius: 1. B., ærkebiskop af Mainz. 1053: 1. — 2. B., provst i Reepsholt. 1141: 80. — 3. B., magister. 1161-1168: 145.

Boso: 1. B., kannik i Roskilde. 1135: 64. — 2. B., pavelig skriver. 1151: 106.

Botilda, frue. 1141: 81.

Boui, lægmand. 1158-1177: 132.

Brian, abbed i Kalvø. 1167: 176. 1167-1168: 177, 179. 1167-1172: 182. 1169: 189.

Bris se Konrad.

Broder, dekan i Ribe. 1145-1161: 93.

Bruno: 1. B., ærkebiskop af Trier. 1113: 40. — 2. B., biskop af Speier. 1113: 40. — 3. B., kansler hos Henrik 5. 1113: 40. 1122: 45.

Burchard: 1. B., biskop af Münster. 1113: 40. — 2. B., biskop af Strassburg. 1152: 110. — 3. B. de Meniga. 1142: 83.

Burdinus se Mauritius.

Buris Henriksen, hertug. 1157-1158: 120. 1158-1162: 131. 1161: 143. 1163: 152.

C

Calixtus 2., pave. 1133: 57, 58, 59.

Cencius, kardinalbiskop af Porto. 1154: 115.

Centius, kardinalpresbyter. 1118: 44.

Christina, datter af Knud. 1141: 81.

Chrysogonus, kardinalpresbyter. 1139: 76.

Clemens 2., pave. 1053: 1.

Clementia, Robert 2. af Flanderns gemalinde. 1096: 25.
Comes, kardinalpresbyter. 1139: 76.
Crescentius, kardinal. 1139: 76.
Cunibert, ærkebiskop af Köln. 1168: 187.
Cuno: 1. C., kardinalbiskop af Palestrina. 1118: 44. — 2. C., biskop af Strassburg. 1113: 40.

D

Dagobert, konge af Frankrig. 1061: 4.
Daniel, biskop af Prag. 1152: 110.
Derulf, lægmand i Reims. 1090: 23.
Dodelin, lægmand i Reims. 1090: 23.
Dodin, munk i Reims. 1090: 23.

E

E., kardinalpresbyter. 1126-1129: 49.
Ebal, (flandersk?) greve. 1096: 25.
Ebbe: 1. E., dekan. 1145: 88. — 2. E., subdiakon i Lund. 1167-1174: 185. — 3. E., ombudsmand. 1142-1146: 85. — 4. E., bryde. 1104-1134: 34. — 5. E. af Bastrup. 1104-1134: 34. — 6. E. Skjalmsen. 1145: 91. — 7. E. Stigsen. 1135: 65.
Eberhard: 1. E., ærkebiskop af Salzburg. 1160: 137. — 2. E., biskop af Bamberg. 1152: 109. 1158: 125.
Ebo, biskop af Novara. 1113: 40.
Ebricho, biskop af Würzburg. 1142: 83.
Edel, dronning af Danmark. 1090: 23. 1096: 25.
Egidius, kardinalbiskop af Tusculum. 1139: 76.
Eilbert, biskop af *Farria*. 1061-1072: 5, 6.
Einar, søn af Socki. 1124: 47.
Elef, hirdmand af *Vestorp*. 1144-1145: 86.
Elias: 1. E., biskop af Ribe. 1145: 87. 1145-1161: 93. 1157-1158: 120. 1158-1162: 131. 1161-1168: 145. — 2. E., provst i Eggeslevmagle. 1140: 78. 1142: 84. — 3. E., kannik i Roskilde. 1135: 64.
Emehard, biskop af Mecklenburg. 1152: 110.
Emeke, greve. 1113: 40.
Erik: 1. E., kannik i Roskilde. 1135: 64. —

2. E. Ejegod, konge. 1095-1100: 24. 1100: 26. 1102-1104: 28. 1135-1139: 66. — 3. E. Emune, konge. 1135: 63, 64, 65. 1145: 88. 1147: 99. 1164: 156. — 4. E. Lam, konge. 1137-1146: 71. 1139: 77. 1140: 78, 79. 1141: 81. 1142: 84. 1142-1146: 85. 1144-1145: 86. 1145: 91. 1146-1157: 96. 1151-1157: 107. 1158: 126. — 5. E., hertug af Götaland. 1145: 88.
Erkenbert, abbed i Korvey. 1108: 39.
Erland. 1157-1160: 122.
Erlof, abbed i Murbach. 1113: 40.
Ernisius, abbed i St.-Victor i Paris. 1169-1170: 192.
Erpho, greve. 1101: 27.
Esbern: 1. E., biskop af Slesvig. 1157-1158: 120. 1157-1160: 122. — 2. E., klerk. 1169-1170: 192. — 3. E. Lam. 1166: 169. — 4. E. Ubbesen. 1104-1134: 34.
Esger: 1. E. Juul, ærkebiskop af Lund. 1138-1177: 73. — 2. E., prior. 1167-1174: 185.
Eskil: 1. E., provst i Lund, senere biskop af Roskilde, senere ærkebiskop af Lund. 1133: 56. 1135: 64. 1138-1177: 73, 74, 75. 1139: 77. 1140: 79. 1142: 84. 1144-1145: 86. 1145: 88, 89. 1145 el. senere: 90. 1145: 91. 1145-1146: 92. 1145-1161: 93. 1146: 94. 1148: 101. 1151: 102, 106. 1151-1157: 107. 1152: 112, 113. 1153: 114. 1155: 116. 1157: 118, 119. 1157-1158: 120. 1158: 126, 127. 1158-1160: 129. 1160-1162: 142. 1161: 143. 1161-1168: 145. 1161-1169: 146. 1162-1176: 149, 150. 1164: 157. 1164-1167: 159. 1164-omkr. 1170: 160. 1164-1177: 161. 1165-1166: 167, 168. 1167: 176. 1167-1168: 177, 178. 1167-1174: 184. 1167-1177: 186. 1169: 189. 190. 1169-1170: 192. — 2. E., biskop af Århus. 1157-1158: 120. 1164: 157. — 3. E., biskop af Viborg. 1166: 172. — 4. E., ombudsmand. 1142-1146: 85. — 5. E., bryde i Roskilde. 1145: 91. — 6. E., lægmand. 1158-1177: 132.
Estrid, moder til kong Svend. 1072-1073: 9.
Etelz, biskop af Hildesheim. 1075: 12.
Euer (fejlf. for Ener?). 1145: 88.
Eugenius 3., pave. 1145: 88. 1147-1150: 100. 1151: 105. 1151: 106. 1152: 108, 112. 1154: 115.

F

- Fader: 1. F., provst i Viborg. 1159-1160: 136. — 2. F. Rufs. 1158: 127.
- Falster se Niels.
- Filip: 1. F., ærkebiskop af Köln. 1168: 187. — 2. F., dekan i Köln. 1165: 166. — 3. F., 1., konge af Frankrig. 1061: 4. 1076: 16. 1090: 23.
- Find, broder til Anund. 1158-1177: 132.
- Findor, provst i Dalby. 1136: 69.
- Florentius, kannik i Lund. 1167-1174: 184, 185.
- Folcbrath, kannik i Paderborn. 1101: 27.
- Frederik: 1. F., ærkebiskop af Köln. 1138: 72. — 2. F., abbed af Esrom. 1163: 152. — 3. F., kong Valdemars notar. 1158-1162: 131. — 4. F. Barbarossa, tysk kejser. 1152: 110, 111. 1157: 117, 118, 119. 1158: 125. 1159: 134, 135. 1160: 137, 139. 1165: 166. 1167-1168: 180. — 5. F., hertug. 1113: 40. — 6. F., hertug af Schwaben. 1142: 83. 1158: 125. — 7. F., pfalzgreve. 1152: 111. — 8. F., af Arnesberch, greve. 1122: 45. — 9. F. af Lothringen, pavens kansler. 1053: 1. 1055: 2. — 10. F., søn af pfalzgreve Otto. 1142: 83.
- Fris se Åge.

G

- Galle se Bo.
- Galo, byfoged i Utrecht. 1122: 45.
- Gaufridus, munk i Clairvaux. 1153: 114.
- Gausfridus, biskop af Paris, kansler hos Filip 1. 1076: 16.
- Gebhard, biskop af Würzburg. 1158: 125.
- Gelasius 2., pave. 1118: 44.
- Georgius se Jørgen.
- Gerald: 1. G., kardinalbiskop af Ostia. 1075: 12. — 2. G., biskop af Ribe. 1113: 40.
- Gerhard: 1. G., provst i Magdeburg. 1158: 125. — 2. G., møntmester. 1158-1160: 130. — 3. G., bryde. 1059: 3.
- Gerlach, søn af grev Emeke. 1113: 40.
- Gernoit. 1158-1160: 130.
- Girardus: 1. G., kardinalpresbyter. 1155: 116. — 2. G., prior i St. Johannes (ved Croxton). 1158-1160: 129.
- Giselbert, i Utrecht. 1122: 45.

- Gisle, biskop af Linköping. 1139: 77. 1145: 88, 89.
- Gizur, biskop af Skálholt. 1105: 36, 37. 1117: 43.
- Glug se Olaf.
- Godebald, biskop af Utrecht. 1122: 45.
- Godfred: 1. G., hertug af Lothringen. 1108: 39. — 2. G., pfalzgreve. 1113: 40.
- Godskalk: 1. G., præst. 1085: 21. — 2. G., kannik i Paderborn. 1101: 27. — 3. G., lægmand i Reims. 1090: 23. — 4. G., i Utrecht. 1122: 45.
- Gorm, bryde. 1158-1177: 132.
- Gregor: 1. G. 2., pave 715-31. 1053: 1. — 2. G. 3., pave 731-41. 1053: 1. — 3. G. 4., pave 827-44. 1133: 57, 58, 60, 61. — 4. G. 7., pave. 1073: 10. 1075: 11, 13. 1077: 17. 1078: 18. 1079: 19. 1080: 20. — 5. G., kardinalpresbyter. 1139: 76. — 6. G., kardinalpresbyter. 1151: 106. — 7. G., kardinaldiakon. 1151: 106. — 8. G., kardinalbiskop. 1154: 115. — 9. G., præst. 1158-1177: 132.
- Gripho, kardinalpresbyter. 1139: 76.
- Grounbach, Grumbach se Markvard.
- Grunenborch se Poppo.
- Guido: 1. G., kardinalpresbyter. 1154: 115. 1155: 116. — 2. G., kardinaldiakon. 1139: 76. — 3. G., kardinaldiakon. 1151: 106. 1154: 115.
- Gummar, lægmand i Reims. 1090: 23.
- Gumme: 1. G., jyde. 1142: 84. — 2. G. Hemmingsen, i Næstved. 1135: 64.
- Gumpert, abbed i Paderborn. 1101: 27.
- Gutkhi, på Fur. 1166: 172.

H

- Hågen: 1. H., hertug. 1075: 15 note 3. 1085: 21. — 2. H., staller. 1085: 21. — 3. H., i Flädie. 1085: 21.
- Hadrian: 1. H. (2.?), pave. 1133: 57, 58, 60, 61. — 2. H. 4., pave. 1155: 116. 1157: 117, 118. 1159: 133 — Som Nicolaus, kardinalbiskop af Albano: 1151: 106. 1154: 115.
- Haimon, klerk i Reims. 1090: 23.
- Hallr, biskop af Skálholt. 1151: 102.

- Harald: 1. H., præst. 1145: 91. — 2. H. Hen, konge af Danmark. 1077: 17. 1078: 18. 1079: 19. 1080: 20.
- Hartman, provst i Ramelsloh. 1141: 80.
- Hartvig, ærkebiskop af Hamburg-Bremen. 1151: 103, 105. 1152: 108, 110. 1158: 125. 1159: 133. 1160: 138.
- Heilbrond, foged. 1059: 3.
- Helge, landbo. 1164-1178: 162.
- Helm af Tubbarp. 1163: 152.
- Helmicin, klerk i Reims. 1090: 23.
- Hemming. 1. H., broder til Peder Bodilsen. 1135: 64. 1140: 78. — 2. H., søn af Tolf Godskalksen. 1135: 64.
- Henrik: 1. H., kardinalpresbyter. 1154: 115. 1155: 116. — 2. H., ærkebiskop af Mainz. 1152: 108, 110. — 3. H., biskop af Minden: 110. — 4. H., biskop af Paderborn. 1101: 27. — 5. H., abbed af Hersfeld. 1152: 110. — 6. H., abbed i Vitskøl. 1157-1158: 120. 1163: 152. 1164: 157. — 7. H., kannik i Paderborn. 1101: 27. — 8. H., præst. 1085: 21. — 9. H., kapellan hos kong Valdemar. 1161: 143. — 10. H. 3., tysk kejser. 1053: 1. — 11. H. 4., tysk kejser. 1080: 20. 1101: 27. 1152: 109. — 12. H. 5., tysk kejser. 1108: 39. 1113: 40. 1118: 44. 1122: 45. — 13. H. 2., konge af England. 1159: 134. — 14. H. Løve, hertug af Bayern og Sachsen. 1151: 103. 1152: 110, 111. 1164-1166: 159. — 15. H., søn af Konrad 3. 1142: 83. — 16. H. von Arnsberg. 1152: 111. — 17. H. Pallesen Hvide. 1157-1158: 120. — 18. H. Wolf. 1142: 83.
- Herad, provst. 1059: 3.
- Herbjørn af Ullerød. 1158-1160: 128. 1158-1177: 132.
- Heribert, lægmand i Reims. 1090: 23.
- Herman: 1. H., ærkebiskop af Köln. 1053: 1. — 2. H., biskop af Slesvig. 1135: 64. 1138: 72. 1139: 77. 1145: 88, 89, 91. 1151-1157: 107. 1158-1160: 129. — 3. H., biskop af Verden. 1152: 110. — 4. H., provst i Reims. 1090: 23. — 5. H., provst i Utrecht. 1122: 45. — 6. H., provst. 1147: 99. — 7. H., markgreve. 1113: 40. — 8. H., i Utrecht. 1122: 45.
- Hildoinus, kannik i Reims. 1167-1177: 186.
- Hizel, kannik i Paderborn. 1101: 27.
- Honorius 2., pave. 1126-1129: 49. 1130: 53. 1133: 57, 58, 59.
- Hubald: 1. H., kardinal. 1145-1146: 86. — 2. H., kardinalpresbyter. 1151: 106. 1155: 116. — 3. H., kardinalpresbyter. 1151: 106. 1155: 116. — 4. H., biskop af Odense. 1117: 42. 1139: 77.
- Hubert, kardinalbiskop af Palestrina. 1075: 12.
- Hugleik, præst i Dalby. 1136: 69.
- Hugo: 1. H., kardinalbiskop af Ostia. 1151: 106. 1154: 115. — 2. H., abbed i Cluny. 1073: 10. — 3. H., munk i Reims. 1090: 23. — 4. H. den Store, hertug. 1061: 4.
- Hun, søn af Åge den Unge, selvejerbonde. 1145: 88.
- Hvide se Palle og Henrik Pallesen.

I

- Illug, biskop (af Århus). 1135-1139: 66.
- Imad, biskop af Paderborn. 1075: 14.
- Imarus, kardinalbiskop af Tusculum. 1151: 106. 1154: 115. 1155: 116.
- Inge, søn af kong Niels. 1104-1134: 34.
- Ingemar Ubbesen. 1140: 78.
- Ingolf Ubbesen. 1135: 64.
- Innocens 2., pave. 1132: 55. 1133: 57, 58, 59, 60, 61. 1135: 64. 1139: 76, 77. 1142: 84. 1148: 101. 1164: 156.
- Isak: 1. I., provst. 1158-1177: 132. 1164-1178: 163. — 2. I., kannik i Roskilde. 1135: 64.
- Ivan, præst. 1127: 51, 52.
- Ivo, kardinalpresbyter. 1139: 76.

J

- Jacintus, kardinaldiakon. 1151: 106. 1155: 116.
- Jakob af Blistrup. 1158: 127.
- Jens: 1. J., dekan i Lund. 1158: 126. 1167-1174: 184, 185. — 2. J., abbed i Ringsted. 1148: 101. — 3. J., abbed. 1167-1174: 185. — 4. J., magister. 1169: 189. — 5. J. Auir-

gast. 1158: 127. — 6. J. af *Rochelde*. 1158-1160: 130. — 7. J., staller. 1104-1117: 32
Se også Johannes.

Jofred Swansheit, (fransk?) abbed. 1145: 88.

Johannes (se også Jens): 1. J., kardinalpresbyter. 1154: 115. — 2. J., kardinaldiakon. 1117: 42. — 3. J., kardinaldiakon. 1151: 106. 1154: 115. — 4. J. af *Salisbury*. 1167-1168: 180. — 5. J. 2. Komnenos, byzantinsk kejser. 1142: 82. — 6. J., søn af Hugleik. 1104-1134: 34.

Jon: 1. J. Birgisson, ærkebiskop af Trondheim. 1154: 115. — 2. J. Ógmundsson, biskop af Hólar. 1105: 36, 37. 1105-1106: 38.

Julius, kardinalpresbyter. 1151: 106.

Jørgen: 1. J., broder til Peder Bodilsen. 1135: 64. 1140: 78. — 2. J. Munk. 1144-1145: 86.

K

Karl: 1. K. den Store, romersk kejser 800-814. 1158: 125. — 2. K. 2., konge af Frankrig 843-877. 1076: 16. — 3. K., konge af Sverige. 1164: 153, 154. — 4. K., broder til kong Niels. 1104-1134: 34. — 5. K., søn af hertug Erik (af Götaland). 1145: 88. — 6. K. den Danske, greve af Flandern. 1101: 27. — 7. K., herr. 1148: 101. — 8. K. 1157-1158: 120. — 9. K., hospitalsforstander. 1166: 169. — 10. K. Ågesen. 1135: 64. 1145: 88, 91. — 11. K. Sunesen. 1163: 152.

Katerina, datter af Knud. 1141: 81.

Ketil, biskop af Hólar. 1145-1146: 92.

Kjeld: 1. K., diakon i Lund. 1136: 69. — 2. K., provst i Viborg. 1147-1150: 100.

Klængr Torstensson, biskop af Skálholt. 1151: 102.

Knud: 1. K. den Hellige, konge af Danmark. 1075: 15 note 3. 1085: 21. 1085-1086: 22. 1090: 23. 1100: 26. 1102-1104: 28. 1104-1117: 31. 1135: 63. — 2. K. Magnussen, konge af Danmark. 1145: 88. 1151: 104. 1152: 110. 1157-1160: 122. 1158 126: 1163: 152. — 3. K. Lavard, hertug. 1135: 65. 1148: 101. 1157-1160: 122. 1158: 126.

1169: 190. — 4. K. Henriksen, hertug. 1157-1158: 120. 1161: 143. — 5. K., søn af hertug Erik (af Götaland). 1145: 88. — 6. K. Karlsen. 1167-1174: 185.

Konrad: 1. K., biskop af Osnabrück. 1122: 45. — 2. K., kardinalbiskop af Sabina. 1139: 76. — 3. K., provst i Paderborn. 1101: 27. — 4. K., provst i Utrecht, broder til Konrad 3. 1142: 83. — 5. K. 3., tysk konge. 1141: 80. 1142: 82, 83, 84. 1151: 103, 104, 105. 1152: 108. — 6. K., markgreve af Meissen. 1152: 110, 111. — 7. K., pfalzgreve. 1158: 125. — 8. K., bryde i Ramløse. 1164-1178: 162. — 9. K. Bris. 1142: 83. — 10. K. af Lare, broder til Balther af Loubenhausen. 1142: 83.

Kristian Povlsen, prior i Odense (†1575): 99.

L

Lam se Esbern.

Lambert, klerk i Reims. 1090: 23.

Lanfranc, ærkebiskop af Canterbury. 1075: 15.

Lanfred, munk i Reims. 1090: 23.

Lave, søn af Palle Hvide. 1163: 152.

Leduin, klerk i Reims. 1090: 23.

Leo 9., pave. 1053: 1. 1055: 2. 1133: 57, 58, 60, 61.

Leudo, lægmand i Reims. 1090: 23.

Liemar, ærkebiskop af Hamburg. 1075: 12, 13 note 7, 14. 1079: 19 note 2.

Liodgar, ærkekapellan i Hamburg. 1059: 3.

Lippod, greve 1101: 27.

Liutfred, ærkebispen af Hamburgs kapellan. 1141: 80.

Liutprand fra Frisland. 1059: 3.

Livo: 1. L., biskop af Odense. 1168: 187. 1168-1170: 188. — 2. L., provst i Odense. 1137-1146: 71. 1147: 99. — 3. L., provst. [1158-1162]: 131.

Lothar 2., tysk konge, senere kejser. 1130: 53. 1133: 57. 1135: 64. 1137: 70.

Loubenhausen se Balther.

Lucas, kardinalpresbyter. 1139: 76.

Ludvig: 1. L. den Fromme, frankisk kejser 814-40. 1158: 125. 1159: 133. — 2. L. 7., konge af Frankrig. 1167-1170: 181. — 3.

L., greve af Thüringen. 1158: 125. — 4.
L. Stumbele i Köln. 1168-1170: 188.
Lyabert, klerk i Reims. 1090: 23.

M

Magnus: 1. M., biskop af Skálholt. 1145-1146: 92. — 2. M., se Svend Estridsen. — 3. M., søn af kong Niels. 1104-1134: 34. — 4. M., søn af kong Erik Lam. 1145: 91. 1158-1162: 131. — 5. M., søn af Svend Estridsen. 1075: 11. — 6. M. Henriksen. 1148: 101. — 7. M. Saksesen. 1145: 88, 91. — 8. M. Ulfesen. 1157-1160: 122.

Malmfred, kong Erik Emunes dronning. 1135: 63.

Manasse, ærkebiskop af Reims. 1073: 10.

Manegold, pfalzgreve. 1113: 40.

Manfredus, kardinalpresbyter. 1151: 106. 1154: 115.

Manne, broder til Åge Fris. 1145: 88.

Markus, abbed i Allehelgens kloster ved Lund. 1158: 126. 1162-1181: 151. 1167-1174: 185.

Margrete: 1. M., kong Niels' dronning. 1104-1134: 34. — 2. M., frue. 1141: 81. — 3. M. 1167-1172: 182, 183.

Markvard: 1. M., abbed af Fulda. 1152: 110. — 2. M. af Grounbach (Grumbach). 1142: 83. 1158: 125.

Martin: 1. M. 5., pave 1417-31. 1138-1177: 73. — 2. M., kardinalpresbyter. 1132: 55. — 3. M., præst i Lund. 1167-1174: 185.

Mauritius, kaldet Burdinus, biskop af Braga (modpave med navn Gregor 8.). 1118: 44.

Meinward, provst i Bremen. 1059: 3.

Mengod, provst i Utrecht. 1122: 45.

Meniga se Burchard.

Munk se Jørgen.

N

Naske se Stig.

Nicolaus: 1. N. 1., pave 858-67. 1053: 1. 1055: 2. 1133: 57, 58, 60, 61. — 2. N., prior i Rouen. 1167-1168: 180. Se også Niels.

Niels: 1. N., biskop af Viborg. 1157-1158:

120. 1159-1160: 136. 1164-1177: 161. 1166: 169. 1166: 171, 172. 1166-1187: 174. 1167-1172: 182. — 2. N., ærkedegn. 1145: 88. 1158: 126. — 3. N., subdiakon i Lund. 1164-omkr. 1170: 160. — 4. N., abbed i Lund. 1145: 88. — 5. N., kannik i Lund. 1167-1174: 185. — 6. N., konge af Danmark. 1104-1117: 31, 32. 1104-1134: 34, 35. 1108: 39. 1117: 41, 42. 1133: 58. 1139: 77. 1142: 84. 1142-1146: 85. — 7. N., greve. 1158: 126, 127. — 8. N., broder til Peder Lagesen. 1145: 91. — 9. N. af Falster. 1164-1178: 162. 1167-1174: 185. — 10. N. Noit. 1157-1160: 122. Se også Nicolaus.

Noit se Niels.

Nothold, biskop af Ribe. 1139: 77.

O

Occo, biskop af Slesvig. 1141: 80. 1145: 91.
Octavian se Victor 4.

Odalrik: 1. O., biskop af Konstanz. 1113: 40. — 2. O., abbed. 1113: 40. Se også Odelrik.

Odbert, ærkebispnen af Hamburgs kapellan. 1141: 80.

Odelrik, biskop af Halberstadt. 1152: 110.

Odgrim, biskop af Skara. 1145: 88, 89.

Odo: 1. O., kardinaldiakon. 1154: 115. 1155: 116. — 2. O., abbed i Ste.-Geneviève. 1164: 155.

Ogyrius, munk. 1162-1176: 150.

Olaf: 1. O. Kyrre, konge af Norge. 1078: 18. — 2. O. Glug. 1164-1178: 162.

Orm: 1. O., biskop af Færøerne. 1139: 77. — 2. O., prior i Ringsted. 1139: 76.

Othen, bryde. 1164-1178: 162.

Othmar: 1. O., dekan i Lund. 1167-1174: 185. — 2. O., skatmester i Lund. 1158: 126.

Ottar, biskop af Bergen. 1135: 63.

Otto: 1. O., kardinaldiakon. 1151: 106. — 2. O., biskop af Bamberg. Senest 1127: 50. 1127: 51, 52. — 3. O., biskop af Freising. 1157: 117. — 4. O. 1., romersk kejser 936-73. 1158: 125. — 5. O., hertug. 1059: 3. — 6. O., markgreve af Brandenburg. 1151:

103. — 7. O., pfalzgreve. 1142: 83. — 8. O. (v. Ballenstedt), greve. 1108: 39.
Ove: 1. O., på Fur. 1166: 172. — 2. O., kammermester, 1104-1117: 32. — 3. O., mundskænk. 1164-1178: 162.

P

Palle: 1. P. Hvide. 1163: 152. — 2. P. 1157-1160: 122.
Paschalis 2., pave. 1102-1104: 28. 1104: 30. 1104-1118: 33. 1105-1106: 38. 1117: 41, 42. 1118: 44. 1139: 77.
Patricius, abbed af Tommerup. 1155: 116.
Peder: 1. P., diakon i Lund. 1158: 126. — 2. P., abbed i Tvis. 1163: 152. — 3. P., se Svend Grathe. — 4. P., kongesøn. 1142: 83. — 5. P., staller. 1085: 21. — 6. P. 1158-1177: 132. — 7. P. Bodilsen. 1135: 64, 65. 1140: 78. 1142: 84. — 8. P. Lagesen. 1145: 91. 1157-1160: 122. — 9. P. Torstensen. 1148: 101. Se også Petrus.
Pene, bonde i Karleby. 1145: 88.
Peregrinus, patriark af Aquileja. 1160: 138, 139. 1161: 144.
Petrus: 1. P. af La Celle, abbed i Reims. 1160-1162: 142. 1162-1163: 148. 1162-1176: 149, 150. 1162-1181: 151. 1167-1177: 186. — 2. P., munk i Monte Cassino. 1137: 70. — 3. P., i Utrecht. 1122: 45.
Pik se Åge.
Poppo af Grunenborch. 1142: 83.
Povl, provst. 1145: 88.

R

Rabod: 1. R., greve af Amminberch. 1142: 83. — 2. R., biskop af Noyon. 1090: 23.
Radulf: 1. R., kong Valdemars kapellan, senere biskop af Ribe. 1157-1158: 120. 1158-1160: 130. 1158-1162: 131. 1161: 143. 1161-1168: 145. 1165-1166: 168. 1169: 191. — 2. R., abbed i Reims. 1090: 23.
Rane: 1. R. 1164-1166: 158. — 2. R. Svendsen. 1158: 127.
Reginald, abbed af Evesham. 1135-1139: 66, 67. Se også Reinald.

Reginhard, biskop af Halberstadt. 1108: 39.
Reimar, gejstlig. 1076: 16.
Reinald: 1. R., ærkebiskop af Köln. 1160: 138. 1165: 166. — 2. R., ærkebiskop af Reims. 1090: 23. — 3. R., kansler hos ærkebispnen af Mainz. 1158: 125. — 4. R. von Dassel, Frederik Barbarossas kansler. 1157: 118 note 9.
Reinbald: 1. R., dekan i Paderborn. 1101: 27. — 2. R. 1140: 78.
Ribod, lægmand i Reims. 1090: 23.
Richard: 1. R., prior i Roskilde. 1135: 64. — 2. R., munk i Sorø. 1164-1178: 162.
Richeldis, moder til grev Balduin af Hennegau. 1076: 16.
Richer, munk i Reims. 1090: 23.
Richinza, Lothar 2.s dronning. 1130: 53.
Riki: 1. R., kapellan hos kong Erik Emune, senere biskop af Roskilde. 1135: 65. 1135-1139: 66. 1139: 77. — 2. R., jyde. 1142: 84.
Rikulf, biskop af Odense. 1135-1139: 66, 67. 1144-1145: 86. 1147: 99.
Rikwal, biskop af Lund. 1075: 14. 1085: 21.
Robert: 1. R., abbed af Herrevad. 1158: 126. 1163: 152. — 2. R., greve af Flandern. 1076: 16. — 3. R. 2., greve af Flandern. 1096: 25. 1108: 39. — 4. R. Guiscard. 1075: 11 note 6.
Rod se Arnold.
Roger: 1. R., munk i Reims. 1090: 23. — 2. R., broder til Arnold af Rod. 1122: 45.
Rogerius, munk. 1160-1162: 142.
Rogger, provst i Paderborn. 1101: 27.
Roland se Alexander 3.
Romanus, kardinalpresbyter. 1118: 44.
Rudolf: 1. R., biskop af Basel. 1113: 40. — 2. R., gejstlig. 1147: 99.
Rufs se Fader.

S

Salomon, provst i Roskilde. 1135: 64.
Samson, provst i Viborg. 1166: 169, 170.
Sasser, mfra skoven*. 1164-1178: 162.
Saxo, provst. 1165: 164.
Selegrin. 1157-1160: 122. 1158-1160: 130. 1163: 152.

Sergius, pave. 1133: 57, 58, 60, 61.
 Sibbe, i Stenkelstrup. 1135: 64.
 Sigebald, i Utrecht. 1122: 45.
 Sigfred, ærkebiskop af Mainz. 1075: 12.
 Sigurd Jorsalfarer, konge af Norge. 1124: 47.
 Sigvard: 1. S., biskop. 1085: 21. — 2. S., biskop af Bergen. 1139: 77. — 3. S., biskop af Uppsala. 1141: 80. — 4. S., jarl. 1075: 15 note 3.
 Silvester, biskop af Børglum. 1139: 77.
 Simon: 1. S., biskop af Odense. 1157-1186: 124. 1158: 126. 1163: 152. — 2. S., abbed i Sorø. 1164-1178: 162, 163. — 3. S., gejstlig i Köln. 1165: 166.
 Siunde Svendsen, selvejerbonde. 1145: 88, 91.
 Skore: 1. S. 1085: 21. — 2. S. af Daugbjerg. 1163: 152. — 3. S. Vagnsen. 1145: 91.
 Socki, søn af þori. 1124: 47.
 Stefan: 1. S., ærkebiskop af Uppsala. 1164: 153, 154. 1169: 189, 190. — 2. S., prior i Odense. 1158-1162: 131.
 Stig Naske. 1158-1160: 130. 1163: 152.
 Stumbele se Ludvig.
 Sune: 1. S. af Rønnebæk. 1135: 64. — 2. S. Ebbesen. 1158-1160: 128, 130.
 Swansheit se Jofred.
 Svend: 1. S., biskop. 1085: 21. — 2. S., biskop af Viborg. 1134-1146: 62. 1139: 77. — 3. S., biskop af Århus. 1165-1166: 167, 168. 1166-1181: 173. 1167: 176. 1167-1168: 179. 1167-1172: 182. — 4. S., provst i Viborg. 1166: 171. 1166-1187: 174. — 5. S., kanniki i Lund. 1167-1174: 185. — 6. S., præst i Lund. 1136: 69. — 7. S. Estridsen, konge af Danmark. 1061-1073: 7. 1072-1073: 9. 1073: 10. 1075: 11, 13. 1085: 21 (her Magnus). 1135: 63. — 8. S. Grathe, konge af Danmark. 1135: 63. 1145: 88. 1146-1157: 95, 96, 97, 98. 1148: 101. 1151: 103. 1151-1157: 107. 1152: 110, 111. 1157: 117 (her Peder). 1158-1160: 129. 1163: 152. 1164: 156. (identisk med kongesønnen Peder? 1142: 83). — 9. S., staller. 1085: 21. — 10. S., bryde. 1158: 127. — 11. S., bonde. 1158: 127. — 12. S. Attesen. 1158-1160: 128. — 13. S. Christiansen. 1145: 88.

T

T., kannik i Reims. 1167-1177: 186.
 Tage Algotsen. 1157-1160: 122. 1158-1160: 128, 130.
 Tanko, i Utrecht. 1122: 45.
 Teuzo, kardinalpresbyter. 1118: 44.
 Theobald: 1. T., munk i Reims. 1090: 23. — 2. T., munk i Reims. 1090: 23.
 Theoderik, præst. 1085: 21.
 Theodignus, legat. 1139: 77.
 Thietmar: 1. T., dekan. 1141: 80. — 2. T., abbed i Helmarshausen. 1101: 27.
 Thomas: 1. T. Becket, ærkebiskop af Canterbury. 1167-1170: 181. — 2. T., prior i Odense. 1144-1145: 86.
 Thorgisl: 1. T., søn af Gunsten. 1085: 21. — 2. T. Gant. 1145: 91.
 Toke: 1. T. Signesen, selvejerbonde. 1145: 88. — 2. T., kongens notar. 1145: 91. — 3. T. Karlsten af Gerdrup. 1164-1178: 162.
 Tolf Godskalksen, i Næstved. 1135: 64.
 Torbjørn, forhen hovedsmand i Roskilde, slotsfoged på Søborg. 1158-1160: 128, 129, 130.
 Tord: 1. T., hovedsmand i Lund. 1158-1160: 128. 1158-1177: 132. — 2. T. Stavnsen, skatmester. 1141: 81. 1142: 84. 1145: 91. — 3. T. Sæmundsen. 1157-1160: 122. — 4. T. Torkilsen. 1145: 91.
 Torlak Rúnólfsson, præst. 1117: 43.
 Torsten af Sletelte. 1158: 127.
 Tove: 1. T., bryde i Slingerup. 1158-1160: 130. — 2. T. af Freerslev. 1158-1160: 130.
 Troels, af *Wettrye*. 1163: 152.
 Tyge, biskop af Børglum. 1148: 101. 1157-1158: 120. 1163: 152. 1165-1166: 168.

U

Ubbe: 1. U. Bodilsen. 1141: 81. — 2. U. Bondesen. 1147: 99. — 3. U. Esbernson, greve. 1104-1117: 32. 1104-1134: 34.
 Ulf: 1. U., jarl. 1164: 153, 154. — 2. U., staller. 1104-1117: 32. — 3. U. af Ribe. 1148: 101.
 Uscher, i Utrecht. 1122: 45.

V og W

Walcher, biskop af Durham. 1075: 15.

Valdemar 1. den Store, konge af Danmark. 1157-1158: 120, 121. 1157-1160: 122. 1157-1164: 123. 1158: 126. 1158-1160: 128, 129, 130. 1158-1162: 131. 1161: 143. 1161-1168: 145. 1163: 152. 1164: 156. 1164-1166: 159. 1164-1178: 162. 1165-1168: 167, 168. 1167: 176. 1167-1168: 177, 178. 1167-1170: 181. 1167-1172: 182. 1169: 189, 190.

Waldo, i Utrecht. 1122: 45.

Walram, biskop af Naumburg. 1108: 39.

Walter: 1. W., provst. 1145: 91. — 2. W., provst i Skåne. 1158: 126. — 3. W., magister, Absalons kapellan. 1164-1178: 162, 163. 1167-1174: 185. 1169: 189. — 4. W., kapellan. 1158-1177: 132.

Waltheof, jarl af Northumberland. 1075: 15 note 3.

Welf, hertug, Frederik Barbarossas morbrøder. 1152: 110, 111.

Wibald, abbed af Stavelot, senere af Monte Cassino og Korvey. 1136: 68. 1137: 70. 1152: 109, 110.

Wibert, ærkebiskop af Ravenna. 1073: 10. 1118: 44 note 5.

Wicard, prior. 1145-1159: 93.

Vicelin, abbed af Neumünster. 1141: 80.

Victor: 1. V. 2., pave. 1055: 2. — 2. V. 4., pave. 1160: 137, 138, 139. 1161: 144. — Som Octavian, kardinal. 1151: 105. 1157: 117.

Vide, staller. 1104-1117: 32.

Widilo, greve. 1059: 3.

Wikker, biskop af Brandenburg. 1152: 110.

Wikman, biskop af Zeitz, senere ærkebiskop af Magdeburg. 1152: 110. 1157: 117. 1160: 138.

Vilhelm: 1. V., biskop af Roskilde. 1059: 3. 1066-1069: 8. 1072-1073: 9. — 2. V., abbed. 1145: 88. — 3. V., abbed i Esrom. 1151: 106. — 4. V., kannik i Ste.-Geneviève, abbed (på Eskilsø). 1164: 155. 1165: 164, 165. — 5. V., munk. 1152: 113. — 6. V., Erobreren, konge af England. 1075: 15. — 7. V. Rufus, konge af England. 1095-1100: 24. 1135-1139: 66.

Ville, provst i Viborg. 1134-1146: 62.

Wiltet, i Utrecht. 1122: 45.

Vincentius, kapellan. 1161-1168: 145.

Wolf se Henrik.

Vulfrannus, dronning Edels kansler. 1090: 23.

Z

Zacharias, pave 741-752. 1053: 1.

STEDNAVNEREGISTER

A og Å

- Åby (Vemmenhøgs h., Skåne): 56.
Aachen (Tyskland): 117, 125.
Åkarp (Oxie h., Skåne): 88.
Ålebæk (Mønbo h., Præstø a.): 64.
Århus (Århus a.): Biskop: 120, 153, 157, 167, 168, 173, 176, 179, 182.
Aholm, Aveholm, Auolme (forsv. bebyggelse, Lyng-Kronborg h., Frederiksborg a.): 106, 126.
Albano (Italien): 106, 115, 117.
Almstofte (Ringsted h., Sorø a.): 65.
Alnarp (Bara h., Skåne): 88, 160.
Amager (Kbh.s a.): 21, 63, 65, 156.
Anagni (Italien): 42, 118.
Aqvileja (Italien): 138, 139, 144.
Arlunde (Holbo h., Frederiksborg a.): 122.
Arlöv (Bara h., Skåne): 88.
Asmild (Nørlyng h., Viborg a.): 171.
Asmundtorp (Rønnebergs h., Skåne): 160.
Asnæs (Ars h., Holbæk a.): 156.
Aspastig (Holbo h., Frederiksborg a.): 122.
Asserbo (Holbo h., Frederiksborg a.): 126.
Attarp (V. Göinge h., Skåne): 160.
Aveholm, Auolme se Aholm.
Auetofh (Holbo h., Frederiksborg a.): 122.
Autun (Frankrig): 138.
Avderød (Strø h., Frederiksborg a.): 162.
Aventinerbjerget (Rom, Italien): 57, 58, 59, 60, 61.
- B**
- Bagneux (Frankrig): 4.
Ballingslöv (V. Göinge h., Skåne): 88, 160.
Bamberg (Tyskland): 50, 109, 125.
Bara h. (Skåne): 73.
Barcelona (Spanien): 139.
Barsebäck (Harjagers h., Skåne): 160.
Basel (Schweiz): 40
Bastrup (Lyng-Frederiksborg h., Frederiksborg a.): 34.
Bayern: 111.
Benevent (Italien): 41, 44, 116, 189, 190, 191.
Benløse (Ringsted h., Sorø a.): 156.
Bergen (Norge): 63, 77, 115.
Bingstorp (vistnok Gärds h., Skåne): 160.
Bjerger (vistnok = S.-Bjerger, V. Flakkebjerg h., Sorø a.): 65, 156.
Björkeberga (V. Göinge h., Skåne): 88, 160.
Blankahagsthatbech (Lyng-Kronborg h., Frederiksborg a.): 162.
Blistrup (Holbo h., Frederiksborg a.): 127.
Bogny (Frankrig): 68.
Bornholm: 88, 160.
Borrby (vistnok Ingelstads h., Skåne): 56.
Braga (Portugal): 44.
Brandenburg: 110.
Brattahlíð (Grønland): 47.
Bremen (Tyskland): 1, 3, 49, 53, 72, 80, 103, 108, 110, 133, 138.
Brie (Frankrig): 4.
Brocher (Lyng-Kronborg h., Frederiksborg a.): 122.
Bromølle (Skåne): 143.
Brøndby (Smørum h., Kbh.s a.): 21, 91.
Brønneslöv (Frosta h., Skåne): 21.
Bukkerup (Merløse h., Holbæk a.): 64.
Burgund: 139.
Böhmen: 138, 139, 144.
Børglum (Børglum h., Hjørring a.): 77, 120, 152, 168.
Børstingerød (Lyng-Frederiksborg h., Frederiksborg a.): 21.

C

Canterbury (England): 29, 31, 181.
 Capua (Italien): 44.
 Clairvaux (Frankrig): 86, 113, 114, 126, 142, 144.
 Cleve (Tyskland): 45.
 Cluny (Frankrig): 10.
 Combs (-la-ville) (Frankrig): 4.
 Crema (Italien): 134.
 Cremona (Italien): 144.

D

Dalby (Torna h., Skåne): 8, 69, 88.
 Dambæk (Lyng-Kronborg h., Frederiksborg a.): 162.
 Damsmose (Lyng-Kronborg h., Frederiksborg a.): 162.
 Danmark: 1, 2, 4, 5, 7, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 23, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 39, 41, 42, 44, 45, 46, 47, 50, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 63, 64, 65, 66, 68, 70, 71, 72, 78, 81, 82, 83, 84, 86, 89, 91, 95, 98, 99, 101, 103, 104, 107, 109, 110, 111, 114, 117, 119, 120, 121, 122, 123, 125, 126, 128, 129, 130, 131, 132, 135, 138, 139, 141, 143, 144, 148, 149, 150, 151, 156, 158, 159, 161, 166, 167, 168, 176, 177, 178, 180, 181, 182, 184, 188, 189, 190, 192.
 Daugbjerg (Fjends h., Viborg a.): 152.
 Dauithestorp, Daudistorp (Holbo h., Frederiksborg a.): 106, 126.
 Douai (Frankrig): 16.
 Duisburg (Tyskland): 45.
 Dünwald (Tyskland): 72.

E

Egemose (Lyng-Kronborg h., Frederiksborg a.): 162.
 Eggeslevmagle (V. Flakkebjerg h., Sorø a.): 78, 84.
 Ejby (Ramsø h., Kbh.s a.): 65, 156.
 Ejder, flod: 1, 2, 158.
 Elben, flod: 125, 133.
 England: 15, 24, 31, 66, 82, 134, 135, 180, 181.
 Eskilsholm (Holbo h., Frederiksborg a.): 126.

Eskilstorp (vistnok Oxie h., Skåne): 56.
 Eskilsø (Horns h., Frederiksborg a.): 165.
 Eslöv (Skåne): 160.
 Esrom (Holbo h., Frederiksborg a.): 106, 107, 122, 126, 127, 128, 129, 130, 132, 152, 162, 184, 185.
 Europa: 33.
 Evesham (England): 24, 66, 67.

F

Faksinge Ore (Bårse h., Præstø a.): 64.
 Falster: 64, 78, 162, 185.
 Farria (vistnok Helgoland): 5, 6.
 Felding birk (Ulfborg h., Ringkøbing a.): 152.
 Fjälkinge (Villands h., Skåne): 63.
 Flandern: 16, 25, 39, 125.
 Flädie (Torna h., Skåne): 21.
 Frankfurt (Tyskland): 125.
 Frankrig: 4, 16, 23, 39, 82, 135, 149, 181.
 Freerslev (Lyng-Frederiksborg h., Frederiksborg a.): 130.
 Frierup (Torna h., Skåne): 56.
 Frisland: 3, 45.
 Fulda (Tyskland): 12, 110.
 Fur (Harre h., Viborg a.): 171, 172.
 Fyn: 122, 124, 128, 130, 183, 187.
 Færøerne: 57, 77, 125.

G

Gedesby (Falster S. h., Maribo a.): 64.
 Geltofte (Toreby s., Musse h., Maribo a.): 99.
 Gentoft (Sokkelund h., Kbh.s a.): 162.
 Gerdrup (V. Flakkebjerg h., Sorø a.): 162.
 Gessie (Oxie h., Skåne): 88.
 Gislöv (vistnok Skyttis h., Skåne): 88.
 Glenstrup (Nørhald h., Randers a.): 150.
 Goentorp (S. Åsbo h., Skåne): 88.
 Grevie (Skåne): 160.
 Grønholt (Lyng-Kronborg h., Frederiksborg a.): 130.
 Grønholts bæk (Lyng-Kronborg h., Frederiksborg a.): 130.
 Grønland: 1, 2, 47, 57, 115, 125.
 Gullarp (Onsjö h., Skåne): 74.
 Gundsøllille (Sømme h., Kbh.s a.): 122.

Gutheris, Guthis, kapel (Skåne): 88, 160.
 Gärds h. (Skåne): 21, 63.
 Göddelöv (Bara h., Skåne): 160.
 Göinge h. (Skåne): 21, 160.
 Görslöv (Bara h., Skåne): 88.

H

Hårslev (V. Flakkebjerg h., Sorø a.): 64, 75.
 Håstad (Skåne): 21.
 Halberstadt (Tyskland): 1, 39, 110.
 Hamar (Norge): 115.
 Hamburg (Tyskland): 1, 2, 3, 5, 6, 8, 14, 57,
 58, 59, 60, 61, 80, 125, 133.
 Hammer (vistnok St. Hammar, Skytts h.,
 Skåne): 56.
 Haraldsted (Ringsted h., Sorø a.): 101.
 Harlebeke (Belgien): 23, 25.
 Havelberg (Tyskland): 110.
 Helmarshausen (Tyskland): 27.
 Helsingborg (Skåne): 21.
 Helsingland: 57, 125.
 Henne (V. Horne h., Ribe a.): 87.
 Hereuigesruti (Tyskland): 111.
 Herrestad (Herrestads h., Skåne): 21, 56, 88,
 160.
 Herrevad (N. Åsbo h., Skåne): 126, 152.
 Hersfeld (Tyskland): 110.
 Hildesheim (Tyskland): 1.
 Hilleshög (Rönnebergs h., Skåne): 21.
 Hjallesø (Odense h. og a.): 124.
 Hjerm birk (Hjerm h., Ringkøbing a.): 152.
 Hjortshög (Luggude h., Skåne): 56, 160.
 Hjärup (Bara h., Skåne): 160.
 Hólar (Island): 92, 102.
 Holkaberger (V. Göinge h., Skåne): 160.
 Holsten: 80.
 Hornbæk (Lyngø-Kronborg h., Frederiks-
 borg a.): 128.
 Hornbæk sø (Lyngø-Kronborg h., Frederiks-
 borg a.): 128.
 Horns h. (Frederiksborg a.): 21.
 Hov (Höks h., Halland): 131.
 Hovby (Gärds h., Skåne): 63.
 Hove (Smørum h., Kbh.s a.): 163.
 Hunoldesperch (Tyskland): 111.
 Hyllstofta (N. Åsbo h., Skåne): 160.
 Härlöv (Gärds h., Skåne): 63.

Härslov (Rönnebergs h., Skåne): 160.
 Hästveda (O. Göinge h., Skåne): 88.
 Hörröd (Gärds h., Skåne): 160.
 Höör (Skåne): 160.

I

Isie (Vemmenhøgs h., Skåne): 56.
 Island: 1, 2, 37, 57, 115, 125.
 Italien: 105, 134, 180.

J

Jerusalem: 25, 163.
 Jularp (Frosta h., Skåne): 160.
 Jylland: 35, 121.
 Jämshög (Listers h., Blekinge, før Villands h.
 Skåne): 88, 160.
 Jørlunde (Lyngø-Frederiksborg h., Frede-
 riksborg a.): 21.

K

Kalvø (Hjelmslev h., Århus a.): 176, 177, 178,
 179, 182.
 Karlaby (vistnok Järrestads h., Skåne): 160.
 Karlaby (Skåne): 21, 88.
 Keldby (Mønbo h., Præstø a.): 64.
 Killeröd (vistnok Ingelstads h., Skåne): 160.
 Kistehøj (Lyngø-Kronborg h., Frederiks-
 borg a.): 162.
 Kobæk (Lyngø-Kronborg h., Frederiksborg
 a.): 162.
 Kollens (forsv. lokalitet ved Veng, Hjelms-
 lev h., Århus a.): 182, 183.
 Konstantinopel (Tyrkiet): 82, 109.
 Konstanz (Tyskland): 40.
 Korvey, Ny (Tyskland): 39, 109, 110.
 Kropp (Vemmenhøgs h., Skåne): 88, 160.
 Kubemølle (Skåne): 143.
 Kvistrup birk (Hjerm h., Ringkøbing a.):
 152.
 Köln (Tyskland): 1, 2, 72, 138, 166, 187, 188.

L

Långaröd (vistnok Färs h., Skåne): 160.
 La Celle (Frankrig): 142.
 Ladby (Ø. Flakkebjerg h., Sorø a.): 64.

Ladby Ore (Ø. Flakkebjerg h., Sorø a.): 64.
 Langholm (Holbo h., Frederiksborg a.): 126,
 130, 132.
 Lateranet: 30, 49, 76, 115, 133, 175.
 Lerbjerg (Voldborg h., Kbh.s a.): 156.
 Lille h. (Kbh.s a.): 91.
 Lille-Næstved (Ø. Flakkebjerg h., Sorø a.):
 64.
 Linköping (Sverige): 73, 77, 88, 89, 153.
 Lodi (Italien): 144.
 Lolland: 78.
 Lomma (Bara h., Skåne): 21.
 Longobarder: 70.
 Lothringen: 39, 70.
 Lugen, nu Mølleåen (Sokkelund h., Kbh.s
 a.): 91.
 Lund (Skåne): 21, 29, 30, 37, 41, 46, 47, 48,
 49, 54, 56, 57, 58, 59, 62, 63, 69, 73, 75,
 77, 84, 86, 88, 89, 91, 94, 106, 107, 112,
 113, 114, 116, 118, 119, 120, 126, 127, 128,
 129, 141, 142, 143, 149, 153, 157, 159, 160,
 161, 167, 168, 176, 177, 178, 184, 185, 186,
 189, 190, 192. — Allehelgens kloster: 74.
 Lübeck (Tyskland): 159.
 Lyng (Alsted h., Sorø a.): 156.
 Lyng h. (Frederiksborg a.): 21.
 Lyngmose (Lyng-Kronborg h., Frederiks-
 borg a.): 162.
 Lyon (Frankrig): 180.
 Lønborg (N. Horne h., Ringkøbing a.): 34,
 85.

M

Magdeburg (Tyskland): 39, 117, 125, 138.
 Maglehem (eller Lillehem i Maglehem s.,
 Gårds h., Skåne): 63.
 Mainz (Tyskland): 1, 12, 53, 83, 108, 110,
 125, 138.
 Mala (V. Göinge h., Skåne): 88, 160.
 Marseille (Frankrig): 10.
 Mecklenburg (Tyskland): 110.
 Medebach (Tyskland): 166.
 Meissen (Tyskland): 110.
 Menethorp (forsv. bebyggelse i Tostrup s.,
 Rinds h., Viborg a.): 136.
 Merseburg (Tyskland): 39, 110, 111, 117.
 Merville (Frankrig): 16.
 Metz (Frankrig): 40.

Minden (Tyskland): 1, 110.
 Monte Cassino (Italien): 70.
 Mont d'Or (Frankrig): 25.
 Murbach (Tyskland): 40.
 Münster (Tyskland): 40.
 Møn (Præstø a.): 64, 156.

N

Nadebæk (Lyng-Kronborg h., Frederiks-
 borg a.): 162.
 Naumburg (Tyskland): 39, 110.
 Neumünster (Tyskland): 80.
 Nevishög (Bara h., Skåne): 160.
 Norge: 1, 2, 18, 45, 47, 57, 84, 109, 115, 125,
 132, 144.
 Normanner: 16, 44, 70.
 Novara (Italien): 40.
 Noyon (Frankrig): 23.
 Näs (vistnok V. Göinge h., Skåne): 88, 160.
 Næstved (Præstø a.): 64, 75, 78, 79.

O

Odderbæk (Lyng-Kronborg h., Frederiks-
 borg a.): 130.
 Odense (Odense a.): 24, 32, 34, 35, 42, 66,
 67, 71, 77, 81, 84, 86, 99, 124, 131.
 Olseröd (Gårds h., Skåne): 160.
 Onsved (Horns h., Frederiksborg a.): 21.
 Ordrup (Sokkelund h., Kbh.s a.): 162.
 Orkneyøerne: 115.
 Oslo (Norge): 115.
 Osnabrück (Tyskland): 45.
 Ostfriesland: 45.
 Ostia (Italien): 12, 106, 115.
 Outewech (Lyng-Kronborg h., Frederiks-
 borg a.): 130.

P

Paderborn (Tyskland): 1, 14, 27, 110.
 Palestrina (Italien): 12, 44.
 Paris (Frankrig): 4, 16, 192.
 Pavia (Italien): 135, 137, 138, 144.
 Peene (flod, Tyskland): 1, 2, 125, 133.
 Pisa (Italien): 55.
 Polen: 33, 138.

Porto (Italien): 115.
 Prag (Tjekkoslavakiet): 110.
 Provence: 139.

R

Råby (vistnok Torna h., Skåne): 56, 160.
 Ramløse (Holbo h., Frederiksborg a.): 162.
 Ramsø h. (Kbh.s a.): 21.
 Ranshofen (Tyskland): 83.
 Ravenna (Italien): 10.
 Regensburg (Tyskland): 82.
 Reims (Frankrig): 10, 23, 148, 149, 186.
 Rheinau (Tyskland): 40.
 Rhinen (flod, Tyskland): 125, 188.
 Ribe (Ribe a.): 40, 77, 87, 98, 120, 138, 168, 191.
 Ringsted (Sorø a.): 65, 76, 86, 101, 131, 156.
 Ringsted h. (Sorø a.): 147.
 Ringstedlund el. Ringsted skov: 65, 156.
 Riwinesberch (Tyskland): 111.
 Rochelde (= Roskilde el. Rødkilde?): 130.
 Rodenach (Tyskland): 125.
 Rom (Italien): 10, 11, 12, 13, 14, 17, 18, 19, 20, 37, 44, 53, 57, 72, 73, 100, 117.
 Roskilde (Kbh.s a.): 3, 8, 9, 64, 77, 86, 91, 120, 126, 128, 129, 130, 132, 147, 162, 163, 164, 168, 176, 179, 185, 189.
 Rugerup (Fårs h., Skåne): 160.
 Rusland: 166.
 Rügen: 50, 51, 159, 189.
 Ronnebæk (Hammer h., Præstø a.): 64.

S

Såne (Lynge-Kronborg h., Frederiksborg a.): 122, 126.
 Sachsen: 33, 39, 45, 70, 110, 111, 158.
 Saint-Gilles (Frankrig): 139.
 Saint-Thierry (Frankrig): 25.
 Salzburg (Østrig): 137.
 Sandby, Norra-, (V. Göinge h., Skåne): 21.
 Santiago (Spanien): 180.
 Saracener: 70.
 Schwaben: 83, 125.
 Segni (Italien): 106, 108.
 Seneholm (Holbo h., Frederiksborg a.): 126.
 Senlis (Frankrig): 16.

Sens (Frankrig): 154, 155.
 Sigtuna (Sverige): 8.
 Sild: 81.
 Simris (Järrestads h., Skåne): 56, 88, 160.
 Simrishamn (Skåne): 143.
 Sjunnerup (Frosta h., Skåne): 160.
 Sjælland: 21, 86, 88, 101, 184.
 Skåne: 126.
 Skårby (Ljunits h., Skåne): 88, 160.
 Skara (Sverige): 8, 88, 153.
 Skelby (Falster S. h., Maribo a.): 64.
 Skenkelse (Jørlunde h., Frederiksborg a.): 21.
 Skivarp (Vemmenhøgs h., Skåne): 88.
 Skjern birk (Bølling h., Ringkøbing a.): 152.
 Skridfinner (= Lapper): 1, 2, 57, 125.
 Skuldelev (Horns h., Frederiksborg a.): 21.
 Skälshög (Torna h., Skåne): 21.
 Skättilljunga (Gärds h., Skåne): 21.
 Skytts h. (Skåne): 73.
 Slangerup (Lynge-Frederiksborg h., Frederiksborg a.): 130.
 Slesvig (Sdrj.): 8, 77, 80, 88, 89, 95, 96, 107, 120, 122, 129.
 Sletelte (Holbo h., Frederiksborg a.): 127.
 Smørum h. (Kbh.s a.): 91.
 Smørumnedre (Smørum h., Kbh.s a.): 21.
 Sorterup (?) (Slagelse h., Sorø a.): 86.
 Sorø (Sorø a.): 147, 162, 163.
 Spanien: 82, 139.
 Speier (Tyskland): 40.
 Stavanger (Norge): 115.
 Stavelot (Belgien): 68.
 Stenholt (Lynge-Kronborg h., Frederiksborg a.): 130.
 Stenkelstrup (Ramsø h., Kbh.s a.): 64.
 Strassburg (Frankrig): 40, 110.
 Strängnäs (Sverige): 153.
 Strö (N. Strö, Ö. Göinge h., Skåne): 88, 160.
 Suderøerne: 115.
 Sundbyvester (Kbh.): 21.
 Sverige: 1, 2, 57, 60, 61, 70, 84, 125, 153, 154, 159, 161, 176, 184, 192.
 Säby (Rönnebergs h., Skåne): 160.
 Särslöv (Oxie h., Skåne): 160.
 Søborg (Holbo h., Frederiksborg a.): 129, 130.
 Sømme h. (Kbh.s a.): 21.

Sørup (Lyng-Kronborg h., Frederiksborg a.): 130.
Søvestad (Herrestads h., Skåne): 21.

T

Tårnby (Amager, Sokkelund h., Kbh.s a.): 63.
Tanga (Holbo h., Frederiksborg a.): 106, 126.
Thislund: 101, 156.
Thüringen: 125.
Tiel (Holland): 45.
Tikøb (Lyng-Kronborg h., Frederiksborg a.): 162.
Tjæreby (Sømme h., Kbh.s a.): 21.
Tjæreby (V. Flakkebjerg h., Sorø a.): 64, 75.
Tjæreby (Strø h., Frederiksborg a.): 126.
Tollerup (Jørlunde h., Frederiksborg a.): 21.
Tommerup (Skåne): 116, 143.
Torp (Ladbytorp, Ø. Flakkebjerg h., Sorø a.): 64.
Torup (Holbo h., Frederiksborg a.): 126.
Traneholm (Lyng-Kronborg h., Frederiksborg a.): 162.
Trehejmsmose (Lyng-Kronborg h., Frederiksborg a.): 162.
Trier (Tyskland): 40.
Trondheim (Norge): 115.
Tryde (Ingelstads h., Skåne): 140.
Tubbarp (Ö. Göinge h., Skåne): 152.
Tune h. (Kbh.s a.): 21.
Turholt (Flandern): 125.
Tusculum (Italien): 76, 106, 115, 116.
Tvis (Hammerum h., Ringkøbing a.): 152.
Tybjerg h. (Præstø a.): 64, 75, 79.
Tyskland: 11, 12, 14, 70, 86, 117, 118, 134.
Tømmerup (Amager, Sokkelund h., Kbh.s a.): 63.
Tømmerup (forsv. bebyggelse, Tikøb s., Lyng-Kronborg h., Frederiksborg a.): 162.

U

Ullerød (Lyng-Kronborg h., Frederiksborg a.): 128, 132.
Ulriksø dal (Lyng-Kronborg h., Frederiksborg a.): 162.

Ungarn: 109, 135, 138, 139, 144.
Uppåkra (Bara h., Skåne): 21.
Uppåkra, Lilla (Bara h., Skåne): 21.
Uppsala (Sverige): 80, 153, 154, 189, 190.
Urmisruth (Holbo h., Frederiksborg a.): 122.
Utrecht (Holland): 45, 83, 102.

V og W

Vålse (Falsters N. h., Maribo a.): 64.
Våtsrerød (Onsjö h., Skåne): 160.
Valkemølle (Skåne): 143.
Vallby (Skåne): 88.
Varmlösa (Ljunits h., Skåne): 88.
Varnhem (Sverige): 121.
Vasebæk (Lyng-Kronborg h., Frederiksborg a.): 162.
Weissenau (Tyskland): 111.
Veksebo (Lyng-Kronborg h., Frederiksborg a.): 127.
Venden: 1, 2, 57, 100, 103, 125, 133, 159.
Venestad (Gärds h., Skåne): 21.
Veng (Hjelmlev h., Århus a.): 123, 167, 168, 176, 177, 179, 182, 183.
Verden (Tyskland): 1, 110.
Verona (Italien): 117.
Verum (V. Göinge h., Skåne): 160.
Vestorp (måske Vistorp, Lille-, Båg h., Odense a.): 86.
Wettrye (hvor?): 152.
Viborg (Viborg a.): 62, 77, 100, 120, 136, 161, 169, 171, 172, 174, 175, 182.
Wichinbrot (Lyng-Kronborg h., Frederiksborg a.): 128.
Videbæk (Lyng-Kronborg h., Frederiksborg a.): 162.
Villands h. (Skåne): 63, 160.
Villingebæk (Lyng-Kronborg h., Frederiksborg a.): 128.
Villingehoved (Lyng-Kronborg h., Frederiksborg a.): 128.
Villingerød (Lyng-Kronborg h., Frederiksborg a.): 91, 106, 107, 126, 129, 184, 185.
Winningavve (forsv. bebyggelse, Vindinge s., Tune h., Kbh.s a.): 21.
Winterheim (Tyskland): 3.
Vippemølle (Skåne): 143.
Wippendorf (Tyskland): 80.

Vissing (Jylland): 86.
Vitskøl (Års h., Ålborg a.): 120, 121, 152, 157.
Worms (Tyskland): 40.
Vram, Västra (Gärds h., Skåne): 63.
Vrangebæk (Lyng-Kronborg h., Frederiksborg a.): 162.
Würzburg (Tyskland): 40, 83, 105, 125.
Värpinge (Torna h., Skåne): 56.
Västergötland (Sverige): 89.
Västerås (Sverige): 153.
Väsum (Bara h., Skåne): 56.

Y

Yngsjö (Villands h., Skåne): 63.

Z

Zeitz (Tyskland): 110, 117.

Ø

Øm (Ramsø h., Kbh.s a.): 21.
Ørvid (Lyng-Kronborg h., Frederiksborg a.): 91.
Östad (Villands h., Skåne): 160.
Östergötland (Sverige): 89.
Öved (Färs h., Skåne): 73.
Øverste mølle (Skåne): 143.